

**A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ NEMZETISÉGEK JOGAINAK VÉDELMEIT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES**

4/2025. számú

ELVI ÁLLÁSFOGLALÁS

**A GYŰLŐLET-BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS A GYŰLŐLETBESZÉD
ELLENI FELLÉPÉS LEHETŐSÉGEIRŐL**

*„Ha a politikai élet alakítói (...) következetesen megnyilvánulnak
a kirekesztő nézetekkel szemben, akkor (...) a gyűlölet (...) hangjai elszigetelődnek.”
(ABH 2008, 793.)*

Budapest, 2025. október 31.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	4
1.1. A vizsgálat kontextusa	6
1.2. Érintett szervek.....	7
1.3. Alkalmazott jogszabályok	7
1.4. Érintett alapvető jogok	8
1.4.1. Az emberi méltósághoz való jog	8
1.4.2. A véleménynyilvánítás szabadsága	8
1.4.3. A jogegyenlőség követelménye és a diszkrimináció tilalma	9
1.4.4. A nemzetiségek védelme és jogai	10
1.4.5. A nullum crimen / nulla poena sine lege elvek	11
II. Elméleti és jogszabályi háttér.....	13
2.1. Alapvető fogalmak	13
2.2. Nemzetközi és uniós szabályok.....	16
2.2.1. A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (A faji megkülönböztetés elleni egyezmény).....	16
2.2.2. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (Egyezségokmány)....	17
2.2.3. Emberi Jogok Európai Egyezménye (Egyezmény).....	17
2.2.4. Az Európai Unió Alapjogi Chartája (Charta).....	18
2.2.5. Az Európai Unió Tanácsának 2008/913/IB kerethatározata (kerethatározat).....	18
2.3. A hazai büntetőjogi szabályozás rövid áttekintése.....	19
2.3.1. Nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak /	19
2.3.2. Közösség elleni izgatás / Közösség elleni uszítás	22
III. Az Alkotmánybíróság vonatkozó döntései és az irányadó bírói gyakorlat.....	28
3.1. A véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának szempontjai a gyűlöletbeszédre tekintettel az Alkotmánybíróság egyes döntéseiben	28
3.1.1. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat (Abh.).....	28
3.1.2. A 12/1999. (V. 21.) AB határozat (Abh1.).....	32
3.1.3. A 14/2000. (V. 12.) AB határozat	33
3.1.4. A 18/2004. (V. 25.) AB határozat (Abh2.).....	34
3.1.5. A 95/2008. (VII. 3.) AB határozat (Abh3.).....	37
3.1.6. A 6/2021. (II. 19.) AB határozat	41
3.2. Az irányadó bírói gyakorlat.....	43
3.2.1. Közösség tagja elleni erőszak	45
3.2.2. Közösség elleni uszítás.....	47
3.2.3. Ügyészségi jogalkalmazói tapasztalatok	49
3.3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata	50
3.3.1. Balázs kontra Magyarország	51
3.3.2. R.B. kontra Magyarország	53
3.3.3. Király és Dömötör kontra Magyarország.....	55

IV. A korábbi ombudsmani gyakorlat	59
4.1. A közösségek méltóságának védelme a gyűlöletbeszédre tekintettel (1996-2006)	59
4.2. A romák elleni támadások miatti fellépés és a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának koncepciója (2007-2011)	60
4.3. Az alapvető jogok biztosának javaslatai a gyűlölet-bűncselekmények szabályozására és a gyűlöletbeszéd elleni fellépésre (2012-2013).....	62
V. A nemzetiségi biztoshelyettes által vizsgált ügyek.....	65
5.1. A gyűlöletbeszéd és az önkényuralmi jelképek használata elleni fellépés	65
5.2. Az 5/2020. számú elvi állásfoglalás és utóélete	67
5.2.1. A Hajónapló adása	67
5.2.2. A legfőbb ügyész megkeresése és válasza	69
5.2.3. Megállapítások	70
5.2.4. Az állásfoglalás kiadását követő válaszok	71
5.3. A 6/2020. számú elvi állásfoglalás.....	74
5.4. A Jászapátiban tartott demonstrációt követő büntetőeljárások	75
5.5. A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetnél tartott demonstráció miatt indított vizsgálat büntetőjogi vonatkozásai.....	77
5.6. Közösség tagja elleni erőszak miatt indult büntetőeljárás	78
VI. Összegzés.....	80
6.1. A gyűlölet-bűncselekmények motívuma: az előítélet	81
6.1.1. A motívum megállapítása az előítélet-indikátorok segítségével.....	82
6.1.2. Az előítéletes motívum megállapításának nehézségei	83
6.2. A védett csoportok körének meghatározása.....	89
6.2.1. A nemzeti csoport fogalmának értelmezése.....	90
6.2.2. A lakosság egyes csoportjai körének értelmezése.....	95
6.3. Az előítéletes motívum értékelése az aljas indok minősítő körülmény körében	96
6.4. A gyűlöletbeszéd és a gyűlölködő, kirekesztő kijelentések megítélése	98
6. 5. A közösség elleni uszítás elkövetési magatartásai	104
6.5.1. A gyűlöletre uszítás és az izgatás fogalmának értelmezése	105
6.5.2. A köznyugalom megzavarásának és az egyéni jogok veszélyeztetésének értelmezése	108
6.5.3. A közösség elleni izgatás/uszítás, mint „veszélyeztető” bűncselekmény értelmezése a bírói gyakorlatban.....	111
6.5.4. Az újabb jogalkalmazói gyakorlat lehetséges irányai	116
VII. Szakmai javaslatok.....	121

I. Bevezetés

Magyarország Alaptörvényének 30. cikk (3) bekezdése, illetve az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 3. § (2) bekezdése értelmében a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes kiemelt feladata, hogy figyelemmel kísérje a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatást nyújtson, illetve felhívja a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére. Az alapvető jogok biztosának helyettese fent megjelölt feladatai ellátása érdekében elvi állásfoglalást adhat ki. Az állásfoglalás célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjai egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok, illetve az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, továbbá felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok egyre sikeresebb érvényesítését szolgálhatják.

Az elmúlt években több szakmai dokumentumban is hangsúlyoztam már, hogy nemzetiségi biztoshelyettesként **folyamatosan és kiemelt figyelemmel kísérem** a gyűlöletbeszéddel, a gyűlölet-bűncselekményekkel és az egyéb gyűlölet motiválta incidensekkel kapcsolatos hazai és nemzetközi jogalkotói tevékenységet és jogalkalmazói gyakorlatot, valamint a kapcsolódó társadalmi jelenségeket és folyamatokat. Munkám során nemcsak egyedi panaszügyek vizsgálatán keresztül foglalkozom a témával, hanem hivatalból is vizsgálatot indítok minden olyan esetben, amikor a civil partnerek vagy sajtóhíradások útján a hazánkban élő nemzetiségi közösségek tagjait sértő, zaklató, előítéleten alapuló gyűlölet motiválta cselekményekről értesülök.

A digitalizáció kiteljesedése nyomán az **online térben terjedő gyűlöletbeszéd** jellemzően a társadalom legkiszolgáltatottabb csoportjait sújtja és veszélyezteti, mindazonáltal e jelenségeknek össztársadalmi szinten is számos káros hatásuk van. A gyűlöletbeszéd terjedésének ma a legáltalánosabb csatornája az online tér, ezen belül is a különböző közösségi platformok, amelyek felhasználói között egyre magasabb számban találhatók fiatalok, sőt még gyermekek is. Ideális esetben, válsághelyzet nélküli, együttműködő, összetartó társadalomban e jelenségek kezelése szociálpolitikai kérdés, így az oktatási, szociális, kulturális környezet hosszú távú alakításának függvénye. Rövid távon, súlyos anomáliák esetén azonban a gyorsabb stabilizációt ígérő **(büntető)jogi eszközök** párhuzamos használata elkerülhetetlen.

Az ombudsmani intézményrendszer feladat- és hatáskörbeli sajátosságából adódóan biztoshelyettesként – a **büntetőeljárás kezdeményezésén kívül** – nem rendelkezem hatékony eszközökkel a gyűlölet motiválta cselekmények felderítésével, kivizsgálásával kapcsolatban, emellett a területen alapvetően jellemző a **nagyfokú látencia** is, ami valamennyi jogalkalmazó és jogvédő szervezet munkáját jelentősen megnehezíti.

Konkrét ügyek vizsgálatának eredményeként 2020-ban **két elvi állásfoglalást** adtam ki a gyűlöletbeszéd, valamint a gyűlölet motiválta incidensek elleni fellépéssel összefüggésben.¹

¹ Az 5/2020. és a 6/2020. számú elvi állásfoglalások ismertetését lásd az 5.2. és 5.3. fejezetekben.

A vizsgálatok egyik legfontosabb tanulsága az volt, hogy a társadalmi szintű előítélettel, valamint egyes megjelenési formáival szemben csak **a szakmai tudás és a tapasztalatok folyamatos megosztásával**, az ezzel foglalkozó hatóságok, egyéb állami és önkormányzati szervek, társadalmi szervezetek és szakemberek összefogásával, **együttműködésével** lehet hatékonyan fellépni. Ennek érdekében 2020 óta intenzív szakmai kapcsolatot alakítottam ki a témával foglalkozó szervezetekkel, különösen a 2012-ben alakult **Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport (GYEM) tagjaival és egyéni szakértőivel**. A folyamatba különböző projektek révén bekapcsolódtak más civil jogvédő szervezetek, egyetemi kutatók és független szakértők is.

A széles körű szakmai párbeszéd keretében 2022 decemberében kiemelt érdeklődés mellett zajlott **A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés aktuális kihívásai és lehetőségei – a büntetőjog eszközeivel és azokon túl** című hibrid konferencia az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalában, amelynek társszervezője a **Res Iudicata – Bírák a Társadalmi Tudatosságért Egyesület** volt. A területen dolgozó bírák, ügyészek, ügyvédek és civil szervezetek munkatársai az eseményen megvitatták a kapcsolódó szakmai tapasztalataikat és a téma aktuális kihívásait, külön is kitérve a gyűlölet motiválta cselekményekkel kapcsolatban tapasztalt, a világjárvány nyomán megerősödő európai és magyar trendek, valamint intézkedések megismerésére. Az esemény kiemelt **célja** a gyűlölet-bűncselekmények megítélésével kapcsolatos jogalkalmazói tapasztalatcsere, valamint az értelmezési kérdések és a fellépési lehetőségek megvitatása volt.

A párbeszéd további folytatása keretében, 2023 júliusában került sor az **Áldozatközpontúság és interszekcionalitás a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemben** című műhelybeszélgetésre a GYEM és a Háttér Társaság társszervezésében. Az eseményen ebben az esetben is széles körű szakmai párbeszéd valósult meg: bírák, ügyészek, rendőrök, ügyvédek, az Igazságügyi Minisztérium, az Áldozatsegítő Központ, az Országos Kriminológiai Intézet és civil szervezetek munkatársai vettek részt, megosztva kapcsolódó szakmai tapasztalataikat és összegezve a téma aktuális kihívásait. A közös gondolkodás legfőbb **célja** az igazságszolgáltatási, rendészeti, szakpolitikai szolgáltatások, projektek, kampányok áttekintése, értékelése volt, amelyekre hazánkban és Európában is az áldozatok védelme és eljárásjogi szerepük megerősítése érdekében van, illetve lenne szükség.

2023 decemberében ismét a Res Iudicata – Bírák a Társadalmi Tudatosságért Egyesülettel közösen szerveztem nemzetközi konferenciát **Egyenlő esélyekkel a tárgyalóteremben – a sérülékeny társadalmi csoportok igazságszolgáltatáshoz való hozzáférése: kihívások és megoldások Európában** címmel. Az eseményen hazai és nemzetközi szakértők bevonásával mutattuk be egyebek mellett a gyűlöletbeszéd és gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés problémáit és megújuló eljárásjogi lehetőségeit annak érdekében, hogy a szakmai párbeszéd élénkítése mellett lehetőséget adjunk a közvélemény megszólítására és a sérülékeny társadalmi csoportok iránti szolidaritás erősítésére is. A konferencia a független igazságszolgáltatás iránt elkötelezett európai bírák és ügyészek szervezeteit összefogó MEDEL² éves közgyűlésének kiemelt kísérőrendezvénye volt, így azon nagy számban vettek részt szakértők szerte Európából.

---

² Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés, <https://medelnet.eu/>

1.1. A vizsgálat kontextusa

A szakmai rendezvényekkel párhuzamosan, hazai és nemzetközi szakmai tapasztalataimra is figyelemmel, továbbá a hozzám érkező panaszok és hivatalból indított vizsgálatok, valamint a civil szervezetekkel folytatott szakértői párbeszéd alapján **három elvi állásfoglalás kidolgozását** kezdtem meg,³ amelyek a nemzetiségi közösségek ellen is irányuló társadalmi feszültségek egyes gyűlöleten alapuló megnyilvánulási formáival – az önkényuralmi jelképekkel, a gyűlöletkeltő demonstrációkkal, valamint a gyűlöletbeszéddel és a gyűlölet-bűncselekményekkel – foglalkoznak, és egymásra épülve, szoros egységben kívánják bemutatni ugyanannak a társadalmi jelenségnek a különböző megnyilvánulási formáit, illetve az azokkal szembeni fellépés lehetséges eszközeit.

Elsőként **A tiltott önkényuralmi jelképek használata elleni fellépés jogalkalmazási lehetőségeiről és korlátairól szóló 2/2023. számú elvi állásfoglalásom** készült el 2023. december 30-án.⁴ A dokumentumban az önkényuralmi jelképek használatának társadalomtudományi kontextusa, valamint az európai és a hazai szabályozási környezet bemutatása után négy konkrét esethez kapcsolódóan hívtam fel a figyelmet az általam észlelt jogalkalmazási problémákra és az azokkal összefüggő intézkedési lehetőségekre, továbbá különböző **szakmai javaslatokat** fogalmaztam meg.

Az **országos rendőrfőkapitány** a nyomozások jog- és szakszerűségét érintő megállapításaimmal egyetértve leszögezte, hogy az önkényuralmi jelképek és más, önkényuralmi ideológiát megjelenítő szimbólumok használatával szembeni, az érintett magatartások társadalomra veszélyességével arányban álló és valódi visszatartó erővel bíró fellépés érdekében **a rendőrség részéről további intézkedések megtétele szükséges**. A gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról szóló 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítás alkalmazása terén még mindig mutatkoznak hiányosságok, ugyanis **a nyomozások során az indikátorok rögzítése nem, vagy csak hiányosan történik meg**.

A **büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes** kiemelte, hogy a Legfőbb Ügyészség évek óta figyelemmel kíséri és értékeli a gyűlölet-bűncselekmények – ezen belül az önkényuralmi jelképek használata – miatt indult büntetőeljárásokat, emellett részletesen tájékoztatott az állásfoglalásban szereplő egyes ügyekkel kapcsolatos szakmai álláspontjáról.

Az **igazságügyi miniszter** kifejtette, hogy álláspontja **szerint nem áll fenn a jelenlegi jogszabályi háttér felülvizsgálatának szükségessége**. Hangsúlyozta azt is, hogy a rasszizmus, illetve más hátrányos megkülönböztetésen alapuló gyűlölet által motivált elkövetés mindig aljas indokból, illetőleg célból történő elkövetésnek minősül.

Másodikként, 2024. december 31-én készült el **A gyűlöletkeltő demonstrációk jogi környezetéről és társadalmi hatásairól szóló 2/2024. számú elvi állásfoglalásom**, melyben a békés gyülekezés és a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozásával összefüggő releváns hazai, valamint nemzetközi szabályozás mellett felvázoltam az Alkotmánybíróság, a Kúria és az ombudsmanok joggyakorlatának fejlődését, illetve napjainkig fennálló ellentmondásait, továbbá az elmúlt években nagy nyilvánosságot kapott ügyek közül több, általam is vizsgált esetet és az abból kirajzolódó tendenciákat mutattam be.⁵

³ Lásd: Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2023. (VI. 16.) AJB utasítás 12. § p) pont.

⁴ <https://nemzetisegijogok.hu/documents/2657648/0545c465-c2aa-d0b8-5cf5-35e0c6ff54b9>

⁵ <https://nemzetisegijogok.hu/documents/2657648/2329f983-2397-f860-d514-5a1e20c83a88>

Az állásfoglalásban szakmai érvekkel alátámasztva hangsúlyoztam azt a meggyőződésemet, hogy **a véleménynyilvánítás szabadságának tiszteletben tartásával egyidejűleg óvni kell az emberi méltósághoz fűződő alapjogot** is. Elfogadhatatlannak kell tekintenünk ugyanis minden olyan nyilvános fellépést, amely alkalmas lehet a társadalom tagjai között – különösen nemzetiségi származás, nemzetiségi közösséghez való tartozás miatt – ellentétek szítására, már meglévő ellentétek, indulatok elmélyítésére, illetve amely származásuk miatt félelmet és szorongást ébreszthet a hazai nemzetiségi közösségek tagjaiban.

Az egyes esetek elemzése alapján rámutattam arra, hogy a bűnelkövetők és egy etnikum körének egymásra vonatkoztatása **alkalmas arra, hogy – bűnbakként beállítva – pusztán etnikai alapon bélyegezzen meg egy nemzetiségi csoportot, és feszültséget keltsen a társadalomban**, sőt akár súlyos, erőszakos cselekményekhez is vezessen, az erre utaló kirekesztő és gyűlöletkeltő kifejezés(ek) használata ezért nem élvezheti a véleménynyilvánítás szabadságának védelmét, és a **nemzetiségi közösségek méltóságának védelmére** tekintettel a gyülekezési jog gyakorlása korlátozható.

Jelen elvi állásfoglalásomban a hazai nemzetiségi közösségeket leginkább érintő két bűncselekmény: a gyűlölet-bűncselekményt önálló tényállás formájában szabályozó **közösség tagja elleni erőszak** és a gyűlöletbeszédet szankcionáló **közösség elleni uszítás**, valamint a kapcsolódó **joggyakorlat elemzése** alapján, a korábbi ombudsmani gyakorlatra is figyelemmel szükségesnek tartottam **összegezni** az elmúlt, több mint egy évtized biztoshelyettesi tapasztalatait és **javaslatokat** megfogalmazni mind a jogalkalmazó szervek, mind a jogalkotó számára.

1.2. Érintett szervek

- Országos Rendőr-főkapitányság
- Legfőbb Ügyészség
- Igazságügyi Minisztérium

1.3. Alkalmazott jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye (Alaptörvény);
- A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1969. évi 8. törvényerejű rendelet (A faji megkülönböztetés elleni egyezmény);
- Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya; röviden: Egyezségokmány);
- Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény (Emberi Jogok Európai Egyezménye; röviden: Egyezmény);
- az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.);
- a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (Njtv.);
- a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (rég. Btk.);
- a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.);

- az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (Ektv.);
- a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.);
- a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)

1.4. Érintett alapvető jogok

1.4.1. Az emberi méltósághoz való jog

Alaptörvény II. cikk *Az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.*

Az Alaptörvény rögzíti az emberi méltóság sérthetetlenségét. Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jog értelmezése kapcsán már a kezdeti időszakban leszögezte, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva – a klasszikus megfogalmazás szerint – az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltóság az emberi léttel eleve együttjáró minőség, amely **oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő**. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.⁶

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatában az emberi méltósághoz való jog **általános személyiségvédelmi funkcióval** is bír, e jog az **általános személyiségi jog** megfogalmazása. Az általános személyiségi jog „*anyajog*”, azaz **olyan szubszidiárius alapjog**, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.⁷

1.4.2. A véleménynyilvánítás szabadsága

Alaptörvény IX. cikk (1) *Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához.*

(2) *Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.*

(4) *A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.*

(5) *A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.*

A véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alapjogok között, tulajdonképpen többféle szabadságjog, az ún. „**kommunikációs**” alapjogok „**anyajoga**”.

⁶ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 308-309.

⁷ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 44-45.

Ebből eredő, külön nevesített jogok a **szólás- és a sajtószabadság**, amely utóbbi felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az információk megszerzésének szabadságát. A véleménynyilvánítási szabadsághoz kapcsolódik a lelkiismereti és vallásszabadság, valamint a gyülekezési jog is. Ez a jogegyüttes teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban.⁸

A véleménynyilvánításhoz való jog ugyan kitüntetett szerepet élvez az alapjogi rendszerben és az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében is fokozott alkotmányos védelmet élvez, de **nem minősül korlátozhatatlan alapjognak**.

Az **Alaptörvény** 2013. április 1-jétől hatályos **negyedik módosítása meghatározta a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos korlátait**: tiltva mások emberi méltóságának, valamint a közösségek méltóságának a megsértését.

A módosítás indokolása szerint „az Alkotmánybíróság erre vonatkozó korábbi gyakorlata világossá tette, hogy törvényi szinten nem biztosítható hatékony fellépés a gyűlöletbeszéddel szemben, ezért azt az Alaptörvény módosításával indokolt megalapozni. [...] A hazai bíróságok egységesnek mondható jogalkalmazási gyakorlata a személyiségi jogok megsértését csak abban az esetben tartja megállapíthatónak, ha a jogsértő magatartásából közvetlenül vagy közvetve, de egyedileg megállapítható a sértett személye. Ily módon, ha valaki a gyűlöletbeszéd címzettjének tekinti magát, de a személye a gyűlölködő megnyilvánulás alapján nem válik egyedileg beazonosíthatóvá, elesik a polgári jogi igényérvényesítés lehetőségétől. A törvény ezért rögzíti, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére.” Az ilyen, a felsorolt közösségeket sértő megnyilvánulások esetén **lehetőség nyílik arra, hogy a sérelmet szenvedettek a polgári jogi szabályai szerint személyiségi jogaik megsértése miatt fellépjenek**, és igényüket bíróság előtt érvényesítsék.⁹

1.4.3. A jogegyenlőség követelménye és a diszkrimináció tilalma

Alaptörvény XV. cikk (1) *A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.*

(2) *Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés – nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel – nélkül biztosítja.*

Az Alaptörvény XV. cikke egyaránt tartalmazza az általános egyenlőségi szabályt, és az alapjogok egyenlőségét, illetve a diszkrimináció tilalmát. Az (1) bekezdésben foglalt **általános egyenlőségi szabály** az Alkotmányban kifejezetten nem szerepelt, az Alkotmánybíróság ezért korábban a diszkrimináció tilalma és az emberi méltósághoz való jog

⁸ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 170-171.

⁹ Lásd: Ptk. 2:54. § **A személyiségi jogok érvényesítése**

(5) A közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni. A közösség bármely tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti.

együttes értelmezéséből vezette le.¹⁰ A törvény előtti egyenlőség lényegi tartalma változatlanul – az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatával egyezően – **az emberek egyenlő méltósága.**¹¹

A XV. cikk (2) bekezdése **az alapjogok** („alapvető jogok”) **tekintetében tiltja a felsorolt szempontok szerinti megkülönböztetést.** Megállapítható, hogy „a rendelkezésben említett tulajdonságok – *faj, szín, nem, fogyatékoság, társadalmi származás* stb. – *az egyén megváltoztathatatlan tulajdonságai*, amelyeket nem tud befolyásolni. Joggal ide sorolható a *vallás, vagy politikai és más vélemény* is, mert ezek az egyén számára *önazonossága* (személyisége) *elválaszthatatlan részét alkotják*, és mint ilyenek nem változtathatók tetszőlegesen. Az egyén *vagyoni helyzete* természetesen változhat, de a közelebbi vizsgálat megmutatja, hogy az Alaptörvény az egyén számára kedvezőtlen – és adott esetben önerőből nem változtatható – vagyoni viszonyokon alapuló megkülönböztetést tiltja. Az egyén megváltoztathatatlan – saját elhatározásától nem függő, többnyire eleve adott – tulajdonságain alapuló megkülönböztetés a jogi megkülönböztetés legsúlyosabb esete, a **diszkrimináció.** Az ilyen megkülönböztetés a XV. cikk (2) bekezdése alapján általában **tilos**, ezért minden ilyen megkülönböztetés az általános egyenlőségi szabályhoz képest szigorúbb vizsgálatot követel. Ilyen megkülönböztetésnek tekintendő, ha a jogszabály alapján képzett azonos tulajdonságú csoportok az egyén megváltoztathatatlan tulajdonsága szerint különböznek egymástól. [...] A XV. cikk (2) bekezdésében foglalt **tilalom kiterjeszthető a teljes jogrendszerre**, mert az ott felsorolt diszkriminatív megkülönböztetések nemcsak az alapvető jogok védelmi körébe tartozó jogszabályokban, hanem bármely jogszabályban előfordulhatnak. [...] A tilalom ugyanis nem az alapvető jogok egyenlőségét szolgálja, amelyet az I. cikk és az Alaptörvény más rendelkezései különben is biztosítanak, hanem éppen az ott megjelölt (változatlan) tulajdonságok szerinti megkülönböztetést tiltja. Ebből következik, hogy az ilyen megkülönböztetés igazolhatósága a nem alapjogok tekintetében is különleges szigorúsággal vizsgálandó.”¹²

A megkülönböztetés tilalmának formái közül külön is kiemelendő a **faji különbségtétel**, amit nemzetközi egyezmények is tiltanak. Ugyanezen tilalom pozitív oldalának a **nemzetiségek védelme** tekinthető.

1.4.4. A nemzetiségek védelme és jogai

Alaptörvény XXIX. cikk (1) *A Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez.*

A nemzetiségek jogait az Alaptörvény a korábbi Alkotmányhoz hasonlóan szabályozza azzal a különbséggel, hogy a korábbi szabályozás a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól

¹⁰ 21/1990. (X. 4.) AB határozat az Alkotmány 70/A. §-ának értelmezéséről, ABH 1990, 73-79.

Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésével tartalmilag azonos rendelkezés.

¹¹ 42/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [22]-[23]

¹² 42/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [39]-[43]

„Az Alkotmánybíróság egyenlőséggel kapcsolatos gyakorlata szerint az azonos szabályozási koncepción belül adott, homogén csoportra nézve eltérő *szabályozás a diszkrimináció tilalmába ütközik*, kivéve ha az eltérésnek ésszerű, kellő súlyú alkotmányos indoka van, azaz nem önkényes. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint *nem tekinthető viszont az Alkotmány 70/A. §-ába ütköző hátrányos megkülönböztetésnek*, ha a jogi szabályozás különböző tulajdonságokkal bíró alanyi körre eltérő rendelkezéseket állapít meg, mert alkotmányellenes megkülönböztetés csak összehasonlítható – azonos csoportba tartozó – személyi körben lehetséges.” 42/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [28]. Lásd még: 2/2021. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [101]-[106]

szólt, míg az Alaptörvény a nemzetiségekről rendelkezik. A **nemzetiségek védelmére Magyarország** a nemzetközi szerződésekből folyó kötelezettsége alapján is **köteles**.¹³ A **nemzetiségek államalkotó tényezőként történő elismerésével** az állam egyben azt is deklarálja, hogy nem tekinti magát homogén nemzetállamnak.

A **nemzetiségek jogairól szóló sarkalatos törvény** – többek között – kimondja, hogy Magyarország **tilalmaz minden olyan politikát, magatartást**, amely a nemzetiségnek a többségi nemzetbe való beolvasztását, a többségi nemzetből történő kirekesztését, elkülönítését célozza, vagy ezt eredményezi; a nemzetiséget vagy nemzetiséghez tartozó személyt hovatartozása miatt üldözi, megfélemlíti, életkörülményeit nehezíti, jogai gyakorlásában akadályozza; vagy a nemzetiség erőszakos ki- vagy áttelepítésére irányul.¹⁴

1.4.5. A nullum crimen / nulla poena sine lege elvek

Alaptörvény XXVIII. cikk (4) *Senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.*

Az Alkotmánybíróság értelmezésében „nemcsak arról van szó, hogy az állam törvényben tiltja a bűncselekményeket és törvényben büntetéssel fenyeget, hanem *az egyén ahhoz való jogáról van szó*, hogy csakis törvényesen ítéljék el (nyilvánítsák bűnössé) és büntetését is törvényesen szabják ki (sújtsák büntetéssel). *Alkotmányos jogállamban a büntetőjog* nem pusztán eszköz, hanem értéket véd és maga is értékeket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat. A büntetőjog a büntetőhatalom gyakorlásának alapja és egyúttal *az egyéni jogok szabadságlevele is*.”¹⁵

A „nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvei [„nincs bűncselekmény és büntetés törvény nélkül”] *a büntetőjogi legalitás alkotmányos elvének részei*, de nem egyedüli kritériumai a büntetőjogi felelősségre vonás alkotmányosságának.”¹⁶ Az Alkotmánybíróság a **büntetőjogi legalitás** alkotmányos elvét a következőképp értelmezte: – a büntetendő cselekményeket (büntetendőséget) és a büntetést (büntetéssel fenyegetést) *törvény* határozza meg; – a bűncselekménnyé nyilvánításnak és a büntetéssel fenyegetésnek *alkotmányos indokokon* kell alapulnia (szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybe vettnek kell lennie); – a bűnössé nyilvánítást (elítélést) csak *bíróság* végezheti a büntetőjogi felelősség határozatban történő megállapításával (ártatlanság vélelme); – csak az *elkövetéskor hatályos törvény* szerint lehet elítélni (bűnösnek nyilvánítani) és megbüntetni (büntetéssel sújtani), kivéve, ha új törvény lépett hatályba, amely enyhébb elbírálást tesz lehetővé, vagy a cselekmény már nem bűncselekmény. Ezt követeli meg *a visszaható hatály tilalmát magában foglaló jogbiztonság elve* (előre láthatóság, kiszámíthatóság), melynek logikus előfeltétele a törvény elkövetéskor megismerhetősége. A visszaható hatály kifejezett tilalma mellett az *elbíráláskori enyhébb szabály* alkalmazásának előírása a jogállamiság követelményéből fakad.

¹³ Lásd az Egyezségokmányt, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet 1990-es Koppenhágai Értekezletének Záróokmányát, az Egyezményt, valamint a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját (kihirdetve: 1999. évi XL. törvény) és az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményét (kihirdetve: 1999. évi XXXIV. törvény).

¹⁴ Njtv. 9. § (1) bekezdés

¹⁵ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 86.

¹⁶ 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 87.

A Btk.-ban az alapelv a **törvényesség elve**ként fogalmazódik meg.¹⁷ A büntetőjogi legalitás elve – különösen annak legfontosabb alkotóeleme, a **visszaható hatály tilalma** – a nemzeti és a nemzetközi büntetőjogban egyaránt alkalmazandó és a nemzetek közössége által általánosan elismert alapelvnek, illetve emberi jognak is tekinthető.¹⁸

---

¹⁷ Btk. 1. § (1) Az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével – törvény az elkövetés idején büntetni rendelt. (2) Büncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről törvény az elkövetés – vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás – idején nem rendelkezett.

2. § (1) A büncselekményt – a (2)-(3) bekezdésben foglalt kivételekkel – az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni.

(2) Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem büncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni.

¹⁸ Kenneth S. Gallant: The Principle of Legality in International and Comparative Criminal Law; Cambridge University Press, 2009, 3. és 8-9. o.

II. Elméleti és jogszabályi háttér

2.1. Alapvető fogalmak

Az **Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ)** meghatározása szerint a **gyűlölet-bűncselekmények (hate crimes)** előítéletes indítékból elkövetett büntetendő cselekményeket jelentenek.¹⁹ Mindig **két elemből állnak**: az első valamilyen – a büntetőjogban meghatározott – bűncselekmény („*alapcselekmény*”); a második pedig az *előítéletes indíték* (motívum). Alapcselekmény (pl. fenyegetés, zaklatás, rongálás, rablás, testi sértés, emberölés) hiányában nincs gyűlölet-bűncselekmény.

A gyűlölet-bűncselekmények minden esetben egy – közös, az *identitás szempontjából alapvető (védett) tulajdonság* által meghatározott – csoport tagja(i) vagy tulajdona ellen irányulnak.²⁰ A *leggyakrabban védett tulajdonságok* a faj, a bőrszín, a nemzeti és az etnikai származás, melyeket szorosan követ a vallás, illetve a szexuális orientáció, a nem és a nemi identitás, valamint a fogyatékoság.²¹ A gyűlölet-bűncselekmények az **identitás elleni bűncselekmények**, hiszen a támadott személy (csoport) identitásának valamely – valós vagy vélt – lényegi aspektusát veszik célba. A törvényben védett tulajdonságok megállapításakor ezért a csoport identitását meghatározó, alapvető jellemző(k) azonosítására van szükség. A védendő csoportok körét mind a speciális történelmi tapasztalatok, mind a jelenleg fennálló társadalmi problémák befolyásolhatják.²²

A gyűlölet-bűncselekményeket leggyakrabban **kisebbségi közösségek** tagjai ellen követik el, de a **többségi közösségek tagjai ellen is irányulhatnak**.²³ A jogegyenlőség elvére tekintettel a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó törvények **nem tehetnek különbséget a védett csoportokon belül**: például, ha az etnikum a törvényben védett tulajdonság, akkor minden etnikumot védeni kell, vagyis az áldozat bármely etnikumhoz tartozhat, a többséget is beleértve.²⁴ Fontos kiemelni, hogy a gyűlölet-bűncselekmények nemcsak személyek, hanem **vagyon ellen is** irányulhatnak, ezért a vonatkozó törvényeknek a védett csoportokkal

¹⁹ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Ministerial Council, Athens 2009, Decision No. 9/09 Combating Hate Crimes, preamble; <https://www.osce.org/files/f/documents/d/9/40695.pdf>

²⁰ A védett tulajdonságok meghatározása az egyik legfontosabb politikai döntés a jogalkotás során. Lásd: OSCE/Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) Hate Crime Laws: A Practical Guide, 2nd Edition; Warsaw 2022, 15-16. o. <https://www.osce.org/files/f/documents/1/4/523940.pdf>

Az első, 2009-ben készült *gyakorlati útmutató* több nyelven is elérhető: <https://www.osce.org/odihr/36426>

²¹ Az útmutató rögzíti, hogy a „*faj*” (race) kifejezést a nemzetközi emberi jogi dokumentumokban széles körben használják, de ez nem jelenti annak elismerését, hogy különböző emberi fajok léteznének. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 15. o.)

²² A túl hosszú vagy nem egyértelműen megfogalmazott, **nyílt lista** jogbizonytalanságot eredményezhet, ami visszaélésre is lehetőséget ad: pl. a vagyon vagy a társadalmi osztály kategóriáinak a védett „tulajdonságok” körébe vonásával akár gazdasági bűncselekmények is gyűlölet-bűncselekményeknek minősülhetnek. Az EBESZ a nyílt listákat – bizonyos előnyeik ellenére – nem támogatja. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 47-57. o.)

²³ A többség-kisebbség nézőpontja irreleváns a **nemi alapú** gyűlölet-bűncselekmények esetén, melyek aránytalanul nagy számban érintik a *nőket*. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 31. o.)

²⁴ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 32. o. Az útmutató etekintetben külön hivatkozik a *Kriss Donald*-ügyre. (A 15 éves skót fiút, Kriss Donaldot öt ázsiai származású elkövető 2004-ben elrabolta és brutálisan meggyilkolta, az egyiküket előző nap, fehér fiatalok csoportja által ért támadás miatt. Az áldozatnak egyik elkövetői csoporttal sem volt semmilyen kapcsolata, kizárólag azért választották célpontként, mert a környéken lakó, fehér fiú volt.)

összefüggésbe hozható vagyontárgyak, ingatlanok (pl. vallási szertartás helye, kegyhely, munka- vagy lakóhely) védelmére is ki kell terjednie.²⁵

Noha a „**gyűlölet-bűncselekmény**”, mint **fogalom** általánossá vált, a használata *félrevezető lehet*. Számos olyan bűncselekmény ugyanis, amit az áldozat iránti **gyűlölet** motivált, nem tekinthető gyűlölet-bűncselekménynek, és fordítva: a „valódi” gyűlölet-bűncselekmény elkövetője nem feltétlenül érez gyűlöletet az áldozata iránt. *Az elkövetőket sokkal inkább az adott csoporttal szembeni sztereotípiáik, előítéleteik és az intolerancia motiválja.* Az **előítélet** a nagyon intenzív érzelmi állapottal járó gyűlöletnél szélesebb jelentéstartalommal bír, előítélettel viszonyulhatunk egy személyhez, tulajdonsághoz vagy eszméhez is, amit az áldozat megtestesít.²⁶ Az előítéletes motívumot az ún. „előítélet-indikátorok” segítségével lehet a legjobban feltárni.²⁷ Az „**előítélet-indikátorok**” nem bizonyítják automatikusan, hogy gyűlölet-bűncselekmény történt, és mindig az eset kontextusában és egymáshoz való viszonyukban kell értelmezni őket.²⁸

A gyűlölet-bűncselekmények **súlyos hatással** vannak nemcsak a közvetlen áldozatra, hanem magára a csoportra is, melyhez az áldozat tartozik; azt az üzenetet közvetítik nemcsak az áldozat, hanem a csoport és az egész társadalom felé, hogy az áldozat (illetve a csoport) nem tartozik a társadalomhoz, ezért **szimbolikus** vagy **üzenet-bűncselekményeknek** is nevezik őket.²⁹ Károsan befolyásolják a társadalmi kohéziót és rendet, tönkretesznek egész közösségeket, és – ha nem kezelik őket megfelelően – biztonsági fenyegetést is jelenthetnek, ezért határozottan fel kell lépni az elkövetőkkel szemben. A rendőrök, ügyészek és bírák megfelelő képzése elősegítheti a káros hatások csökkentését.³⁰

²⁵ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 39. o.

²⁶ Az EBESZ az „**előítélet által motivált bűncselekmény**” (bias-motivated crime) fogalmat is használja a gyűlölet-bűncselekmény szinonimájaként. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 11. és 17-18. o.)

²⁷ Ezek olyan – a bűncselekményt kísérő – objektív tények, körülmények vagy minták, melyek önmagukban vagy más indikátorokkal együtt azt sugallják, hogy az elkövető cselekményét részben vagy egészben valamilyen előítélet (elfogultság, ellenséges érzelem) motiválta. Lásd: Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms, A Practical Guide, OSCE/ODIHR Warsaw 2014, 15. o.

<https://www.osce.org/files/f/documents/3/a/124533.pdf>

²⁸ A motívumra utalhat az áldozatok/tanúk észlelése; az elkövetők kommentjei, írásos kijelentései, gesztusai, falfirkái; az elkövetők és az áldozatok közötti etnikai, vallási vagy kulturális különbségek; az incidens helyszíne és időzítése; az áldozattal vagy a csoporttal szemben elkövetett korábbi atrocitások, illetve az elkövetők ilyen bűncselekményekhez kapcsolódó büntetett előélete vagy szélsőséges csoportokkal való kapcsolata; a támadás körülményei, brutalitása, megalázó bánásmód; az elkövető és az áldozat közötti kapcsolat hiánya. Lásd: Using Bias Indicators: A Practical Tool for Police, OSCE/ODIHR Warsaw 2019, 4-22. o.

https://www.osce.org/files/f/documents/8/9/419897_0.pdf

²⁹ A gyűlölet-bűncselekmények azt a kegyetlen és megalázó üzenetet közvetítik, hogy „az áldozat nem saját személyiséggel, képességekkel és tapasztalatokkal rendelkező személy, hanem valamely, egyetlen tulajdonság által meghatározott csoport arctalan tagja. Az elkövető ilyenformán azt feltételezi, hogy az említett csoport jogait figyelmen kívül lehet – sőt, kell – hagyni, ami a demokrácia és az egyenlőség uniós alapelveinek nyilvánvaló megsértése.” Lásd az **Európai Unió Alapjogi Ügynökségének (FRA)** 2012-es dokumentumait, melyek a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak jogaira és a kisebbségekre – mint a bűncselekmények áldozataira – fókuszálnak: 1. Gyűlölet-bűncselekmények az Európai Unióban

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-factsheet_hatecrime_en_final_0.pdf

2. Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2012_hate-crime.pdf

3. EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2012-eu-midis-dif6_0.pdf

³⁰ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 10. és 19. o.

Az EBESZ a gyűlölet-bűncselekmények **átfogó megközelítése keretében** a büntető igazságszolgáltatás szereplőinek speciális képzése mellett **javasolja** a hatékony nyomozásra vonatkozó irányelvek elfogadását a rendőrség és az ügyészség számára; a pontos adatfelvételt és adatgyűjtést segítő megfelelő mechanizmusok kialakítását; áldozatbarát mechanizmusok kialakítását a gyűlölet-bűncselekmények feljelentésének elősegítésére, illetve az áldozatok támogatására; a társadalmi tudatosság növelését a tolerancia és a diszkrimináció-mentesség értékei iránt; a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó civil szervezetek támogatását; valamint az egyes állami és civil szereplők tevékenységét koordináló mechanizmusok kialakítását.³¹

Az **Európa Tanács Miniszteri Bizottságának** 2024. május 7-én elfogadott **ajánlása** szerint a „gyűlölet-bűncselekmény” olyan büntetendő cselekmény, amit egy vagy több valós vagy vélt személyes tulajdonságon vagy helyzeten alapuló gyűlöletből követnek el. A „gyűlölet” előítéletet, elfogultságot vagy megvetést foglal magában; a „személyes tulajdonságok vagy helyzet” alatt pedig – nem kizárólagosan – a „faj”, bőrszín, nyelv, vallás, nemzetiség, nemzeti vagy etnikai származás, életkor, fogyatékoság, biológiai és társadalmi nem, szexuális irányultság, nemi identitás és annak kifejezése és a nemi jellemzők értendők.³²

A gyűlölet-bűncselekmény kifejezés összességében nem büntetőjogi, hanem inkább **kriminológiai kategóriának** tekinthető: nem egy konkrét tényállásról vagy tényállásokról van szó, hanem *bármilyen olyan bűncselekményről, amelyet előítéletes indokból követnek el*. A gyűlölet-bűncselekmények szankcionálásának, illetve **szabályozásának többféle változata** létezik. Elvileg hiányzó jogi szabályozás mellett is *kialakulhat olyan joggyakorlat*, amely szerint a sértett csoportjával szembeni gyűlölet, mint motívum megállapítása esetén a szankció kiszabása a felső határérték felé mozdul el. *A jogalkalmazó a csoport elleni gyűlöletet általános minősítő körülményként is értékelheti*. Erre példa a magyar Btk.-ban az *alias indok*, ami a joggyakorlat szerint felöleli a rasszista motívumot. *A jogalkotó* – akár valamennyi bűncselekményre, vagy egyes, meghatározott bűncselekményekre vonatkozóan – konkrétan nevesített *minősítő körülményként is szabályozhatja* a csoport elleni gyűlöletet. Végül ehhez képest is fokozottabb büntetőjogi védelmet jelent, ha a motívum *sui generis*, azaz *önálló tényállásban* fogalmazódik meg.³³

Végezetül le kell szögezni, hogy az EBESZ **sem a népirtást**, sem más, a nemzetközi jogban szabályozott bűncselekményt, **sem a „gyűlöletbeszédet” (hate speech) nem vonja a gyűlölet-bűncselekmények körébe.**³⁴ *A szólás maga* – a tiltott tartalom hiányában – *nem büntetendő*, így ebben az esetben hiányzik a gyűlölet-bűncselekmények első lényegi eleme, az „alapcselekmény”. A „gyűlöletbeszédnek” *nincs nemzetközileg elfogadott definíciója*; az egyes országok büntetőjoga által **tiltott tartalom** pedig nagymértékben **különbözik.**³⁵

³¹ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 11. o.

³² Recommendation CM/Rec(2024)4 of the Committee of Ministers to member States on combating hate crime, Appendix2.

[https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680af9736%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidati onDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%220900001680af9736%22],%22sort%22:[%22CoEValidati onDate%20Descending%22]})

³³ Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia; Wolters Kluwer Hungary, 2020 (online megjelenés); A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés, Bevezetés (30.1. pont) és Súlyosbító körülmény, minősítő körülmény, sui generis tényállás (30.2.1. pont).

³⁴ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 24. és 26-28. o.

³⁵ Egyes országokban azt büntetik, ha a beszéd gyűlöletre uszít vagy támadó jellegű bizonyos csoportokra nézve, másutt a személyek vagy nemzetek becsületét vagy méltóságát sértő beszédet is, továbbá bizonyos történelmi

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2022. május 20-án elfogadott ajánlása szerint „*gyűlöletbeszéd*” minden olyan megnyilvánulást érteni kell, ami ösztönzi, támogatja, terjeszti vagy igazolja az erőszakot, a gyűlöletet vagy a diszkriminációt egy személy vagy személyek csoportja ellen, vagy ami rágalmazza őket, valós vagy vélt személyes tulajdonságuk vagy helyzetük alapján (pl. faj, bőrszín, nyelv, vallás, nemzetiség, nemzeti vagy etnikai származás, életkor, fogyatékoság, nem, nemi identitás és szexuális orientáció).³⁶

Az intoleráns, rasszista vagy **előítéletes (köz)beszéd** természetesen **hozzájárulhat** egy olyan környezet kialakulásához, melyben gyűlölet-bűncselekményeket követnek el, ezért a probléma kiemelt figyelmet érdemel.³⁷

2.2. Nemzetközi és uniós szabályok

2.2.1. A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (A faji megkülönböztetés elleni egyezmény)

1. Cikk 1. Ezen egyezmény szövegében a „**faji megkülönböztetés**” kifejezés minden olyan különbségtételt, kizárást, megszorítást vagy előnyben részesítést jelent, amelynek alapja a faj, a szín, a leszármazás, a nemzetiségi vagy etnikai származás, és amelynek célja vagy eredménye politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális téren vagy a közélet bármely más terén az emberi jogok és alapvető szabadságjogok elismerésének, egyenrangú élvezetének vagy gyakorlásának megsemmisítése vagy csorbitása.

4. Cikk A részes államok **elítélnék minden olyan propagandát és minden olyan szervezetet, amely** egy bizonyos fajnak vagy egy bizonyos színű vagy etnikai származású személyek csoportjának felsőbbrendűségét hirdető eszméken vagy elméleteken alapszik vagy **a faji gyűlöletet és megkülönböztetést valamilyen formában igazolni vagy előmozdítani igyekszik**, és vállalják, hogy az ilyen megkülönböztetésre irányuló minden izgatás vagy eljárás gyökeres kiirtására haladéktalanul pozitív intézkedéseket hoznak, és ebből a célból, kellő figyelemmel az Emberi Jogok Egyetemes Deklarációjában foglalt elvekre és a jelen Egyezmény 5. cikkében világosan kifejtett jogokra, egyebek között:

a) Törvény által büntetendő cselekménnyé nyilvánítják a faji felsőbbrendűségre vagy gyűlöletre alapozott eszmék terjesztését, a faji megkülönböztetésre való izgatást, valamint bármely faj, illetve más színű vagy más etnikai származású személyek csoportja ellen irányuló minden erőszakos cselekedetet vagy arra való izgatást, továbbá fajgyűlölő tevékenység mindenféle támogatását, annak pénzelését is beleértve;

b) Törvényellenessé nyilvánítanak és betiltanak minden olyan szervezetet, valamint szervezett és minden egyéb **propagandatevékenységet**, amely a faji megkülönböztetést előmozdítja vagy arra izgat, az ilyen szervezetekben vagy tevékenységben való részvételt pedig törvény által büntetendő cselekménynek tekintik;

---

témákat is érinthetnek korlátozások: vannak országok, ahol pl. a holokauszt tagadása vagy a náci ideológia dicsőítése is bűncselekménynek minősül. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 26-27. o.)

³⁶ Lásd: Recommendation CM/Rec(2022)16 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech 1.2. <https://www.coe.int/en/web/combating-hate-speech/recommendation-on-combating-hate-speech>

³⁷ Amennyiben a beszéd – előítéletes indítékkal – bűncselekmények közvetlen és azonnali elkövetésére uszít, akkor gyűlölet-bűncselekménynek kell tekinteni, akárcsak a szóban elhangzott közvetlen fenyegetést. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 27. o.)

c) Nem engedik meg, hogy országos, vagy helyi hatóságok vagy közintézmények a faji megkülönböztetést előmozdítsák vagy arra izgassanak.

6. Cikk A részes államok az illetékes nemzeti bíróságok és egyéb állami intézmények útján a joghatóságuk alá tartozó **minden személynek hatékony védelmet és jogorvoslatot biztosítanak** faji megkülönböztetést célzó minden olyan cselekmény ellen, amely az egyezményvel ellentétben emberi jogait és alapvető szabadságjogait sérti, biztosítják továbbá mindenkinek azt a jogot, hogy az ilyen bíróságoknál a megkülönböztetés eredményeképpen elszenvedett minden kárért igazságos és megfelelő jóvátételt vagy elégtételt kérjen.

2.2.2. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (Egyezségokmány)

5. Cikk 1. Az Egyezségokmány egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az jogot adna bármely államnak, csoportnak vagy személynek olyan tevékenység kifejtésére, vagy olyan cselekedetre, amely az Egyezségokmányban elismert **jogok és szabadságok megsemmisítésére**, vagy azoknak az Egyezségokmányban meghatározottnál **nagyobb mértékben való korlátozására irányul**.

19. Cikk 2. Mindenkinek **joga van a szabad véleménynyilvánításra**; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határokon való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is.

3. Az e cikk 2. bekezdésében meghatározott jogok gyakorlása különleges köteleességekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva az **bizonyos korlátozásoknak vethető alá**, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít és amelyek

- a) mások jogainak vagy jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg
- b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közérkölcös védelme érdekében szükségesek.

20. Cikk 2. Törvényben **kell megtiltani a** nemzeti, faji vagy vallási **gyűlölet** bármilyen **hirdetését**, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.

26. Cikk A törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Erre tekintettel **a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania** bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen például a faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés.

2.2.3. Emberi Jogok Európai Egyezménye (Egyezmény)

3. Cikk – Kínzás tilalma

Senkit sem lehet kínzásnak vagy embertelen, megalázó bánásmódnak, vagy büntetésnek alávetni.

5. Cikk – Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

1. Mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra.

8. Cikk – Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

10. Cikk – Véleménynyilvánítás szabadsága

1. Mindenkinnek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a **véleményalkotás szabadságát** és az **információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát** országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, **olyan** alakszerűségeknek, feltételeknek, **korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá**, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.

14. Cikk – Megkülönböztetés tilalma

A jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.

17. Cikk – Joggal való visszaélés tilalma

Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.

2.2.4. Az Európai Unió Alapjogi Chartája (Charta)

21. cikk – A megkülönböztetés tilalma

(1) Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.

2.2.5. Az Európai Unió Tanácsának 2008/913/IB kerethatározata (kerethatározat)

A rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008. november 28-án kelt **kerethatározat**³⁸ **preambuluma** szerint az Európai Unión belül szükséges e jelenséggel kapcsolatban közös büntetőjogi megközelítés meghatározása annak érdekében, hogy ugyanaz a magatartás minden tagállamban bűncselekménynek minősüljön, és a büntető jogszabályok az ilyen bűncselekményeket elkövető vagy ezekért felelős természetes és jogi személyek ellen hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetéseket irányozzanak elő.

³⁸ Council Framework Decision 2008/913/JHA of 28 November 2008 on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law, https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/913/oj/eng (A kerethatározat magyar nyelven elérhető a Jogtárban is.)

(9) A [kerethatározat alkalmazásában a] „**gyűlölet**” a faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti vagy etnikai hovatartozáson alapuló gyűlöletre vonatkozik.

1. cikk – Rasszizmussal és idegengyűlölettel kapcsolatos bűncselekmények

(1) Minden tagállam meghozza a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a következő **szándékos cselekmények büntetendők** legyenek:

- a) nyilvánosság előtt **erőszakra vagy gyűlöletre uszítás** faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek csoportjával vagy e csoport valamely tagjával szemben;
- b) az a) pontban említett cselekmény elkövetése *röpiratok, képek vagy egyéb anyagok nyilvános terjesztése vagy forgalmazása* útján;
- c) a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumának 6., 7., illetve 8. cikkében meghatározott **népirtás, emberiség elleni vagy háborús bűncselekmény nyilvánosság előtti védelmezése, tagadása vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetése** faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek egy csoportja vagy e csoport valamely tagja ellen irányuló módon, amennyiben az adott cselekményt olyan módon valósítják meg, hogy az e csoport vagy annak valamely tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmas;
- d) a Nemzetközi Katonai Törvényszéknek az 1945. augusztus 8-i Londoni Egyezményhez csatolt chartája 6. cikkében meghatározott **bűncselekmények nyilvánosság előtti védelmezése, tagadása vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetése** faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek egy csoportja vagy e csoport valamely tagja ellen irányuló módon, amennyiben az adott cselekményt olyan módon valósítják meg, hogy az e csoport vagy annak valamely tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmas.

(2) Az (1) bekezdés alkalmazásakor **a tagállamok dönthetnek úgy**, hogy kizárólag azt a cselekményt büntetik, amely *a közrend megzavarására alkalmas vagy fenyegető, gyalázkodó vagy sértő* jellegű.

4. cikk – Rasszista és idegengyűlölő indíték

Az 1. és 2. cikkben³⁹ említetteken kívüli egyéb bűncselekmények vonatkozásában a tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a rasszista és idegengyűlölő indíték *súlyosbító körülménynek számítson*, vagy az ilyen indítékot *a bíróságok a büntetések kiszabásánál figyelembe vehessék*.

2.3. A hazai büntetőjogi szabályozás rövid áttekintése

2.3.1. Nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak / Közösség tagja elleni erőszak

A) A Nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak tényállása 1996. június 15-i hatállyal került a *személy elleni* – ezen belül is a szabadság és az emberi méltóság elleni – *bűncselekmények* közé.

³⁹ A 2. cikk az 1. cikk (1) bekezdés c) és d) pontjában foglalt cselekményekre való felbujtás és az 1. cikkben foglalt bármely cselekményben való bűnrészesség büntetendővé tételét irányozza elő.

régi Btk. 174/B. § (1) Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoporthoz tartozása, vagy vélt tartozása miatt bántalmaz, illetőleg erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt a) fegyveresen, b) felfegyverkezve, c) jelentős érdeksérelmet okozva, d) a sértett sanyargatásával, e) csoportosan, f) bűnszövetségben követik el.

Az 1996. évi XVII. törvény általános indokolása szerint „Magyarország [...] több olyan nemzetközi egyezményhez is csatlakozott, amely kifejezetten a nemzeti, népi, faji, vallási csoportok elleni erőszakos cselekményeket, az ilyen csoportok elleni izgatást, gyűlöletkeltést és a csoportok tagjainak mindennemű megkülönböztetését tiltja. Ezek a nemzetközi egyezmények a büntetőjog igénybevételét is kötelezővé teszik az államok részére a nemzeti, népi, faji, vallási csoportok elleni cselekmények elkövetésekor.⁴⁰ [...] A Btk. rendelkezései alapvetően megfelelnek az egyezményekben foglalt követelményeknek. Vannak ugyanakkor olyan területek, ahol az egyezményeknek megfelelő joggyakorlat csak törvényhozás útján, a hatályos jogszabályok módosításával, illetve kiegészítésével alakítható ki. Az Európa Tanács tagállamai állam- és kormányfőinek 1993. október 7-i bécsi csúcstalálkozóján elfogadott Nyilatkozat többek között előírja a tagországok belső jogrendjének haladéktalan felülvizsgálatát a fajgyűlölet, az idegengyűlölet, az antiszemitizmus és az intolerancia elleni harc érdekében. Emellett az utóbbi időben hazánkban is többször előfordultak olyan erőszakos, a testi épséget, az emberi méltóságot, valamint a közrendet sértő bűncselekmények, amelyeknek indítéka a sértettek más nemzeti, faji vagy vallási csoporthoz tartozása volt. A gyakorlatban több problémát vetett fel az ilyen tárgyú jogszabályok alkalmazása, így különösen a [rég]i Btk. 156. §-ában szabályozott *nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport elleni bűncselekmény* megállapíthatósága.”⁴¹

„A [rég]i Btk. új 174/B. §-a a hatályos 156. §-nál szélesebb körben vonja meg a büntetendő magatartások körét: nemcsak a csoporthoz tartozás, hanem a csoporthoz való vélt tartozás miatt történő elkövetést is bünteti, elkövetési magatartásként pedig a bántalmazást, illetve az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kényszerítést határozza meg.”⁴²

B) A tényállást 2009. február 1-jei hatállyal a **Közösség tagja elleni erőszak** tényállása váltotta fel.

régi Btk. 174/B. § (1) Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt bántalmaz, illetőleg erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

⁴⁰ Ilyen a népiirtás büntetnének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban, 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény, valamint az apartheid bűncselekmények leküzdéséről és megbüntetéséről szóló, New Yorkban, 1973. november 30-án elfogadott nemzetközi egyezmény.

⁴¹ Az emberiség elleni bűncselekmények között szabályozott **Nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport elleni bűncselekményt** a törvény 1996. június 15-től hatályon kívül helyezte.

régi Btk. 156. § Aki valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagjának, a csoporthoz tartozása miatt, súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz, büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁴² Lásd a törvényjavaslat részletes indokolását a 3. §-hoz.

a) fegyveresen, b) felfegyverkezve, c) jelentős érdeksérelmet okozva, d) a sértett sanyargatásával, e) csoportosan, f) bünszövetségben követik el.

(3) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A 2008. évi LXXIX. törvény **indokolása** rögzítette, hogy „a sértetti kört a hatályos Btk. szerint a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjai (vagy vélt tagjai) alkotják, ugyanakkor a több mint tízéves jogalkalmazási tapasztalat bebizonyította, hogy nem csak e csoportok tagjai vannak kitéve támadásnak a csoporthoz való vélt vagy valós tartozás okán. A társadalomban további csoportosulások, közösségi formák is léteznek, amelyek tagjaival szembeni diszkriminatív és erőszakos megnyilvánulásokat hasonlóan szigorú büntetéssel kell fenyegetni. Erre figyelemmel a törvény a Btk. 174/B. §-ában foglalt *bűncselekmény megnevezését közösség tagja elleni erőszakra változtatja, és büntetendővé nyilvánítja* a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszakon túl *a lakosság egyes csoportjai elleni erőszakot is*. Ez a szélesebb megfogalmazás lehetővé teszi, hogy a büntetőjogi védelem valamennyi olyan közösség, csoportosulás tagjára kiterjedjen, akit a csoporthoz való tartozása vagy annak vélelmezése miatt bántalmaztak, avagy erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítettek valaminek a megtételére, meg nem tételére vagy eltűrésére. Amint azt a közösség elleni izgatás tényállását vizsgáló 30/1992. (V. 22.) AB határozat kifejtette, az Alkotmánybíróság értelmezésében a **lakosság egyes csoportjai** kitétel mögött „az eltérő nézetrendszer (párttagok, egyesületek, mozgalmak stb. résztvevői) vagy egyéb, tulajdonképpen bármely ismerv szerint elkülönülő személyek védelmének szándéka húzódik meg”. A lakosság egyéb csoportjai, mint speciális jogi tárgyak, a lehetséges sokféleségük miatt még példálódzó jelleggel sem sorolhatók fel. A tényállásszerűséghez azonban minden esetben szükséges, hogy a bántalmazás, illetve az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kényszerítés a valamely tekintetben együvé tartozó személyek összessége ellen irányuljon.”⁴³ A törvény büntetendővé nyilvánítja a bűncselekmény előkészületét is.

A tényállás – a 2011. március-áprilisában történt gyöngyöspatai eseményeket követően – 2011. május 7-i hatállyal egy új, **enyhábban büntetendő alakzattal** egészült ki:

régi Btk. 174/B. § (1a) Aki mással szemben valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy riadalmat keltsen, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A 2011. évi XL. törvény **általános indokolása** szerint „az állam kizárólagos joga és lehetősége a rend helyreállítása. A jogállam nem engedheti meg magának, hogy a közbiztonság fenntartására vonatkozó állami monopóliumot civil szerveződések erre vonatkozó törvényi felhatalmazás hiányában mindenféle állami kontroll nélkül, a hivatalosság látszatát keltve szervezzék. *Elszaporodtak azok a magatartások, amelyek* ugyan nem érik el a közösség tagja elleni erőszak tényállásában jelenleg szankcionált erőszak mértékét, azonban *az egyes nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportok tagjaiban jogos félelmet, riadalmat keltenek, ezzel etnikai feszültséget szítva*. E jelenségekkel szembeni határozott fellépés érdekében szükséges a Büntető Törvénykönyv módosítása.”

---

⁴³ Lásd a törvényjavaslat részletes indokolását a 2. §-hoz.

A 2013. július 1-jén hatályba lépett (új) Btk. az emberi méltóság és egyes alapjogok elleni bűncselekmények között szabályozza a **Közösség tagja elleni erőszak** tényállását.

Btk. 216. § (1) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt olyan, kihívóan közösséggel szembe forduló magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt bántalmaz, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűrjön, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a közösség tagja elleni erőszakot a) fegyveresen, b) felfegyverkezve, c) jelentős érdeksérelemmel okozva, d) a sértett sanyargatásával, e) csoportosan vagy f) bűnszövetségben követik el.

(4) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A **Btk. indokolása** szerint „a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 9. § (1) bekezdése értelmében *Magyarország tilalmaz minden olyan politikát, magatartást, amely a) a nemzetiségnek a többségi nemzetbe való beolvasztását, a többségi nemzetből történő kirekesztését, elkülönítését célozza, vagy ezt eredményezi, b) a nemzetiségek által lakott területek nemzeti vagy etnikai viszonyainak megváltoztatására irányul, c) a nemzetiséget vagy nemzetiséghez tartozó személyt hovatarozása miatt üldözi, megfélemlíti, életkörülményeit nehezíti, jogai gyakorlásában akadályozza, vagy d) a nemzetiség erőszakos ki- vagy áttelepítésére irányul. E rendelkezésre figyelemmel a törvény büntetendővé nyilvánítja a közösség tagja elleni erőszakot.* A bűncselekmény jogi tárgya a nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjainak szabadsága és emberi méltósága; az emberi szabadság és méltóság, illetve a meghatározott csoporthoz való tartozás joga és az ezen alapuló különbözőségek tiszteletben tartása. A büntetőjogi védelem valamennyi olyan közösség, csoportosulás tagjára kiterjed, akit a csoporthoz való tartozása vagy annak vélelmezése miatt bántalmaztak, avagy erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítettek valaminek a megtételére, meg nem tételére vagy eltűrésére. [...] A tényállás a lakosság egyes csoportjai közül nevesíti a nemi identitást, a szexuális irányultságot és a fogyatékoságot.”⁴⁴

2.3.2. Közösség elleni izgatás / Közösség elleni uszítás

A) Az állam elleni bűncselekmények között található, célzatosan gyűlölet szítására irányuló *Izgatás*,⁴⁵ valamint a közrend/köznyugalom elleni bűncselekmények között

⁴⁴ A szexuális irányultság és a nemi identitás szerepeltetését a nemzetközi ajánlások teljesítése mellett az is indokolja, hogy Magyarországon növekedett az e csoportok tagjai ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmények száma. A fogyatékos személyek kiemelését szintén a nemzetközi elvárások és az teszi indokoltá, hogy e személyek az állapotukból fakadóan nehezebben tudják megvédeni magukat az ellenük elkövetett támadásokkal szemben.

⁴⁵ **Izgatás régi Btk. 148. § (1)** Aki mások előtt azért, hogy a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, b) a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendje, c) a Magyar Népköztársaság szövetségi, barátsági vagy együttműködésre irányuló egyéb nemzetközi kapcsolata, d) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá – szocialista

szabályozott *Közösség megsértése*⁴⁶ tényállását 1989. október 15-i hatállyal a – köznyugalom elleni bűncselekmények között elhelyezett – **Közösség elleni izgatás** tényállása váltotta fel.

régi Btk. 269. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség,
b) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Az 1989. évi XXV. törvény **indokolása** szerint „a javaslat közösség elleni izgatás elnevezéssel két különböző súlyú cselekményt szankcionál. Az (1) bekezdés az abban felsoroltak ellen nagy nyilvánosság előtt **gyűlöletre uszítást** nyilvánítja bűncselekménnyé. A bűncselekmény közvetlen jogi tárgya a *magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, nép, felekezet, faj vagy a lakosság egyes csoportjai*. Az egyes csoportok mellett a személyeknek a bűncselekmény törvényi tényállásában való említése szükségtelen. Ha ugyanis a cselekményt az egyénnel szemben azért követik el, mert a jogi védelemben részesülő csoport tagja, a közösség elleni izgatás megvalósul. A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetési magatartása sértő vagy lealacsonyító kifejezés használata, vagy más ilyen cselekmény elkövetése, amelyet röviden **gyalázkodásnak** lehet nevezni. A felsorolt jogi tárgyak köre abban tér el az (1) bekezdésben foglalt felsorolástól, hogy *a lakosság egyes csoportjaira nem utal*. Az ezekkel szembeni sértő vagy lealacsonyító kifejezések használata, vagy más ilyen cselekmény elkövetése nem elsősorban a közrendet, hanem az emberi méltóságot sérti, így ellene a becsületsértés keretében lehet büntetőjogi védelmet nyújtani.”⁴⁷

Az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban (**Abh.**) az ún. „gyalázkodás” alkotmányellenességét állapította meg, ezért a régi Btk. 269. § (2) bekezdését – a határozat közzétételének napjával – megsemmisítette.

A **Közösség elleni izgatás** tényállását a jogalkotó 1996. június 15-i hatállyal módosította.

régi Btk. 269. § Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet,
b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen

meggyőződésük miatt – egyes csoportok vagy személyek ellen gyűlöletet szítson, ennek felkeltésére alkalmas cselekményt követ el, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁴⁶ **Közösség megsértése régi Btk. 269. § (1)** Aki mások előtt a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, d) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá – szocialista meggyőződésük miatt – egyes csoportok vagy személyek ellen gyűlölet keltésére alkalmas cselekményt követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mások előtt a magyar nemzetet, a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendjét, továbbá – nemzetiségük, felekezetük, fajuk vagy szocialista meggyőződésük miatt – csoportokat vagy személyeket sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, avagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(3) Aki az (1) vagy (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt csoport tagjaként vagy nagy nyilvánosság előtt követi el, büntett miatt három évig, illetőleg vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁴⁷ Lásd a törvényjavaslat részletes indokolását a 15. §-hoz.

gyűlöletre uszít, illetve gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az 1996. évi XVII. törvény **indokolása** szerint a javaslat a hatályos szabályokhoz képest *büntetni rendeli a gyűlölet vagy riadalom[!] keltésére alkalmas egyéb cselekmény elkövetését is.*⁴⁸ A nemzetiség kifejezést a javaslat kiiktatja, és a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvénnyel összhangban a **nemzeti csoport** kifejezést használja.⁴⁹

Az Alkotmánybíróság a 12/1999. (V. 21.) AB határozatban (**Abh1.**) megállapította, hogy a tényállás *„illetve gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el” fordulata alkotmányellenes*, ezért azt a határozat közzétételének napjával megsemmisítette.

A tényállás 1999. május 21. és 2013. június 30. között az alábbi szöveggel volt hatályban:

régi Btk. 269. § Aki nagy nyilvánosság előtt

- a) a magyar nemzet,
- b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

B) A jogalkotó az (új) Btk.-ban a tényállás elnevezését **Közösség elleni uszításra** változtatta.

Btk. 332. § Aki nagy nyilvánosság előtt

- a) a magyar nemzet ellen,
- b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport ellen, vagy
- c) a lakosság egyes csoportjai ellen – különösen fogyatékosokra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel – gyűlöletre uszít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A **Btk. indokolása** szerint „a közösség elleni uszítás a hatályos [rég]i Btk. egyik legtöbbet kritizált tényállása. A bírálatok általában két ellentétes irányból érkeznek: egyes vélemények szerint a tényállás túlságosan korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát, mások szerint viszont épp ellenkezőleg, a tényállás nem képes felvenni a harcot az ún. gyűlöletbeszéddel (hate speech).

Az elmúlt években a jogalkotó számos kísérletet tett arra, hogy büntetendővé nyilvánítsa a gyűlöletbeszédet, de az Alkotmánybíróság minden egyes esetben megállapította az új tényállás alkotmányellenességét. [...] Határozataiban az alábbi szempontokat vizsgálta: – a „clear and present danger” formula: a közösség elleni izgatás bűncselekményének vizsgálatakor a nyilvánvaló és közvetlen veszély tesztjét és a támadott értékek egyediségének követelményét mindenképpen figyelembe kell venni. Csak bizonyos mérték fölött (azaz a nyilvánvaló és közvetlen veszély esetén) igazolható alkotmányosan a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozása; – a véleménynyilvánítás szabadsága csak nagyon szűk körben korlátozható; – a tényállások nem feleltek meg az alkotmányos büntetőjog követelményének, és a világos jogfogalmak követelménye sem teljesült. A fentiek alapján megállapítható, hogy a nagy nyilvánosság előtti gyűlölködő magatartások szankcionálásához olyan alaptörvényi rendelkezésre lenne szükség, amely alapján egyértelműen rögzítve vannak a szólás és véleménynyilvánítás korlátozásának szempontjai és keretei. Az Alkotmánybíróság

⁴⁸ Az indokolásban foglaltakkal ellentétben ugyanakkor a „*vagy riadalom*” fordulat a törvény szövegébe nem került be.

⁴⁹ Lásd a törvényjavaslat részletes indokolását az 5. §-hoz.

szerint az uszítás éri csak el azt a szintet, amelytől szükséges és arányos mértékben korlátozható a véleménynyilvánítás szabadsága.

A törvény a *tényállás címében* izgatás helyett az *uszítás* kifejezést használja, koherenciát teremtve a tényállás szövege és annak elnevezése között. A tényállás új eleme, hogy – a közösség tagja elleni erőszak tényállásához hasonlóan – a lakosság egyes csoportjai közül *nevesíti a nemi identitást, a szexuális irányultságot és a fogyatékossgot.*”

A bűncselekmény elkövetési magatartása – 2016. október 28-i hatállyal – kiegészült az **erőszakra uszítással**.

Btk. 332. § Aki nagy nyilvánosság előtt

a) a magyar nemzet ellen,

b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja ellen, vagy

c) a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai ellen – különösen fogyatékossgára, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel –

erőszakra vagy gyűlöletre uszít, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A 2016. évi CIII. törvény **indokolása** szerint a **kerethatározat** 10. cikke „előírja a tagállamok számára, hogy meghozzák azokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kerethatározat rendelkezéseinek 2010. november 28-ig megfeleljenek. A magyar jogszabályok uniós joggal való összeegyeztethetőségének vizsgálatakor az *Európai Bizottság úgy látta, hogy a magyar büntető törvényi szabályozás nem megfelelő*, tekintettel arra, hogy

a) a Btk. 332. §-a a „*gyűlöletre uszítás*” cselekményét tartalmazza ugyan, azonban a joggyakorlat által kialakított értelmezés alapján valójában az erőszakra uszítást rendeli csak büntetni, míg a kerethatározat 1. cikk (1) bekezdés a) pontja a „*nyilvánosság előtt erőszakra vagy gyűlöletre uszítás*” cselekményét rendeli büntetni,⁵⁰

b) a Btk. 332. §-a a „csoport” elleni uszítás, míg a kerethatározat 1. cikk (1) bekezdés a) pontja a „*csoportjával vagy e csoport valamely tagjával szemben*” megfogalmazást használja.

Az Európai Bizottság 2015 decemberében *EU Pilot eljárást indított Magyarországra ellen a kerethatározat magyarországi átültetése tárgyában.*

A fentiekre figyelemmel indokolt tehát a közösség elleni uszítás törvényi tényállásának módosítása. Mivel *a joggyakorlatban nem merül fel probléma a csoport, illetve a csoport tagjának büntetőjogi védelme vonatkozásában*, azaz az adott személy is védelmet élvez, amennyiben az őt ért inzultus a törvényben meghatározott valamely csoporthoz való tartozása miatt, vagy részben amiatt történt, a csoport tagjának törvényben való megjelenítése az egyértelműsítést szolgálja.

Bár a Btk. 332. §-a szerinti gyűlöletre uszítás az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatainak értelmében és a jelenlegi bírói joggyakorlat mellett valójában erőszakra uszítást jelent, *a Bizottság álláspontja szerint a kerethatározatnak való megfelelés érdekében nem mellőzhető a gyűlöletre uszítás fogalmának az erőszak konkrét veszélyével való összekapcsolásán alapuló értelmezés meghaladása*, azaz annak biztosítása, hogy a tényállás a gyakorlatban a jelenlegi értelmezés szerint biztosított erőszakra való uszítás mellett a jövőben

⁵⁰ **Kerethatározat 1. cikk (1)** Minden tagállam meghozza a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a következő szándékos cselekmények büntetendők legyenek:

a) nyilvánosság előtt erőszakra vagy gyűlöletre uszítás faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek csoportjával vagy e csoport valamely tagjával szemben;

az európai uniós és nemzetközi értelmezésnek megfelelő gyűlöletre uszítás esetén is alkalmazható legyen. Erre figyelemmel a törvény a jelenlegi elkövetési magatartást bővíti oly módon, hogy *az erőszakra uszítást is megjeleníti, amellyel egyértelművé válik, hogy a gyűlöletre uszítás és az erőszakra uszítás nem azonos fogalmak.* A gyűlölet kettős természetű, egyrészt fellobbanó heves indulati állapotot, másrészt tartós érzelmi beidegződést is jelenthet; mindkét esetben határozott és tudatos érzelemről van szó. *A törvény szerinti gyűlöletre uszítás* – amely a hatályos szabályozás alkotmánybírói és jogalkalmazói értelmezéséhez képest *előrehozott büntetőjogi védelemnek tekinthető – tehát nem jelenti egyértelműen az erőszak közvetlen veszélyét,* illetve az erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét, *ez utóbbit a törvény az „erőszakra uszít” fordulattal fedi le.*

Az Alkotmánybíróság több évtizedes gyakorlatára – és az ezen időszak alatt mindig szem előtt tartott „clear and present danger” elvre – figyelemmel kijelenthető, hogy a közrend elvont veszélyeztetése nem alapozhat meg büntetőjogi felelősségre vonást, a köznyugalomnak csak egy bizonyos mérték fölötti megzavarása járhat a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozásával (jelen esetben büntetőjogi szankcióval). A törvény ezért *a rendelkezés részévé teszi a köznyugalom megzavarására alkalmas módon történő elkövetést* [!] a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartás esetében.⁵¹ A Btk. számos olyan rendelkezést tartalmaz, amely alapján egyes magatartások csak akkor büntethetők, ha azokat *köznyugalom megzavarására alkalmas módon* fejtették ki, ezért ezen új tényállási elem bírói gyakorlat általi értelmezése nem okoz jogalkalmazási problémát. Lehetővé válik ugyanakkor az is, hogy a bíróságok elé csak azok az ügyek kerüljenek, amelyek valódi büntetőjogi relevanciával bírnak. Ez a megoldás nem ellentétes az uniós joggal sem, tekintettel arra, hogy a kerethatározat 1. cikk (2) bekezdése szerint a tagállamok dönthetnek úgy, hogy kizárólag azt a cselekményt büntetik, amely a közrend megzavarására alkalmas vagy fenyegető, gyalázkodó vagy sértő jellegű.

A módosítással a törvény megteremti annak a lehetőségét, hogy a nemzetközi elvárásokkal harmonizáló, egyszersmind a magyar büntetőjogi hagyományokkal összeegyeztethető rendelkezés kerüljön a Btk.-ba, miközben lehetővé válik, hogy a joggyakorlat pontosabb, újabb szemléletű értelmezési irányvonalat nyisson meg. Mindezek mellett *a módosítás azon korábbi jogalkotói szándék további erősítését is szolgálja, amelyet Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása a IX. cikk kiegészítése révén már megkezdett, biztosítva ezzel a gyűlöletbeszéddel szembeni hatékonyabb, komplexebb fellépést.*⁵²

A Közösség elleni uszítás tényállása – 2025. március 1-jétől – egy új, (2) bekezdéssel egészült ki:

Btk. 332. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt

- a) a magyar nemzet ellen,
- b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja ellen, vagy
- c) a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai ellen – különösen fogyatékosokra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel –

⁵¹ Az indokolásban foglaltakkal ellentétben ugyanakkor *a tényállás szövege nem tartalmazza a „köznyugalom megzavarására alkalmas módon” való elkövetést.* (Vö: 104. o.)

⁵² Lásd a törvényjavaslat részletes indokolását az 55. §-hoz.

erőszakra vagy gyűlöletre uszít, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a nagy nyilvánosság előtt valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja elleni erőszakra vagy gyűlöletre uszít úgy, hogy az adott nemzeti vagy etnikai, faji, vallási csoport sérelmére elkövetett, a XIII. Fejezet vagy a XIV. Fejezet⁵³ szerint büntetendő

a) cselekmény megtörténtét tagadja vagy vonja kétségbe,

b) cselekményt jelentéktelen színben tüntet fel vagy igazolni törekszik.

A 2024. évi LXIV. törvény **indokolása** szerint *a módosítás a kerethatározat nem megfelelő átültetése tárgyában indított kötelezettségszegési eljárásra tekintettel szükséges. Az eljárásban 2023. január 26-án küldött véleményében „a Bizottság fenntartotta a hivatalos felszólításban kifejtett álláspontját, miszerint Magyarország nem ültette át megfelelően a kerethatározat 1. cikk (1) bekezdés c) pontját, mert a Btk. rendelkezései nem tartalmaznak hivatkozást a népirtás, emberiség elleni vagy háborús bűncselekmények vonatkozásában a „nyilvánosság előtti védelmezésére, tagadására vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetésére.”*⁵⁴ A Javaslat a kerethatározatnak való teljes megfelelés érdekében *új elkövetési magatartással egészíti ki a Btk. 332. §-át.*

„Az új tényállás alapján minden olyan történelmi tény tagadása (stb.), amely tény megvalósította vagy megvalósította volna a Btk. valamely vonatkozó tényállását, azaz a hatályos jog alapján népirtásnak vagy emberiség elleni, illetve háborús bűncselekménynek minősülne, tényállásszerű lehet akkor, *ha az adott tény tagadásának, kétségbe vonásának, jelentéktelen színben feltüntetésének, vagy igazolni törekvésének célja az adott népcsoport stb. elleni gyűlöletkeltés.* Az új bekezdés szerinti bűncselekmény elkövetéséhez nem szükséges az alapcselekmény – népirtásnak vagy emberiség elleni, illetve háborús bűncselekmény – elkövetésének kétséget kizáró, ítéleti bizonyossággal történő megállapítása. [...] A bűncselekmény megvalósulásához továbbra is szükséges, hogy a közlés szöveggörnyezetéből, megjelenéséből, egyéb körülményeiből megállapítható legyen, *hogy a közlő szándéka kimondottan az érintett csoporttal szembeni gyűlöletkeltésre irányul.*”⁵⁵

⁵³ A XIII. Fejezet az emberiség elleni bűncselekményeket (köztük a népirtást), a XIV. Fejezet pedig a háborús bűncselekményeket tartalmazza.

⁵⁴ **Kerethatározat 1. cikk (1)** Minden tagállam meghozza a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a következő szándékos cselekmények büntetendők legyenek:

c) *a Nemzetközi Büntetőbíróság statútumának 6., 7., illetve 8. cikkében meghatározott népirtás, emberiség elleni vagy háborús bűncselekmény nyilvánosság előtti védelmezése, tagadása vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetésé faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek egy csoportja vagy e csoport valamely tagja ellen irányuló[an] módon, amennyiben az adott cselekményt olyan módon valósítják meg, hogy az e csoport vagy annak valamely tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmas;*

⁵⁵ Lásd a törvényjavaslat részletes indokolását a 23. §-hoz.

III. Az Alkotmánybíróság vonatkozó döntései és az irányadó bírói gyakorlat

3.1. A véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának szempontjai a gyűlöletbeszédre tekintettel az Alkotmánybíróság egyes döntéseiben

Az Alkotmánybíróság a **gyűlöletbeszéd** körébe vonható egyes büntetőjogi tényállások (közösség elleni izgatás, önkényuralmi jelképek használata, gyalázkodás) kapcsán több döntésében is rögzítette a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozhatóságának alkotmányos szempontjait.

Összességében leszögezhetjük, hogy a **testület** a „gyűlöletbeszéd” büntethetőségének alkotmányosságát vizsgáló döntéseiben – de különösen a 2004-ben és a 2008-ban hozott határozataiban – **arra az álláspontra helyezkedett**, hogy a szólásszabadság korlátozását a szélsőséges vélemény tartalma nem, kizárólag annak közvetlen, belátható következménye alapozhatja meg. Abból az előfeltevésből indult ki, hogy egy valóban szabad társadalomban a szélsőséges nézetek hangoztatása hozzájárul a köznyugalom és közrend alakításához, a lakosság toleranciaszintjének emeléséhez. A testület azt is leszögezte, hogy a nemzetközi egyezményekben előírt – a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó – jogi kötelezettségeket az Alkotmány rendelkezéseire figyelemmel kell teljesíteni. A **büntetőjog** eszközeivel kizárólag akkor lehet fellépni a rasszista véleményt nyilvánító személyekkel szemben, ha a kijelentés az elhangzás körülményei folytán erőszak közvetlenül jelen lévő, világos veszélyével és/vagy egyéni jogok sérelmével fenyeget (pl. a „foglyul ejtett közönség” esetében). A kirekesztő nézetekkel szembeni határozott és következetes fellépés kapcsán a **közhatalom gyakorlóinak kiemelt felelősségét** is hangsúlyozta a testület.

Az Alkotmánybíróság feltevése – a toleráns társadalom kialakulása – sajnálatos módon nem igazolódott, a gyűlöletbeszéd elleni hatékony(abb) fellépés érdekében ezért sor került az **Alaptörvény módosítására**, az emberi méltósághoz való jog és a közösségek méltóságának a véleménynyilvánítás szabadsága alaptörvényi korlátjaként való rögzítésére.

Az Alkotmánybíróság erre figyelemmel 2021-ben – személyiségi jogi perben hozott bírói döntések kapcsán – kimondta, hogy a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji és vallási közösségek méltósága védelmében a véleménynyilvánítás szabadsága és így a közügyeket érintő **szólás** alkotmányosan **korlátozható**; a véleménynyilvánítás szabadságának **határa a közösség méltóságának megsértése**. A testület felhívta a figyelmet arra is, hogy ha egy közösséget hazánkban történetileg súlyos sérelmek értek, illetve, ha a jelenkorban ismétlődő támadásoknak van kitéve, akkor **az adott közösségnek** a társadalmon belüli **méltósága sérülékenyebbnek tekinthető**.

3.1.1. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat (Abh.)

Az Alkotmánybíróság sokat idézett döntésében egyrészt azt *vizsgálta*, elkerülhetetlenül szükséges-e a véleménynyilvánítás és sajtószabadság korlátozása a **közösség elleni izgatás** tényállásában leírt magatartások esetén, másrészt, a korlátozás megfelel-e az arányosság követelményeinek, azaz az elérni kívánt célhoz a büntetőjog eszközrendszere általában és ezen belül az adott büntető tényállás szükséges és megfelelő-e.⁵⁶ A tényállás két magatartási típust szankcionál: a **gyűlöletkeltést** (*gyűlöletre uszít*) és a **megvetés kifejezésre juttatását** (*sértő*

⁵⁶ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 172.

vagy lealacsonyító kifejezések használata, vagy ilyen cselekmény elkövetése). A testület a régi Btk. 269. § (1) bekezdésében foglalt súlyosabb alakzatot alkotmányosnak találta, a (2) bekezdésben meghatározott „gyalázkodást” viszont nem.⁵⁷

A határozatból az alábbiak kiemelését tartom szükségesnek: A gyűlöletkeltésnek, az emberek egyes csoportjait megvető, megalázó megnyilvánulásoknak potenciálisan kártékony voltáról az emberiség bőséges történelmi tapasztalatokkal rendelkezik. Századunk súlyos történelmi tapasztalatai bizonyítják, hogy a faji, etnikai, nemzetiségi, vallási szempontú alsóbb vagy felsőbbrendűséget hirdető nézetek, **a gyűlölködés, megvetés, kirekesztés eszméinek terjesztése az emberi civilizáció értékeit veszélyeztetik.** Történelmileg és napjaink eseményei által is igazolt, hogy az emberek meghatározott csoportja elleni gyűlöletkeltési szándékot kifejező bármely megnyilvánulás **alkalmas a társadalmi feszültségek kiélezésére,** a társadalmi harmónia és béke megzavarására, legsúlyosabb kifejtésében a társadalom egyes csoportjai közötti erőszakos összeütközésekre.

A gyűlöletkeltés legszélsőségesebb, már ténylegesen bekövetkezett kártékony hatását bizonyító történelmi és jelenkori tapasztalatok mellett **figyelembe kell venni azokat a mindennapi veszélyeket is,** amelyek a gyűlölet felkeltésére alkalmas nézetek, eszmék korlátok nélküli kinyilvánításával járnak. E megnyilvánulások akadályozzák, hogy az emberek bizonyos közösségei harmonikus kapcsolatban éljenek más csoportokkal. Ez, növelve egy adott, kisebb vagy nagyobb közösségen belüli érzelmi, szociális feszültségeket, **szétszakítja a társadalmat, erősíti a szélsőségeket, az előítéletességet és intoleranciát.** Mindez csökkenti a plurális értékrendet, a különbözőséghez való jogot elismerő, toleráns, multikulturális, az emberek egyenlő méltóságának elismerésén alapuló, a diszkriminációt értékként el nem ismerő társadalom kialakulásának esélyét.

A véleménynyilvánítás és sajtószabadság körében **az emberek meghatározott csoportjai elleni gyűlöletkeltés alkotmányos védelemben részesítése feloldhatatlan ellentmondásban lenne** az Alkotmányban kifejezésre jutó politikai berendezkedéssel és értékrenddel, a demokratikus jogállamiságra, az emberek egyenlőségére, egyenlő méltóságára, valamint a diszkrimináció tilalmára, a lelkiismereti és vallásszabadságra, a nemzeti, etnikai kisebbségek védelmére, elismerésére vonatkozó alkotmányos tételekkel. A **demokrácia** fogalma rendkívül összetett: tartalmilag jelenti *a különbözőséghez való jogot, a kisebbségek védelmét, az erőszakról és az erőszakkal fenyegetésről,* mint a konfliktusmegoldás eszközeiről *való lemondást.*⁵⁸

A **gyűlöletkeltés** a fenti tartalmi jegyek tagadása, *az erőszak érzelmi előkészítése. Visszaélés a véleménynyilvánítás szabadságával,* az emberek meghatározott csoportjának, egy kollektivitásnak olyan intoleráns minősítése, amely nem a demokrácia, hanem a diktatúra jellemzője. A véleménynyilvánítási és sajtószabadság gyakorlása olyan formáinak eltérése, amelyet a [rég] Btk. 269. § (1) bekezdése tilalmaz, ellentmondana a demokratikus jogállamiságból fakadó követelményeknek. Az Alkotmány szerint minden embernek veleszületett joga van az emberi méltósághoz. Így tehát **az emberi méltóság a**

⁵⁷ **régi Btk. 269. § (1)** Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, b) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai ellen *gyűlöletre uszít*, bűntettet követ el, [...].

(2) Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt *sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el,* vétség miatt [...] büntetendő. (Vö: 23. o.)

⁵⁸ ABH 1992, 173.

véleménynyilvánítási szabadság korlátja lehet. A véleménynyilvánítási és sajtószabadság korlátozásának szükségessége következik a magyar állam **nemzetközi kötelezettségeiből** is.⁵⁹

Az Alkotmánybíróság álláspontját összegezve: **a véleménynyilvánítás és a sajtószabadság korlátozását** mind az emberek meghatározott csoportjai elleni gyűlöletkeltésnek történelmileg bizonyítottan kártékony hatása, mind az alkotmányos alapértékek védelme, továbbá a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségeinek teljesítése **szükségszerűvé és indokolttá teszi.**

A **büntetőjog** a jogi felelősségi rendszerben az **ultima ratio**. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. **Az alkotmányos büntetőjogból fakadó tartalmi követelmény,** hogy a törvényhozó a büntetendő magatartások körének meghatározásakor nem járhat el önkényesen. Valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségességét szigorú mércével kell megítélni: a különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az alkotmányos vagy az Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a [rég] Btk. 269. § (1) bekezdésében tilalmazott magatartásnak a korábban elemzett, az egyént és a társadalmat érintő hatásai, következményei olyan súlyosak, hogy más felelősségi formák, így a szabálysértési vagy polgári jogi felelősségi rendszerek eszközei elégtelenek az ilyen magatartások tanúsítóival szemben. Azon demokratikus eszméknek, értékeknek a megerősítése, amelyeket e cselekmények elkövetői támadnak, valamint a megsértett jog- és erkölcsi rend helyreállítása *a büntetőjog eszközeit igényli.*⁶⁰

Az Alkotmánybíróság az alkotmányos büntetőjog követelményeire figyelemmel megállapította, hogy a közösség elleni izgatás súlyosabb alakzata **megfelel az arányosság követelményének:** csak a legveszélyesebb magatartásokra terjed ki és a tényállási elemek a jogalkalmazók részéről egyértelműen értelmezhetők.⁶¹

A testület azt is hangsúlyozta, hogy a **„gyűlöltre uszításnál”** a társadalmi rend és béke – a Btk. szóhasználatával *a köznyugalom – megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is:* a csoport ellen felszított indulat fenyegeti a csoporthoz tartozók becsületét, méltóságát (szélsőséges esetben életét is), megfélemlítéssel korlátozza őket más jogaik gyakorlásában is (köztük a szabad véleménynyilvánításban).⁶²

⁵⁹ ABH 1992, 174. A határozat hivatkozik az Egyezségokmány 19. cikkére és a 20. cikk 2. pontjára; A faji megkülönböztetés elleni egyezmény 4. cikkére, valamint az Egyezmény 10. cikkére. „Az Emberi Jogok Európai Bizottsága több határozatában úgy foglalt állást, hogy a 10. cikk 2. pontja értelmében *a fajgyűlölő közlések megtiltása a szabad véleménynyilvánítás érvényes korlátozásának tekintendő.*” (ABH 1992, 175.)

⁶⁰ ABH 1992, 176. Az **alkotmányos büntetőjog követelményei** szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést, ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről.

⁶¹ ABH, 1992, 178. A testület ugyanakkor arra is rámutatott, hogy *az igazi védelmet nem a büntetőjog, hanem a demokratikus jogállam intézményeinek működése, a bíróságok valódi függetlensége, a demokratikus értékeknek elkötelezett társadalmi környezet megteremtése biztosíthatja.*

⁶² Itt nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról van szó, ami **egy bizonyos mérték fölött** („*clear and present danger*”) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. Itt az a döntő, hogy mi

A „**gyalázkodásnál**” ezzel szemben *nem tényállási elem* a sértő kifejezésnek vagy azzal egyenértékű cselekménynek *a köznyugalom megzavarására alkalmas volta*. A „gyűlöletre uszítással” ellentétben az elkövetési magatartásból sem következtethető ez ki. A Btk. abból indul ki, hogy a nemzeti vagy vallási közösségekre nézve sértő kifejezés használata általában ellentétes a társadalom kívánatos nyugalomával. Ez *az immateriális bűncselekményi tényállás* tehát *a közrendet, a köznyugalmat, a társadalmi békét önmagában véve, elvontan védi*. A bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem jár annak veszélyével sem, hogy egyéni jogokon sérelem esne. **A köznyugalom ilyen elvont veszélyeztetése nem elégséges érv** ahhoz, hogy a véleménynyilvánítási szabadságot büntetőjogi büntetéssel alkotmányosan korlátozni lehessen.

A szabad véleménynyilvánításhoz való jog **a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi**. A véleménynyilvánítás szabadságának **külső korlátai vannak csak**; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül.⁶³ A [régi] Btk. 269. § (2) bekezdése azonban nem külső korlátot állít, hanem valójában *a vélemény értéktartalma alapján minősít* – s ehhez a köznyugalom sérelme csak feltételezés és statisztikai valószínűség révén kapcsolódik.⁶⁴ A „**köznyugalom**” ráadásul *maga sem független a véleményszabadság helyzetétől*. Ahol sokféle véleménnyel találkozhatnak az emberek, *a közvélemény toleráns lesz*; míg zárt társadalmakban sokkal inkább felkavarhatja a köznyugalmat egyegy szokatlan hang is. Másrészt a véleménynyilvánítás szükségtelen és aránytalanul szigorú korlátozása a társadalom nyitottsága ellen hat.

Az Alkotmánybíróság azt is leszögezte, hogy *a rendszerváltás elkerülhetetlenül társadalmi feszültségekkel jár*. E feszültségeket kétségtelenül fokozhatja, ha egyesek büntetlenül adhatnak kifejezést nagy nyilvánosság előtt bizonyos csoportokkal szembeni gyűlöletüknek, megvetésüknek vagy ellenérzésüknek. A sajátos történelmi körülményeknek azonban vagy egy másfajta hatása is, s éppen ezért szükséges különbséget tenni a gyűlöletre uszítás és a sértő vagy lealacsonyító kifejezés használata között. A „nagy nyilvánosság” – a gyűlésektől eltekintve – gyakorlatilag a **sajtónyilvánosságot** jelenti. A létrejött sajtószabadságban senki nem hivatkozhat külső kényszerre, aki a nyilvánosság elé lép, minden sorral, amit leír, magát adja és teljes erkölcsi hitelét kockáztatja. Politikai kultúra és egészségesen reflektáló közvélemény csakis öntisztulással alakulhat ki. *Aki tehát gyalázkodik, magát bélyegzi meg, s lesz a közvélemény szemében „gyalázkodó”. A gyalázkodásra bírálat*

---

került veszélybe: Az uszítás az alkotmányos értékrendben szintén igen magasan álló alanyi jogokat veszélyeztet. (ABH 1992, 179.)

⁶³ ABH 1992, 179. A szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog – az élethez vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan – korlátozhatatlan lenne, de mindenképpen azzal jár, hogy valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz *a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni*. A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely „intézmény” közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgya (pl. a köznyugalom). [ABH 1992, 178.]

⁶⁴ Nem alkotmányossági, hanem a büntetőjogra tartozó kérdés, hogy mihez képest minősül a kifejezés sértőnek vagy lealacsonyítóknak. Egyes szavak stilisztikai értéke annyira szituációhoz és kulturális szinthez kötött (és változó), hogy a bűncselekményi tényállásba felvett hipotetikus („alkalmas”) vagy tényleges visszacsatolás nélkül (valóban megzavarta a köznyugalmat) *a gyalázkodással a köznyugalomban okozott sérelem olyan feltételezés* csupán, amely a szabad véleménynyilvánítás korlátozását kielégítően nem indokolhatja. Itt ugyanis *a külső korlát* megléte, azaz más jog sérelme, *maga is bizonytalan*. (ABH 1992, 180.)

kell, hogy feleljen. E folyamatba tartozik az is, hogy *számolni kelljen magas kártérítésekkel.* Büntetőjogi büntetésekkel azonban nem a közvéleményt és a politikai stílust kell formálni – ez paternalista hozzáállás –, hanem más jogok védelmében az elkerülhetetlenül szükséges esetekben szankcionálni.

Mindezekre tekintettel a testület megállapította, hogy a „gyalázkodás” **szükségtelenül**, és az elérni kívánt célhoz képest **aránytalanul korlátozza a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot.** A köznyugalom elvont, esetleges fenyegetettsége nem elégséges indok arra, hogy a véleménynyilvánításhoz való alapjogot, amely a demokratikus jogállam működéséhez nélkülözhetetlen, a büntetőtörvény korlátozza.

Az Alkotmánybíróság határozata szerint a **közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet.** *Nem zárja ki tehát a határozat azt, hogy erről a törvényhozó akár a gyűlöletre uszítás tényállásán túlmenő büntetőjogi védelemmel is gondoskodjék.* A közösségek méltóságának hatékony védelmére azonban más jogi eszköz, például a *nem vagyoni kártérítés* alkalmazási lehetőségeinek bővítése is alkalmas.⁶⁵

3.1.2. A 12/1999. (V. 21.) AB határozat (Abh1.)

Az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a [régi] Btk.-t 1996. június 15-i hatállyal módosító törvény a **közösség elleni izgatás** címén büntetendő magatartások körének kiszélesítésére külön indokolást nem tartalmaz. A törvényjavaslat általános indokolása szerint a nemzeti, népi, faji, vallási csoporthoz tartozás miatt elkövetett bűncselekmények elleni hatékony fellépés és az e tárgyú nemzetközi egyezményekkel való összhang megteremtése érdekében módosítja a [régi] Btk.-t.⁶⁶ A testület ezért ebben az ügyben *a rasszizmus és az idegengyűlölet jelenségei elleni közös európai fellépés igényére is figyelemmel* vizsgálta, hogy mennyiben alkotmányos a törvényhozónak a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozhatóságára vonatkozó döntése.⁶⁷

Az Alkotmánybíróság leszögezte: A gyűlöletre uszítás mellett az újabb elkövetési magatartás, **a gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény elkövetésének büntetendővé nyilvánítása** olyan törvényalkotói szándékot fejez ki, amely szerint az uszításnak a jogalkalmazói gyakorlatban kialakult és az Abh.-ban elemzett fogalmi körébe nem tartozó magatartások megbüntetését rendeli. Az Alkotmánybíróság a büntethetőség alkotmányos küszöbét a gyűlöletre uszításban határozta meg, mert *az uszítás foglalja magában azt a „bizonyos mérték” fölötti veszélyt, amely a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását megengedhetővé teszi.* A gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény büntetése leszállítja a korlátozhatóság küszöbét. Ha a veszély eléri azt a nagyságrendet, amit az uszítás, akkor nincs szükség az „egyéb cselekmény” elkülönítésére, mert az uszítás tényállása elnyeli az ilyen magatartást. A büntetőjogi felelősség kiterjesztése ezen túlmenően olyan *tényállási elem* beiktatásával történt, amely **nem felel meg a jogbiztonság, az alkotmányos büntetőjog** határozottságot, egyértelműséget, az önkényes jogalkalmazás lehetőségét kizáró

⁶⁵ ABH 1992, 181.

⁶⁶ **régi Btk. 269. §** Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet, b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, illetve *gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el*, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁷ 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 107-108.

Megítélésem szerint a határozat mindazonáltal adós maradt a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni közös európai fellépés igényét figyelembe vevő vizsgálattal, erre való utalást ugyanis a továbbiakban egyáltalán nem tartalmaz.

követelményének.⁶⁸ Ennek következtében megállapítható, hogy *a törvényi tényállás kiegészítése határozatlansága miatt*, amely ezáltal magában hordozza a véleménynyilvánításhoz való jog önkényes korlátozásának a lehetőségét is, **alkotmányellenes.**⁶⁹

3.1.3. A 14/2000. (V. 12.) AB határozat

A 2/2023. számú elvi állásfoglalásomban már bemutattam az **önkényuralmi jelképek használatára** vonatkozó büntetőjogi szabályozást és alkotmánybíróági gyakorlatot, de a jelen dokumentumban is szükségesnek tartom röviden ismertetni az alkotmánybíróági döntést, ami a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságának büntetőjogi védelme érdekében megengedhetőnek tartotta a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását.

Az Alkotmánybíróság az önkényuralmi jelképek használata elnevezésű tényállás⁷⁰ alkotmányosságának vizsgálata során leszögezte, hogy **büntetőjogi védelem alá vonható a közösségek méltóságát sértő, köznyugalmat veszélyeztető magatartás**, ha ez nem kifejezetten meghatározott, azonosítható személy ellen irányul; a kitűzött cél elérése érdekében elvben nincs más és esetleg enyhébb eszköz, mint a büntetőjogi szankció.⁷¹ Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint **a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek védelmére** az Alkotmánynak az emberek egyenlőségére, a diszkrimináció tilalmára vonatkozó rendelkezése és az emberi méltósághoz való alapvető jog *alapozza meg*.⁷²

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy **a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát** a [rég]i Btk.-ban meghatározottak szerint **védő szabály a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet**. Magyarország történelmi tapasztalatai, és az alkotmányos értékeket fenyegető az a veszély, amelyet ma még az elmúlt diktatúrák ideológiáin alapuló tevékenységeknek a nyilvánosságban való megjelenése jelenthet a magyar társadalomra, meggyőzően, objektíve és ésszerűen igazolják e tevékenységek tiltását és a büntetőjogi eszközökkel való fellépést; *a véleménynyilvánítási szabadság korlátozása a történelmi háttér fényében nyomós társadalmi szükségletre adott válasznak tekintendő*.⁷³

⁶⁸ ABH 1999, 110-111. „A jogbiztonság – az Alkotmánybíróság értelmezésében – az államtól és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára a büntetőjogban is előre láthatóak legyenek.” Lásd: 11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 84.

⁶⁹ ABH 1999, 113.

⁷⁰ **Önkényuralmi jelképek használata** (Hatályos: 1993. május 21. – 2013. április 29.)

régi Btk. 269/B. § (1) Aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ötágú vöröscsillagot vagy ezeket ábrázoló jelképet a) terjeszt; b) nagy nyilvánosság előtt használ; c) közszemlére tesz; ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő.

⁷¹ 14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 95.

Az alkotmányosan még megengedett korlátozhatóság határa tehát ott van, amikor a tiltott magatartás nem pusztán egy – helyesnek vagy helytelennek tartott – politikai nézetet fejez ki, hanem annál több: a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát sértve *veszélyezteti a köznyugalmat is*. Azt, hogy a véleménynyilvánításhoz való jog a köznyugalom milyen mértékű megzavarásánál korlátozható alkotmányosan, csak *esetenként vizsgálva* lehet eldönteni. (ABH 2000, 92.)

⁷² Bár az Alkotmány az „ember” jogaként határozza meg az emberi méltósághoz való alapvető jogot, az Alkotmánybíróság egyik alaphatározatának tekintett Abh. is hivatkozott a „*közösségek méltóságának hatékony védelmére*”. (ABH 2000, 98. és ABH 1992, 181.)

⁷³ ABH 2000, 99.

A törvény csupán a három kiemelt elkövetési magatartást (terjesztés – nagy nyilvánosság előtti használat – közszemlére tétel), aktív cselekvőséget ítéli olyannak, amely a demokratikus jogállam értékeivel szemben áll, mert **alkalmas arra, hogy a hallgatóságra nem egyszerűen „sértő, meghökkentő vagy aggodalmat keltő”, hanem kifejezetten félelmet ébresztő, fenyegető hatása legyen** azáltal, hogy a megvetett ideológiákkal való azonosulást, az eszmék nyilvános terjesztésének szándékát tartalmazza. Ez pedig alkalmas arra, hogy **a demokratikus társadalom** egészét, különösen pedig azok jelentős csoportjai, **közösségei emberi méltóságát sértse**, akik elszenvedői voltak a tiltott jelképekben sűrűsödő mindkét eszméhez és jelképekhez tapadó, használatuk mellett elkövetett legsúlyosabb bűncselekményeknek.⁷⁴

3.1.4. A 18/2004. (V. 25.) AB határozat (Abh2.)

Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök indítványa alapján vizsgálta a régi Btk.-t módosító, az Országgyűlés által 2003. december 8-án elfogadott, de ki nem hirdetett törvény (**Btkm.**) alkotmányosságát. A Btkm. megváltoztatta a **közösség elleni izgatás** büntetőjogi tényállásának több elemét és kiegészítette egy új bekezdéssel.⁷⁵

A testület mindenekelőtt kiemelte, hogy a faji, etnikai, nemzeti vagy vallási közösségekkel és tagjaikkal szembeni *usztító, gyalázkodó, gyűlölet- és hisztériakeltő megnyilvánulások* az emberi civilizáció ellen hatnak. Az ilyen *jelenségekkel szembeni határozott fellépés mindenkitől, és különösen a közélet szereplőitől elvárható.*⁷⁶

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor rámutatott arra, hogy a **véleményszabadság a kommunikációs jogok anyajoga**, amely egyrészt az egyén önkifejezését, illetve személyisége szabad kibontakoztatását teszi lehetővé, másrészt az egyénnek a társadalmi és politikai folyamatokban való tevékeny és megalapozott részvételét biztosítja. Az eltérő nézeteket, álláspontokat, elképzeléseket egymással ütköztető politikai vita a demokrácia sajátja. A vélemény elfojtása vagy napvilágra kerülésének megakadályozása nem teszi a véleményt meg nem születetté, és nem gátja valamely nézet elterjedésének. A társadalom szellemi gazdagodása a véleményszabadságtól is függ: *csak akkor van esély a téves nézetek kiszűrésére*, ha szabad és nyilvános vitákban ütközhetnek ellentétes vélekedések, és *ha a mégoly szélsőséges nézetek is napvilágra kerülhetnek*. A szólás szabadságának állapota a demokrácia fokmérője. Minél kevesebb korlátozás nélkül érvényesülhet a véleményalkotás és -nyilvánítás joga, annál biztosabb lábakon áll az alkotmányos demokrácia. *Egy valóban szabad társadalomban a*

⁷⁴ A fentiek alapján az alapjog-korlátozás a védett célok súlyához képest nem minősíthető aránytalannak, a terjedelme és szankciója az alkalmazható legenyhébb eszköznek minősül, ezért *megfelel az arányosság alkotmányos követelményének*. (ABH 2000, 100-101.)

⁷⁵ **Btkm. Közösség elleni izgatás**, régi Btk. 269. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt valamely nemzet, vagy valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen *gyűlöletre izgat*, vagy *erőszakos cselekmény elkövetésére hív fel*, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki nagy nyilvánosság előtt *az emberi méltóságot azáltal sérti, hogy mást vagy másokat* a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási hovatartozás miatt *becsmérel vagy megaláz*, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁷⁶ 18/2004. (V. 25.) AB határozat, ABH 2004, 305.

szélsőséges nézetek hangoztatása önmagában nem idéz elő zavargásokat, hanem *hozzájárul* a köznyugalom és közrend alakításához, *a lakosság toleranciaszintjének emeléséhez.*⁷⁷

A nemzetközi emberi jogi dokumentumok is a véleményalkotás szabadságát, az eszmék megismerésének és közlésének szabadságát hirdetik. Az **Emberi Jogok Európai Bíróságának** a felfogásában *ez a szabadság az olyan véleményeket is megilleti, amelyek sértőek, meghökkentőek vagy aggodalmat keltenek.* Ezt követeli meg a pluralizmus, a tolerancia és a felvilágosultság, amely nélkül a demokratikus társadalom elképzelhetetlen.⁷⁸

A nemzetközi emberi jogi dokumentumok bizonyos esetekben azonban lehetővé teszik a véleményszabadság korlátozását.⁷⁹ A Magyarország által vállalt **nemzetközi szerződéses kötelezettségek nem jelentik azt, hogy a jogalkotó a szabad véleménynyilvánításhoz fűződő alapjogot figyelmen kívül hagyhatná** a szélsőséges megnyilvánulások elleni állami fellépés szabályozásakor. A nemzetközi szerződésben foglalt kötelezettségek teljesítését célzó jogalkotás esetében is irányadó az Alkotmány által felállított jogvédelmi mérce, valamint a magyar Alkotmánybíróság által kialakított szükségességi/arányossági teszt. Vagyis *egy esetleg szükségesnek minősülő, szélsőséges megnyilvánulást tiltó szabálynak is meg kell felelnie az arányosság követelményének.*⁸⁰

A szélsőséges nézetek esetében sem a vélemény tartalma, hanem *a közlés közvetlen, belátható következménye* alapozza meg a szólásszabadság korlátozását, a polgári jogi, avagy bizonyos esetekben a büntetőjogi felelősségre vonást.⁸¹ *A gyűlöletre uszítás esetében az emberi méltósághoz fűződő és más, az alkotmányos értékrendben magasan álló szabadságjog sérelmének veszélye indokolja a büntetőjogi védelmet,* valamint *az a cél,* hogy a gyűlöletre uszítás lehetséges sértettjei: a nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportok, illetve a lakosság egyes csoportjai tagjainak alapjoggyakorlását ne tegyék lehetetlenné a velük szemben megnyilvánuló előítéllettel teli, gyűlölködő és megvető kijelentések.⁸²

⁷⁷ A türelmes, a szólás valódi szabadságát biztosító társadalom visszahat az egyénre, erősíti polgárainak jellemét, olyan intellektuálisan független személyeket nevel, akik autonóm módon képesek életük irányítására, az általuk vallott eszmék és értékek iránt elkötelezettek, de nyitottak a más véleményt vallók és másként gondolkodók érveire. (ABH 2004, 305.)

⁷⁸ Lásd: Handyside v. United Kingdom, Judgment of 7 December 1976, Series A no 103, § 41., Jersild v. Denmark, Judgment of 23 September 1994, Series A no 298, § 37, Zana v. Turkey, Judgment of 25 November 1997, § 51. (ABH 2004, 306.)

⁷⁹ Lásd: Egyezségokmány 20. cikk 2., A faji megkülönböztetés elleni egyezmény 4. cikk.

Az *Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (97) 20. számú ajánlásának* 4. alapelve szerint a nemzeti jogrendszernek és gyakorlatnak lehetővé kell tennie azt, hogy a bíróságok figyelembe vegyék, hogy a gyűlöletbeszéd egyes esetekben olyan sértő lehet az egyénekre vagy csoportokra nézve, hogy ezért nem élvezzi az Emberi jogok európai egyezményének 10. cikke által egyéb véleménynyilvánítási formáknak biztosított védelmet. Ez a helyzet, amikor a gyűlöletbeszéd az Egyezményben [és kiegészítő jegyzőkönyveiben] biztosított jogok és szabadságok megsemmisítését vagy az Egyezményben megengedettnél nagyobb mértékű korlátozását célozza. (ABH 2004, 306-307.) Az ajánlás angol nyelvű szövegét lásd: <https://rm.coe.int/1680505d5b>

⁸⁰ ABH 2004, 307.

⁸¹ A sokszínű nézetek jelenléte a plurális, demokratikus társadalom lényege. Az állam ezért, pusztán azok tartalma alapján nem tilthatja be bizonyos nézetek kinyilvánítását, terjesztését, és nem nyilváníthat egyes álláspontokat másoknál értékesebbnek, azzal ugyanis sértené az egyének egyenlő méltóságú személyekként kezelésének követelményét. (ABH 2004, 308.)

⁸² ABH 2004, 309. „Végül fontos, hogy a köznyugalomban okozott veszély ne csupán feltételezés legyen, és a legalább hipotetikus visszacsatolás (a közlés alkalmas a köznyugalom megzavarására) elengedhetetlen. A köznyugalom megzavarásának intenzitása ugyanis „egy bizonyos mérték fölött” („clear and present danger”) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását”. (Vö: 62. lábjegyzet.)

Az elmúlt évek bírói joggyakorlata azt mutatja, **jogértelmezési nehézségek merültek fel** abban a kérdésben, **mi tekinthető uszításnak**, s hogy egy-egy konkrét esetben mikor éri el a büntethetőség határát a szélsőséges megnyilvánulás. A Legfelsőbb Bíróság határozataiban foglaltak alapján az *izgatás és az uszítás egymástól eltérő magatartásokat jelölő fogalom*. A kettő között tartalmi különbség van, az **izgatás** az értelemhez szól, az **uszítás** az ösztönökre, érzelmekre apellál, mozgósít. Az uszítás megállapítása tehát – a bírói jogértelmezésben – *súlyosabb* magatartást kíván.⁸³

Észelve, hogy a közösség elleni izgatás egyes tényállási elemei a jogalkalmazók számára nem egyértelműek, a *jogalkotó lépéseket tett* az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatására.⁸⁴ Az Alkotmánybíróságnak az Abh.-ban megjelenő álláspontja alapján az olyan ún. **legveszélyesebb magatartások esetében korlátozhatja** a jogalkotó a kifejezés szabadságát büntetőjogi eszközökkel, amelyek elérik „az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket magas fokra lobbantó lázongó kifakadás” szintjét, továbbá az alkotmányos értékrendben igen magasan álló alanyi alapjogokat veszélyeztetnek, ami egyben a köznyugalom megzavarásához vezethet (*e veszély közvetlen és nyilvánvaló*).⁸⁵

A **gyűlöletre izgatás** kifejezés beiktatása *mellett az erőszakos cselekmény elkövetésére való felhívás külön kiemelése*, és e két új elkövetési magatartás együttkezelése egyértelműen azt a törvényalkotói szándékot fejezi ki, hogy az Abh. alapján az uszítás fogalmi körébe nem tartozó magatartások is büntethetőek legyenek. Ezáltal viszont a törvényhozó oly mértékben kitágítja a büntetendővé nyilvánított magatartások körét, amely a véleménynyilvánítás szabadságának szükségtelen korlátozását jelenti.⁸⁶

Az Alkotmánybíróság a továbbiakban annak vizsgálatakor, hogy a **becsmérlés, megalázás**, mint elkövetési magatartás eléri-e a büntethetőségi küszöböt, az Abh.-ban a gyalázkodási tényállással kapcsolatban megállapítottakat vette figyelembe.⁸⁷ Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján **az uszítás szintjét el nem érő gyalázkodó, becsmérlő típusú véleményközlés**, minthogy a véleménynyilvánítás szabadságának védelme alatt áll, **nem büntethető**. A **megvetés** kinyilvánítása önmagában nem jár erőszakcselekmény nyilvánvaló és közvetlen veszélyével, és sok esetben egyéni jogok sérelmével sem fenyeget.

Az Alkotmánybíróság által az Abh.-ban megsemmisített gyalázkodás és a jelen eljárásban vizsgált becsmérlési tényállás közötti egyik *lényeges különbség* azonban éppen az, hogy a **gyalázkodás** esetében a bűncselekmény megvalósult abban az esetben is, ha a közlés a körülmények folytán nem járt annak veszélyével sem, hogy az egyéni jogokon sérelem esett

⁸³ Legf. Bír. Br. I. 1062/1996., BH1997. 165.; Legf. Bír. Bfv. X.1105/1997.; Legf. Bír. Bf. IV.2211/1997., BH1998. 521. Fővárosi Ítéltábla 3. BF. 111/2003/10. (ABH 2004, 311-312.)

⁸⁴ „A »gyűlöletre izgatás« olyan magatartás, amely mind a racionális mérlegelést, meggyőzést, mind az azonnali, mérlegelés nélküli indulatkeltést magában foglalja. Ennek az az oka, hogy a gyűlölet kettős természetű: egyrészt fellobbanó, heves indulat, másrészt viszont lehet tartós beállítódás is.” Lásd: Részletes indokolás, T/5179. számú törvényjavaslat a Btk. módosításáról (ABH 2004, 313.).

⁸⁵ ABH 2004, 312.

⁸⁶ A törvény az előkészületi magatartás (*felhívás*) bűncselekménnyé alakításával arra tekintet nélkül büntet, hogy a felhívás alkalmas-e a köznyugalom megzavarására. A közrend és a társadalmi béke ilyen elvont veszélyeztetése viszont nem alapozza meg a büntetőjogi szankció alkalmazását. (ABH 2004, 315.)

⁸⁷ Ennek az az oka, hogy a *gyalázkodás esetében az elkövetési magatartás* a sértő vagy lealacsonyító kifejezések használata, illetve ilyen cselekmény elkövetése (a megvetés kifejezésre juttatása) volt. A jogalkotó a Btkm. megalkotásakor megőrizte az elkövetési magatartást: a sértő, lealacsonyító kifejezések használatát (*becsmérlés*), illetve az ilyen cselekmény elkövetését, a megvetés kifejezésre juttatását (*megalázás*). [ABH 2004, 316.]

volna. A **becsmérlési tényállás** ezzel szemben *materiális bűncselekmény*, amely tényállási elemként az emberi méltóság sérelmét követeli meg. Önmagában azonban ez a kitétel nem teszi elkerülhetetlenül szükségessé a speciális büntetőjogi tényállást.⁸⁸ A tényállás megalkotása azt a törvényhozói szándékot fejezi ki, hogy abban az esetben, ha a sértettek személye nem állapítható meg, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási hovatartozás miatti becsmérlés esetében *az emberi méltósághoz való jog sérelme önmagában megalapozza* az ügyész fellépését. A törvényhozó azonban az emberi méltósághoz való jog védelme érdekében a becsmérlés büntetőjogi szankcionálásával – a büntetőjog ultima ratio jellegére figyelemmel – **a véleménysszabadságot nem a lehető legkisebb mértékben korlátozó eszközt választotta.**⁸⁹

A gyalázkodáshoz hasonlóan *a becsmérlésnél sem tényállási elem a sértő kifejezés köznyugalom megzavarására alkalmas volta*. Nem állítható, hogy minden, az emberi méltóságot sértő, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási hovatartozás miatt történő becsmérlés vagy megalázás egyben a köznyugalom megsértésének közvetlen és nyilvánvaló veszélyével jár. A bűncselekményi tényállásba felvett hipotetikus vagy tényleges visszacsatolás hiányában (a közlés alkalmas a köznyugalom megzavarására, illetve, hogy valóban megzavarta a köznyugalmat) **a köznyugalomban okozott sérelem feltételezés, amely nem elegendő a véleménysszabadság alapjogának korlátozására.**⁹⁰

3.1.5. A 95/2008. (VII. 3.) AB határozat (Abh3.)

A) Az Alkotmánybíróság ebben a határozatában szintén a köztársasági elnök indítványa alapján vizsgálta a régi Btk.-t módosító, az Országgyűlés által 2008. február 18-án elfogadott, de ki nem hirdetett törvény (**Btkmód.**) alkotmányosságát. A Btkmód. – a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények között – **gyalázkodás** címmel egy **új büntetőjogi tényállást állapított meg.**⁹¹

Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt hangsúlyozta, hogy a politikai közösség tagjainak alapjogi jogegyenlőségéből következően *minden személyt egyenlően megillet a szólás joga*, a demokratikus kommunikáció során tehát mindenki véleménye megjelenhet. Az alapjogi védelem ezért nem tagadható meg pusztán azon az alapon, hogy az elhangzottak mások érdekét,

⁸⁸ A szólásszabadság korlátozásakor nagy súllyal esik ugyan latba a *személyiségvédelem*, de az alapjogok közötti mérlegelés során is vizsgálendő, hogy (...) a hatékony személyiségvédelem más, a szólásszabadságot kevésbé korlátozó eszközzel is biztosítható. A hatályos jog alapján, amennyiben a sértett személye megállapítható, becsületének védelme érdekében a jogaiban sértett a polgári jog és a büntetőjog már meglévő eszközeivel élhet. (ABH 2004, 318.)

⁸⁹ ABH 2004, 319.

⁹⁰ ABH 2004, 320.

⁹¹ **Btkmód. Gyalázkodás, régi Btk. 181/A. § (1)** Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzettel, vagy a lakosság egyes csoportjaival, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporttal kapcsolatban *olyan kifejezést használ, vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a csoport tagjainak becsületét csorbítsa, avagy emberi méltóságát megsértse*, vétséget követ el és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki nagy nyilvánosság előtt *olyan* – különösen önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló – *testmozdulatot tesz, amely alkalmas a magyar nemzet, vagy lakosság egyes csoportjai, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport tagjai becsületének csorbítására, avagy emberi méltóságának megsértésére.*

(3) *Nem büntethető*, aki politikai párttal, vagy politikai közszereplést is folytató társadalmi szervezettel kapcsolatban közszerepelésükkel összefüggésben a) olyan kifejezést használ, vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a lakosság e csoportjához tartozó tagok becsületét, vagy emberi méltóságát megsértse, b) a (2) bekezdésben meghatározott magatartást tanúsít.

szemléletét, érzékenységet sértik, vagy azok egyes személyekre nézve bántóak, lealacsonyítóak. **A szólásszabadság korlátozását nem alapozhatja meg a szélsőséges álláspont tartalma, kizárólag annak közvetlen, belátható következménye.**⁹²

A **gyalázkodás immateriális veszélyeztető vétség**, amely esetében a jogsértő eredmény és a közvetlen veszélyhelyzet nem tényállási elem. Vagyis a bűncselekmény abban az esetben is megvalósulna, ha az elkövetési magatartások alkalmatlanok volnának a köznyugalom megzavarására, és akkor is, ha a kifejezés vagy testmozdulat a körülmények folytán nem járna annak veszélyével sem, hogy az egyéni jogokon sérelem esne. Ráadásul, a „különösen önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló testmozdulat” végzését, mint elkövetési magatartást a jogalkotó nem határozta meg kellően pontosan.⁹³ Annak megítélése, hogy valamely testmozdulat kit mire emlékeztet, vagy mire utal, egyénenként változik. A norma alkalmazását e rendkívül szubjektív tényállási elem önkényessé teheti. Az Alkotmánybíróság a korábbi határozataival összhangban úgy ítélte meg, hogy a gyalázkodás tényállásába foglalt magatartások **alkotmányosan nem büntethetők**. Gyalázkodó kifejezések használata, híresztelése és az ilyen testmozdulat végzése **önmagában nem jár az erőszak közvetlenül jelen lévő, világos veszélyével, és egyéni jogok sérelmével sem fenyeget**.⁹⁴

A törvénymódosítás nemcsak a konkrét személyek becsületét, méltóságát sértő magatartásokat **büntetné**, hanem **a gyűlöletbeszéd minden formáját, az általánosításokat tartalmazó rasszista kijelentéseket is**, amelyek esetében az „érintettek” vagy a magukat „érintettnek” vallók nincsenek rákényszerítve arra, hogy bekapcsolódjanak a gyűlölködők közötti kommunikációba, hogy azt végigkövessék, s hogy az egyes sajtótermékekben szembesüljenek a gyűlölködő nézetekkel.⁹⁵ Pedig ezek azok az esetek, amikor a véleménynyilvánítás nemcsak egyes személyek érzékenységet, méltóságérzetét, hanem alkotmányos jogát is sérti. Például, ha az elkövető oly módon nyilvánítja ki szélsőséges politikai meggyőződését, hogy a sértett csoporthoz tartozó személy kénytelen azt megfélemlítve végighallgatni, és nincs módja kitérni a közlés elől **[„foglyul ejtett közönség”]**.⁹⁶ A törvény viszont nem korlátozza a büntetőjogi szankció alkalmazását azokra a súlyos esetekre, amikor a véleményközlés mások alkotmányos jogát sérti.⁹⁷

Az Alkotmánybíróság arra is rámutatott, hogy a **gyűlöletbeszéd fogalma igen sokrétű**. Magába foglalja többek között a közösség elleni izgatásnak nevezett cselekményeket, az önkényuralmi jelképek használatát, a konkrét személyekkel szembeni gyűlölködő rágalmozást,

⁹² 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 786.

⁹³ A 13/2000. (V. 12.) AB határozat és a 14/2000. (V. 12.) AB határozat alapján a *jelképhasználat politikai véleménynyilvánítás*, amelyet az Alkotmány védelemben részesít. E döntések csupán a szimbolikus beszéd egy-egy speciális, jól körülhatárolható formájától: a nemzeti jelképek megsértésétől és az önkényuralmi jelképek nem ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti vagy tájékoztatási célú használatától tagadták meg az alkotmányos védelmet. Az önkényuralmi rendszerre, eszmére emlékeztető vagy utaló testmozdulat *szimbolikus beszéd*. (ABH 2008, 787.)

⁹⁴ ABH 2008, 788.

⁹⁵ Az persze elkerülhetetlen, hogy az érintett csoporthoz tartozó személy tudomást szerezzen arról, léteznek olyan személyek, akik arról a csoportról, amelyhez ő tartozik, vagy amelyhez őt a külvilág besorolja, megvetéssel, gyűlölettel viseltetnek, és ennek hangot is adnak. Az alkotmányos demokrácia azonban nem fojtja el a szélsőséges hangokat pusztán azok tartalma miatt. Demokratikus társadalomban ugyanis az ilyen általánosító rasszista beszéd nem tud változtatni azon a tényen, hogy az állam szempontjából minden polgár egyenlően értékes és az alapjogokkal egyenlően rendelkező személy. (ABH 2008, 789.)

⁹⁶ Ebben az esetben konkrét személy arra vonatkozó joga érdemes a védelemre, hogy a neki nem tetsző, adott esetben az őt sértő véleményt meghallgassa, vagy más módon vegyen róla tudomást. (ABH 2008, 789.)

⁹⁷ ABH 2008, 790.

becsületsértést és a „mindenkihez” szóló, általánosító, rasszista kijelentések közlését. Az **Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata is különbséget tesz** a gyűlöletbeszéd fogalmába tartozó cselekmények között.⁹⁸ Az Alkotmánybíróság ismételten hangsúlyozta, hogy a jogalkotó a Magyarországot kötelező minden nemzetközi szerződésből következő kötelezettségének is az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően köteles eleget tenni.⁹⁹

Végezetül a testület kiemelte: „**a közélet állapotától is függ**, hogy a lakosság egyes csoportjaival szembeni véleménynyilvánítás milyen hatást gyakorol a megsértett közösséghez tartozókra. **A közhatalom gyakorlóinak** az Alkotmány[...]ból származó **kötelessége**, hogy az egyenlő emberi méltóságot tiszteletben tartva és védelmezve folytassák tevékenységüket. Ez a kötelezettség nemcsak az egyes hatáskörök gyakorlására vonatkozik, hanem irányadó minden közéleti megnyilatkozásra. **Ha a politikai élet alakítói** elkötelezettek az Alkotmány alapértékai mellett, és **következetesen megnyilvánulnak a kirekesztő nézetekkel szemben**, akkor kifejezésre juttatják, hogy a megsértett csoportokhoz tartozók megfelelő támogatást és védelmet kapnak a politikai közösségtől. **Ilyen környezetben a gyűlölet**, a megvetés és az ellenérzés **hangjai elszigetelődnek**, jelentéktelenné válnak és nem képesek jogsérelmet okozni.”¹⁰⁰

B) A 95/2008. (VII. 3.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolások ugyanakkor már némileg árnyaltabb álláspontot, illetve kritikai megközelítést is tükröznek:

Az egyik indokolás kiemelte, hogy az Alkotmánybíróság több olyan határozatot is hozott, amelyekben a megfogalmazott tételek *enyhítik azt a merevséget*, ahogyan az Alkotmánybíróság közösség elleni izgatást érintő határozatainak üzenete rögzült a magyar joggyakorlatban; továbbá a hatályos nemzetközi jogi (és európaijogi) kötelezettségeink valóban előírják olyan jellegű cselekmények pönalizálását, mint amelyre a Btkmód. irányul; valamint a szólás- és véleménynyilvánítási szabadság az alkotmányos értékrendre figyelemmel értelmezendő.¹⁰¹

Az **alkotmányos értékrend figyelembevétele** egybeesik azzal a megközelítéssel is, amelyre az Egyezmény épül és ahogyan az a Bíróság joggyakorlatában érvényesül, értve ezalatt, hogy *a szólásszabadság nem vonatkozik azokra a megnyilatkozásokra, ideológiákra, amelyek tagadják magának az Egyezményének is az értékrendjét. Az Egyezmény 17. cikkének értékrendi fontosságát* egyébként az Alkotmánybíróság maga is külön hangsúlyozta például az **57/2001. (XII. 5.) AB határozatban**.¹⁰² Ma már önmagában nem, csak a fentiek tükrében és

⁹⁸ „A Bíróság elfogadja, hogy egyes tagállamok szankcionálják a történelmi tények, elsősorban a népirtás tényének tagadását, megkérdőjelezését, jelentőségének kisebbítését. Ezért az Egyezmény 10. cikke alapján nem marasztalta el az államokat a holokauszt megtörténtét tagadó könyv [Garaudy v. France], a megsemmisítő táborok létét kétségbe vonó kötet [Remer v. Germany] vagy a haláltáborok létezését szisztematikusan tagadó folyóirat [Walendy v. Germany] elleni fellépés miatt. A Bíróság szerint azonban az Egyezmény 10. cikkének védelme kiterjed a háborús bűnösök kedvező színben való feltüntetésére [Lehideux and Isorni v. France] és a gyűlölködő kijelentésekre mindaddig, amíg azok nem alkalmasak erőszak szítására [Sürek and Özdemir v. Turkey, Karatas v. Turkey].” (ABH 2008, 791.) Vö: 6.4. fejezet.

⁹⁹ ABH 2008, 792.

¹⁰⁰ ABH 2008, 792–793. Az Alkotmánybíróság erre az álláspontjára a 14/2016. (VII. 18.) AB határozatban is hivatkozott (Indokolás [52]).

¹⁰¹ Lásd Kovács Péter párhuzamos indokolását. (ABH 2008, 795-796.)

¹⁰² Ez a határozat többet is idéz a Bíróság azon ítéletei közül, amelyek mutatják azt a joggyakorlati irányvonalat, amely *megtagadja a jogvédelmet az Egyezmény értékrendjével összeegyeztethetetlen nézetektől*, amikor tehát a szükségesség/arányosság tesztjének alkalmazása ab ovo fel sem merül (ABH 2008, 797.). Lásd még Kiss László különvéleményét (ABH 2008, 814.)

összefüggésében lehet idézni és értelmezni az Abh. sokszor hivatkozott mondatát: „A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi”.¹⁰³ A Magyarország által elfogadott, a hazai jogrendbe beépített nemzetközi szerződések, illetve az Európai Unió jogának azon normái, amelyek kötelezőek és tartalmilag relevánsak, a véleménynyilvánítási szabadság *alkotmányosan meghúzott külső korlátainak* tekinthetők.¹⁰⁴ A faji megkülönböztetés elleni egyezmény 4. cikke alapján pedig *nem pusztán az erőszakos cselekményekre vonatkozik a büntetendővé nyilvánítás kötelezettsége*.¹⁰⁵

A másik párhuzamos indokolás szerint a Btkmód. alkotmányellenességét kizárólag a szövegezésének a **jogbiztonság** elvével való ütközése miatt kellett volna megállapítani.¹⁰⁶ A véleménynyilvánításhoz való jog – Abh.-ban rögzített – érték- és igazságtartalom nélküli védelmének, az ún. *tartalomsemleges korlátozásnak* az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága által kidolgozott doktrínáját ugyanis anélkül vette át az Abh., hogy figyelemmel lett volna az ennek háttérében lévő sajátosságokra. *Nem vette tekintetbe azt a tényt*, hogy vannak olyan közlések, szólások, amelyek egyáltalán nem, vagy nem teljes egészében élvezik a véleménynyilvánítási szabadságot garantáló első alkotmánykiegészítés védelmét. A jelzett módszertani hiányosságból fakad továbbá a szintén az amerikai Legfelsőbb Bíróság által kidolgozott „*clear and present danger*” teszt említése az Abh.-ban, majd ennek kellő differenciálás nélküli alkalmazása az ún. gyűlöletbeszéd büntethetőségével kapcsolatos határozatokban.¹⁰⁷

A tartalomsemleges korlátozás elvét megtestesítő határozatok mellett léteznek a *tartalomorientált korlátozás* elvét követő határozatok – az ún. **jelképhatározatok** – is, melyekkel való összhang megteremtését a jelen határozat elmulasztotta.¹⁰⁸

A gyűlöletbeszéd korlátozhatóságával szorosan összefügg az is, hogy a **közbeszéd**, közállapotainak, a társadalmi nyilvánosság és a **toleranciaszint** *nem az Abh. szerinti megközelítésnek megfelelően alakult*.¹⁰⁹ Jelen határozat lényegében megismétli ezt a bizakodást, annak vizsgálata nélkül, hogy helytálló-e kizárólag a szabad kommunikáció nyomán kialakuló toleráns társadalom elve alapján megítélni az egyes véleményeket, illetve

¹⁰³ ABH 2008, 797. (ABH 1992, 179.)

¹⁰⁴ ABH 2008, 798. „A véleménynyilvánítás szabadságának *külső korlátai* vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül” (ABH 1992, 179.)

¹⁰⁵ ABH 2008, 799. (Az egyezmény szövegét lásd a 16-17. oldalon.)

A párhuzamos indokolás hivatkozik az egyezmény végrehajtásának ellenőrzését ellátó testület (Committee on the Elimination of Racial Discrimination/CERD) által kiadott „általános ajánlásokra”, az Egyezségokmány végrehajtására felügyelő bizottság (Human Rights Committee) értelmező megjegyzésére, a Nemzeti Kisebbségek Védelmének Európai Keretegyezményére, valamint az Európa Tanács Rasszizmus és Intolerancia elleni Bizottságának (European Commission against Racism and Intolerance/ECRI) ajánlásaira és Magyarországról készített jelentéseire. (ABH 2008, 799-801.)

¹⁰⁶ Lásd Lévy Miklós párhuzamos indokolását. (ABH 2008, 803.)

¹⁰⁷ A teszt általános érvényű alkalmazása azért is aggályos, mert egyrészt nem veszi kellően figyelembe hazánk és az Egyesült Államok történelme, kultúrája közötti különbségeket, másrészt azt, hogy a gyűlöletbeszéd korlátozhatósága tekintetében az európai megközelítés megengedőbb, mint az amerikai. (ABH 2008, 804.)

¹⁰⁸ Lásd a 13/2000. (V. 12.) AB határozatot és a 14/2000. (V. 12.) AB határozatot.

¹⁰⁹ „Ahol sokféle véleménnyel találkoznak az emberek, a közvélemény toleráns lesz; (...) A gyalázkodásra bírálat kell, hogy feleljen.” (ABH 1992, 180.) Vö: „Be kell látnunk, hogy a gyűlöletbeszéd elszaporodása érzékelhetően nem vezetett toleranciára [...]. Inkább a szélsőség fokozódását, a politikai kultúra és korrektség határainak semmibe vételét, a rasszizmusnak [...] a normalizálódását hozta magával ez a szabadság.” Sajó András: „...a faji gyűlölet igazolása büntetendő”, *Fundamentum* 2004/4. 29. o.

korlátozhatóságukat. Az elmulasztott vizsgálatok nyomán valószínűleg kiderülhetett volna, hogy a konkrét személlyel szembeni rasszista beszéd büntetőjogi korlátozásának létezhet alkotmányosnak minősülő megoldása.¹¹⁰

C) Végezetül röviden utalni kell az egyidejűleg meghozott **96/2008. (VII. 3.) AB határozatra**, ami ugyancsak a köztársasági elnök indítványa alapján az Országgyűlés által 2007 októberében elfogadott – a régi Ptk. módosítását célzó – törvény alkotmányellenességét állapította meg. A **törvény célja** az volt, hogy – a polgári jogi személyiségvédelem keretében – védelmet biztosítson bizonyos közösségekhez tartozó egyének számára az adott közösséget sértő megnyilvánulásokkal szembeni fellépésre. A totalitárius ideológiák elemeit idéző megnyilvánulások ugyanis a közösség és az ahhoz tartozó személyek identitását alapvetően meghatározó tulajdonság becsmérlésével arra törekednek, hogy e közösséget és az ahhoz tartozó személyeket negatív színben tüntessék fel a társadalom előtt, ezáltal pedig tudatosan és folyamatosan megkérdőjelezzék az ahhoz való jogukat, hogy egyenlő méltóságúnak tekintsék, és ekként kezeljék őket. Az ilyen megnyilvánulások elleni védekezés a *társadalom közügye*, ezek ugyanis ellentétesek a demokratikus jogállam értékrendjével.¹¹¹

A testület önálló alapjogként nem ismerte el a „községek méltóságát,” de **elfogadta a szélsőséges szólások korlátozhatóságát a közösséghez tartozó személy védelme érdekében:** „A [...] „községek méltósága” önálló alapjogként nem értelmezhető. A természetes személynek [...] elidegeníthetetlen joga, hogy másokkal egyenlő méltóságúként kezeljék, és ez a joga a jogrend által is védelemben részesüljön. Egy közösséghez tartozás az ember személyiségének meghatározó jelentőségű eleme lehet. Ha a véleménynyilvánítás a közösség egészére vonatkoztatott, a közösség tagjainak megkérdőjelezhetetlen, lényeges tulajdonságával áll összefüggésben, és akár a közösség létét is megkérdőjelezően *szélsőséges*, akkor a közösséghez tartozó személy joggal várhatja a jogrend által biztosított védelmet. Ez a véleménynyilvánítás szükséges korlátozását jelentheti, amely azonban csak akkor alkotmányos, amennyiben arányos az elérni kívánt céllal.”¹¹² A szabályozás módját ugyanakkor az Alkotmánybíróság nem tartotta arányosnak.¹¹³

3.1.6. A 6/2021. (II. 19.) AB határozat

A 2012 augusztusában kihirdetett (új) *Btk. indokolása* utalt arra, hogy a nagy nyilvánosság előtti gyűlölködő magatartások szankcionálásához *olyan alaptörvényi rendelkezésre lenne szükség*, amely alapján egyértelműen rögzítve vannak a szólás és véleménynyilvánítás korlátozásának szempontjai és keretei. Az Alkotmánybíróság szerint ugyanis csak az uszítás éri el azt a szintet, amelytől szükséges és arányos mértékben korlátozható a véleménynyilvánítás szabadsága. Az Alaptörvény IX. cikke 2013 áprilisától

¹¹⁰ ABH 2008, 805.

¹¹¹ 96/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 816, 819.

A testület azt is leszögezte, hogy „a világ és a jog nem minősítheti az egyén megvallott identitását, és nem kényszerítheti az attól való elhatárolódásra, illetve más identitás megvallására.” (ABH 2008, 827.)

¹¹² ABH 2008, 824.

¹¹³ „A Ptkmód. alkotmányossági vizsgálata kapcsán tett megállapításokkal az Alkotmánybíróság nem a különböző közösségekhez tartozók védelmének szükségességét vonja kétségbe, csupán az arányosságával kapcsolatban megfogalmazott elnöki indítvány megalapozottságát állapította meg.” (ABH, 2008, 833.)

módosult, a Btk. közösség elleni uszításra vonatkozó rendelkezései viszont csak a kerethatározatra tekintettel változtak.¹¹⁴

Az Alkotmánybíróság 2021-ben – egy személyiségi jogi perben hozott bírói döntések kapcsán – vizsgálta először **a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának szempontjait a közösségek méltóságának védelmével összefüggésben.**¹¹⁵

A testület leszögezte, hogy eddig még érdemben nem alkalmazta az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdését, de miután a IX. cikk (4) és (5) bekezdését egyazon Alaptörvény-módosítás iktatta be, mindkét rendelkezésnek – közvetlenül vagy közvetve – egyaránt az emberi méltóság védelme a célja, valamint a két rendelkezés hasonló megszővegezését alapul véve *az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése értelmezésekor kiindulópontnak tekintette a (4) bekezdésre vonatkozó joggyakorlatát.*¹¹⁶

Az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdését értelmező döntéseiben az Alkotmánybíróság kifejtette: a véleményszabadság nemcsak bizonyos felfogások vagy eszmék, hanem magának a véleménynyilvánításnak a lehetősége előtt nyit szabad utat. *A közhatalom, illetve a közhatalmat gyakorlók ellenőrzése és a közvélemény tájékoztatása, figyelmének felhívása érdekében pedig bizonyos fokú túlzást, provokációt is magukban foglalhatnak.* Éppen ez adja ugyanis a plurális és sokszínű demokratikus berendezkedésű társadalmak alapját. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésében foglaltakra is figyelemmel, *a korábbi alkotmánybírósági gyakorlathoz képest* hangsúlyozza ugyanakkor, hogy **a véleményszabadság határa mások emberi méltóságából fakadó becsület és jó hírnév védelme.**¹¹⁷

A testület – az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésének szövegére, céljára, illetve az Alkotmánybíróság fent idézett joggyakorlatára figyelemmel – arra a következtetésre jutott, hogy **a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji és vallási közösségek méltósága védelmében a véleménynyilvánítás szabadsága és így a közügyeket érintő szólás alkotmányosan korlátozható.** A véleményszabadság már nem nyújt védelmet a közösségekkel kapcsolatos olyan öncélú, a közügyek vitatásának körén kívül eső közléseknek, amelyek **célja a puszta gyűlölködés, a közösséghez tartozó személyek emberi mivoltában való megalázása, a súlyosan bántó vagy sértő kifejezések használata, illetve más jogsérelem okozása.** Ilyen célra nem irányulhat a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása. A közéleti vitában kifejtett vélemény megfogalmazása sem járhat az emberi méltóság korlátozhatatlan magjának sérelmével, így a közösséghez tartozó személyek emberi státuszának nyilvánvaló és súlyos becsmérlésével.

---

¹¹⁴ Vö: 8-9. és 24-25. o.

¹¹⁵ A konkrét ügyben a testület megállapította, hogy a támadott bírói ítéletek elismerték ugyan, hogy az indítványozókat vallási közösségükön keresztül sérelem érte, de a sértő közlést alkotmányosan védett véleménynyilvánításnak fogadták el, anélkül, hogy a konkrétan sérelmezett magatartás véleménytartalmát és a közügy megvitatásához való hozzájárulását megvizsgálták volna. A testület hangsúlyozta, hogy hatáskörének korlátai miatt döntésében nem arról foglalt állást, hogy az indítványozók által kifogásolt konkrét cselekmény súlyosan sértette vagy indokolatlanul bántotta-e a vallási közösséget, és ezen keresztül az indítványozók emberi méltóságát, mert ezeknek a kérdéseknek a megítélése az ismételten eljáró bíróságok feladata lesz. (Lásd: Összefoglaló a döntésről.)

¹¹⁶ 6/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [21]

¹¹⁷ Vagyis a véleményszabadság már [...] nem védelmezi a közéleti vitában kifejtett véleményt sem, ha az abban megfogalmazottak az emberi méltóság korlátozhatatlan magját sértik, így az emberi státusz nyilvánvaló és súlyos becsmérlésében öltenek testet. Lásd: 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [40]; 6/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [22].

A véleménynyilvánítás szabadságának **határa** ugyanakkor nem valamely közösségnek – illetve a hozzá tartozó egyes személyeknek – a megsértése, hanem **a közösség méltóságának megsértése**. A közösség méltóságának megsértése nem azonos a közösség megsértésével, s még kevésbé a közösség egyes tagjai érzéseinek megsértésével. A közösséghez tartozó egyén emberi méltóságának a közösséghez való tartozásával összefüggő megsértése természetesen az egyén szubjektív érzéseinek a megsértését is eredményezi. Visszafelé ez azonban nem törvényszerű: a közösség valamely tagja szubjektív értékítéletének, érzelmi beállítottságának vagy esetleges érzékenységének a megsértése nem feltétlenül jelenti az illető emberi méltóságának, illetve a közösség méltóságának a megsértését. Az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésében nevesített közösségekhez tartozó egyes személyeket szubjektíve esetlegesen sértő, de emberi méltóságuk sérelmét el nem érő kifejezéseket az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdése védi.¹¹⁸

Az Alkotmánybíróság felhívta a figyelmet arra is, hogy **a sérülékenység megítélése szituatív jellemző**: „adott közlés üzenetét, célját, illetve sértő vagy bántó voltának mértékét a vitatott közlés tartalma és formája mellett az adott médiumon belüli kontextusára, valamint a társadalmi környezetre tekintettel lehet kellő alapossággal megítélni. **Ha egy közösséget hazánkban történetileg súlyos sérelmek értek, illetve, ha a jelenkorban ismétlődő támadásoknak van kitéve, akkor az adott közösségnek a társadalmon belüli méltósága sérülékenyebbnek tekinthető.**”¹¹⁹

3.2. Az irányadó bírói gyakorlat

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja 2016 áprilisában **Összefoglaló véleményt** készített az egyes alapjogokat sértő bűncselekmények bírói gyakorlatának elemzéséről.¹²⁰ Az elemzés azokat a tényállásokat ölelte fel, melyek a köznyugalom megóvását is célozva végső soron az egyenlő méltóságot részesítik büntetőjogi védelemben. Ezek az ún. **gyűlölet-bűncselekmények** (vagy **előítélettől motivált bűncselekmények**).

A gyűlölet-bűncselekmény *valóságos indítéka* valamiféle **előítélet(esség)**. Az elkövető *előítélettel* viseltetik azzal a csoporttal szemben, amely csoporthoz valóan (vagy csupán általa vélten) a passzív alanyként kiválasztott személy (áldozat) tartozik; belső meggyőződése szerint ugyanis az adott csoporthoz tartozó személyek valamely tulajdonságuknál fogva *alacsonyabb rendűek*, vagyis nem tekinthetők egyenlő méltóságúnak. Ez az alacsonyabb rendűségi megítélés vezet a csoport – gyakran pusztán véletlenszerűen kiválasztott, az elkövető által nem is ismert – tagja(i) elleni valamilyen agresszív fellépésre.¹²¹

A gyűlölet-bűncselekmények szokásos osztályozása: a **gyűlölet-tettek**, melyet a hatályos jogban sui generis tényállásként a *közösség tagja elleni erőszak* jelenít meg; és a **gyűlöletbeszéd**, melynek a hatályos jogban, bár nem kizárólagosan a *közösség elleni uszítás* tényállása felel meg. Az *előítéletelességi motiváció* jelentőségéből kiindulva **a tulajdonképpeni gyűlölet-bűncselekmény a gyűlölet-tett**. A **gyűlöletbeszéd** ugyanis ennek a tettnek az érzelmi előkészítése is lehet, amely akár sui generis bűncselekményi alakzatot ölthet. Hangsúlyozandó azonban, hogy a gyűlölet-tettként kezelt *közösség tagja elleni erőszak gyűlöletbeszéddel is*

¹¹⁸ 6/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [23]-[24]

¹¹⁹ 6/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [27]

¹²⁰ https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_4.pdf

A 2016. április 7-én kelt Összefoglaló vélemény – mellékletekkel együtt – a Jogtárban is megtalálható.

¹²¹ Összefoglaló vélemény, 3. o. (Vö: 6.1. fejezet)

megvalósulhat, mivel az egyik elkövetési magatartása olyan kihívóan közösségellenes magatartás tanúsítása, amely alkalmas arra, hogy a védett csoport bármely tagjában riadalmat keltsen.

A gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan a **Btk. szabályozása** *vegyes megoldást követ*: A Különös Rész **sui generis tényállásokkal** rendeli büntetni a gyűlölet-bűncselekményeket, úgymint a közösség tagja elleni erőszakot, közösség elleni uszítást.¹²² Ugyanakkor emellett meghatározott bűncselekmények esetén az **aljas indokból elkövetés** a bűncselekmény súlyosabban *minősítő körülménye*. Ezek a bűncselekmények: emberölés, testi sértés, személyi szabadság megsértése, rágalmazás, alárendelt megsértése.¹²³ Az aljas indokból elkövetés pedig *magában rejt* a rasszizmus vagy más gyűlöletmotívumtól vezérelt cselekmények súlyosabb büntetendőségét is. Végül az ítélkezési gyakorlatban elfogadott, hogy *a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként kell értékelni* az aljas indokból elkövetést mindazon bűncselekmények körében is, amelyekben nem súlyosabban minősítő körülmény.¹²⁴ Az aljas indok, mint minősítő vagy súlyosító körülmény *alkalmas lehet* a sui generis bűncselekmények körén kívül is a gyűlöletmotívum kellő súlyú értékelésére.¹²⁵

A közösség tagja elleni erőszak és a közösség elleni uszítás tényállásaiban a **kiemelt büntetőjogi védelmet élvező csoportok lényegileg azonosak**: nemzeti, etnikai vagy vallási csoportok. A 2008. évi LXXIX. törvény [a közösség tagja elleni erőszak tényállásában] kiegészítette a védett csoportok körét, azóta a hatályos törvények ugyanígy részesítik védelemben „*a lakosság egyes csoportjait*”. A törvényben védeni kívánt közösségek, csoportok az emberek meghatározott, azonos nyelvi, kulturális, hagyománybeli, hitbeli vagy más lényeges tulajdonság alapján, avagy a közös eszmerendszer alapján történő elkülönült személyi kört testesítenek meg. A védelem az ezen nyugvó különbözőségek tiszteletben tartására vonatkozik.¹²⁶

A szóban forgó két bűncselekmény tekintetében **alapvető eltérést** jelent, hogy *amíg a közösség tagja elleni erőszak* (az intézmény bevezetésének kezdetétől büntetni rendelt) tipikus, *bántalmazással vagy kényszerítéssel megvalósuló alakzatainak van passzív alanya*, tehát a bűncselekmény valamely azonos ismérv alapján összetartozó személyösszesség egy vagy több konkrétan meghatározott tagja vagy az elkövető által ennek vélt tagja(i) sérelmére az e csoporthoz való tartozás(uk) miatt valósul meg, *addig e bűncselekmény garázdaságszerű magatartással megvalósítható* (később bevezetett) *alakzata, valamint a közösség elleni uszítás nem egy konkrét személyt – passzív alanyt – sért, hanem a csoportot, tehát a azonos ismérv*

¹²² A gyűlölet-bűncselekmények körébe kell sorolni – az előítéletességet, mint csoportképző ismérvet alapul véve – a népiirtást, az emberiség elleni bűncselekményt és az apartheidot, valamint ebbe a kategóriába szokás sorolni a lelkiismereti és a vallásszabadság megsértését, a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását, valamint az önkényuralmi jelkép használatát. (Összefoglaló vélemény, 4. o.)

¹²³ Btk. 160. § (2) bekezdés c) pont, 164. § (4) bekezdés a) pont és (6) bekezdés a) pont, 194. § (2) bekezdés b) pont, 226. § (2) bekezdés a) pont, 449. § (2) bekezdés a) pont. A felsorolásból kimaradt a *jogellenes fogvatartás* büntette [Btk. 304. § (2) bekezdés a) pont].

¹²⁴ Az **56. Bkv.** szerint: „Az egyes bűncselekményeknél súlyosabban vagy enyhébben minősülő esetként szabályozott körülmény az ilyen minősített esetet nem tartalmazó más bűncselekmények elbírálásánál súlyosító vagy enyhítő lehet.” (Összefoglaló vélemény, 8. o.) Vö: 6.3. fejezet.

¹²⁵ A joggyakorlat-elemző csoport ennek kapcsán hivatkozott a „*roma-gyilkosságokra*”, mely bűncselekmény-sorozatot azért is említésre érdemesnek tartotta, „mert számos, a roma lakosság körébe tartozó személyek által a többségi társadalomhoz tartozó személyek sérelmére elkövetett gyűlölet-bűncselekmény *űrügyeül* szolgált.” (Összefoglaló vélemény, 8. o.)

¹²⁶ Összefoglaló vélemény, 11. o. (Vö: 6.2.1. fejezet)

alapján összetartozó közösséget veszélyeztet. Ennek a különbségtételnek a törvény szövegében is megnyilvánuló következménye, hogy a **közösség elleni uszítás** feltétlenül valamely konkrét, létező (és nem csak vélelmezett) csoport ellen irányul, sőt *a legátfogóbb, alaptörvény-védte csoport, a magyar nemzet ellen is irányulhat.*¹²⁷

3.2.1. Közösség tagja elleni erőszak

A védendő csoportok, illetőleg a közösség tagja elleni erőszak vonatkozásában a passzív alanyiség szempontjából **két elvi problémát vetett fel az ítélkezési gyakorlat: 1.** kisebbség-védő tényállások-e a gyűlölet-bűncselekmények tényállásai; **2.** a fokozott büntetőjogi védelem kiterjed-e azokra a csoportokra (közösségekre, szervezetekre) amelyek céljaikat, tevékenységüket tekintve nem az alkotmányos keretek között működnek.¹²⁸

Az első kérdésben **két eltérő álláspont** körvonalazódott: Az egyik szerint *a gyűlölet-bűncselekmények tényállásai kifejezetten kisebbségvédő rendelkezések*, ám ebben az értelemben *a kisebbség nem számszerű kisebbséget jelent, hanem hátrányos helyzetet, kiszolgáltatottságot, sérülékenységet, sebezhetőséget*. Ennek indoka lehet történelmi múlt, rendszerszintű diszkrimináció, a társadalom többségi tagjaiban kialakult nagyfokú társadalmi előítéletesség. Amennyiben ez az álláspont érvényesülne a magyar jogalkotásban – és az ezen alapuló jogalkalmazásban –, a magyar nemzethez tartozás kizárná a fokozott büntetőjogi védelmet. A másik – az ítélkezési gyakorlatban mára uralkodóvá vált – álláspont szerint *a közösség tagja elleni erőszak az ún. többségi társadalom tagjai sérelmére is megvalósítható*.

A kérdésben a **Kúria** a következőképp foglalt állást: miután *a közösség tagja elleni erőszak védett jogi tárgya a diszkrimináció nélküli együttéléshez fűződő társadalmi érdek*, tehát az a rendeltetése, hogy senkit ne érhessen bántalmazás vagy bántódás amiatt, mert más népcsoporthoz tartozik, **a többséghez tartozó egyének is lehetnek gyűlölet motiválta támadások sértettjei**. Emellett az *relatív*, hogy adott helyen és időben ki tekinthető többségnek, illetve kisebbségnek.¹²⁹ A Kúria – hasonló tartalommal – **elvi bírósági döntést** is közzétett, mely szerint a közösség tagja elleni erőszak büntetnének sértettjei adott esetben a többségi társadalomhoz tartozó személyek is lehetnek, amennyiben az e csoporthoz való vagy vélt tartozásuk miatt szenvednek sérelmet.¹³⁰

A második kérdést illetően az ítélkezési gyakorlatban az [Új] **Magyar Gárda Mozgalom tagjait vagy volt tagjait** e minőségükre tekintettel ért fenyegetések, bántalmazások kapcsán vált kétségesse, hogy az e csoporthoz tartozókat *megilleti-e a garázdaságnál magasabb*

¹²⁷ Összefoglaló vélemény, 9. o. (Vö: 6.2.1. fejezet)

¹²⁸ Összefoglaló vélemény, 9-11. o.

¹²⁹ Lásd a Kúria Bfv.II.590/2012/18. számú, 2013. február 7-én kelt ítéletét az ún. Tavaszmező utcai ügyben.

A határozat elvi tartalma: „Relatív és mindig a tényleges szituációtól is függ, hogy adott helyen és időben ki tekinthető többségnek, illetve kisebbségnek. A különböző közösségek konfliktus nélküli egymás mellett élése társadalmi érdek, ezért a büntetőjog eszközeivel is meg kell akadályozni, hogy bárkit egy közösséghez való tartozása vagy annak vélelmezése miatt támadás érjen. Közösség tagja elleni erőszak bűncselekményét valósítják meg azok az elkövetők is, akiknél bár nem az eredetileg kiváltó, de a cselekménysorozat meghatározó, mozgató motívuma az volt, hogy a sértett más népcsoporthoz tartozik. Párhuzamos motívum fennforgása esetén ugyanis mindkét motívumot vizsgálni és értékelni kell.” (Vö: 6.1.2. és 6.2.1. fejezetek)

¹³⁰ EBD2015. B.3. (Debreceni Ítéletábra Fkhar.248/2014/7.)

fokú *megkülönböztetett büntetőjogi védelem*, különösen arra figyelemmel, hogy ezt a szervezetet a bíróság időközben jogerős határozatával feloszlatta.¹³¹

A Legfelsőbb Bíróság elvi élel fejtette ki: „Az eszmerendszer közösségére alapozottan szervezett csoport (amely lehet egyesület, mozgalom stb.) tagjai csak akkor élvezhetnek kiemelt büntetőjogi védelmet, ha a szervezet az alkotmányban rögzített elveket tiszteletben tartva, törvényes keretek között fejt ki a tevékenységét. *A nemzeti, etnikai, faji, vallási vagy egyéb lakossági csoport ellen irányuló célból létrehozott és a törvényi előírásokkal nyilvánvalóan szembe helyezkedő szerveződés tagjait* – kiváltképpen akkor, ha a szervezetet a bíróság jogerős döntésével már fel is oszlatta – értelemszerűen **a büntetőjog sem védheti fokozottan, hiszen ebben az esetben a jogrend egységének elve szenvedne súlyos sérelmet.**”¹³² A 2011. május 3-én hozott határozatot elvi tartalma ellenére nem tették közzé a Bírósági Határozatokban, ez is oka lehet annak, hogy a Legfelsőbb Bíróság iránymutató gyakorlata *csak lassan „szivárgott le”* az alsóbb szintű ítélkezés szintjére.¹³³

A joggyakorlat-elemző csoport által vizsgált tíz éves időszakra eső összesen 52 ügyből **38 ügyben történt** közösség tagja elleni erőszak vagy nemzeti, etnikai faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak miatt **vádemelés**. Ezek közül a **bíróság** jogerős ítélete 27 ügyben minősítette a váddal egyezően a cselekményt, tíz ügyben pedig a vádtól eltérően nem közösség tagja elleni erőszakként, hanem garázdaságként.¹³⁴

Az ítélkezési gyakorlat központi kérdése a **motívum megállapítása**, ami az elkövető elkövetéskori konkrét tudattartalmának feltárásával történik, tehát az a történeti tényállás értékelésével kialakított jogi következtetés. Gyakori azonban, hogy a **nyomozás nem tárja fel megfelelően** a gyűlölet(előítélet)-motívumot bizonyító tényeket, körülményeket.¹³⁵ *Az ítélkezési gyakorlat* (jórészt az előbbiek miatt) *a motívumra vagy annak hiányára* általában az elkövető kijelentéseiből, annak indulati töltéséből, és a kijelentést kísérő cselekvősségből, az elkövető és a sértett, illetőleg a cselekménnyel érintett személy viszonyának feltárásából, e viszony jellegéből *következtet*.¹³⁶ A minősítés szempontjából a cselekmény olyan

¹³¹ A Magyar Gárda Egyesület jogerős felosztatására 2009 júliusában került sor (Fővárosi Ítéltábla Pf.20.738/2009/7.). Részletesen lásd: 2/2004. sz. elvi állásfoglalás, 4.1. pont.

¹³² Legfelsőbb Bíróság Bfv. III.87/2011/5. (Jogtár). Az Ózdi Városi Bíróság a két vádlottat – akik 2010 januárjában, 8 napon belül gyógyuló sérülést okozva bántalmazták a Magyar Gárda egyik volt tagját – közösség tagja elleni erőszak büntette miatt ítélte el. A jogerős ítélet ellen a terheltek javára a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség nyújtott be felülvizsgálati indítványt. A Legfelsőbb Bíróság a terheltek cselekményét garázdaság vétségének minősítette. (Összefoglaló vélemény, Példatár 5.)

¹³³ Összefoglaló vélemény, 10-11. o. A joggyakorlat-elemző csoport hivatkozott a Budapest Környéki Törvényszék Bf.533/2014/7. sz. ítéletére (Példatár 6.). Vö: 6.1.2. fejezet.

¹³⁴ Egy ügyben az elkövető halála miatt kellett a büntetőeljárást megszüntetni. (Összefoglaló vélemény, 11-12. o.)

¹³⁵ Pl. nem rendelnek el házkutatást abból a célból, hogy a gyanúsított otthonában találhatók-e szélsőséges szimbólumok, stb., nem végeznek arra vonatkozóan bizonyítást, hogy milyen a terhelt életvezetése, kikkel, milyen kapcsolatokat ápol, milyenek a megszólalásai a közvetlen környezetében, esetleg a nyilvános fórumokon stb. A GYEM megoldási javaslatként olyan, ún. „előítélet-indikátorokat” dolgozott ki, amelyek segítségével már a nyomozás során következtetni lehet arra, hogy egy bűncselekményt gyűlöletindítékből követtek-e el. (Összefoglaló vélemény, 8. o.)

¹³⁶ A gyűlöletmotívum megállapítása körében a bíróságok – helyesen – arra is tekintettel voltak, hogy az adott sértő, kirekesztő kijelentés a konkrét szituációban (pl. ittas emberek konfliktusában) túlmegy-e szokásos szitkozódáson. Elemezték, hogy a cselekvőség a konkrét személy által előidézett konkrét sérelemre adott válaszreakció, tehát a sérelem megtorlása-e, amelynek nincs észszerűen magyarázható köze a sértett személyének valamely védendő csoporthoz tartozásához, avagy az elkövető cselekvősége nem társul a védendő csoporthoz tartozó személlyel kapcsolatos semmiféle konkrét kiváltó okhoz, konfliktushoz. (Összefoglaló vélemény, 14. o.)

előzményeinek, amelyek a megtámadott, illetve a cselekménnyel érintett személytől függetlenek, a bíróságok általában nem tulajdonítottak jelentőséget.¹³⁷

Az elemzés azt is megállapította, hogy *a gyűlöletkijelentéseket önmagukban* – ha azokat nem kísérte a védett csoportok tagjaival szemben vagy rájuk vonatkozó más cselekvőség – *a bíróságok rendszerint nem látták elégségesnek a közösség tagja elleni erőszak garázdaságszerű alakzatának megállapításához még akkor sem, ha ezek a kijelentések az eset körülményei alapján kihívóan közösségellenesek és riadalomkeltésre is alkalmasak.* Ezzel kapcsolatban az elemzés rögzítette, hogy „egyébként általában **még vádemelés sem történik** például, **amikor romákat megfélemlítő felvonulásokon mocskolódó, rasszista jelszavakat skandálnak, pedig a szóban levő tényállás alapján ez** (ha a riadalom-keltésre alkalmasságot valamely körülmény nem cáfolja) **büntethető lenne.**”¹³⁸

A legújabb bírói gyakorlat már kifejezetten **hangsúlyozza**, hogy a közösség tagja elleni erőszak büntette *előítéllettől motivált bűncselekmény* (gyűlölet-bűncselekmény), melynek alapja valamely csoporttal szembeni **előítélet**. Az Alaptörvényben rögzített diszkrimináció-tilalommal összhangban *a tényállás rendeltetése*, hogy senkit se érhessen bántódás amiatt, mert valamely társadalmi, lakossági csoporthoz tartozik. A *lakosság egyes csoportján* emberek olyan közössége értendő, melynek tagjai valamely lényegi ismerv alapján összetartozónak tekintik magukat. Lényegi ismerv lehet egy közös (azonos) tulajdonság, nézet, értékrend, meggyőződés stb., ami az identitáshoz kapcsolódik, az emberi-társadalmi státuszt meghatározó lényeges (védendő) tulajdonság.¹³⁹

3.2.2. Község elleni uszítás

A joggyakorlat-elemző csoport intézménytörténeti áttekintést követően leszögezte, hogy **az Abh.** – a Csemegi-kódex szabályozásának talaján kialakult gyakorlatra utalva – **meghatározta a törvényi tényállás elkövetési magatartásának, a „gyűlöltre uszításnak” az értelmezési tartományát, amelyet a Legfelsőbb Bíróság az ítélezési gyakorlatnak is irányt szabva a magáévá tett.** Eszerint – szemben az „**izgatással**”, amely az értelemre hat – az uszító kijelentések „nem az értelemhez szólnak, hanem az érzelmi világra akarnak hatni, s szenvedélyek, ellenséges indulatok felkeltésére alkalmasak.” Az „**uszítás**” fogalom alatt „nem valamely kedvezőtlen, sértő véleménynek nyilvánítása, hanem olyan lázongó kifakadások értendők, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket

¹³⁷ Kúria Bhar. II.118/2014/11. A határozat elvi tartalma szerint: III. „Közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye megvalósul, amikor minden olyan előzmény nélkül, ami az elkövetőkre bármilyen veszélyhelyzetet eredményezett vagy jelzett volna, a helyszínre felfegyverkezve, csoportosan érkezők a helyszínre érkezéstől kezdődően folyamatosan olyan jellegű, ismételt kijelentéseket hangoztatnak, ami[k] egyértelműen a sértettek más népcsoporthoz tartozására utalnak, az életveszélyes fenyegetésük is ehhez kapcsolódik.” (Vö: 6.1.2. fejezet.)

¹³⁸ Összefoglaló vélemény, 14. o. Csak kivételesen tapasztalt az elemzés olyan esetet amikor a pusztá kijelentésre alapozta a bíróság a közösség tagja elleni erőszak megállapítását: A Battonyai Járásbíróság *közösség tagja elleni erőszaknak minősítette* a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület tagjaként, fekete színű nadrágban, bakancsban és Szebb Jövőért feliratú pólóban megjelenő vádlott azon cselekményét, hogy egy boltban a roma sértettet „Heil Hitler” kiáltással üdvözölte, majd „a halál fog rátok jönni”, „ma csinálunk egy kis felvonulást”, illetve „rátok gyűjtöm a házat” kijelentésekkel fenyegette meg. (Példatár 16.)

¹³⁹ BH2023. 178. (Kúria Bfv. 366/2022/9.) Részletesen lásd: 6.1. és 6.2.2. fejezetek.

olyan magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet.”¹⁴⁰

A közösség elleni uszítás (izgatás) tényállása a **köznnyugalmat**, a társadalmi békét **védi**, ezáltal túlmegy egyfelől a konkrét személyek elleni gyűlölködő megnyilatkozásokon, amelyek a rágalmazás vagy becsületsértés megállapítására adnak alapot, másfelől a „mindenkihez” szóló, becsmérően általánosító – rasszista, homofób stb. – kijelentéseken, közléseken is. A **gyűlöletre uszítást ezért csak akkor tartja megállapíthatónak a bírói gyakorlat**, ha az elkövető – szóbeli, írásbeli vagy bármilyen más formát öltő – megnyilatkozásai elsősorban nem az értelemre, hanem a nagy nyilvánosságot jelentő embercsoportok körébe tartozók érzelmeire hatnak, és ezáltal alkalmasak arra, hogy az emberek sokaságában a szenvedélyeket oly mértékig felszítsák, hogy bennük olyan nagyfokú gyűlölet alakuljon ki, amely már a társadalmi rend és béke megzavarására, akár erőszakos jellegű cselekmény(ek)re vezethet. A gyűlöletre uszítás ebben az értelmezésben **az erőszak érzelmi előkészítéseként** fogható fel, ami ezáltal magában rejti az adott közösséghez, csoporthoz tartozó nagyszámú személyek egyéni joga megsértésének veszélyét.

A bűncselekmény **veszélyeztető (immateriális) jellegéből** pedig az **következik, hogy** annak megállapításához **nem elegendő** a veszély feltételezettsége, **az absztrakt veszély, hanem az szükséges, hogy** az uszítás folytán olyan helyzet alakuljon ki, amelyben reálisan számolni kell azzal a lehetőséggel is, hogy **az erőszakos cselekmény bekövetkezése közvetlenül fenyeget**. A gyűlöletre uszítás megállapításához tehát **három** egymásra épülő **követelmény** fennállása szükséges: **1.** a szenvedélyek felszítása az elkövető részéről **2.** a gyűlölet kialakulása (egy nagyobb embercsoport legalább egy részében) **3.** a sérelem ebből eredő közvetlen és reális lehetősége.¹⁴¹

A joggyakorlat-elemző csoport azt is megállapította, hogy a fentiekben vázolt uszítás-fogalom alkalmazásával az Alkotmánybíróság határozataival összhangban álló *legfelsőbb bírósági joggyakorlat a gyűlöletbeszédet* kimerítő cselekmények **büntetendőségének szintjét a kerethatározatban foglalt követelményeknél szűkebben vonja meg**.¹⁴²

A **bíróságok** az elemzés (hosszú) időszaka alatt **mindössze négy esetben hoztak jogerős ügydöntő határozatot**.¹⁴³ A közösség elleni izgatás/uszítás miatti **vádemelések csekély száma** – legalább részben – visszavezethető az uszításnak, mint elkövetési magatartásnak a már ismertetett *szűk – aktív gyűlöletet megkívánó – értelmezésből* származó viszonylag bonyolult (ténybeli és jogi) megítélésére, vagyis arra, hogy az uszítás fogalmához kapcsolt „hármaskövetelmény” ítéleti bizonyosságú megállapításával kapcsolatos kockázatot az ügyészségek sokszor nem vállalják.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Összefoglaló vélemény, 17. o. Rá kell mutatni ugyanakkor, hogy ez a – Curia döntésében szereplő – megfogalmazás nem az uszítás, hanem éppenséggel az **izgatás** elkövetési magatartásra vonatkozott. (ABH 1992, 177-178.). Vö: 6.5.1. fejezet.

¹⁴¹ Vö: 6.5.2. és 6.5.3. fejezetek.

¹⁴² Összefoglaló vélemény, 18. o.

¹⁴³ Két ügyben a bíróság a váddal egyezően közösség elleni izgatásnak/uszításnak, egy ügyben a vádtól eltérően közösség tagja elleni erőszaknak minősítette a cselekményt, egy ügyben pedig a vádlottat felmentették.

¹⁴⁴ A nyomozó hatóságok általában bátrabban minősítették közösség elleni uszításnak a cselekményt, ha a tettes ismeretlen volt, és ezért a nyomozás megszüntetésére/felfüggesztésére került sor. (Összefoglaló vélemény, 19. o.)

3.2.3. Ügyészségi jogalkalmazói tapasztalatok

A) A joggyakorlat-elemző csoport véleményéhez mellékként csatolt „*a gyűlölet-bűncselekmények üldözésének ügyészi tapasztalatai*” szerint is leszögezhető, hogy *a kialakult ítélkezési gyakorlat* – az Alkotmánybíróság álláspontja, valamint a Legfelsőbb Bíróság „aktív gyűlöletet” megkívánó döntése nyomán – **a közösség elleni uszítás megállapítását szűk keretek közé szorítja**;¹⁴⁵ a civil szervezetek nagyságrendekkel több ügyet tartanak nyilván, mint amelyekben a hatóságok eljárak. A statisztikai adatokból kitűnik, hogy a közösség elleni uszítás miatt indult **büntetőeljárások töredéke jut csak el a vádemelésig**, az ügyek zömében a feljelentés elutasítására, vagy a nyomozás megszüntetésére kerül sor.

A **közösség tagja elleni erőszak** büntetnének feltárása nem okoz olyan nehézséget, mint a közösség elleni uszítás, mégsem problémamentes az ügyészségi gyakorlat. Az egyik probléma az **alulminősítés**: Az eljáró hatóság a bűncselekményt tévesen minősíti, figyelmen kívül hagyva az előítéletes motivációt, ezért a cselekményre nem a Btk. megfelelő tényállását alkalmazzák, hanem egy enyhébben büntetendő cselekményét. A másik pedig a **bizonyítási cselekmények elmulasztása**: *Az előítélet motívumot bizonyító tényeket, körülményeket a nyomozás nem tárja fel megfelelően*, nem rendelnek el pl. házkutatást (szélsőséges szimbólumok stb. felkutatása érdekében), nem végeznek arra vonatkozóan bizonyítást, hogy milyen a terhelt életvezetése, kapcsolati hálója, milyenek a megszólalásai nyilvános fórumokon, amelyekből feltárhatók lennének a rasszista motívumok.

Az ügyészség arra is felhívta a figyelmet arra, hogy az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) lehetővé teszi ugyan módszerjellemzőként a „rasszizmus, faji előítélet” külön szempontként történő figyelembevételét, az aljas indok minősítő körülményen belüli **rasszista motívum csak iratvizsgálattal tárható fel**. Bár a büntetőügyekben eljáró hatóságoknak kötelessége a bizonyítás tárgyához tartozó valamennyi körülményt, így a cselekmény elkövetésének indítékait, e körben a rasszista vagy idegengyűlölet motívumait is feltárni, ilyenek megállapítására mindösszesen három (!) ügyben került sor.

A **jogalkotás** terén – a legfőbb ügyész javaslata szerint – megoldás lehetne a közösség elleni uszítás tényállásának újragondolása, *az elkövetési magatartás olyan meghatározása, amely a megkülönböztetés tilalmát fogalmazná meg a büntetőjogi tényállásban. További elkövetési magatartásként lenne szabályozható a faji felsőbbrendűsége vagy gyűlöletre alapozott eszme terjesztése, illetőleg mással, vagy másokkal szemben faji megkülönböztetés alkalmazása, végül a faji megkülönböztetésen alapuló tevékenység bármely támogatása*. Ezzel a jogalkotó eleget tenne nemzetközi jogi kötelezettségének is.

A **jogalkalmazás** terén pedig szükséges a gyűlölet-bűncselekményeket érintő, **specifikus bizonyítási cselekmények** elvégzése, ami az előítéletes motívum bizonyítékainak minél korábbi összegyűjtését biztosítja, még ha ez nagyobb erőfeszítést is igényel a hatóságok részéről. Fontos, hogy a **sértetti jogosultságok** gyakorlását hatékonyan biztosítsák, vegyék komolyan a sértett előítéltre vonatkozó tapasztalatait, méltóságát, félelmeit, panaszát időben bírálják el, észrevételeit, indítványait mérlegeljék.¹⁴⁶

¹⁴⁵ BH1997. 165. és EBH2010. 2215.

¹⁴⁶ Az ügyészek (alügyészek, fogalmazók) képzésén belül külön figyelmet kap a gyűlölet-bűncselekmények kezelése; az EBESZ gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó, 2009-ben elfogadott ajánlásai az Intraneten hozzáférhetők az ügyészek számára. Lásd: A gyűlölet-bűncselekmények üldözésének ügyészi tapasztalatai (Összefoglaló vélemény, V. sz. melléklet)

B) A Legfőbb Ügyészség 2019 májusában **körlevelet adott ki** a gyűlölet-bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés érdekében a jogalkalmazásban még tapasztalható bizonytalanságok kiküszöbölésére.¹⁴⁷

A körlevélben foglaltak szerint gyűlölet-bűncselekmények alatt azon bűncselekményeket kell érteni, amelyeket **előítéletes indítékból** követnek el. Az elkövető előítélettel viseltetik azzal a csoporttal szemben, melyhez valóban vagy csupán általa vélten az áldozat tartozik. **A kategória sokkal tágabb kört ölel fel**, mint az anyagi jogban meghatározott sui generis bűncselekmény (pl. közösség tagja elleni erőszak, közösség elleni uszítás). Gyűlölet-bűncselekményként kezelendők mindazon bűncselekmények is, amelyek aljas indokból elkövetettnek minősülnek, de az **aljas indok** a fenti értelemben vett előítéletességi motívum. Az **előítélet motívum bizonyítása** során a jogalkalmazónak valamennyi bűncselekmény esetén mérlegelni kell az elkövető előítéletes indítékának esetleges jelenlétét, melyben a körlevélben részletesen felsorolt **előítélet-indikátorok** nyújtanak segítséget. A felsorolt tények, körülmények önmagukban ugyan nem bizonyítják az előítéletes indítékot, ugyanakkor már egyetlen indikátor jelenléte is megköveteli, hogy a nyomozás az esetleges előítéletes indítékra is kiterjedjen.¹⁴⁸

3.3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

A **Nachova and Others v. Bulgaria** ügyben¹⁴⁹ hozott, mérőföldkőnek számító ítéletében a **Bíróság** megállapította, hogy az államoknak pozitív kötelezettségük van a bűncselekmények potenciálisan rasszista motívumának feltárására, különösen – akár hatóságok, akár magánszemélyek által elkövetett – erőszakos cselekmények előítéletes indokának kivizsgálása tekintetében.¹⁵⁰ Később, az **R.B. v. Hungary** ügyben a Bíróság kiterjesztette ezt a követelményt

¹⁴⁷ NF. 1621/2015/3. számú, 2019. május 7-én kelt körlevél

¹⁴⁸ Vö: 6.1.1. fejezet.

¹⁴⁹ *Az ügy tényei:* 1996-ban egy bolgár rendőrtiszt – automata üzemmódra állított Kalasnyikov típusú fegyverével – lelőtt két fiatal, fegyvertelen roma férfit, akiket sorkatonaként ismételt engedély nélküli eltávozás miatt szabadságvesztésre ítélték, de külső munkavégzés közben megszöktek, majd egyikük nagymamájához mentek egy kis falu romák lakta részébe. Miután a katonai rendőrség megtudta, hol tartózkodnak, négy fegyveres katonai rendőrt küldtek a helyszínre azzal az utasítással, hogy minden lehetséges eszközt vegyenek igénybe a szökevények letartóztatása érdekében. A két férfi a rendőröket észlelve megpróbált elmenekülni, melynek során az egységet vezető rendőrtiszt a szomszéd ház udvarán lelőtte őket; a kórházba szállítás közben mindketten meghaltak. Az egyik szomszéd állítása szerint a rendőrtiszt a lövések leadását követően rászegezte a fegyverét, és azt mondta: „Ti mocskos cigányok”. A boncolásról készült jelentés szerint az egyik férfit mellkason lőtték, a másikat hátba. A nyomozás eredményeként azt állapították meg, hogy a rendőrtiszt a szabályoknak megfelelően járt el, miután – állítása szerint – figyelmeztette a menekülőket, hogy álljanak meg és nem a létfontosságú szerveikre célzott. A katonai ügyész ezt elfogadva lezárta a nyomozást.

A *Nagykamara egyhangúlag megállapította az állam felelősségét az élethez való jog megsértésében* (a fegyverhasználatra vonatkozó jogi szabályozás alapvető hiányosságai, a nem erőszakos cselekményt elkövető, fegyvertelen szökevényekkel szembeni intézkedés nem megfelelő tervezése és ellenőrzése, a jelentősen túlzott erő – automata löfegyver – alkalmazása és az egyik férfi mellkason lövése, valamint az eset hatósági kivizsgálásának súlyos hiányosságai miatt). A Bíróság 11-6 arányban nem állapította meg, hogy a rendőrtisztet rasszista előítélet motiválta volna, de egyhangúlag arra jutottak, hogy *az élethez való joggal összefüggésben a diszkrimináció tilalmát is megsértették, amikor a hatóságok egyáltalán nem vizsgálták ki a felmerült rasszista motívumot.*

Lásd: *Nachova and Others v. Bulgaria*, nos. 43577/98 and 43579/98, 6 July 2005

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#/{%22itemid%22:\[%22001-69630%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#/{%22itemid%22:[%22001-69630%22]})

¹⁵⁰ *Nachova and Others v. Bulgaria*, §§ 160-168. A Bíróság ezt a követelményt megerősítette: *Šečić v. Croatia*, no. 40116/02, § 66, 31 May 2007 (OSCE/ODIHR Hate Crime Laws 2022, 33-34. o.)

az erőszakos cselekmények mellett a közvetlen fenyegetések kivizsgálására is;¹⁵¹ a **Balázs v. Hungary** ügyben pedig előítélet-indikátorok alkalmazását javasolta a hatóságok számára a rasszista motívumok feltárása érdekében.¹⁵² A fenti két magyar vonatkozású ügy mellett a 2/2024. számú állásfoglalásomban – a devecseri gyűlöletkeltő demonstráció kapcsán – már részletesen ismertetett **Király and Dömötör v. Hungary** ügy büntetőjogi vonatkozásait szeretném kiemelni.

3.3.1. Balázs kontra Magyarország

Az ügyben a roma származású kérelmező azt állította, a hatóságok nem tettek eleget azon kötelezettségüknek, hogy **hatékony vizsgálatot folytassanak le az őt 2011 januárjában, egy szegedi klubban ért rasszista támadás vonatkozásában.**¹⁵³

A Szegedi Városi Ügyészség közösség tagja elleni erőszak, valamint garázdaság gyanúja miatt is nyomozást rendelt el, de a **közösség tagja elleni erőszak miatt** folytatott **nyomozást** 2011 júliusában **megszüntette**. A határozat elleni panaszt a Csongrád Megyei Főügyészség azzal az indokolással utasította el, hogy „a rendelkezésre álló információk és bizonyítékok egésze alapján [az elkövető] rasszista indítéka teljes mértékben valószínűsíthető ugyan, de minden kétséget kizáróan nem állapítható meg.”¹⁵⁴

A Bíróság – a hazai jog bemutatását követően¹⁵⁵ – részletesen ismertette az **EBESZ** által kidolgozott, „Megelőzés és válasz a gyűlölet-bűncselekményekre” című gyakorlati útmutató releváns részeit: „A gyűlölet-bűncselekmények kivizsgálása során az egyik leggyakoribb jelenség az, hogy a bűnüldöző szervek nem gyűlölet-bűncselekményként azonosítanak be, vagy nem hajlandók ilyenként beazonosítani valamely bűncselekményt. A **gyűlölet-bűncselekmény indikátorok** olyan objektív tények, amelyek azt jelzik, hogy az ügy

¹⁵¹ R.B. v. Hungary, no. 64602/12, §§ 53-102, 12 April 2016

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-161983%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-161983%22]})

¹⁵² Balázs v. Hungary, no. 15529/12, §§ 21 and 75, 20 October 2015

[https://hudoc.echr.coe.int/fre/#{%22itemid%22:\[%22001-158033%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre/#{%22itemid%22:[%22001-158033%22]})

¹⁵³ A kérelmező előadta, hogy az elkövető rasszista nyilatkozatait nem vették kellően figyelembe annak érdekében, hogy megállapítsák az esetleges előítélet-indítékot. Az ügyészségnek – a rasszista indíték többi indikátorának feltárása érdekében – meg kellett volna vizsgálnia az elkövető romaellenes ideológiákkal és csoportokkal való kapcsolatát, amit például az általa választott zenék és könyvek is bizonyítottak. A hatóságok nem tettek meg minden szükséges intézkedést további tanúk beazonosítására, valamint az ügyészség elutasította a kérelmezőnek az elkövetővel való szembesítést. (Balázs v. Hungary, § 3, 42)

¹⁵⁴ „A cselekmény előzményeként az áldozat és [a barátnője] által elmondottakat elfogadva *valószínűsíthető ugyan a rasszista motiváció*, azonban a büntetőjogi felelősség megállapításához szükséges mértékben – azaz egyértelműen és minden kétséget kizáróan – nem bizonyítható az, hogy [az elkövető] kifejezetten roma származása miatt bántalmazta volna a kérelmezőt. [...] A feljelentéshez csatolt Facebook bejegyzésből is csak annyi állapítható meg, hogy [az elkövető] az üzenetben konkrétan néven nem nevezett, roma származású személyt bántalmazott előző éjszaka. A bejegyzés szövegéből és magából a teljes üzenetváltásból sem állapítható meg azonban egyértelműen és kétséget kizáróan, hogy arra kifejezetten a bántalmazott személy roma származása miatt került volna sor.” (Balázs v. Hungary, § 17)

A városi bíróság végül *garázdaság* miatt elítélte és próbára bocsátotta az elkövetőt. (Balázs v. Hungary, §§ 7-18)

¹⁵⁵ A Bíróság által hivatkozott törvényszöveg ugyanakkor nem a cselekmény elkövetése idején hatályos Közösség tagja elleni erőszak tényállásának elnevezését és szövegét tartalmazza, hanem a 2009. január 31-ig hatályban volt *Nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport tagja elleni erőszak* tényállását. (Balázs v. Hungary, § 19)

gyűlölet-bűncselekményt foglalhat magában.¹⁵⁶ Ha ilyen indikátorok felmerülnek, akkor az ügyet lehetséges gyűlölet-bűncselekményként kell nyilvántartani, s a bűncselekmény indítékai vonatkozásában további nyomozást kell lefolytatni. Az ilyen indikátorok megléte **nem bizonyítja**, hogy az adott incidens gyűlölet-bűncselekmény. A **gyűlölet**, mint **indíték** csak alapos és teljes körű nyomozást követően, a bizonyítékok bíróság általi megerősítésével **válik bizonyítottá**.¹⁵⁷

A Bíróság hivatkozott továbbá a Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) Magyarországot érintően 2015. március 19-én kiadott, **ötödik országjelentésére**¹⁵⁸; valamint az **Európa Tanács emberi jogi biztosának** 2014. július 1–4. közötti magyarországi látogatását követően készített **jelentésére**.¹⁵⁹

A Bíróság – elismerve, hogy a rasszista indíték bizonyítása a gyakorlatban gyakran rendkívül nehéz – hangsúlyozta, hogy az erőszakos incidensek kivizsgálásakor az állami hatóságoknak az is feladatuk, hogy **minden ésszerű lépést megtegyenek az esetleges rasszista indíték feltárására**, és annak megállapítására, hogy etnikai gyűlölet vagy előítélet szerepet játszhatott-e az eseményekben. A hatóságoknak meg kell tenniük minden, az adott körülmények között ésszerű intézkedést a bizonyítékok összegyűjtése és biztosítása érdekében, és olyan részletes indoklással ellátott, pártatlan és objektív határozatokat kell hozniuk, amelyekből nem maradnak ki az erőszak rasszista indítékára utaló gyanús tények.¹⁶⁰ A rasszista indítékú erőszakot és brutalitást magukban foglaló esetek, valamint a rasszista felhangokat nélkülöző esetek azonos kezelése azt jelenti, hogy *szemet hunyunk olyan cselekmények specifikus jellege felett, amelyek különösen rombolóak az alapvető jogokra*. Ha az egymástól lényegesen különböző helyzeteket nem kezeljük eltérően, akkor az Egyezmény 14. cikkével összeegyeztethetetlen, nem indokolt bánásmód valósulhat meg.¹⁶¹ A rasszista felhangú támadásokat határozottan és pártatlanul kell kivizsgálni arra figyelemmel, hogy **a rasszizmus**

¹⁵⁶ A leggyakoribb indikátorok lehetnek: az áldozat és a tanú észlelése, az elkövető magatartása, áldozati/elkövetői jellegzetességek, korábbi gyűlölet-bűncselekmények vagy incidensek, vegyes indítékok. OSCE/ODIHR - Preventing and responding to hate crimes, Warsaw 2009; <https://www.osce.org/files/f/documents/8/a/39821.pdf>

¹⁵⁷ Balázs v. Hungary, § 21

¹⁵⁸ Balázs v. Hungary, § 22 „3. Rasszista és homofób/transzfób erőszak 54. A romák elleni faji erőszak a mai Magyarország egyik legsúlyosabb problémájaként került leírásra. [...] 2008 januárja és 2012 szeptembere között 61 olyan támadás történt romák személye és/vagy javai ellen, amelyekben Molotov-koktélt, kézigragátot és puskát használtak. A támadásokban kilencen veszítették életüket (köztük két kiskorú), és tucatnyian sérültek meg.”

¹⁵⁹ Balázs v. Hungary, § 24 „[...] a magyar hatóságokat gyakran éri kritika amiatt, hogy nem azonosítják be a gyűlölet-bűncselekményeket, és nem adnak hatékony választ az ilyen bűncselekményekre, azt is beleértve, hogy *nem nyomozzák ki a lehetséges rasszista indítékot*. [...] a gyűlölet-bűncselekmények nagy részét a rendőrség nem ilyenként tartja nyilván, illetve az ilyen bűncselekményeket be sem jelentik a rendőrségnek – részben azért, mert a kisebbségi csoportok tagjai nem bíznak ebben az intézményben. A biztos tudomására hozott *alulminősítések* (a gyűlölet-indítékú bűncselekmények enyhébb bűncselekménykénti kezelése) *okaiként* az alábbiak említhetők: a bűnüldöző hatóságok tagjai számára nem állnak rendelkezésre speciális útmutatók és tréningek; a gyűlölet-bűncselekményekre szakosodott kis számú rendőr munkaterhe és ügyforgalma; a gyűlölet-bűncselekmények nyomozásához rendelkezésre álló eszközök kihasználatlansága. Továbbá, úgy tűnik, hogy az eredményelvárás miatti nyomás következtében néhány *ügyész szívesebben emel vádat alapbűncselekmények miatt*, mivel azok könnyebben bizonyíthatók. [...]”

¹⁶⁰ Lásd: Bekos and Koutropoulos v. Greece, no. 15250/02, § 69, ECHR 2005-XIII (kivonat)

¹⁶¹ Lásd: Nachova and Others v. Bulgaria [GC], nos. 43577/98 és 43579/98, § 160, ECHR 2005-VII

A Bíróság szerint a hatóságok azon kötelezettsége, hogy lehetséges kapcsolatot keressenek a rasszista attitűdök és valamely erőszakos cselekmény között, része az Egyezmény 3. cikkével együtt olvasott 14. cikk alapján az államra háruló kötelezettségnek, s egyúttal az Egyezmény 3. cikkéből fakadó eljárásjogi kötelezettségek egyik aspektusát is képezi. (Balázs v. Hungary, § 54)

társadalmi elítélését újból és újból ki kell fejezni annak érdekében, **hogy fennmaradjon a kisebbségeknek a hatóságok azon képességébe vetett bizalma**, hogy őket a rasszista erőszak fenyegetésével szemben meg tudják védeni.¹⁶² A Bíróság már megjegyezte, hogy vészterhes történelmük és állandósult gyökértelenségük miatt **a romák** egy sajátos típusú, hátrányos és sérülékeny kisebbséggé váltak, ezért **speciális védelmet igényelnek**.¹⁶³ A Bíróság úgy vélte, hogy amikor különösen sérülékeny csoportok tagjai sérelmére követnek el bűncselekményeket, akkor **alapos vizsgálat szükséges**.¹⁶⁴

A Bíróság meggyőződött arról, hogy az **ügyészség** nem úgy kezelte az ügyet, mintha annak nem lettek volna rasszista felhangjai, és arra hivatkozva tagadta meg a vádemelést, hogy az elkövető rasszista indítékait nem lehetett „egyértelműen és minden kétséget kizáróan” megállapítani.¹⁶⁵ A Bíróság ezzel szemben arra a következtetésre jutott, hogy az ügyészség vonakodása attól, hogy a nyilvánvaló egybeesések ellenére kapcsolatot találjon az elkövető bejegyzései és az incidens között, illetőleg a rasszista indíték beazonosításának elmulasztása az olyan erőteljes gyűlölet-bűncselekmény indikátorok jelenléte ellenére, mint a bejegyzések, **az ügy körülményeinek nyilvánvalóan ésszerűtlen értékeléséből fakadt**. Ez összeegyeztethetetlen az állam e területen fennálló, alapos nyomozás lefolytatására irányuló kötelezettségével.¹⁶⁶ A Bíróság ennek fényében – hat szavazattal egy ellenében – megállapította, hogy **az Egyezmény 3. cikkével együtt olvasott 14. cikket megsértették**.¹⁶⁷

3.3.2. R.B. kontra Magyarország

A 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban részletesen bemutatott, 2011 márciusában történt **gyöngyöspatai eseményekkel összefüggésben a roma származású kérelmező azt állította**, hogy a hatóságok kötelezettségüket megszegve nem védtek meg őt a rasszista indíttatású sértésektől és fenyegetésektől, továbbá nem folytattak le hatékony vizsgálatot az

¹⁶² Lásd: Amadaye v. Russia, no. 18114/06, § 81, 3 July 2014; Balázs v. Hungary, § 52

¹⁶³ Lásd: D.H. and Others v. the Czech Republic [GC], no. 57325/00, § 182, ECHR 2007-IV

¹⁶⁴ Balázs v. Hungary, § 53. A Bíróság kiemelte, hogy a nyomozati eredmények hiánya önmagában nem jelenti azt, hogy a nyomozás nem volt hatékony: a *kivizsgálási kötelezettség* „nem eredménykötelezettség, hanem eszközkötelezettség.” Lásd: Milić and Nikezić v. Montenegro, nos. 54999/10 és 10609/11, § 98, 28 April 2015 (Balázs v. Hungary, § 59)

¹⁶⁵ Balázs v. Hungary, §§ 68-69

A nyomozó hatóságok rendelkezésére állt a kérelmező és a barátnője nyilatkozata, mely szerint a verekezés előtt az elkövető cigánynak nevezte a kérelmezőt. Amint azt a Bíróság korábban már kimondta, a *rasszista szóbeli bántalmazás* bármely bizonyítéka igen nagy jelentőségű annak eldöntésekor, hogy gyűlölet-indítékú erőszakos cselekmény történt-e. Ha a nyomozás során ilyen bizonyíték merül fel, akkor azt igazolni kell, s megerősítés esetén minden tényt alaposan meg kell vizsgálni annak érdekében, hogy a lehetséges rasszista indítékok feltárásra kerüljenek. Lásd: Nachova and Others v. Bulgaria, § 164 (Balázs v. Hungary, §§ 60-61)

Az elkövető a verekedést követően a közösségi oldalán azt írta, hogy előző éjjel „fejbe rúgott egy cigányt, aki a földön feküdt, amikor három haverja lenyomta [az elkövetőt]”. Más felhasználók támogató bejegyzéseire válaszul feltette az oldalra egy szélsőségesen intoleráns és kifejezetten rasszista játékfilm egyik jól ismert részletét tartalmazó videoklip internetes linkjét, hozzátéve, hogy a klipben megszólaló személy által gyűlölt embertípusok lajstroma kiegészíthető „néhány köztünk élő más szeméttípussal”. Az incidenst követően tett vallomásában az elkövető megerősítette, hogy a bejegyzés a kérelmezővel történt incidensre vonatkozott, de tagadta, hogy fejbe rúgta volna. (Balázs v. Hungary, §§ 11, 71)

¹⁶⁶ Lásd: Milić and Nikezić v. Montenegro, § 99; Balázs v. Hungary, § 75

¹⁶⁷ Magyarul lásd: EJEB2015. 15529/12. 2015. október 20. (Jogtár). (Kétség esetén az ítélet angol nyelvű szövegét vettem alapul.)

incidens kapcsán.¹⁶⁸ A kérelmező szerint a hátrányos helyzetű, etnikai kisebbséghez tartozó személyek ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmények kivizsgálásának elégtelen hatékonysága, és az, hogy nem kezelik komolyan az ilyen bűncselekményeket, **strukturális probléma** a magyar bűnüldöző szervek gyakorlatában.¹⁶⁹

A Bíróság leszögezte, hogy **a roma származású kérelmezőt sértette és felzaklatta** az, hogy 2011. március 1. és 16. között Gyöngyöspata többségében romák által lakott részein különböző jobboldali csoportok által szervezett, romaellenesnek vélt felvonulásokra került sor, és különösen, hogy ezek során, 2011. március 10-én rasszista indíttatású szóbeli bántalmazás és támadáskíséret történt ellene a gyermeke jelenlétében.¹⁷⁰ A Bíróság szerint a panasz központi kérdése, hogy a romaellenes felvonulások során történt **bántalmazás az etnikai kisebbséghez tartozása miatt irányult-e a kérelmezőre**. Ez a magatartás ugyanis szükségszerűen hatással volt a kérelmező magánéletére, pontosabban annak etnikai **identitás** elemére, az Egyezmény 8. cikke értelmében.¹⁷¹

A Bíróság hangsúlyozta, hogy **az erőszakos incidensek kivizsgálása során az állami hatóságok feladata** a 3. cikk [kínzás tilalma] értelmében, hogy **minden ésszerű intézkedést megtegyenek az esetleges rasszista indítékok feltárására**.¹⁷² A Bíróság úgy vélte, hogy **hasonló kötelezettség merülhet fel** olyan ügyekben, ahol a vélhetően előítéleten alapuló bánásmód nem érte el a 3. cikk alkalmazásához szükséges súlyosság minimális szintjét, de sértette a kérelmező 8. cikkben foglalt magánélethez való jogát, vagyis **ha valaki hitelesen állítja, hogy rasszista indíttatású zaklatást** (beleértve a szóbeli bántalmazást és a fizikai fenyegetést) **szenvedett el**. Ezzel összefüggésben a Bíróság hangsúlyozta, hogy az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelme területén támasztott egyre magasabb elvárások miatt megfelelően és elkerülhetetlenül **nagyobb szigorrt kell alkalmazni a demokratikus**

---

¹⁶⁸ A kérelmező szerint a nyomozó hatóságok nem fordítottak kellő figyelmet a *rasszista indíték* kivizsgálására. A rendőrség nem vette figyelembe a kérelmező állításait alátámasztó bizonyítékokat (pl. a bántalmazó egy szélsőjobboldali szervezet, a Betyársereg tagja volt), ráadásul a konkrét sérelmeit csak 2011 októberében, az incidens után hét hónappal kezdték meg kivizsgálni, a tanúkat pedig kilenc hónappal az incidens után hallgattak ki először, de nem szembesítették őket egymással vagy a kérelmezővel. (R.B. v. Hungary, §§ 3, 67, 69)

¹⁶⁹ Az *Európai Roma Jogok Központja* (ERRC) beavatkozásként előadta, hogy Magyarországon általánosságban intézményesült a rasszizmus a romákkal szemben az állami szerveknél. Az ERRC az állításait a FRA „Rasszizmus, megkülönböztetés, intolerancia és szélsőséges politikai irányzatok: A görögországi és a magyarországi tapasztalatok tanulságai” című tematikus jelentésére alapozta, amelyből az derült ki, hogy a rasszista indíttatású bűncselekmények kivizsgálására és üldözésére vonatkozó jogszabályokat nem alkalmazzák hatékonyan. (R.B. v. Hungary, §§ 68, 76)

¹⁷⁰ 2011 áprilisában tett feljelentésében a kérelmező előadta, hogy rasszista indíttatású támadás áldozatává vált, ami szerinte közösség tagja elleni erőszaknak és zaklatásnak minősül. 2011 októberében és novemberében ismételtén kérte, hogy a nyomozást terjesszék ki a közösség tagja elleni erőszak gyanújára is. Az ügyészség szerint nem lehetett megállapítani az „erőszak alkalmazását”, mint a bűncselekmény objektív tényállási elemét; a zaklatás vonatkozásában pedig azt, hogy a fenyegetések és a sértések a kérelmező ellen irányultak-e. (R.B. v. Hungary, §§ 27, 87)

¹⁷¹ A Bíróság értékelése szerint *egy közösséggel kapcsolatos sztereotípiát* egy bizonyos szint után *alkalmas lehet arra*, hogy befolyásolja a közösség identitástudatát, valamint a közösség tagjainak önbecsülését és önbizalmát. Ilyen értelemben tehát tekinthető úgy, hogy befolyásolja a közösség tagjainak magánéletét. (Aksu v. Turkey [GC], nos. 4149/04 and 41029/04, § 58, ECHR 2012; R.B. v. Hungary, §§ 78, 80)

¹⁷² Abdu v. Bulgaria, no. 26827/08, § 29, 11 March 2014; Šečić v. Croatia, no. 40116/02, § 66, 31 May 2007. A Bíróság az Egyezmény 8. cikke értelmében korábban már azt is megállapította, hogy *az erőszakos cselekmények*, így például könnyű testi sérülés okozása és szóbeli fenyegetés előfordulása szükségessé tehetik, hogy az állam megfelelő pozitív intézkedéseket hozzon a büntetőjogi védelem körében. (Sandra Janković v. Croatia, no. 38478/05, § 47, 5 March 2009; R.B. v. Hungary § 83)

társadalmak alapértékeit érintő jogsértések kivizsgálásakor.¹⁷³ A Bíróság szerint továbbá olyan helyzetekben, ahol bizonyítható, hogy az erőszakos cselekmények és az intolerancia egy etnikai kisebbség ellen irányult, az említett pozitív kötelezettségek **megkövetelik, hogy az állam magasabb szinten válaszoljon a vélhetően előítéleten alapuló incidensekre.**

A sérelmezett cselekményeket egy többnapos romaellenes felvonulás során egy nyíltan jobboldali félkatonai csoport tagja követte el. E ténytörvényes körülmények miatt a Bíróság úgy vélte, **jogos a feltételezés, hogy a kérelmezőt roma származása miatt sértegette és fenyegette meg a jobboldali félkatonai csoport tagja.** Különösen fontos volt tehát, hogy az illetékes hatóságok a nyomozást ebben a speciális kontextusban folytassák le, és az észszerűség határain belül mindent megtegyenek az incidens rasszista indítékainak feltárására. **Elengedhetetlenül szükséges volt az incidens diszkriminatív jellegének érdemi kivizsgálása** azért is, mivel nem egyedi esetről volt szó, hanem a gyöngyöspatai roma lakosság ellen irányuló, általánosan ellenséges hozzáállás részét képezte.¹⁷⁴

Az ügyben eljáró hatóságok azt állapították meg, hogy a **közösség tagja elleni erőszak** gyanújához szükséges objektív tényállási elem nem valósult meg, ezért ebben a tekintetben a nyomozást nem lehetett lefolytatni.¹⁷⁵ A Bíróság megjegyezte továbbá, hogy a Btk. **zaklatásra** vonatkozó rendelkezése nem tartalmaz rasszista indítékra utaló elemet.¹⁷⁶ A kérelmező által a nyomozás során előterjesztett konkrét és alátámasztott állítások, valamint az incidens tényes körülményei ismeretében **az illetékes hatóságok rendelkeztek olyan bizonyítékkal,** amely alapján következtetni lehetett volna a kérelmezőre irányuló verbális erőszak rasszista indítékára. A kérdéses időben **hatályos jogszabályi rendelkezések azonban nem biztosítottak a kérelmező számára megfelelő jogi lehetőséget** arra, hogy a vélt rasszista indítatású bántalmazás miatt adekvát jogorvoslattal élhessen. A Bíróság álláspontja szerint ebben a helyzetben nem állt a kérelmező rendelkezésére megfelelő védelem az integritása elleni támadással szemben, és az a mód, ahogyan az ügyben a büntetőjogi mechanizmusokat alkalmazták, a 8. cikk alapján az államot terhelő pozitív kötelezettség megsértését jelentette.¹⁷⁷ A Bíróság ennél fogva – hat szavazattal egy ellenében – megállapította, hogy **a kérelmező rasszista indítatású bántalmazásával kapcsolatos állításainak nem megfelelő kivizsgálásával megsértették az Egyezmény 8. cikkét.**¹⁷⁸

3.3.3. Király és Dömötör kontra Magyarország

A 2012. augusztus 5-én, Devecseren tartott rendezvény¹⁷⁹ kapcsán **két roma származású kérelmező fordult a Bírósághoz** azt állítva, hogy a hatóságok elmulasztották

¹⁷³ Selmouni v. France [GC], no. 25803/94, § 101, ECHR 1999-V; R.B. v. Hungary § 84

¹⁷⁴ R.B. v. Hungary, § 88 (A Bíróság hivatkozott a kisebbségi biztos jelentésére a 2011. márciusi gyöngyöspatai eseményekről; § 31)

¹⁷⁵ A közösség tagja elleni erőszak tényállásának elkövetési magatartása 2011 márciusában a (fizikai) bántalmazást és a kényszerítést foglalta magában, a tényállást a gyöngyöspatai események hatására – 2011. május 7-i hatállyal – módosította a jogalkotó, kiterjesztve a garázdajellegű (kihívóan közösségellenes, riadalomkeltésre alkalmas) magatartásokra is.

¹⁷⁶ R.B. v. Hungary, § 89

¹⁷⁷ R.B. v. Hungary, §§ 90-91

¹⁷⁸ Magyarul lásd: R.B. kontra Magyarország, EJEB2016. 64602/12. 2016. április 12. (Jogtár)

¹⁷⁹ Az „Élni és élni hagyni! Demonstráció a jogos magyar önvédelemért” elnevezésű rendezvényt a Jobbik országgyűlési képviselője szervezte, miután pár nappal korábban összetűzés tört ki a településen lakó egyes roma és nem roma családok között. A beszédek elhangzása után a résztvevők (4-500 fő) végigvonultak a település romák

megvédeni őket a romaellenes tüntetésen megnyilvánuló rasszista fenyegetéssel szemben, és elmulasztották az incidens hatékony kivizsgálását.¹⁸⁰

A **Bíróság az ítéletében leszögezte**, hogy a kérelmezőkkel szemben ugyan nem alkalmaztak konkrét fizikai erőszakot, de a tüntetés körülményeire tekintettel az annak során elhangzott bármilyen **fenyegetés megalapozott félelmet és kiszolgáltatottságot kelthetett** bennük.¹⁸¹ A fenyegetéseket ráadásul kifejezetten az **etnikai kisebbséghez való tartozásuk miatt** intézték a devecseri roma lakosok ellen.¹⁸²

Ami a **közösség elleni izgatás** miatt indított büntetőeljárásokat illeti, a Bíróság megállapította, hogy a nyomozást azért szüntették meg, mert a nyomozó hatóságok úgy találták, hogy a tüntetés során elhangzott beszédekkel összefüggésben nem valósult meg ez a bűncselekmény.¹⁸³ A **közösség tagja elleni erőszak** miatt indult nyomozás keretében megállapították, hogy négy tüntető dobált köveket egy roma család által lakott házra, közülük egy személyt ítélték el, a másik hármat nem tudták azonosítani.¹⁸⁴

A Bíróság értékelése szerint **a menet egyértelműen a roma kisebbséget célozta meg**, amely állítólag a „cigánybűnözésért” felelős, **abból a célból, hogy ezt a sérülékeny közösséget megfélemlítse**.¹⁸⁵ Egy jobboldali párt hívein kívül kilenc szélsőjobboldali, militáns magatartásáról ismert és félkatonai szervezet módjára viselkedő csoport tagjai is részt vettek a tüntetésen, akik egyenruhában, katonai formációban, parancsra masíroztak. A szónokok a tüntetőket arra szólították föl, „vágjanak vissza” és „söpörjék ki a szemetet az országból”. Nyilatkozataik folyamatos etnikai konfliktusra utaltak, és arra hívtak fel, hogy az önvédelem összes szükséges eszközét alkalmazzák. A beszédek követően a tüntetők végigvonultak a romák lakta házak között, obszcén kifejezéseket használtak a lakókkal szemben, és erőszakos

---

lakta részén, miközben a „cigánybűnözés”, „cigányok meghaltok”, „rátok gyűjtjük a házaitokat, és benne fogtok meghalni”, „visszajövnünk, ha elmentek a rendőrök” jelszavakat és obszcén sértéseket kiabáltak. A rendőrséget arra biztatták, hogy ne védje meg a roma lakosságot. A tüntetés vezetői betondarabokat, köveket és műanyag flakonokat dobáltak a kertekbe, amire a tömeg is biztatta őket. Lásd: Király and Dömötör v. Hungary, no. 10851/13, §§ 6-12, 17 January 2017

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-170391%22%7D>

Magyarul lásd: Király és Dömötör kontra Magyarország, EJEB2017. 10851/13. (Jogtár)

¹⁸⁰ Király and Dömötör v. Hungary, § 3. A kérelmezők szerint a nyomozó hatóságok a vizsgálatot csak a bántalmazást elkövetőkre korlátozták, annak ellenére, hogy sokan vettek részt a rasszista gyűlölettől vezérelt romaellenes szlogenek skandalálásában, mellyel a roma közösséget megfélemlítve megvalósították a **közösség tagja elleni erőszak** bűncselekményét. A hatóságok abban is hibáztak, hogy megszüntették a **közösség elleni izgatás** miatt egyes személyek ellen indított nyomozást, mivel a beszédet tartók kijelentései a hallgatóságot etnikai háborúra szólították fel, amely – figyelembe véve az esemény fenyegető jellegét – nyilvánvalóan alkalmas volt az erőszak kiváltására. (Király and Dömötör v. Hungary, § 55)

¹⁸¹ Vö: R.B. v. Hungary, §§ 84-85; Király and Dömötör v. Hungary, § 72

¹⁸² Király and Dömötör v. Hungary, § 43. Amint azt a Bíróság korábban már megállapította, félkatonai szervezetek rasszista tüntetése, amely közvetve ugyan, de rasszista cselekményekre buzdít, megfélemlítő hatással lehet egy etnikai kisebbség számára, különösen, ha a tüntetés az otthonukban éri őket és így ki vannak szolgáltatva a tüntetésen elhangzó üzeneteknek (Vona v. Hungary, no. 35943/10, § 66, 9 July 2013).

¹⁸³ A Veszprém Megyei Főügyészség elutasította a nyomozás megszüntetése elleni panaszt, megállapítva, hogy a rendezvényen tartott beszédek gyalázkodó és megalázó kijelentéseket tartalmaztak a roma kisebbséget érintően, és gyűlöletkeltő kijelentéseket is tartalmazhattak, de *nem provokáltak aktív gyűlöletet* és nem szólították fel a hallgatóságot a helyi romák elleni erőszakra. (Király and Dömötör v. Hungary, §§ 29, 71)

¹⁸⁴ Az Ajkai Járásbíróság tíz hónapi, két évre felfüggesztett börtönbüntetésre ítélte az elkövetőt. (Király and Dömötör v. Hungary, §§ 30, 71)

¹⁸⁵ Tény, hogy a kérelmezők nem tudták kivonni magukat egy rasszista tüntetés hatása alól, amely etnikai hovatartozásuk alapján félemlítette meg őket. (Király and Dömötör v. Hungary, § 70)

cselekményeket hajtottak végre. A tüntetést ráadásul olyan időszakra időzítették, amikor a roma kisebbséget célzó, nagyobb csoportok részvételével zajló felvonulások olyan jelleget öltöttek, ami „*jelentős mértékű, összehangolt megfélemlítésnek*” volt minősíthető.¹⁸⁶

A Bíróság álláspontja szerint ezek olyan releváns körülmények voltak, melyeket **a szónoklatok jellegének értékelése során figyelembe kellett volna venni**. Ez annál is inkább így van, mert a hazai bíróságok esetjoga alapján **a rasszista nyilatkozatokat** az elhangzásuk kontextusában vizsgálva **az erőszak világos és közvetlen veszélyének és mások jogai megsértésének lehet tekinteni**.¹⁸⁷ Azonban, úgy tűnik, a nyomozó hatóságok nem foglalkoztak ezekkel a körülményekkel, amikor arra a következtetésre jutottak, hogy bár a beszédek gyűlöletesek és agresszívek voltak, de nem uszítottak erőszakra.¹⁸⁸

Ami a **közösség tagja elleni erőszakkal kapcsolatos nyomozást** illeti, a Bíróság emlékeztetett arra, hogy „egy nyomozás akkor tekinthető hatékonnak, ha alkalmas arra, hogy tisztázza az eset körülményeit, azonosítsa az elkövetőt és megállapítsa, hogy az elkövetőre milyen büntetést kell kiszabni. Ez nem jelenti azt, hogy a hatóság feltétlenül köteles valamilyen meghatározott eredményt elérni, de köteles a megfelelő eszközöket / eljárást alkalmazni”.¹⁸⁹ Jelen esetben ezek az eljárások majdnem három évig tartottak; és a vizsgálat körét a törvény a ténylegesen erőszakos cselekményekre korlátozta.¹⁹⁰ Bár a rendőrségnek elég ideje volt az eseményekre való felkészülésre, az incidenst követően csak öt tüntetőt hallgattak ki; a négy elkövető közül pedig hármat nem tudtak azonosítani.¹⁹¹ Végül a hatóságok egy elkövetővel szemben emeltek vádat közösség tagja elleni erőszak miatt. Ilyen körülmények között a Bíróság azt állapította meg, hogy **„ez az eljárás önmagában nem volt alkalmas arra, hogy az eset összes körülményeit tisztázza”**, és nem adott megfelelő választ a panasszal érintett helyzetre, annak valódi természetét és komplexitását figyelembe véve.¹⁹²

Az ügyben folytatott nyomozással kapcsolatos hiányosságok, különösen pedig az események átfogó rendészeti megközelítésének hiánya azt eredményezte, hogy **egy szórványosan erőszakos, nyíltan rasszista tüntetés gyakorlatilag jogkövetkezmények nélkül maradt**, és a kérelmezők számára **nem biztosították a pszichológiai integritáshoz való joguk védelmét**. A kérelmezők nem kaptak hatékony jogvédelmet egy nyíltan romaellenes tüntetéssel szemben, melynek célja a roma közösség szervezett megfélemlítése volt, félkatonai meneteléssel, szóbeli fenyegetésekkel, és a faji megkülönböztetés politikájának

¹⁸⁶ Király and Dömötör v. Hungary, §§ 76-77

¹⁸⁷ Lásd: BH2010. 2215.

¹⁸⁸ Király and Dömötör v. Hungary, § 78

¹⁸⁹ Lásd (bár a 3. cikk összefüggésében): Identoba and Others v. Georgia, no. 73235/12, § 66, 12 May 2015

¹⁹⁰ Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a devecseri tüntetés idején már *hatályban volt a közösség tagja elleni erőszak büntetnének „garázdajellegű” alakzata*, vagyis a törvény nem csak a ténylegesen erőszakos cselekményeket rendelte büntetni. A romaellenes, megfélemlítő jelszavak skandalása miatt mégsem indítottak eljárást a tüntetők ellen. (Vö: 46. o., Összefoglaló vélemény, 14. o.)

¹⁹¹ Szeretném kiemelni, hogy az **alapvető jogok biztosa** a devecseri tüntetés kapcsán – a nemzetiségi biztoshelyettes kezdeményezésére – indított **vizsgálata** eredményeként **megállapította**, hogy a rendezvényen elhangzott egyes felszólalások alkalmasak lehetnek arra, hogy felszítsák a roma lakossággal szembeni ellenérzéseket, és így gyűlöletet is kiválhattak a résztvevőkből. Ezt igazolja, hogy a kódobálásra a gyújtó hangú beszédek követően került sor. Sajnálatos módon azonban *a rendőrség a helyszínen nem igyekezett azonosítani a rendbontó személyeket. A biztos felkérte a legfőbb ügyészt*, vizsgálja meg, hogy indítható-e büntetőeljárás közösség elleni izgatás, illetve közösség tagja elleni erőszak gyanúja miatt. A legfőbb ügyész tájékoztatása szerint a nyomozó hatóság egy személlyel szemben indított eljárást bántalmazással, felfegyverkezve elkövetett közösség tagja elleni erőszak büntetnének kísérlete miatt (AJB-6234/2012. számú jelentés).

¹⁹² Király and Dömötör v. Hungary, § 79

hangoztatásával. A **Bíróság aggodalmát fejezte ki**, hogy a közvélemény az ilyen gyakorlatot az események állam általi legitimálásának, illetve tolerálásának tekintheti. A Bíróság – öt szavazattal kettő ellenében – úgy ítélte meg, hogy **a hazai jog** és a joggyakorlat **nem biztosított megfelelő védelmet** a kérelmezők magánéletének tiszteletben tartásához való joga tekintetében. Bár az állam mérlegelési joggal rendelkezik ezen a területen, a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy **az állam nem teljesítette az intézményvédelmi kötelezettségét, ennél fogva az Egyezmény 8. cikkét megsértették.**¹⁹³

---

¹⁹³ Király and Dömötör v. Hungary, §§ 80, 82

IV. A korábbi ombudsmani gyakorlat

A **nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosai (kisebbségi biztosok)** folyamatosan, már a kezdetektől figyelemmel kísérték a hazai kisebbségeket érintő „gyűlölet-cselekmények” és a gyűlöletbeszéd büntetőjogi szabályozásának és jogalkalmazói gyakorlatának alakulását.

4.1. A közösségek méltóságának védelme a gyűlöletbeszédre tekintettel (1996-2006)

A **kisebbségi biztos** a régi Btk. 1996. évi XVII. törvénnyel való módosítása kapcsán – részletesen elemezve az egyes bűncselekményi tényállásokat – **megállapította**, hogy a jogalkotó eleget kívánt tenni a nemzetközi diszkrimináció-ellenes szabályoknak, és biztosítani kívánta a kisebbségek hatékonyabb büntetőjogi védelmét.¹⁹⁴

Működésének első hat évében szerzett tapasztalatai alapján a biztos 2001-ben összegezte a **gyűlöletbeszéd**del kapcsolatos álláspontját,¹⁹⁵ valamint – konkrét jogalkotási javaslatot is megfogalmazva – segítséget kívánt nyújtani a **közösség elleni izgatás** tényállásának módosítását célzó kodifikációs munkálatokhoz. Rámutatott, hogy az **Alkotmánybíróság** az Abh.-ban lényegében kijelölte, hogy a gyűlöletbeszéd milyen megnyilvánulási formái indokolják a büntetőjogi szankciók alkalmazását, de az így kialakított határvonal a **Legfelsőbb Bíróság** jogalkalmazói gyakorlatában – sajnálatos módon – tovább

¹⁹⁴ A módosítást megelőzően az ítélkezési gyakorlat nem alkalmazta a kisebbségek jogvédelmét szolgáló speciális tényállásokat, hanem egyéb bűncselekményeket állapított meg. A *Nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak* új tényállása lehetővé teszi, hogy a rasszista indíttatású bűncselekmények megfelelő büntetőjogi értékelés alá essenek. A biztos megítélése szerint a gyűlöletkeltés az uszítás mellett más módon is megvalósítható, így a *közösség elleni izgatás* elkövetési magatartásának módosítása kisebbségjogi szempontból szükséges volt. Lásd: Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről, 1996. január 1. – december 31., Országgyűlési Biztosok Hivatala 1997; A Büntető Törvénykönyv módosításáról (3.2. pont)

http://www.kisebbségiombudsman.hu/word/08-06-2008_13_49_12/beszamolo_1996.html

¹⁹⁵ **Az beszél gyűlöletkeltő módon**, aki egy adott közösségről vagy annak tagjáról tényt, értékítéletet olyan módon hoz nagyobb nyilvánosságra, amely alkalmas e csoport tagjainak megfélemlítésére, illetve a vele szembeni ellenséges, kirekesztő környezet kialakítására. Minden gyűlöletretorika mögött ott áll az a kimondatlan *előfeltevés*, hogy megteremthető a társadalomnak egy olyan „természetes”, „normális” állapota, amelyben a támadott kisebbségnek vagy egyáltalán nincs helye; vagy léte csak a többségből kitaszított, jogkorlátozott, szegregált formában képzelhető el; vagy teljes asszimilációjára van szükség.

Köztudott, hogy a közéleti szereplők kommunikációja, a mindenkori **„közbeszéd” tartalma és stílusa normatív erejű, kulturális mintát jelent**. A közbeszéd mintaadó hatása érvényes annak eltorzult formájára, a gyűlöletbeszédre is: a *felülről gerjesztett* – sok esetben egyáltalán nem durván uszító jellegű, ellenkezőleg, hideg és számító – retorika termékeny talajra találhat, s a társadalmi helyzetükkel elégedetlen csoportok indulatainak erősségét és irányát egyaránt képes befolyásolni. Az elit által használt, tehát az ún. „felülről jövő” gyűlöletbeszéd mellett mindenkor jelen van a társadalomban – elsősorban a leszakadó rétegek körében – egy erősen ösztönös, indulatvezérelt, kirekesztő, kisebbség-ellenes sztereotípiákkal bőven rendelkező beszédmód és attitűd, az ún. „lenti” gyűlöletbeszéd. Eredményét, társadalmi hatását illetően komoly veszélyt jelent, amikor a „felülről” és az „alulról jövő” gyűlöletbeszéd egymásra talál, melynek eredményeként előbb-utóbb partnerek kínálkoznak a szavak tettekre váltására. *Értelem és érzelem* egyáltalán nem áll olyan távol egymástól, mint ahogyan azt az Alkotmánybíróság és a bírói gyakorlat szinte magától értetődőnek fogadja el: a tudományosság, illetve az értéksemleges ismeretterjesztés álarcában fellépő „hideg uszítás” egy intellektuális közegben jóval maradandóbb hatást képes kifejteni, s így semmivel sem veszélytelenebb, mint az alpári módon fellépő, kizárólag a „primer” indulatokra hatni kívánó *kisebbségellenes hecckampány*.

szűkült.¹⁹⁶ Jóllehet a Legfelsőbb Bíróság egyedi döntése nem rendelkezik kötelező erővel, kétségtelenül befolyásolja a büntető jogalkalmazást, mégpedig nemcsak a bíróságok, hanem az ügyészségek jogalkalmazói gyakorlatára is kihatóan, amit az is tükröz, hogy az általa kezdeményezett büntetőeljárásokban *a nyomozást visszatérően a Legfelsőbb Bíróság határozatára hivatkozással tagadják meg*. A biztos megítélése szerint a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésének közzétételével **de facto alkalmazhatatlanná vált a törvényi tényállás**.

A kisebbségi biztos a tényállás módosítására vonatkozóan **normaszöveg javaslatot nyújtott be az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságához**, amit a bizottság 2001 szeptemberében – önálló napirendi pontként – meg is tárgyalta, de a javaslat nem kapta meg a többség támogatását. A bizottság ugyanakkor határozatot hozott arról, hogy felkéri a kisebbségi biztost, az igazságügy-minisztert és a legfőbb ügyészt, hogy egymással együttműködve dolgozzanak ki egy szakmai koncepciót. A biztos a későbbiekben *tevékeny részt vállalt a kodifikációs munkában*.¹⁹⁷

A kisebbségi biztos 2002-ben a **közösségek méltósága („közméltóság”) védelmét hatékonyabban biztosító** polgári, büntető és/vagy szabálysértési **jogi eszközök kidolgozására** – köztük „*A közméltóság megsértése*” tényállásának megalkotására – dolgozott ki konkrét javaslatokat.¹⁹⁸

A biztos kiemelt figyelmet szentelt **a médiában megjelenő**, elsősorban a roma kisebbséget érintő **negatív tudósításoknak** is, hangsúlyozva, hogy a média egyoldalú – a törvényi előírásokat figyelmen kívül hagyó – tájékoztatása, illetőleg a szenzációkeltésre alkalmas ügyek eltúlzott formában való ismertetése már-már a **gyűlöletbeszéd új megvalósulási formáját** rajzolja elénk. A biztos felhívta a figyelmet az interneten terjesztett előítéletek új típusára is.¹⁹⁹

4.2. A romák elleni támadások miatti fellépés és a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának koncepciója (2007-2011)

Ahogy azt a 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban részletesen bemutattam, a **kisebbségi biztos** kiemelten foglalkozott a „*gárda-jelenséggel*”;²⁰⁰ és ezzel összefüggésben **felhívta a figyelmet** arra, hogy egyrészt a *gyűlöletbeszéd kapcsán fennáll egy eskalációs veszély*, ami magában foglalhatja a megrendült közbiztonságért bűnbakká kikiáltott

¹⁹⁶ „A közösség elleni izgatás törvényi tényállását megvalósító gyűlöletre uszítás olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át, azaz aktív, tevékeny gyűlöletet, izgatást jelent.” (BH1997. 165.)

¹⁹⁷ Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről, 2001. január 1. – december 31. Országgyűlési Biztosok Hivatala 2002; III. Még egyszer a „gyűlöletbeszéd”-ről (87-113. o.) http://www.kisebbségiombudsman.hu/word/08-07-2008_10_49_37/beszamolo_2001.html

¹⁹⁸ Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről, 2002. január 1. – december 31. Országgyűlési Biztosok Hivatala 2003; IV.3. A „közméltóság” problematikájáról, illetve a jogi szabályozás lehetőségeiről (82-83. és 230-246. o.)

http://www.kisebbségiombudsman.hu/word/05-06-2008_10_58_03/besz_2002.html

¹⁹⁹ Egy politikai párt önálló honlapot indított annak bizonyítására, hogy „*cigánybűnözés*” márpedig létezik: a szervezet úgy véli, vannak tipikus cigány elkövetési módok, eszközök, bűncselekménytípusok. A biztos rámutatott: A bűnelkövetők elsősorban többsége a társadalom pereméről jön, nem a középosztályból. A roma népesség háromnegyede pedig idetartozik, a társadalom perifériáján él. Ha pedig az azonos léthelyzetben lévőkhöz viszonyítjuk a cigányok bűnelkövetési mutatóit, kiderül, hogy nem magasabbak annál. Lásd: Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről, 2006. január 1. – december 31. Budapest 2007, III. A kisebbségek a médiában 62-71. o. <http://kisebbségiombudsman.hu/data/files/145405078.pdf>

²⁰⁰ Lásd: 2/2024. sz. elvi állásfoglalás, 37-38. o.

célcsoportok körének bővülését is, másrészt kifejezetten *megdőlni látszik az a korábbi optimista feltevés*, hogy a nyilvánosság egy idő után kiveti magából a durván előítéletes, rasszista megnyilvánulásokat, illetve, hogy a gyalázkodónak elkerülhetetlenül szembesülnie kell a köz megvetésével. *Nem alakult ki* ugyanis *egy olyan társadalmi diskurzus és normarendszer*, amelyben a szélsőséges, előítéletes, gyűlöletkeltő megnyilvánulásokat „szalonképtelennek”, elfogadhatatlannak minősítené a közbeszéd. A bűnözés valós adatait és struktúráját figyelmen kívül hagyó retorikában ugyanakkor megjelent *a többségi társadalom úgymond jogos önvédelme* (ha a hatalom tehetetlen a „cigánybűnözéssel” szemben, nekünk kell megvédeni magunkat).²⁰¹ A jelenség elharapózása egyértelművé teszi a jogi fellépés szükségességét, ezért a biztos egy új, „harmadik típusú” megoldást dolgozott ki.²⁰²

A kisebbségi biztos **kiemelt figyelemmel kísérte a romák elleni támadásokat** is: 2008-ban ugyanis meghaladta a tízet az olyan, ismertté vált esetek száma, amikor roma származású embereket, vagy az általuk lakott házat érte erőszakos, a köznyugalmat súlyosan felkavaró támadás. A biztos kiemelte, hogy a sértettek származása és az elkövetés módja azt is felvetheti, hogy mindez nem lehet a pusztán véletlen eredménye, és egyfajta *támadássorozat zajlik* a magyar társadalom periferiáján élő, legkiszolgáltatottabb helyzetű, előítéletektől sújtott rétege, a cigányság ellen. Amíg ennek indítékai nem tisztáztak, az etnikai, *rasszista motivációt* semmiképp sem lehet kizárni. A romák sérelmére elkövetett, erőszakos bűncselekmények kapcsán **állásfoglalást is kiadott**, melyben leszögezte: „Egy jogállamban elfogadhatatlan, hogy egy többszázezer fős népcsoport félelemben töltse a napjait. A teljes magyar társadalomnak is elemi érdeke fűződik ahhoz, hogy ezeket a cselekményeket mielőbb felderítsék (ideértve a motívum tisztázását is), és az elkövetőket felelősségre vonják.”²⁰³ A biztos – az áldozattá vált családok hathatós támogatása mellett – **javasolta**, hogy az életellenes, rasszista motiváció gyanúját felvető támadások elkövetőinek mielőbbi felderítése érdekében **külön** – országos hatáskörű – **nyomozócsoport** jöjjön létre. Az országos rendőrfőkapitány egyetértett a javaslattal.²⁰⁴

A tatárszentgyörgyi kettős gyilkosság elkövetésének napján, 2009. február 23-án a kisebbségi biztos sajtóközleményben jelezte, hogy **a társadalmi béke megmentése érdekében másnap fel kíván szólalni a parlamentben**.²⁰⁵ Beszédében leszögezte, hogy a jelenlegi helyzet kialakulásában mind a politikusok „gyakran képmutató és kétértelmű nyilatkozatainak”, mind a gyűlöletbeszédet – a szólásszabadságra hivatkozva – védelembe vevő elméleti jogászoknak komoly felelősségük van. Nyomatékosan felszólította a képviselőket arra, hogy – a társadalom minden érdekelt szereplőjének bevonásával – dolgozzanak ki **„etnikai béketervet”**.²⁰⁶

²⁰¹ Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről 2007, Budapest, 2008; VIII. Gyűlöletbeszéd – a „visszatérő téma”, 230-244. o.

²⁰² A biztos az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebkvt.) közérdekű igényérvényesítésre vonatkozó rendelkezéseinek a módosítását javasolta. Lásd: Beszámoló a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről 2008, Budapest, 2009; 3. A gyűlöletbeszéd elleni fellépés, 151-161. o.

²⁰³ <http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-386-allasfoglalas-az-elmult-evben-tortent.html> (2008. november 19.)

²⁰⁴ Beszámoló a kisebbségi biztos 2008. évi tevékenységéről, 166-167. o.

²⁰⁵ Mint ismert, az elkövetők 2009. február 23-án, éjjel Tatárszentgyörgyön először Molotov-koktélt dobtak egy házra, majd a házból két kisgyermekével kimenekülő férfit és négyéves kisfiát lelőtték, a hatéves kislány pedig maradandó sérüléseket szenvedett. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-409-sajtokozlemenye-090223.html>

²⁰⁶ Kóczé Angéla, Neményi Mária, Szalai Júlia (szerk.): Egymás szemébe nézve, Balassi Kiadó Budapest, 2019; Kállai Ernő parlamenti felszólalása a romák ellen elkövetett gyilkosságokkal kapcsolatban 278-279. o.

<https://real.mtak.hu/93227/1/EGYMASSZEMEKEZVEEmtmt.pdf>

A kisebbségi biztos 2011 áprilisában **felkérte a közigazgatási és igazságügyi minisztert, hogy fontolja meg a [régi] Btk. olyan módosítását**, amely *egyes bűncselekmények* – pl. emberölés, testi sértés, magánlaksértés, zaklatás, bántalmazás hivatalos eljárásban, kényszervallatás, jogellenes fogvatartás, garázdaság – *esetében minősítő körülményként szerepeltetné a nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz tartozás (vagy vélt tartozás) miatt történő elkövetést*, ezáltal vizsgálhatóvá és szigorúbban büntethetővé tenné a kisebbségellenes indítékból elkövetett „gyűlölet-cselekményeket”. Ezek a bűncselekmények alkalmasak arra, hogy megrendítsék nem csak az érintett kisebbségi közösségek, de a társadalom minden józanul gondolkodó tagjának biztonságérzetét. Ha az állam büntetőhatalma nem ad megfelelő választ erre a jelenségre, a meglévő kisebbségellenes indulatok tovább erősödhetnek, és háttérrel biztosíthatnak azoknak a szervezeteknek, amelyek a társadalom különböző csoportjai közötti ellentétek szításában érdekeltek. A jelenlegi társadalompolitikai helyzetben a büntetőjognak is sokkal láthatóbban és szigorúbban kell kifejeznie, hogy az állam következetesen fel kíván lépni a faji indíttatású bűncselekményekkel szemben.

A [régi] Btk.-ban a **rasszista indíték** mindössze két bűncselekmény, a népirtás és a *közösség tagja elleni erőszak* tényállásában jelenik meg. Ezek közül az első tényállást soha, a másodikat pedig csak nagyon kevés esetben alkalmazták, és részben ekkor is a jogalkotó eredeti céljával ellentétesen. A jogi szabályozás hiányosságai is hozzájárulnak ahhoz, hogy *a büntető-jogalkalmazási gyakorlat nem mutatja ki a rasszista motívumot*, elfedi ezáltal a bűncselekmények társadalomra veszélyességének legfontosabb vetületét.²⁰⁷

4.3. Az alapvető jogok biztosának javaslatai a gyűlölet-bűncselekmények szabályozására és a gyűlöletbeszéd elleni fellépésre (2012-2013)

Az ombudsmani rendszer 2012. január 1-jén életbe lépett átalakítását követően az alapvető jogok biztosa „**A válság vesztesei**” projekt részeként foglalkozott a gyűlölet-bűncselekményekkel, az *új Btk. kodifikációja* ugyanis lehetőséget adott arra, hogy újra a napirendre kerüljön e kérdéskör.²⁰⁸ Az ENSZ *felülvizsgálati mechanizmusában* több javaslat is megfogalmazódott a nemzetiségi-faji származás, a vallás, a nemi identitás és a szexuális orientáció kapcsán elkövetett gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni jogi védelem megerősítésére, amelyek teljesítésére Magyarország kötelezettséget vállalt.²⁰⁹ Az új büntető

²⁰⁷ A kisebbségi biztos által javasolt módosításnak *kettős célja* van. A faji, etnikai gyűlölet miatt elkövetett bűncselekmények valódi motívumának feltárása a feltétele annak, hogy a cselekményt tényleges súlyának megfelelően értékelhessék a nyomozó hatóságok és a bíróságok. A módosítás másik célja, hogy pontosabbak legyenek a rendőrségi, ügyészségi és bírósági statisztikák, mert azok a gyűlölet-cselekményeket eddig az aljas indok körébe vonva jelenítették meg. A részletesebb statisztikai adatok nem csak az állami büntetőpolitika szempontjából jelenthetnek előrelépést, hanem az áldozatok alapjogvédelmét is szolgálják, valamint a nemzetközi adatszolgáltatási kötelezettség teljesítést is segíthetik.

<http://www.kisebbségiombudsman.hu/hir-676-kisebbségi-biztos-bunteto-torvenykonv.html>

<http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/202083196.pdf>

²⁰⁸ Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének (FRA) 2012 novemberében publikált *kutatása* szerint a megkérdezett – különféle kisebbségi csoportokhoz tartozó személyek – 24%-a számolt be arról, hogy az elmúlt egy évben valamiféle atrocitás érte; a *romák* esetében ez az arány még magasabb, 32% volt. A kutatás során a *Magyarországon megkérdezett roma személyek* 19%-a számolt be arról, hogy kifejezetten faji motivációjú bűncselekmény áldozatává vált. Lásd: European Union Minorities and Discrimination Survey – Data in Focus Report: Minorities as Victims of Crime (2012). Vö: 29. lábjegyzet.

²⁰⁹ United Nations General Assembly – Report of The Working Group on the Universal Periodic Review Hungary, 11 July 2011 <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g11/145/34/pdf/g1114534.pdf>

törvénykönyvről szóló előterjesztés alapján – a nemzetközi ajánlásokra és civil szervezetek álláspontjára²¹⁰ is figyelemmel – *az alapvető jogok biztosa számos javaslatot fogalmazott meg a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni védelem hatékonyabbá tétele érdekében.*

A **közösség tagja elleni erőszak** tekintetében az eredeti előterjesztés alapján megszűnt volna az előkészület büntetendősége, a biztos szerint azonban az előkészületet továbbra is büntetni szükséges. A végleges szövegben *már szerepel az előkészület büntetendősége.* A biztos jelezte továbbá, hogy a „*lakosság egyes csoportjai*” kitétel olyan tág kereteket biztosít a jogalkalmazás során, amely ellentétes lehet az eredeti jogalkotói szándékkal. *E tényállásnak* ugyanis *kifejezetten az a célja*, hogy a társadalom számszerű kisebbségben lévő, illetve gyakran alacsony érdekérvényesítő képességgel bíró, kiszolgáltatott helyzetű, és/vagy a többség előítéleteinek jellemzően kitett csoportok tagjai számára nyújtson védelmet. A hazai társadalmi viszonyok között *indokolt a védett csoportok ismérveként megfogalmazni* különösen a nemzetiséget, a vallást, a szexuális irányultságot, a nemi identitást, a fogyatékosságot és a kiszolgáltatott társadalmi helyzetet. Szükséges továbbá *kiterjeszteni a védelmet* a védett csoportokhoz kötődő személyekre (pl. családtagok, szimpatizánsok) is.

A **közösség elleni uszítás** kapcsán a biztos jelezte, hogy *a védelmet a „magyar nemzeten” túl más nemzetekre is szükséges kiterjeszteni*, de ezt a javaslatot nem vette figyelembe a jogalkotó. További hiányosságot jelent, hogy – a közösség tagja elleni erőszak tényállásához hasonlóan – ebben a tényállásban sem jelenik meg a „*kiszolgáltatott társadalmi helyzet*”, ami különösen a többszörösen kiszolgáltatott, hajléktalan személyek tekintetében aggályos.

A biztos rámutatott, hogy a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés érdekében megfogalmazott speciális tényállások nem foglalnak magukban minden olyan elkövetési magatartást, amelyek a gyakorlatban felmerülhetnek a „védett csoportok” tagjaival szemben, ezért – a nemzetközi ajánlásokra is figyelemmel – *szükséges lenne a gyűlöletmotívum minősítő körülményként történő feltüntetése további tényállások, különösen az emberölés, a zaklatás és a rongálás tekintetében.* Noha a gyűlöletmotívum a minősítő körülményként megjelenő „*aljas indok*” körében értékelhető, ez a megoldás azért nem kielégítő, mert így a büntető-jogalkalmazási gyakorlat, illetve az arra épülő statisztikák nem tudják kimutatni a gyűlölet-motívumot, ezáltal rejtve marad e bűncselekmények társadalomra veszélyességének legfontosabb vetülete. A biztos hangsúlyozta továbbá, hogy nemcsak személy elleni, hanem *egyreször elleni bűncselekményeknek* is lehet gyűlölet-bűncselekmény jellege. Ezt a javaslatot azonban *a jogalkotó nem vette figyelembe*, habár azok szükségességét több konkrét eset is alátámasztotta.²¹¹

Az ombudsman 2013-ban „**Kommunikációval az egyenlő méltóságért – Befogadó beszéd kontra gyűlöletbeszéd**” címmel egy újabb projektet indított, melynek kiindulópontja szerint a tiltó állami jogszabályok hatékony érvényesítésére csak egy valóban befogadó, érzékeny társadalmi környezet mellett van lehetőség.²¹² A *projekt célja* az volt, hogy feltérképezze: a pedagógusképzést, az igazságszolgáltatást és a médiát érintően mit tesznek az egyes állami szervek és más szervezetek (minisztérium, felsőoktatási intézmények, rendőrség,

²¹⁰ https://gyuloletellen.hu/sites/default/files/btkvelemen_y_2012-03-06.pdf

²¹¹ Nagykanizsán romák által lakott házakra festettek gyűlölködő feliratokat, Kaposváron pedig egy zsidó temető meggyalázására került sor. A válság vesztesei – a paragrafusok fogságában, AJB projektfüzetek, 2013/3. 40-44. o. https://www.ajbh.hu/documents/10180/124834/valsag_vesztesei_2013.pdf/11a8619c-6093-47c7-89fd-90a9db7e34b9?version=1.1

²¹² AJB-1199/2013. számú jelentés

bíróság, ügyészség, büntetés-végrehajtás, illetőleg a Médiatanács, egyes médiatartalom-szolgáltatók stb.) valamint a tág értelemben vett civil szféra szereplői (civil és nemzetközi szervezetek, egyházak, nemzeti önkormányzatok) annak érdekében, hogy elősegítsék a toleráns, nyitott, előítéletektől mentes társadalmi környezet kialakulását, amelyben a gyűlöletkeltő szavakat és tetteket sem kifejezett, sem hallgatólagos egyetértés nem övezi. **Tényleges attitűdváltás szükséges** ugyanis annak érdekében, hogy hatékonyan gátat lehessen vetni az előítéletes, gyűlöletkeltő megnyilvánulásoknak. Az attitűdváltás **eszközei a nevelés, az oktatás, a képzések** és továbbképzések minden szinten és a formában, kisgyermekkortól egészen a jogalkalmazók (rendőrök, ügyészek, bírák) képzéséig. *A gyűlöletkeltés elleni küzdelemnek* ugyanis szükséges, de *önmagában nem elégséges eszköze a büntetőjogi fellépés.*²¹³ A *gazdasági-társadalmi válság* jelenségei nem kedveznek az előítélet-mentes viszonyulás kialakulásának, éppen ellenkezőleg: a szűkösség, a fokozódó kiszolgáltatottság a bűnbakképzés, a diszkrimináció melegágya. Különösen fontos ezért az *átgondolt, stratégia-szerű állami szerepvállalás*, valamint a *rugalmas és hatékony civil munka támogatása* ezen a téren.²¹⁴

---

²¹³ A biztos rámutatott, hogy tudomása szerint *közösség taja elleni erőszak miatt eddig kizárólag roma nemzetiségű magyar állampolgárokat ítélték el*, noha a tényállásnak egyértelműen a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok védelme lenne a valódi célja.

²¹⁴ A *roma-ellenesség* napjainkban már nemcsak attitűdöt jelent, hanem a szélsőséges ideológia mentén szerveződő különböző csoportosulások egyik fő összetartó ereje. Sőt, egyre inkább érzékelhető a legkülönbözőbb társadalmi rétegek gondolkodásában, beleértve a fiatalokat és a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezőket is. Ez annak a veszélyét hordozza, hogy fokozódik a társadalom peremén élő romák kirekesztése, és a szegregáció a lakhatási feltételek, a munkahely és az oktatási intézmények mellett a társas érintkezés szinte minden területén megjelenik.

V. A nemzetiségi biztoshelyettes által vizsgált ügyek

Nemzetiségi biztoshelyettesként – hivatali elődeim gyakorlatát folytatva – magam is kiemelten foglalkoztam a gyűlöletbeszéd és a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés lehetőségeivel. Ennek néhány – az éves beszámolómban is megjelenő – példáját szeretném bemutatni ebben a fejezetben.

5.1. A gyűlöletbeszéd és az önkényuralmi jelképek használata elleni fellépés

2016 februárjában sajtóhírekből értesültem arról, hogy az egyik egyetem diákszervezete az általa kiadott, érettségire felkészítő **oktatási segédanyagban rasszista tartalmat közölt.**²¹⁵ Tekintettel arra, hogy a gyűlöletbeszédnek még az olyan közvetett, passzív-agresszív formái is elfogadhatatlanok, mint az anyagban szereplő viccek, az érintett **egyetem rektorához fordultam.** A rektor tájékoztatása szerint az ügyben soron kívüli vizsgálat indult, melynek eredményeként az anyag elkészítéséért felelős személlyel szemben *etikai eljárást kezdeményezett,* az egyetem oktatásszervezési tevékenységébe pedig beépítettek egy olyan ellenőrzési funkciót, melynek segítségével megakadályozható a hasonló esetek előfordulása.

Az egyetem részéről megtett intézkedésekre tekintettel nem tartottam indokoltnak speciális célvizsgálat lefolytatását, de arra kértem a rektort, **kísérje fokozott figyelemmel** az egyetem egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos céljainak és szabályzatainak gyakorlati megvalósulását és a mostani esethez hasonló határozottsággal lépjen fel az esetleges jogsértések ellen.²¹⁶

2017. február 11-én szélsőjobboldali csoportok – köztük a Betyársereg – közel hatszáz képviselője vonult fel a Városmajorban, megemlékezve az ún. „becsület napjáról”, vagyis a német és magyar alakulatok 1945. február 11-én, Budáról indult kitörési kísérletéről. A megemlékezésen részt vevők közül **többen Waffen-SS egyenruhát, SS jelvényt és horogkeresztes karszalagot viseltek.** Az eseményt nemcsak **Budapesten,** hanem a Pest megyei **Tökön** is megtartották, ennek során horogkeresztes zászlót húztak fel egy villanyoszlopra. A fekete kendővel eltakart arcú felvonulók, a nemzetiszocialista önkényuralmi jelképek tömeges használata, a több száz fő résztvevő alakzatban vonulása, az egyenruhák viselése és a nyilvánosan elhangzott gyűlöletbeszédnek külön-külön és együttesen is alkalmasak voltak arra, hogy riadalmat keltsenek másokban, és számos kisebbségi csoporthoz tartozó személy, valamint a holokauszt-túlélők és leszármazottaik emberi méltóságát sértsék, valamint **önkényuralmi jelkép használata és közösség elleni izgatás elkövetésének gyanúját** vetették fel. A rendelkezésre álló információk szerint ugyanakkor az eset kapcsán az illetékes hatóságok sem a rendezvények helyszínén, sem azt követően nem fogantatosítottak semmilyen intézkedést.

²¹⁵ A szervezet hivatalos fejlécével ellátott, emelt szintű trigonometria-feladatsor részeként – mintegy „díszítőelemként” – „cigányviccek” szerepeltek.

²¹⁶ AJB-1388/2016. számú ügy. Lásd: Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2016. évi tevékenységéről, AJBH 2017, 293. o.
<https://www.ajbh.hu/documents/10180/2613063/AJBH+Besz%C3%A1mol%C3%B3+2016.pdf/7233e88b-d26c-a439-6b06-6905a291526e?version=1.0&t=1491216744317>

Mindezekre tekintettel az ügyben **hivatalból indított vizsgálat lefolytatását javasoltam** az alapvető jogok biztosának.²¹⁷

A biztos a lefolytatott vizsgálat eredményeként **megállapította**, hogy a Kapisztrán térre egy magánszemély által bejelentett rendezvényt a BRFK megtiltotta, mivel a rendezvény nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével. A bejelentő felülvizsgálati kérelme alapján a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság a tiltó határozatot hatályon kívül helyezte, ezért a rendezvényt megtartották, a BRFK rendőrei törvénysértő magatartást nem tapasztaltak. Ugyanebben az időben a Bécsi kapu téren antifasiszta tüntetést tartottak, a tüntetők önkényuralmi jelkép használata miatt tettek feljelentést, mellyel kapcsolatban a nyomozás folyamatban van. A Városmajorban elhangzott beszédek miatt magánszemélyek feljelentése alapján az illetékes ügyészség feljelentés-kiegészítést rendelt el, az eljárás folyamatban van.

A Tök településen történetekkel kapcsolatban hivatalból indult büntetőeljárás, amit a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság – bűncselekmény hiányában – megszüntetett, az ügyészség a nyomozati iratokat törvényességi szempontból felülvizsgálta, ügyészi utasítást nem tett. Mindezekre figyelemmel az ombudsman a vizsgálatát **lezárta**.²¹⁸

2018 folyamán megkeresést kaptam egy vidéki általános iskola történelem tanárának oktatói tevékenységével kapcsolatban. A panaszos sérelmezte, hogy **a pedagógus** – esetenként a tanórákon, de elsősorban a közösségi oldalán – **nyíltan hirdet szélsőséges** – sok esetben xenofób, antiszemita, rasszista – **eszméket**, valamint **önkénturalmi jelképeket is közzétesz**, ami alkalmas arra, hogy a diákokban megbotránkozást, továbbá a valamely nemzetiséghez, felekezethez tartozó diákokban félelmet keltsen, illetve sértse az emberi méltóságukat. Tekintettel arra, hogy az ügyben felmerült a gyermeki és a nemzetiségi jogok megsértésének a veszélye, a pedagógusok etikus közösségi médiahasználatára vonatkozó átfogó vizsgálat folytatását rendelttem el.²¹⁹ Az üggyel kapcsolatos megállapításaim részletesen a **2/2023. számú elvi állásfoglalásomban** olvashatóak.²²⁰

Az előző évekhez képest **2020-ban** sajnálatos módon **megnövekedett a** nemzetiségi csoportokat érintő **gyűlöletbeszéd** vagy egyéb, **gyűlölet motiválta cselekmény miatti panaszok száma**. A témában **két elvi állásfoglalást** jelentettem meg, és több esetben adtam ki **közleményt** olyan jelenségeket érintően, melyek alkalmasak voltak a hazánkban élő egyes nemzetiségi közösségek emberi méltóságának a megsértésére, velük szemben gyűlölet kialakítására vagy fokozására.²²¹ **Közleményeimben hangsúlyoztam**, hogy a hétköznapi szintre begyűrűző gyűlöletbeszéd és gyűlöletcselekmények még akkor is rendkívüli veszélyeket hordoznak a társadalmi békével szemben, ha nem érik el a bűncselekmények szintjét;

²¹⁷ Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2017. évi tevékenységéről, AJBH 2018, 285-286. o. <https://www.ajbh.hu/documents/10180/2811425/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2017.pdf/60b3d968-ac8e-d28e-058b-64d0eb7e6d69?version=1.2&t=1532087280682>

²¹⁸ AJB-742/2018. számú ügy

²¹⁹ AJB-607/2018. számú ügy. Lásd: Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2018. évi tevékenységéről, AJBH 2019, 298. o. <https://www.ajbh.hu/documents/10180/2937330/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2018.pdf/297b2860-f3b6-f554-d61a-3b3b092c1d10?version=1.0&t=1553600198068>

²²⁰ Lásd az állásfoglalás 4.4. fejezetét: Pedagógus által iskolában és online térben közzemlére tett önkényuralmi jelképek (42-46. o.)

²²¹ Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2020. évi tevékenységéről, AJBH 2021, 6.5.5. A gyűlöletbeszédrel és gyűlölet motiválta cselekményekkel kapcsolatos tapasztalatok (133-134. o.) <https://nemzetisegijogok.hu/documents/2657648/3826770/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2020.pdf/cb968afc-878b-0a15-e6c5-883dd8050402?version=1.0&t=1617797503440>

megelőzésük, valamint az ellenük való fellépé közös társadalmi érdek. A társadalmi béke és a köznyugalom megteremtésének elengedhetetlen feltétele a kirekesztéssel és a diszkriminációval szembeni következetes fellépés.

2020 májusában a Deák téren történt kettős emberölést követően **a fővárosban felerősödtek a romaellenes hangok**. Egy politikai párt és több szélsőjobboldali szervezet elsősorban a közösségi médiafelületeken már másnap „cigánybűnözésről” beszélt, majd „kegyeleti megemlékezésre” hívó plakátot tettek közzé. A plakát, az eseményt felvezető szövegek, valamint annak ténye, hogy az eseményt az Országos Roma Önkormányzat székháza elé szervezték, egyértelműen romaellenes megmozdulásra utalt, ezért az ügyben *sürgősséggel megkerestem a budapesti rendőrfőkapitányt*. Nyilvánvalóan romaellenes jellege és a járványügyi helyzetben érvényben levő gyülekezési korlátozások ellenére a rendezvényt 2020. május 28-án sajnálatos módon megtartották: előbb a **Dohány utcában**, majd a **Deák Ferenc téren vonultak fel** szélsőséges szervezetek tagjai romaellenes jelszavakat skandálva és pirotechnikai eszközöket használva, félelmet keltve ezáltal a hazánkban élő roma közösség tagjaiban.

Ahogy azt a **2/2024. számú elvi állásfoglalásomban** is kiemeltem, álláspontom szerint **az esemény megtartása több jogszabállyal** – a járványhelyzetben hatályos gyülekezésre vonatkozó tiltó szabályokkal, valamint a gyülekezési törvényben foglalt tiltó okkal – **is ellentétes volt**, különös tekintettel a folyamatosan gerjesztett romaellenes közhangulatra, és ebből kifolyólag a fizikai erőszak kialakulásának veszélyére. Azt is megállapítottam, hogy közvetlenül a megmozdulás után, a rendezvénnyel szoros összefüggésben négy személyt bántalmaztak Budapesten, a városban több helyen rasszista plakátok kerültek ki, továbbá ismételten megrongálták a Roma Holokauszt Emlékművet, vagyis *a fizikai atrocitás veszélyére való figyelmeztetésem korántsem volt alaptalan*.²²²

5.2. Az 5/2020. számú elvi állásfoglalás és utóélete

A 2020 decemberében kiadott, **5/2020. számú elvi állásfoglalásomban** a német nemzetiségi közösséget sértő kijelentésekkel, a gyűlöletbeszéd elleni fellépés szükségességével és a videómegosztó platformokon megjelenő sérelmes tartalmak elleni fellépés lehetőségeivel foglalkoztam egy online műsorban elhangzott, a német nemzetiségi közösséget súlyosan sértő kijelentések kapcsán.²²³ Az ügy alapvető **büntetőjogi és médiajogi kérdéseket** vetett fel a gyűlöletbeszéd elleni fellépéssel összefüggésben, melyeket szükségesnek tartok részletesebben is bemutatni.

5.2.1. A Hajónapló adása

Az ügyben a Petőfi Irodalmi Ügynökség (PIÜ) által, **Hajónapló** néven indított, egy videómegosztó platformon közzétett – a német nemzetiségi közösséget mélyen sértő, a közösség tagjai ellen indulatok keltésére alkalmas kijelentéseket tartalmazó – műsor kapcsán

²²² 2020. május 26. és 28. között a Jászai Mari téren és a Boráros téren *romaellenes, uszító* tartalmú *plakátokat helyeztek ki*; 2020. június 27-én pedig a budapesti Villányi úti villamosmegállóban található köztéri hirdetési vitrinben helyeztek el egy nagyméretű, romaellenes plakátot. 2020. június 1-jén a „Cigányirtás=bűnözésirtás” feliratot festették fel a Roma Holokauszt Emlékműre. (Lásd a 6/2020. sz. elvi állásfoglalást.)

A demonstrációval kapcsolatban lásd a 2/2024. sz. elvi állásfoglalás 5.2. fejezetét.

²²³ <https://nemzetisegijogok.hu/hu/web/njbh/jelentesek-es-allasfoglalasok> (2020. év)

érkeztek hozzám jelzések. A műsor szervesen kötődött egy közszolgáltatást nyújtó muzeális intézmény, a **Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM)** tevékenységéhez.²²⁴

A Hajónapló 2020. január 19-i adásában elhangzottakat követően a német nemzetiségi közösség képviselői, ellenzéki és kormánypárti képviselők egyaránt **felháborodásuknak adtak hangot**. Többen elfogadhatatlannak találták, hogy 74 évvel a magyarországi németek elűzése és elhurcolása után – éppenséggel ennek az **emléknapján** – egy feltehetően közpénzből finanszírozott műsorban a németek kiirtásán „viccelődnek”, valamint megkérdőjelezi a németek, illetőleg a magyarországi németek hazaszeretetét és identitását. Egy országgyűlési képviselő tiltakozó közleményére válaszul 2020. január 22-én a **PIM főigazgatója** – többek között – arra hivatkozott, hogy Magyarországon alkotmányos jog a szólás- és a vélemény szabadság. 2020. január 23-án újra jelentkezett a műsor, melyben bocsánatkérésnek álcázva **tovább folyt a hazai német nemzetiségi közösségen való gúnyolódás**.²²⁵

A **PIM főigazgatója** később e-mailben bocsánatot kért a német nemzetiségi közösség országgyűlési képviselőjétől, nyilvános bocsánatkérésre, a méltóságában sértett közösség egészének megkövetésére azonban nem került sor.²²⁶ Az **Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) kultúráért felelős államtitkára** mindeközben arról **tájékoztattott**, hogy a PIM főigazgatója szerint a szóban forgó két adás próbaadás volt, a műsor elkészítésére se a PIM, se a PIÜ nem szerződött, a műsorok tartalmáért *a szerkesztőséget terheli a felelősség*, így az ügygel kapcsolatban *az államtitkárság nem rendelkezik hatáskörrel*.

A **Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) elnökének tájékoztatása** szerint az akkor hatályos jogszabályi környezetben a videómegosztó platformon megjelent tartalmat **érdemben nem vizsgálhatta**, álláspontja szerint ebben az esetben kizárólag büntetőeljárás kezdeményezésére van lehetőség. Időközben az Országgyűlés elfogadta a vonatkozó törvény módosítását, ami **már hatékony fellépési lehetőséget biztosít** az NMHH számára a videómegosztó platformokon megjelenő aggályos tartalmakat érintően.²²⁷ Bár tudomásom szerint a két adást, mint sérelmes tartalmat többen is jelentették közvetlenül a platformon is, az **a mai napig bárki számára hozzáférhető** az interneten.

²²⁴ Lásd A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 2. és 3/A. §-ait.

²²⁵ Az adásoknak már a címe is „sokatmondó”: „*Gumiszoba: az első, megváltozás előtti*” (feltöltés dátuma: 2020. január 24.) és „*Gumiszoba: Als Menschen, wir bitten um Entschuldigung*” (feltöltés dátuma: 2020. január 27.).

A műsort követő kommentekben megjelent egy „*Ki a svábokkal*” feliratot tartalmazó korabeli fénykép, azzal az aláírással, hogy nem lehet megbízni a „németmigránsokban”.

²²⁶ 2020. február 17-én a német nemzetiségi országgyűlési képviselő napirend előtti felszólalásban adott hangot a német nemzetiségi közösség nevében is megdöbbenésének és felháborodásának. A képviselő beszámolt arról is, hogy a PIM főigazgatója az eset után egy hónappal, e-mailben kért bocsánatot a történetek miatt.

²²⁷ **Ektv. 15/C. § - 15/W. §** (A videómegosztóplatform-szolgáltatásokra vonatkozó különös szabályok, hatályos: 2020. június 12-től): **15/D. § (1)** A szolgáltatást igénybe vevők védelme érdekében a videómegosztóplatform-szolgáltató köteles a 15/F. § szerinti intézkedéseket, műszaki megoldásokat alkalmazni, ha

b) a videómegosztóplatform-szolgáltató által a nyilvánossághoz eljuttatott tartalom *sérti az emberi méltóságot*, valamint *alkalmas lehet valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség vagy ezek bármely tagja elleni* – a közösséghez tartozása miatt történő – *gyűlölet keltésére vagy erőszakra uszításra*;

c) a tartalom bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást valósíthat meg, így különösen, ha a tartalom alkalmas terrorcselekmény elkövetésére való felhívásra, *közösség elleni uszításra*, a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadására, illetve, ha gyermekpornográf tartalom megosztását, terjesztését vagy továbbítását valósíthatja meg;

5.2.2. A legfőbb ügyész megkeresése és válasza

A vizsgálat keretében megkerestem a legfőbb ügyészt, hogy tájékoztasson arról, a Btk. 2016. októberi módosítása óta indult-e büntetőeljárás közösség elleni uszítás miatt, különös tekintettel a nemzeti, etnikai csoport, illetve annak tagja elleni uszításra; ha igen, milyen szakban zárult(ak) az eljárás(ok); továbbá a módosításra tekintettel kialakult-e újabb jogértelmezési gyakorlata a „gyűlöletre uszítás” elkövetési magatartásának. Kértem, tájékoztasson arról is, hogy a különböző törvényi tényállásokban (népirtás, emberiség elleni bűncselekmény, közösség tagja elleni erőszak, illetve közösség elleni uszítás) hogyan értelmezik a „nemzeti csoport” fogalmát. Végezetül arra kértem, amennyiben a konkrét ügyben bűncselekmény gyanújának fennállását észleli, tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy büntetőeljárás keretében tisztázódjon, megvalósult-e a közösség elleni uszítás bűntette.

A legfőbb ügyész válaszában mindenekelőtt arról tájékoztatót, hogy megkeresésemet a szükséges intézkedések megtétele érdekében a **XI. Kerületi Rendőrkapitánysághoz továbbította**. Kifejtette továbbá, hogy a Btk. az Értelmező rendelkezések között nem határozza meg a nemzeti csoport fogalmát, ezért ahol a törvényi tényállásban ez a fogalom szerepel, azt tartalmilag **az Njtv.-ben foglalt meghatározással összhangban kell értelmezni**. Tájékoztatót arról is, hogy 2016-ban összesen **öt ügyben**, 2019-ben pedig **egy ügyben** regisztráltak a hatóságok közösség elleni uszítás bűntettét, amelyet valamely nemzeti, etnikai csoport tagjának sérelmére valósítottak meg. A közbeső években ilyen bűncselekményt nem rögzítettek. A fenti ügyek közül 2016-ban két ügyben történt vádemelés (az egyik ügyben nemzeti, a másikban etnikai csoport ellen irányult a gyűlöletre uszítás), míg a másik három ügyben egyéb intézkedésre, illetve elterelésre került sor. 2019-ben közösség elleni uszítás miatt vádemelés nem történt, a regisztrált egy esetben az eljárást felfüggesztették.

A legfőbb ügyész kifejtette, hogy az értelmezési és módszertani szempontokat figyelembe véve, az ismertetett statisztikai adatok tükrében nyilvánvaló, hogy **a közösség elleni uszítás jogalkalmazói gyakorlatában** a Btk. 332. §-ának módosítása, **az „erőszakra uszít” elkövetési magatartásként való megjelenítése nem hozott érdemi változást**. A „gyűlöletre uszít” elkövetési magatartás – bár a jogalkotó szándéka szerint nem azonos az erőszakra uszítás fogalmával – *változatlanul bizonyítási korlátokkal és értelmezési nehézségekkel jár*, hiszen feltétel a „köznyugalomnak egy bizonyos mérték feletti megzavarása”, miként arra a törvény indokolása is utal. A legfőbb ügyész megfogalmazása szerint a szabályozás fogyatékosai, illetőleg az Alkotmánybíróság és a Kúria döntései nyomán **a hatóságok a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartását lényegében ma is erőszakra uszításként értelmezik**, amelynek feltétele az erőszak bekövetkeztének reális és közvetlen veszélye.

A Legfőbb Ügyészség a közösség elleni uszítás tényállásának módosításakor **az elkövetési magatartás „felhívásként” történő meghatározását javasolta**, annak pontos megfogalmazásával, hogy mire akarja ösztökélni az elkövető a felhívásával az emberek meghatározott csoportját. Az elkövetési magatartás felhívásként történő megfogalmazása kiküszöbölhetné az érzelmi töltést magában hordozó elkövetési magatartás hőfokának „mérégetését”. A Legfőbb Ügyészség konkrét normaszövegre tett javaslatát **a jogalkotó a közösség elleni uszítás tényállásának újraszabályozásakor nem vette figyelembe.**²²⁸

²²⁸ NF. 1300/2020/2-II. számú levél

A Budapesti Rendőrfőkapitányság (BRFK) **Korrupciós Bűnözés Elleni Osztálya** 2020. május 21-én – bűncselekmény gyanújának hiányában – **határozatot hozott a közösség elleni uszítás büntettének gyanúja miatt tett feljelentés elutasításáról.**²²⁹ A határozat **indokolása** a történeti tényállás részletes ismertetését követően hivatkozott a Btk. kommentárra, az Abh.-ra, az Alaptörvény IX. cikkére, valamint a bírói gyakorlatra.²³⁰ A nyomozó hatóság megállapította, hogy a feljelentés tárgyát képező közéleti beszélgetések során elhangzott kijelentések és a szövegkörnyezet **uszításra nem alkalmasak**, mert hiányzik belőlük a gyűlölet olyan erős felszítása, amely alkalmas arra, hogy nagyobb tömegeket aktív cselekvésre (tevékeny gyűlöletre) ingereljen. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, megvalósulásához azonban elegendő az **eshetőleges szándék**, tehát az, hogy az elkövető tudatában legyen annak, hogy a nagy nyilvánosság előtt tett megnyilvánulása gyűlölet felkeltésére alkalmas, és ebbe a lehetséges következménybe belenyugszik. A közösség elleni uszítás **köznnyugalom elleni bűncselekmény**, és mint ilyen, fontos *eleme a köznnyugalom megzavarására alkalmas módon történő elkövetés*. A közrend elvont veszélyeztetése azonban nem alapozhat meg büntetőjogi felelősségre vonást, a köznnyugalomnak csak egy bizonyos mérték fölötti megzavarása járhat a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozásával, büntetőjogi szankcióval. A **köznnyugalom megzavarása** elsősorban a közvéleményben észlelhető nyugtalanságban, zavarban fejeződik ki, azonban az inkriminált műsorok ilyen mértékű érzelmnyilvánulás kiváltására nem voltak alkalmasak.

5.2.3. Megállapítások

Az **állásfoglalás összegzésében** – többek között – az alábbiakra mutattam rá: A legfőbb ügyész tájékoztatása, valamint a BRFK feljelentést elutasító határozatának indokolása alapján megállapítható, hogy **a közösség elleni uszítás jogalkalmazói gyakorlatában a Btk. 2016-os módosítása**, az „erőszakra uszít” elkövetési magatartásként való megjelenítése **egyelőre nem hozott érdemi változást**. A nyomozó hatóság a feljelentés elutasításakor a közösség elleni uszítás tényállásának a Btk. módosítás előtti értelmezését és korábbi jogalkalmazói gyakorlatát vette alapul, és figyelmen kívül hagyta a Btk. módosításában testet öltött jogalkotói szándékot. Megítélésem szerint a **közösség elleni uszítás „gyűlöletre uszít”** elkövetési magatartásának megvalósulásához az elhangzott kijelentéseknek nem kell nagyobb tömegeket aktív cselekvésre ingerelniük, ez ugyanis az „erőszakra uszítás” elkövetési magatartásának megvalósulását jelentené. A közösség elleni uszítás valóban a köznnyugalom elleni bűncselekmény, vagyis nyilvánvalóan alkalmasnak kell lennie a köznnyugalom bizonyos mértékű megzavarására, ugyanakkor *nem kifejezett tényállási eleme a „köznnyugalom megzavarására alkalmas módon” való elkövetés*. A műsorban elhangzott kijelentések a német nemzetiségi közösségen belül (és azon kívül is) zavart, nyugtalanságot keltettek, amit a nyomozó hatóság a cselekmény büntetőjogi értékelésekor figyelmen kívül hagyott.

Összességében megállapítható, hogy a Hajónapló sérelmezett adásaiban **elhangzottak alkalmasak lehetnek arra, hogy a német nemzetiséghez tartozók emberi méltóságát sértsék, velük szemben indulatot keltsenek, ezáltal a társadalmi béke és köznnyugalom**

²²⁹ A Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet értelmében ugyanis a nyomozás a *vármegyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok hatáskörébe* tartozik (a közösség tagja elleni erőszak bűncselekményéhez hasonlóan). Lásd: 1. sz. melléklet 6.2. és 13.1. pontok.

²³⁰ A gyűlöletre uszítás nem más, mint az erőszak érzelmi előkészítése, amely magában hordja a gyűlölet önfejlődéséből származó erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét. (BH2011. 242.)

ellen hassanak. A műsor kapcsán a PIM főigazgatója és a műsorban résztvevők is a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkoztak, az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésére figyelemmel ugyanakkor megállapítható, hogy minden olyan szóbeli vagy írásbeli megnyilvánulás, amelynek célja valamely nemzeti, etnikai vagy faji csoport tagjainak megalázása, zaklatása, velük szemben indulatok keltése vagy a csoport tagjaival szembeni kirekesztés, erőszak kiváltása **már nem tartozik a véleménynyilvánítás szabadságát megillető alapjogi védelem körébe.**²³¹

Napjaink egyik legnagyobb kihívása az online térben és a közbeszédben egyre szélesebb körben elterjedő, a különböző sérülékeny csoportokkal szembeni **gyűlöletbeszéd elleni hatékony fellépés** megteremtése, és olyan **pozitív közbeszéd kialakítása**, amely elutasítja a sztereotip és előítéletes megközelítéseket. Ehhez azonban **elengedhetetlen a jogalkalmazók következetes fellépése** minden olyan esetben, ami a társadalmi béke ellen hat. A szólásszabadság nem járhat együtt mások emberi méltóságának sérelmével, és azzal, hogy egyes társadalmi csoportok tagjainak szabad identitásvállalása újra félelemmel párosuljon. E körben a **közszereplők felelőssége rendkívül nagy**, hiszen megszólalásaikkal a meglévő folyamatokat bármilyen irányban felerősíthetik, személyes példájukkal, megnyilvánulásaikkal hozzájárulhatnak a közbeszéd színvonalának emeléséhez, de a negatív tendenciák felerősödéséhez is. Az **állami intézmények és képviselőik fokozottan felelősek azért**, hogy tevékenységük során minden esetben szem előtt tartsák az egyenlő bánásmód követelményének alaptörvényi garanciáit, és a köz szolgálata során a társadalom valamennyi tagjának emberi méltóságát tiszteletben tartva járjanak el, nemzeti vagy etnikai hovatartozástól és bármilyen egyéb, kisebbségi csoporthoz való tartozástól függetlenül.

5.2.4. Az állásfoglalás kiadását követő válaszok

A **legfőbb ügyész büntetőjogi helyettese** 2021 januárjában arról tájékoztatott, intézkedett annak érdekében, hogy a büntetőügy iratait a Fővárosi Főügyészség tekintse át. A 2020 decemberében kiadott állásfoglalásaimról pedig – azok megismerése és hasznosítása végett – tájékoztatta az ügyészségi szervezeti egységeket.

A **fővárosi főügyész** 2021 februárjában arról értesített, hogy a Fővárosi Főügyészség a feljelentést elutasító határozat felülvizsgálata alapján megállapította, hogy *a feljelentés elutasítására megalapozottan került sor.*²³² Valóban megállapítható, hogy a nyomozó hatóság határozata a gyűlöletre és az erőszakra uszítás elkövetési magatartásait összemosza, ezzel kapcsolatban a Legfőbb Ügyészség már kifejtette az álláspontját, mely szerint a hatóságok a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartását ma is lényegében úgy értelmezik, hogy annak megállapításához az erőszak bekövetkezésének reális és közvetlen veszélye szükséges.²³³ A nyomozó hatóság értelmezésétől függetlenül megállapítható, hogy *az elhangzott kifejezések a*

²³¹ Az ügy kapcsán fontosnak tartottam felhívni a figyelmet a *személyiségi jogi jogsérelem* miatti igényérvényesítés lehetőségére is [Ptk. 2:54. § (5) bekezdés].

²³² Megállapítható ugyanakkor az is, hogy a feljelentés elutasításának jogcíme és a határozat indokolása nincs összhangban. A nyomozó hatóság a feljelentés elutasítását – megalapozottan – azzal indokolta, hogy a feljelentett cselekmény nem bűncselekmény, azonban a határozat rendelkező részében azt tüntette fel, hogy a bűncselekmény gyanúja hiányzik.

²³³ A gyűlöletre uszítással kapcsolatban továbbra is irányadó, hogy a *gyűlölet* az egyik legszélsőségesebb érzelm, nagyfokú ellenséges indulat, amely nélkülözi a józan megfontolást, izzó indulati, érzelmi töltéssel fordul tárggyával szemben. Ezen túl, aki *uszít*, az valamely személy, csoport ellen ellenséges magatartásra, kárt okozó tevékenységre biztat, ingerel, lázít.

gyűlöletre uszítás kategóriájába nem vonhatók. A beszélgetésben résztvevők szélsőséges véleményüket fejtik ki, azonban izzó indulati, érzelmi töltéssel rendelkező ellenséges magatartásra biztatásként, ingerlésként vagy lázításként ezek nem értékelhetők. A közösség elleni uszítás megvalósulása szempontjából *az elkövető cselekményét kell értékelni.* Amennyiben a cselekvés gyűlöletre uszít, a bűncselekmény megállapítható, függetlenül attól, hogy a támadott csoport tagjaiban a cselekmény felháborodást, félelmet kelt vagy sem. Amennyiben viszont a cselekmény nem tényállásszerű, akkor sem valósul meg bűncselekmény, ha a támadott csoport tagjaiban megbotránkozást vagy riadalmat okoz.²³⁴

Az **igazságügyi miniszter** az állásfoglalásban megfogalmazott szakmai javaslatomra²³⁵ figyelemmel 2021 februárjában küldött válaszában leszögezte, hogy *a Btk. közösség elleni uszításra vonatkozó hatályos szabályozása – a 2016-os módosítást követően – összhangban van a nemzetközi és uniós előírásokkal.* A jogalkotó a módosító jogszabály indokolásában kifejtette, hogy a módosítás célja az addigi joggyakorlat megreformálása volt annak érdekében, hogy a gyűlöletre uszítás értelmezése során a jogalkalmazó ne abból induljon ki, hogy az az erőszak közvetlen veszélyét, erőszakos sérelem reális lehetőségét jelentse. Ez utóbbira ugyanis a módosítás során a tényállásba emelt erőszakra uszít elkövetési magatartás vonatkozik. Tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság 2016 óta nem vizsgálta a Btk. módosításának a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő kapcsolatát, **az elvi állásfoglalás hívta fel a figyelmet arra, hogy a módosítás nem vezetett a jogalkotó által célzott joggyakorlat kialakulásához**, amit alátámasztani látszik a legfőbb ügyésznek az állásfoglalásban hivatkozott véleménye is. **Ennek okait indokolt lehet megvizsgálni** a jogalkalmazó szervekkel közösen. A miniszter ígéretet tett arra is, hogy az egyeztetés eredményéről a későbbiekben tájékoztatást fog nyújtani.²³⁶

Az **NMHH Médiatanács – Médiatudományi Intézet vezetője** (intézetvezető) 2021 augusztusában tájékoztattott a szakmai javaslatommal kapcsolatos álláspontjáról.²³⁷ Az **NMHH Hivatala** az Ektv. módosítását követően is csak a Magyarországon letelepedett videómegosztóplatform-szolgáltatókkal szemben tud eljárni. Figyelemmel arra, hogy az ügyben érintett platform-szolgáltatás Írországból letelepedett vállalkozásként működik, **ír joghatóság** alá tartozik.

A gyűlölködő tartalmakkal szembeni fellépés során a **Médiatanács** egyrészt az emberi méltóság tiszteletben tartását előíró, másrészt a gyűlöletkeltést, illetve a kirekesztést tiltó törvényi rendelkezések érvényesülését vizsgálhatja.²³⁸ A Médiatanács **akkor léphet fel az**

²³⁴ KÜFO 2190/2020/4. számú levél

²³⁵ Az igazságügyi miniszternek azt javasoltam, hogy a legfőbb ügyéssel együttműködve vizsgálja meg: a közösség elleni uszítás jogalkalmazói gyakorlatában a Btk. módosítását követően miért nem hozott érdemi változást az „erőszakra uszít” elkövetési magatartásként való megjelenítése, és hogyan lehetne – különösen a rendőrségi eljárásokban – a jelenlegi megközelítésen változtatni.

²³⁶ XX-AJFO/79/3/2021. számú levél

²³⁷ Az NMHH elnökének azt javasoltam, hogy az Ektv. 2020 júniusától hatályos rendelkezéseire tekintettel vizsgálja meg az elvi állásfoglalás tárgyát képező tartalmakhoz hasonlóan emberi méltóságot sértő tartalmak videómegosztó platformokról való eltávolításának lehetőségét.

²³⁸ **Smtv.** 14. § (1) A médiaszolgáltatónak az általa közzétett médiatartalomban tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot.

17. § (1) *A médiatartalom nem lehet alkalmas* valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség vagy ezek bármely tagja elleni – a közösséghez tartozása miatt történő – **gyűlölet keltésére vagy erőszakra uszításra.**

(2) A médiatartalom nem lehet alkalmas valamely nemzet, közösség, nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbség vagy bármely többség, továbbá valamely vallási közösség **kirekesztésére.**

emberi méltóság alapvető érdekeinek védelmében, ha a sérelem eléri a közérdekű igényérvényesítés – azaz a demokratikus nyilvánosság veszélyeztetésének – küszöbét. Az emberi méltóság megsértése egyes társadalmi csoportokat érintő megnyilvánulások esetén akkor állapítható meg, ha a médiatartalom egy társadalmi csoport, közösség alacsonyabbrendűségét hirdeti, arra utal, hogy a csoport tagjait nem illeti meg a minden emberre nézve egyenlő méltóság, valamint, ha az adott csoporthoz tartozó személyek emberi mivoltát kérdőjelezi meg pusztán azon az alapon, hogy az érintett csoporthoz tartoznak.

Az intézetvezető az Smtv.-ben szereplő **gyűlöletkeltés** fogalmával kapcsolatban az Abh.-ban foglalt és a bírói gyakorlatban kialakult jogértelmezésre hivatkozott. A szélsőséges, provokatív, durva bírálat, a negatív bemutatás nem minősül médiajogi értelemben gyűlöletkeltésnek. *Csak az adott közösség tagjaira konkrét veszélyt jelentő szólás, az erőszak, tetlegesség érzelmi előkészítése tekinthető gyűlöletkeltésnek.*²³⁹ A vélemény- és sajtószabadság ugyanis kiterjed az akár sértő, szélsőséges álláspontok közzétételére is. **Kirekesztést** valósít meg a médiatartalom, ha egy adott közösség elszigeteltségét, a társadalom egyéb rétegeitől való különállóságát igyekszik elérni, vagy emellett érvel. Ez létrejöhet a célzott csoporttal kapcsolatos megítélés, sztereotip gondolatok, vélemények felerősítésével, vagy azzal, ha a vélemény nyilvánítója arra törekszik, hogy az adott közösség tagjait megakadályozza, illetve gátolja abban, hogy alkotmányos jogait érvényesíthessék.

Az intézetvezető a továbbiakban kiemelte, hogy a médiajog hatókörén túlmutató online jogsértések esetén a gyorsabb, felhasználóbarát és hatékony segítség nem hatósági eljárás keretében valósulhat meg. Az NMHH 2011 szeptember óta működteti a jogellenes, illetve kiskorúakra káros tartalmak bejelentésére szolgáló **Internet Hotline jogsegélyszolgálatot**. A jogsegélyszolgálat munkatársai a kilenc – köztük a „*rasszista, idegengyűlöletre uszító tartalom*” – kategóriába sorolt bejelentések alapján a tartalom- vagy tárhelyszolgáltatónál kezdeményezik a sérelmezett – feltehetően jogellenes – tartalmak vizsgálatát és eltávolítását.²⁴⁰ A tartalomvizsgálat szempontjai közé tartozik, hogy maga a véleménynyilvánítás ténye védett, korlátja csak külső, más alapjog vagy személyiségi jog tiszteletben tartása vagy egyéb alkotmányos cél lehet. Annak megállapításához, hogy a vizsgált tartalom alkalmas-e gyűlöletkeltésre, gyűlöletre vagy erőszakra uszításra, nem szükséges a gyűlölet és/vagy erőszak tényleges kialakulása, *elegendő, ha a tartalom gyűlöletre vagy erőszakra uszításra objektíve alkalmas*. Ha a jogsegélyszolgálat munkatársai úgy vélik, az adott tartalom alkalmas lehet közösség elleni uszításra, a sérelmezett tartalom vizsgálatát kéri a tartalomszolgáltatótól, valamint tájékoztatják a bejelentőt, hogy feljelentést tehet a rendőrségen.²⁴¹

²³⁹ A fenti értelmezés szerint a **gyűlöletkeltés** médiajogi fogalma valójában a gyűlöletre uszítás – bírói gyakorlatban kialakult – büntetőjogi fogalmával egyezik meg. Noha az Smtv. a gyűlöletkeltéstől megkülönbözteti az **erőszakra uszítást**, a két „elkövetési magatartás” közötti különbségtétel a fenti médiajogi értelmezésben nem jelenik meg. (Vö: 6.5. fejezet)

²⁴⁰ <https://nmhh.hu/internethotline/> A kategória újabb neve „*Rasszista, valamely közösség ellen uszító tartalom*”: https://nmhh.hu/cikk/190111/Mi_szamit_rasszista_valamely_kozosseg_ellen_uszito_tartalomnak
A jogsegélyszolgálat tevékenységét 2020. december 21-től az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 149/B-D. §-ai szabályozzák.

²⁴¹ Ha a bejelentő valamely közösségi oldalon elérhető, gyűlöletkeltő tartalmat sérelmez, tájékoztatják az adott közösségi oldalon elérhető jelentési lehetőségekről, illetőleg – ha a bejelentő néhány napon belül nem kap visszajelzést – a jogsegélyszolgálat maga küld jelzést a közösségi oldalnak.

5.3. A 6/2020. számú elvi állásfoglalás

A szintén 2020 decemberében kiadott, **6/2020. számú elvi állásfoglalásomban** a Budapesti Roma Holokauszt Emlékmű ismételt megrongálása kapcsán a gyűlölet motiválta incidensek elleni fellépés szükségességével foglalkoztam.²⁴² Elvi állásfoglalásomban **arra kívántam felhívni a figyelmet**, hogy a hétköznapi szintjén begyűrűző gyűlöletcselekmények, illetve gyűlöletbeszéd még abban az esetben is rendkívüli veszélyeket hordoznak a társadalmi békével szemben, amennyiben e cselekmények nem érik el a bűncselekmény szintjét. Megelőzésük és az azokkal szemben történő fellépés **közös társadalmi érdekünk**.

Nemzetiségi biztoshelyettesként hivatalba lépésem óta kiemelt figyelmet szentelek a társadalmi tudatformáló, felvilágosító tevékenységeknek. A sokáig méltatlanul elfeledett **roma holokausztra való emlékezés** annak kifejezése, hogy szembenézünk a történelmi múlttal, és elkötelezzük magunkat amellett, hogy a jövőben minden szinten lépéseket teszünk az évszázadok óta velünk élő roma közösség kirekesztésével szemben. Mindezekre figyelemmel adtam ki a Roma holokauszt oktatásának társadalmi szemléletformáló szerepéről és hazai helyzetéről szóló **1/2017. számú elvi állásfoglalásomat**, valamint A romák történelmének iskolai tantervekbe és tananyagokba történő szakszerű és hatékony beemeléséről szóló **3/2020. számú elvi állásfoglalásomat**. Tanulnunk kell a történelem fájdalmas tapasztalataiból, és fel kell ismernünk azokat a veszélyes folyamatokat, amelyek hasonló reakciókat indítanak el társadalmunkban.

A **nemzetiségi közösségek köztéri műemlékei, emlékhelyei** a közös történelmi múltunk olyan fontos helyszínei, amelyek a társadalom többségi és kisebbségi csoportjai közötti kapcsolatot erősítik. Jelentőségük nem elsősorban műemlék jellegükből fakad, hanem abból, hogy kifejezik: a velünk élő **nemzetiségi közösségek egyenrangú részei a társadalom egészének**, sorsuk, múltjuk nem választható szét közös gyökereinktől. Az **állam feladata**, hogy közös történelmünk hiteles megismertetése mellett az emlékezet fenntartása és tiszteletünk kifejezése szimbólumaként ezen emlékműveket a maguk méltóságában megőrizze.

A budapesti Roma Holokauszt Emlékmű sorozatos megrongálása kapcsán a **megkeresett szervek** – a BRFK IX. kerületi Rendőrkapitányság, a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság, valamint Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatala – arról tájékoztattak, hogy **kiemelt figyelmet fordítanak** az emlékmű védelmére és szükségesnek tartják a gyűlölet motivált incidensekkel szembeni fellépést.²⁴³ **Budapest Főváros Közgyűlése** 2020 augusztusában **elfogadta azt az előterjesztést**, amely lehetővé teszi, hogy a Fővárosi Önkormányzat tulajdonában álló Nehru parton a Rendészeti Igazgatóság közbiztonsági, illetve bűnmegelőzési célból **képfellevőt** helyezzen el, ezzel is biztosítva a Roma Holokauszt Emlékmű védelmét.²⁴⁴

²⁴² <https://nemzetisegijogok.hu/hu/web/njbh/jelentesek-es-allasfoglalasok> (2020. év)

A vizsgálatot az emlékmű 2019 júliusában történt megrongálását követően, hivatalból indítottam. Az emlékművet 2020. június 1-jén ismételten megrongálták.

²⁴³ Az állásfoglalás kiadását követően, 2021 februárjában a **fővárosi főügyész** arról **tájékoztattott**, hogy a nyomozó hatóság 2020 júniusában rongálás büntette miatt nyomozást rendelt el, amit 2020 decemberében megszüntetett, mert a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése. A Budapesti IX. Kerületi Ügyészség ugyanakkor 2021 januárjában megállapította, hogy a nyomozó hatóság a tényállás megállapításához szükséges valamennyi eljárási cselekményt nem végezte el, ezért – az eljárást megszüntető határozat hatályon kívül helyezése mellett – az eljárás folytatását rendelte el.

²⁴⁴ <https://www.romnet.hu/hirek/2021/02/28/kamerakkal-orzik-a-nehru-parti-roma-holokauszt-emlekmuvet>

A **Kúria elnöke** 2020 decemberében arról tájékoztatót, hogy mind az 5/2020., mind a 6/2020. számú elvi állásfoglalásomat ismertetni fogják a Kúria teljes ülésén.

5.4. A Jászapátiban tartott demonstrációt követő büntetőeljárások

A **2021. évi beszámolóban** részletesen ismertettem a gyűlöletbeszéddel és a gyűlölet motiválta cselekményekkel kapcsolatos újabb tendenciákat, megállapítva, hogy a hazánkban élő nemzetiségi közösségekkel, kiemelten a roma közösség tagjaival kapcsolatos **gyűlöletbeszéd gyakorlatilag már a hétköznapi közbeszéd részévé vált**, és az ezzel összefüggő kirekesztő, dehumanizáló retorika nemcsak szélsőséges szervezetek képviselőinek, hanem befolyásos közszereplők megnyilvánulásainak is egyik eleme lett.²⁴⁵

Ahogy azt a 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban már ismertettem, az Európai Roma Jogok Központja (ERRC) elnökének jelzései nyomán vizsgálatot indítottam a 2021. június 13-án **Monoron**, majd 2021. július 25-én **Jászapátiban** a „cigánybűnözés” elleni tiltakozásul **szervezett** – a roma lakosság megfélemlítésére alkalmas – **gyűlések** kapcsán.²⁴⁶

Az **országos rendőrfőkapitány** a megkeresésemre küldött **válaszában** kiemelte, hogy a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni hatékony fellépés érdekében **a rendőrség** már 2012 januárjában **kialakította a gyűlölet-bűncselekmények önálló szakvonalát**, melynek keretében országos szinten kiépült a mentori és szakirányítói rendszer. A szakvonal együttműködik a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoporttal.²⁴⁷

A gyűlölet-bűncselekmények egységes, hatékony és szakszerű kezelése érdekében – az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága ajánlásának figyelembevételével – 2019-ben kiadták a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról szóló **30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítást**.²⁴⁸ Az utasítás értelmében *a rendőr eljárása során valamennyi bűncselekmény esetén köteles mérlegelni az előítéletes indíték esetleges jelenlétét*. Ha a bűncselekménnyel összefüggésben előítélet gyanúja merül fel, a nyomozó hatóságnak a tényállás felderítése során figyelmet kell fordítania az előítéletes indíték tisztázására. A bűncselekmény szintjét el nem érő **gyűlölet motiválta incidens gyanúja** esetén a rendőr köteles soron kívül megtenni a feladatkörébe tartozó intézkedéseket a potenciálisan veszélyt

²⁴⁵ Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2021. évi tevékenységéről, AJBH 2022, 6.4.4. Gyűlöletbeszéddel és a gyűlölet motiválta cselekményekkel kapcsolatos ügyek (142-143. o.)

<https://nemzetisegijogok.hu/documents/2657648/7488643/AJBH+besz%C3%A1mol%C3%B3+2021.pdf/98864dd3-2d46-3186-b0be-265d8c6f2d1a?version=1.0&t=1674640241447>

²⁴⁶ Lásd a 2/2024. sz. elvi állásfoglalásom 5.3. fejezetét.

²⁴⁷ Az egyes közösségek közötti békés együttélés elősegítése érdekében tett intézkedések közül az országos rendőrfőkapitány kiemelte az általános rendőri feladatok ellátására létrehozott szerv és a roma kisebbségi önkormányzatok közötti együttműködésről, kapcsolattartásról szóló 22/2011. (X. 21.) ORFK utasítást, továbbá a multikulturális környezetben végrehajtott rendőri intézkedésekről szóló 27/2011. (XII. 30.) ORFK utasítást.

²⁴⁸ Az utasítás 2. c) pontja értelmében **gyűlölet-bűncselekmény**: a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése, a közösség tagja elleni erőszak, a közösség elleni uszítás, a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása, nemzeti jelkép megsértése, önkényuralmi jelkép használata, továbbá *minden olyan személy vagy vagyontárgy elleni bűncselekmény*, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött az áldozat, a helyszín vagy a tárgy meghatározott csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, e csoporthoz fűződő kapcsolata vagy e csoport számára nyújtott támogatása áll, amely a csoport bármely olyan tulajdonságán alapul, amelyben a csoport tagjai osztoznak, így a tagok vélt vagy valós faji hovatartozása, nemzeti vagy etnikai származása, nyelve, bőrszíne, vallása, neme, nemi identitása, kora, értelmi vagy testi fogyatéka, szexuális irányultsága vagy más hasonló tulajdonsága.

jelentő helyzet közömbösítése, illetve az előítéleten alapuló bűncselekmények elkövetésének megelőzése érdekében.

Az utasítás előírja, hogy gyűlölet motiválta incidens felmerülése esetén a helyszíni intézkedésről készült rendőri jelentésben **rögzíteni**, valamint a büntetőeljárás során **vizsgálni kell** a gyűlölet-bűncselekmények felismerését segítő, taxatív felsorolt **előítélet-indikátorokat**.²⁴⁹ Az **előítélet-indikátorok listája** az előítéletes indítékkal elkövetett gyűlölet-bűncselekmények felismerésében és bizonyításában nyújt segítséget, bármely elem megléte *önmagában az előítéletes indítékot nem bizonyítja*, azonban már egy előítélet-indikátor észlelése is indokolja a nyomozás előítéletes indíték vizsgálatára történő kiterjesztését. Az utasítás alapján a közrendvédelmi és bűnügyi állomány évente legalább egyszer **oktatásban részesül** az előítélet-indikátorok listájának használata és a gyűlölet-bűncselekmények jellemzőinek megismerése céljából.

Az országos rendőrfőkapitány tájékoztatása szerint a rendőrség egyik gyűlés kapcsán sem tett feljelentést szabálysértés vagy bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt. A **Jászapátiban megtartott gyűlést követően** ugyanakkor – a rendezvény plakátján szereplő „cigánybűnözés” felirat, illetőleg a gyűlésen elhangzott és egy videómegosztó-platformra is felkerült beszéd miatt – **több bejelentés is érkezett** különböző hatóságokhoz, melyeket a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Gazdaságvédelmi Osztálya – **közösség elleni uszítás** büntette miatt tett feljelentésként értékelve – elutasított.²⁵⁰

Az országos rendőrfőkapitány által megküldött **feljelentést elutasító határozatok indokolása** szerint a „közösség elleni uszítás büntettét az követi el, aki nagy nyilvánosság előtt valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport ellen gyűlöletre uszít”. „A közösség elleni uszítás **elkövetési magatartása a gyűlöletre uszítás**, ami a bírói ítélezési gyakorlat szerint olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át, tehát másokat aktív, tevékeny gyűlöletre ingerel. A gyűlöletre uszítás olyan feszültséget gerjesztő magatartás, amely alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly mértékben tüzelje fel, amely gyűlölet kiváltásához, és ezzel a társadalmi rend és béke megzavarásához vezet.”²⁵¹

Az **országos rendőrfőkapitánynak küldött zárólevelében felhívtam a figyelmet** arra, hogy az 5/2020. számú elvi állásfoglalásomban kiemelten foglalkoztam a közösség elleni uszítás tényállásának alkalmazásával összefüggő problémákkal, és *megállapítottam, hogy a közösség elleni uszítás jogalkalmazói gyakorlatában a Btk. módosítása – az „erőszakra uszít” elkövetési magatartásként való megjelenítése – egyelőre nem hozott érdemi változást*. A Jászapátiban tartott demonstrációt követően, 2021 júliusában és augusztusában hozott határozatok ezt a megállapítást sajnálatos módon teljes mértékben alátámasztják, hiszen **a nyomozó hatóság a közösség elleni uszítás tényállásának nem a hatályos, hanem a Btk. 2016-os módosítása előtti szövegét vette alapul a feljelentések elutasítása során**.²⁵²

²⁴⁹ Lásd: 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítás 8. pont.

²⁵⁰ A feljelentést elutasító határozatokkal szemben az érintettek panaszt tehetnek, melynek elbírálására az illetékes *ügyészség* volt jogosult.

²⁵¹ A nyomozó hatóság álláspontja szerint a Mi Hazánk Mozgalom elnökének *a gyűlésen elhangzott beszéde* és más résztvevők magatartása „nem alkalmas arra, hogy az elkövetési magatartásnál részletezett aktív, tevékeny gyűlöletre ingereljen másokat, az erőszakos cselekedet közvetlen fenyegetése nem jelent meg ennek következményeként”. Egy másik határozat indokolásában a nyomozó hatóság kifejtette, hogy „a magyarországi roma kisebbség megfélemlítése nem valósulhatott meg *a plakáton szereplő cigánybűnözés szó* használatával, az önmagában nem alkalmas arra, hogy az elkövetési magatartásnál részletezett aktív gyűlöletre ingereljen másokat, az erőszakos cselekedet közvetlen fenyegetése nem jelent meg a plakáton szereplő szöveg által”.

²⁵² AJB-1434/2022. sz. ügy

5.5. A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetnél tartott demonstráció miatt indított vizsgálat büntetőjogi vonatkozásai

A **2023. évi beszámolóban** szintén kiemelten foglalkoztam a gyűlöletbeszédet és a gyűlölet-bűncselekményeket érintő tendenciákkal, ismertetve a kiadott és tervezett állásfoglalásokat, valamint egyedi panaszügyeket is.²⁵³

A 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban olvasható részletesebben, hogy a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumának közvetlen közelében, 2023. augusztus 29-én, a **„cigánybűnözés” ellen tartott újabb demonstráció kapcsán hivatalból vizsgálatot rendeltem el**, melynek keretében soron kívül a budapesti rendőrfőkapitányhoz fordultam, és egy üzenetet is közzétettem a gyűlöletbeszéd és a bűnbakképzés elleni fellépés fontosságáról.²⁵⁴ A Roma Parlament – Polgárjogi Mozgalom elnöke külön is tájékoztattott arról, hogy 2023. augusztus 22-én **közösség elleni uszítás** és más bűncselekmény elkövetése **miatt feljelentést tett** a Legfőbb Ügyészségen.²⁵⁵

Az ügyben 2023 szeptemberében a **büntetőjogi legfőbb ügyész helyetteshez fordultam**, tájékoztatást kérve, hogy a közösség elleni uszítás vonatkozásában hogyan alakult a jogalkalmazó szervek gyakorlata a Btk. 2016-is módosítása óta eltelt időszakban, különös tekintettel az igazságügyi miniszter által 2021-ben kezdeményezett egyeztetésre. Tájékoztatást kértem arról is, hogy a legfőbb ügyész helyettes a rendelkezésére álló jogi eszközökkel mennyiben tudja elősegíteni, hogy a jogalkalmazói gyakorlat a jogalkotó szándéka szerinti irányba mozduljon el.²⁵⁶

A **legfőbb ügyész helyettes** 2023 októberében küldött **válaszában** az alábbiakról tájékoztattott: A Legfőbb Ügyészség kiemelt figyelemmel kíséri a gyűlölet-bűncselekmények – köztük a közösség elleni uszítás – miatt indult büntetőeljárásokat. Tapasztalataik szerint a közösség elleni uszítás miatt tett feljelentések alapján **az esetek túlnyomó többségében a feljelentés elutasítására kerül sor**. A határozatok indokolása szerint a magatartás nem alkalmas a bűncselekmény megállapítására, ha nem szólít fel erőszakos cselekményre, és olyan

²⁵³ 2020 és 2023 között 68 beadványt vizsgáltam, amelyek kifejezetten kapcsolódtak a gyűlöletbeszédhez, illetve gyűlölet-bűncselekményhez. Ez csupán 7%-a az adott évek ügyforgalmának, azonban ezekben az ügyekben 9 kiemelt szakmai dokumentum született, amelyek segítségével – összesen közel 300 oldalon keresztül – igyekeztem meggyőzni a jogalkotókat és jogalkalmazókat egy hatékonyabb és emberközelibb rendszer, illetve eszközök felé való elmozdulásról. A téma sajnos nem veszített aktualitásából: ezt jelzi, hogy 2023-ban 26 ügy érkezett, ami 60%-kal több volt, mint az előző évben. Lásd: Beszámoló az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek 2023. évi tevékenységéről, AJBH 2024, 6.5.6. Gyűlöletbeszéd és gyűlölet-bűncselekmények (197-198. o.)

<https://nemzetisegijogok.hu/documents/2657648/8199788/%C3%89ves+besz%C3%A1mol%C3%B3+2023.pdf/cef945bd-4103-435d-ce30-d40ab543d18f?version=1.0&t=1733761202217>

²⁵⁴ Lásd a 2/2024. sz. elvi állásfoglalásom 5.5. fejezetét.

²⁵⁵ A tüntetésre felhívó, az interneten ma is megtalálható videóban elhangzottak szerint (...) *A cigánybűnözés tombol, új erőre kapott* – megváltoztak a népesedési viszonyok is –, most már Magyarországon általános jelenség, biztosak vagyunk benne, egyre rosszabb lesz a helyzet, ezért lépni fogunk.” (...) „*Őket gyakorlatilag likvidálni kell a társadalomból*. Mindegy, hogy valahova bezárva tartjuk őket, vagy a halálbüntetéssel vonjuk ki őket, de *a társadalmat meg kell tisztítani az ilyen parazitáktól*, akik veszélyt jelentenek az utcán sétáló emberekre. És igen, *van szubkulturális sajátossága ennek a bűnelkövetési formának*.”

https://www.youtube.com/watch?v=nX_W-zP3vc4&t=2s

A tüntetésen az is elhangzott: céljuk, hogy tíz éven belül kormányra kerüljenek. „*Akkor lesz csak végső megoldás*.” <https://telex.hu/belfold/2023/08/29/mi-hazank-mozgalom-roma-ellentuntetes-budapest-venyige-utcai-borton>

²⁵⁶ AJB-3433/2023. számú ügy

mértékű indulat előidézésére sem alkalmas, amely a gyűlölet önfejlődéséből adódóan erőszakos bűncselekmény elkövetéséhez vezetne.²⁵⁷

Bizonyos esetekben sor került a **büntetőjogi felelősség megállapítására** is: Az elsőfokú bíróság felmentő ítélete ellen bejelentett *ügyészi fellebbezés alapján másod- és harmadfokon is megállapították annak a (korábbi) polgármesternek a bűnösségét*, aki egy rendezvényen az izraeli állampolgárokat, a bűnözőknek titulált zsidókat, a liberális gondolkodásúakat, a homoszexuálisokat, általánosságban véve a magyarországi kisebbségeket, ezen belül a cigányokat külön is olyannak állította be, akik az országot megszállják, leigázzák, a vádlottal hasonló nézeteket valló emberekre támadnak, őket elpusztítják. E csoportokkal szemben gyűlölet kialakítására törekedett azáltal, hogy nemcsak negatív jellemvonásokkal ruházta fel őket, hanem a velük szembeni védekezésre, harcra, küzdelemre szólított fel; a rendezvény erőszakos jellegét szimbolikus, a zsidóságot jelképező zászló megtaposásával, illetve Izrael állam vezetőinek szimbolikus felakasztásával fokozta. A terhelt az eseményt a polgármesteri hivatal alkalmazásában álló személyekkel rögzítette, azok az interneten bárki által megismerhetővé váltak. A jogerős **bírói ítélet** indokolása szerint annak ellenére, hogy a terhelt beszéde konkrét erőszakos cselekedetre való felhívást nem tartalmazott, nem jelenti azt, hogy ne lenne alkalmas tevékeny gyűlölet kiváltására, az erőszak érzelmi előkészítésére.²⁵⁸

Megállapították a bűnösségét annak a vádlottnak is, aki az egyik közösségi oldalon közzétett bejegyzésében kifogásolta, hogy cigány származású rendőrök is vannak. A torkuk elvágásával fenyegette meg a rendőröket, amikor Magyarországra is megérkeznek a bevándorlók. Arra is felszólította a magyar szélsőséges csoportokat, hogy öngyilkos merénylőket képezzenek ki, és ha gond van a rendőrökkel, robbantsák fel őket. A bíróság szerint a bejegyzések alkalmasak voltak arra, hogy az azokban megjelölt társadalmi csoportokkal szemben a társadalmi rend megzavarására irányuló feszültséget gerjesszenek, aktív tevékenységbe hajló gyűlöletet keltsenek. A vádlott tisztában volt azzal, hogy az általa másokban felkeltett gyűlölet akár szélsőséges aktivitásba, végső soron erőszakos cselekvésbe csaphat át.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a jelenlegi jogszabályi környezetben is elengedhetetlen az elkövetési magatartás megfelelő tisztázása, ezért továbbra is az a Legfőbb Ügyészség álláspontja, hogy **az elkövetési magatartás felhívásként való megfogalmazása küszöbölhetné ki a legfőbb bizonyítási nehézséget**, az érzelmi töltést magában hordozó elkövetési magatartás hőfokának „mérégetését”.²⁵⁹

5.6. Közösség tagja elleni erőszak miatt indult büntetőeljárás

Egy kis dunántúli községben élő, **roma származású panaszos sérelmezte**, hogy a szomszédságába költözött új lakó részéről – származásuk miatt – folyamatos atrocitások érik őt és családját, ami nagyon megviseli őket, hiszen korábban semmiféle megkülönböztetést nem

²⁵⁷ Nem állapítottak meg bűncselekményt abban az ügyben, ahol az elkövetők egy molinót helyeztek el a mecset kerítésén „Az iszlámizmus öl!” felirattal; valamint abban az ügyben sem, amikor az „Elszabadult a pokol a tengeren, megindultak a migránsok” című cikkhez valaki „Tengerbe lőni mindet!” szövegű hozzászólást tett.

Ezzel szemben a bíróság marasztaló döntést hozott annak a vádlottnak az ügyében, aki a kuruc.info honlapon megjelent egyik cikkhez „Lángoljon Magyarországon az összes cigány putri!” hozzászólást tett közzé.

²⁵⁸ Lásd az Egri Törvényszék Bf.149/2019/33. számú és a Debreceni Ítéltábla Bhar.625/2020/32. számú ítéleteit. (Vö: 6.5.4. fejezet)

²⁵⁹ NF. 1300/2020/7. számú levél

tapasztaltak a lakóhelyükön. A szomszéd – többek között – azt is mondta nekik, hogy „titeket már régen el kellett volna égetni”, és fenyegetőzött, hogy felgyújtja a házukat; a közeli vasútállomás keskeny peronján pedig direkt meglökte a munkából hazatérő panaszoszt, a kezét is megemelte, majd kijelentette, hogy „nemsokára titeket, cigányokat és zsidókat innen, az állomásról fognak deportálni”. A panaszos azonnal bement a legközelebbi rendőrszere, ahol meghallgatták, de további intézkedés nem történt.

A panaszos felesége időközben írásban tett feljelentést a szomszéd ellen, de **a nyomozó hatóság a „zaklatás vétségének gyanúja miatt tett feljelentést”**²⁶⁰ – magánindítvány hiánya miatt – 2022 decemberében **elutasította**. A határozat indokolása szerint a feljelentett személy magatartása nem arra irányult, hogy a sértettben komoly félelmet keltsen, az általa használt trágár kifejezésekkel csupán „az ő szava járását” használta; a bejelentő pedig magánindítványt nem terjesztett elő a szomszédal szemben.²⁶¹

Az ügyben **megkerestem az illetékes vármegyei főügyészt**, és jeleztem, hogy a feljelentést elutasító határozat nyilvánvalóan tévesen hivatkozik a magánindítvány hiányára, hiszen az eljárás éppenséggel a sértett feljelentése alapján indult;²⁶² a határozat „tartalmi” indokolása pedig „abszurd” érvelést tartalmaz, továbbá álláspontom szerint az ügyben a Btk. 216. § (1) bekezdésébe ütköző **közösség tagja elleni erőszak büntette** tényállási elemeinek **vizsgálata lenne szükséges** és indokolt.²⁶³

A főügyész 2023 márciusában arról tájékoztatott, hogy a főügyészség felügyeleti jogkörében eljárva, hivatalból hatályon kívül helyezte a feljelentést elutasító határozatot, és **nyomozást rendelt el** a Btk. 216. § (1) bekezdésébe ütköző **közösség tagja elleni erőszak büntette miatt**. A panaszoszt tájékoztattam a vizsgálat eredményéről és az eljárás során gyakorolható sértetti jogokról, a panaszos pedig megköszönte az intézkedésemet. A főügyész ismételt megkeresésem nyomán arról tájékoztatott, hogy az illetékes ügyészség 2024 decemberében **közösség tagja elleni erőszak büntette miatt vádat emelt** a bíróságon.

²⁶⁰ **Zaklatás Btk. 222. § (1)** Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) a) Aki félelemlkeltés céljából mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

²⁶¹ A határozat indokolása szerint [a panaszos felesége] bejelentést tett, mivel a konkrétan megnevezett szomszédja folyamatosan fenyegeti, zaklatja őt és a családját. „A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítást nyert, hogy a feljelentett személy több személyes találkozás alkalmával is szidalmazta a bejelentőt és családját. Továbbá a faluban több személlyel is nézeteltérésbe keveredett az általa hangoztatott trágár kifejezések miatt, melyek az ő szava járásai közé tartoznak. Mindezek alapján megállapítható, hogy [a szomszéd] részéről elhangzott trágár kifejezések nem voltak alkalmasak arra, hogy a zaklatás bűncselekmény törvényi fogalmának megfeleljenek, mivel a feljelentett magatartása nem arra irányult, hogy a sértettben komoly félelmet keltsen, *csupán az ő szava járását használta*. A bejelentő magánindítványt nem terjesztett elő [a szomszédal] szemben.”

²⁶² A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 378. § (1) Magánindítványra üldözendő bűncselekmény esetén csak a jogosult indítványára indítható meg vagy folytatható a büntetőeljárás. (2) *Magánindítványnak kell tekinteni* a magánindítvány előterjesztésére jogosult feljelentését és bármely olyan nyilatkozatát, amely szerint az elkövető büntetőjogi felelőssége vonását kívánja.

²⁶³ Az AJB-770/2023. sz. ügy a 2023. évi beszámolóban is szerepelt, a büntetőeljárás ügyek között (203-204. o.).

VI. Összegzés

Ahogy azt a 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban is kiemelttem, az Emberi Jogok Európai Bírósága egyértelműen leszögezte, hogy **pozitív intézményvédelmi kötelezettség áll fenn a szerződő államok számára a sérülékeny csoportoknak a hátrányos megkülönböztetés elleni védelmét illetően.** „Turbulens történelmük és állandó gyökértelenségük eredményeképpen **a romák egy különösen hátrányos helyzetű és sérülékeny kisebbséget alkotnak**”, amely éppen ezért sajátos védelmet igényel.²⁶⁴ **Különösen fontos a megfelelő és határozott jogi, illetve társadalmi fellépés olyan verbális és fizikai támadásokkal szemben,** amelyek célja vagy eredménye a teljes közösség lealacsonyítása, méltóságának megsértése, illetve a társadalomból való kizárása.

Ahogy arra már hivatkoztam, az **EBESZ** meghatározása szerint a **gyűlölet-bűncselekmények** előítéletes indítékból elkövetett büntetendő cselekményeket jelentenek.²⁶⁵ Mindig **két elemből állnak:** az első valamilyen – a büntetőjogban meghatározott – *bűncselekmény* („**alapcselekmény**”), pl. fenyegetés, zaklatás, rongálás, rablás, testi sértés, emberölés; a második pedig az *előítéletes indíték (motívum)*.²⁶⁶

Az EBESZ definíciójának megfelelően **a Btk. egyetlen „valódi” gyűlölet-bűncselekmény tényállása a közösség tagja elleni erőszak.** Emellett **a bírói gyakorlat** egyes bűncselekmények esetén, melyeknél az aljas indokból (célból) elkövetés a bűncselekményt súlyosabban minősítő körülményként van meghatározva a Btk.-ban, **az előítéletes motívumot az aljas indok, mint erkölcsileg elvetendő motívum körébe vonja.** A **gyűlöletbeszédet** pedig a Btk. elsősorban a **közösség elleni uszítás** tényállása keretében szankcionálja.²⁶⁷

Az egyes tényállások és a kapcsolódó joggyakorlat elemzését megelőzően hivatkozni kell az Alaptörvényben is rögzített **nullum crimen / nulla poena sine lege** elvekre, melyekből **Nagy Ferenc négy büntetőjogi tilalmat, illetve követelményt vezetett le:** **1.** a súlyosabb büntető törvény visszaható hatályának tilalma, illetve az elkövetéskori törvény alkalmazásának követelménye (**nullum crimen / nulla poena sine lege praevia**) **2.** a határozatlan büntető törvény és szankció tilalma, illetve a törvényi pontos meghatározottság követelménye (**nullum crimen / nulla poena sine lege certa**) **3.** a büntethetőséget alapító és a szankciót szigorító szokásjog és bírói jog tilalma, illetve az írott büntető törvény követelménye (**nullum crimen / nulla poena sine lege scripta**) **4.** a büntethetőséget vagy a szankciót megalapozó vagy szigorító analógia tilalma, illetve a bírónak az írott büntetőtörvényi norma szöveg szerinti értelméhez kötése (**nullum crimen / nulla poena sine lege stricta**). Az első két tilalom elsősorban a törvényhozót, a másik kettő pedig a bírót köti. A *tilalmak fő funkciója* az egyénnek az állammal szembeni védelme, egyrészt a törvényhozó, másrészt a bírói hatalom (önkény) korlátozása révén.²⁶⁸

²⁶⁴ D.H. and Others v. the Czech Republic, no. 57325/00, §§ 181-182, 13 November 2007

²⁶⁵ OSCE Ministerial Council, Athens 2009, Decision No. 9/09 Combating Hate Crimes, preamble (Vö: 13. o.)

²⁶⁶ A gyűlölet-bűncselekmények nemcsak személyek, hanem vagyon ellen is irányulhatnak. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 39. o.) Vö: 13-14. o.

²⁶⁷ Az önkényuralmi jelkép használata (Btk. 333. §) és a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása (Btk. 335. §) is a gyűlöletbeszéd körébe vonható, de ezen tényállások elemzésére az állásfoglalás nem terjed ki.

²⁶⁸ Nagy Ferenc: A nullum crimen / nulla poena sine lege alapelvről; Magyar Jog 1995/5. 258., 260. o. és Nagy Ferenc: Törvényesség – Alkotmány – Büntetőjog; Acta Universitatis Szegediensis, 2015, 198-199. o. https://acta.bibl.u-szeged.hu/45273/1/juridpol_078_197-213.pdf

6.1. A gyűlölet-bűncselekmények motívuma: az előítélet

Ahogy arra már utaltam, a **„gyűlölet-bűncselekmény”-fogalom használata félrevezető lehet**: Számos olyan bűncselekmény ugyanis, amit az áldozat iránti **gyűlölet** motivált, nem tekinthető gyűlölet-bűncselekménynek, és fordítva: a „valódi” gyűlölet-bűncselekmény elkövetője nem feltétlenül érez gyűlöletet az áldozata iránt. **Az elkövetőket sokkal inkább az adott csoporttal szembeni sztereotípiáik, előítéleteik és az intolerancia motiválja.**²⁶⁹ Az **előítélet** a nagyon intenzív érzelmi állapottal járó gyűlöletnél szélesebb jelentéstartalommal bír, előítélettel viszonyulhatunk egy személyhez, tulajdonsághoz vagy eszméhez is, amit az áldozat megtestesít. Az előítéletes motívumot az ún. **„előítélet-indikátorok”** segítségével lehet a legjobban feltárni.²⁷⁰

Az EBESZ a gyűlölet-bűncselekmények átfogó megközelítése keretében a büntető igazságszolgáltatás szereplőinek speciális képzése mellett javasolja a hatékony nyomozásra vonatkozó irányelvek elfogadását a rendőrség és az ügyészség számára; a pontos adatfelvételt és adatgyűjtést segítő megfelelő mechanizmusok kialakítását; áldozatbarát mechanizmusok kialakítását a gyűlölet-bűncselekmények feljelentésének elősegítésére, illetve az áldozatok támogatására; a társadalmi tudatosság növelését a tolerancia és a diszkrimináció-mentesség értékei iránt; a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó civil szervezetek támogatását; valamint az egyes állami és civil szereplők tevékenységét koordináló mechanizmusok kialakítását.²⁷¹

A **Kúria joggyakorlat-elemző csoportja** szintén hangsúlyozta, hogy **a gyűlölet-bűncselekmény valóságos indítéka** valamiféle **előítélet(esség)**. *Az elkövető előítélettel viseltetik* azzal a csoporttal szemben, amely csoporthoz valósan (vagy csupán általa vélten) a passzív alanyként kiválasztott személy (áldozat) tartozik; *belső meggyőződése szerint* ugyanis *az adott csoporthoz tartozó személyek valamely tulajdonságuknál fogva alacsonyabb rendűek*, vagyis **nem tekinthetők egyenlő méltóságúnak**. *Ez az alacsonyabb rendűségi megítélés vezet a csoport kiválasztott tagja(i) elleni valamilyen agresszív fellépésre.*²⁷²

A **Kúria** 2023. január 31-én hozott, közösség tagja elleni erőszak elkövetését megállapító ítéletében rögzítette ezt az álláspontot, megerősítve, hogy *nem minden gyűlölet motiválta bűncselekmény sorolható a gyűlölet-bűncselekmény fogalom körébe*, hanem *csak azok, amelyeknél a gyűlölet alapja valamely csoporttal szembeni előítélet.*²⁷³

²⁶⁹ Az EBESZ az „előítélet által motivált bűncselekmény” fogalmat is használja a gyűlölet-bűncselekmény szinonímájaként. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 11. és 17-18. o.) Vö: 14. o.

²⁷⁰ Hate Crime Data-Collection and Monitoring Mechanisms, OSCE/ODIHR 2014, 15. o. (Vö: 14. o.)

²⁷¹ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 11. o. (Vö: 15. o.)

²⁷² A passzív alany vagy a sértett egy bizonyos tulajdonság alapján meghatározott csoport gyakran pusztán véletlenszerűen kiválasztott tagja, akit az elkövető adott esetben akár nem is ismer. (Összefoglaló vélemény, 3. o.) Vö: 43. o.

²⁷³ BH2023. 178. [122] A gyűlölet-bűncselekmény tulajdonképpen előítélettől motivált bűncselekmény. Az előítélet pedig negatív tartalmú: *az elkövető belső meggyőződése szerint ahhoz a csoporthoz tartozók, amelynek tagjai vagy vélt tagjai a kiválasztott sértettek, valamely tulajdonságuknál fogva alacsonyabb rendűek, tehát nem érdemelnek egyenlő méltóságot*. Ez a tulajdonság pedig lehet nemzeti hovatartozás, bőrszín, származás, nemi identitás, szexuális irányultság stb. Ez az alacsonyabb rendűségi megítélés vezet a csoport kiválasztott tagja(i) elleni valamilyen agresszív fellépésre. Következésképpen nem minden gyűlölet motiválta bűncselekmény sorolható a gyűlölet-bűncselekmény fogalom körébe, hanem csak azok, amelyeknél a gyűlölet oka, alapja valamely csoporttal szembeni előítélet. (Kúria, Bfv. 366/2022/9.) Vö: 47. o.

6.1.1. A motívum megállapítása az előítélet-indikátorok segítségével

Az **előítéletes motívum megállapítását** illetően a Kúria – a fent hivatkozott ítéletében – leszögezte, hogy „az elkövető tudatának (a cselekmény motívumának) vizsgálata perdöntő, [...] a motívumra vagy annak hiányára általában az elkövető kijelentéseiből, annak indulati töltéséből, a kijelentést kísérő cselekvőségéből vonható következtetés.”²⁷⁴

Szükségesnek tartom hangsúlyozni mindazonáltal, hogy csupán az elkövető kijelentései, azok indulati töltése, valamint a kijelentéseket kísérő cselekvései *önmagukban nem feltétlenül elégségesek az előítéletes motívum feltárására*. A motívum megállapításához a már hivatkozott **„előítélet-indikátorok”** szolgálhatnak segítségül. Az előítélet-indikátorok **olyan tények vagy körülmények**, amelyekből következtetni lehet arra, hogy egy bűncselekményt – legalább részben – előítéletes indítékból követtek el. Az indikátorokat mindig az eset kontextusában, illetve egymáshoz való viszonyukban kell értelmezni, és önmagukban nem alkalmasak arra, hogy egy büntetőeljárásban az elkövető motivációját kétséget kizáróan bizonyítsák. *Elsősorban a nyomozó hatóságok munkáját segítik* azzal, hogy a bűncselekmény esetleges motívumára engednek következtetni, a hatékony és a mindenre kiterjedő nyomozás ugyanis a gyűlölet-bűncselekmények üldözésének sarkalatos pontja.

Az **előítéletes motívumra utalhat** az áldozatok, illetve a tanúk észlelése; az elkövetők kommentjei, írásos kijelentései, gesztusai, falfirkái; az elkövetők és az áldozatok közötti etnikai, vallási vagy kulturális különbségek; az incidens helyszíne és időzítése; az áldozattal vagy a csoporttal szemben elkövetett korábbi atrocitások, illetve az elkövetők ilyen bűncselekményekhez kapcsolódó büntetett előélete vagy szélsőséges csoportokkal való kapcsolata; a támadás körülményei, brutalitása, megalázó bánásmód; az elkövető és az áldozat közötti kapcsolat hiánya.²⁷⁵

A nyomozást segítő – de önmagukban az előítéletes indítéket nem bizonyító – előítélet-indikátorok részletes felsorolását a **30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítás (protokoll)**, valamint a **Legfőbb Ügyészség 2019 májusában kiadott körlevele** is tartalmazza.²⁷⁶

²⁷⁴ BH2023. 178. [98]-[99]

²⁷⁵ Using Bias Indicators: A Practical Tool for Police, OSCE/ODIHR 2019, 4-22. o. (Vö: 14. o.)

²⁷⁶ **Protokoll 8.** Gyűlölet motiválta incidens felmerülése esetén a helyszíni intézkedésről készült rendőri jelentésben rögzíteni, valamint a büntetőeljárás során vizsgálni kell a gyűlölet-bűncselekmények felismerését segítő alábbi **előítélet-indikátorokat**: a) a sértett vagy más tanú észlelése, véleménye, különös tekintettel az esetleges szégyenérzetből fakadó sértetti elfedésre; b) a gyanúsított jellemzői, megjelenése, megnyilvánulása a cselekménnyel összefüggésben, különösen az általa használt többletelemet hordozó gesztusok, általa viselt ruházat, alkalmazott verbális megnyilvánulások; c) a gyanúsított és a sértett közötti vélt vagy valós csoportkülönbség, amely kiterjedhet a sértett érdekében fellépő vagy hozzá tartozó személyekre is; d) a sértett megjelenése, viselkedése, így jellemzően az általa preferált/megválasztott helyszín, az általa használt idegen nyelv vagy akcentus, faji, vallási hovatartozást szimbolizáló ruházat; e) a gyanúsított előítéletes beállítottsága, amelyre utalhatnak általa látogatott programok/rendezvények, preferált zenekarok, olvasmányok, közösségimédia-felületek; f) szervezett gyűlöletcsoportok részvétele, amelyre utalhat a gyanúsított csoport szimbolikáját hordozó megjelenése, gesztusai, illetve a csoport maga (elkövetésben való szerepvállalással); g) a cselekmény helyszíne, amely utalhat a sértett közösségi hovatartozására, vagy köthető korábban elkövetett gyűlölet-bűncselekményhez; h) a cselekmény időpontja, amely kapcsolódhat a sértett közösség ünnepeihez, rendezvényeihez vagy a gyanúsított által preferált történelmi eseményekhez; i) az erőszak mértéke, módja, eszköze, elsősorban annak eltúlzott vagy különösen megalázó, öncélú vagy szimbolikus eszközökkel kivitelezett módja; j) a nyilvánosság, amely elsősorban az elkövetői üzenetet hivatott közvetíteni; k) más indíték hiánya, így különösen ismeretlen sértett előzmény nélküli bántalmazása, megalázása. (Vö: 50. és 74-75. o.)

A protokoll elfogadását a Rasszizmus és Intolerancia elleni Európai Bizottság (ECRI) is üdvözölte a Magyarországról készült hatodik országjelentésében, ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy a rendőrség, az ügyészség és az igazságszolgáltatás továbbra is problémákkal küzd a gyűlölet-bűncselekmények felismerése és kezelése terén, illetve, hogy a helyzet orvoslására szolgáló továbbképzések gyakran elégtelenek. Tekintettel az Emberi Jogok Európai Bíróságának Magyarországgal szemben hozott ítéleteire, melyek szerint a hatóságok nem folytattak hatékony vizsgálatot az erőszakos incidensek hátterében álló lehetséges faji indítékok feltárására, létfontosságú, hogy a hatóságok **javítsák a bűnüldöző szervek tagjainak ismereteit és szakértelmét** a gyűlölet-bűncselekmények dinamikájának megértése és felismerése terén. Az ECRI szerint jelentősen javítani kell **a rendőrök képzését** a protokollal kapcsolatban, és többet kell tenni annak érdekében, hogy az a mindennapi rendőrségi gyakorlat részévé váljon. Az ECRI **prioritásként fogalmazta meg**, hogy a hatóságok javítsák a bűnüldöző szervek kapacitását a rasszista és LMBTI-ellenes gyűlöletbeszéd és gyűlölet-bűncselekmények hatékony azonosítása és kezelése terén azáltal, hogy a protokollról célzottabb és gyakorlatiasabb képzést biztosítanak számukra.²⁷⁷ Az ECRI ezen ajánlás **kiemelt végrehajtását kérte** a magyar hatóságoktól.²⁷⁸

A testület az ajánlás nyomán követésének eredményeként 2024 októberében azt állapította meg, hogy **az ajánlás végrehajtása csak részben teljesült**, ezért a protokollt érintően a büntető igazságszolgáltatás szereplői számára kidolgozott képzések további kiterjesztését és tökéletesítését javasolta a magyar hatóságoknak, a Miniszteri Bizottság 2024 májusában elfogadott – a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdelemre vonatkozó – ajánlásának figyelembevétele mellett.²⁷⁹

Az ECRI kiemelt ajánlásával **egyetértve feltétlenül szükségesnek tartom** a gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó bűnüldöző és más szervek munkatársainak **hatékonyabb, ismétlődő képzését** az előítélet-indikátorokkal összefüggésben, hiszen a motívum bizonyítását elősegítő **indikátorok feltárása és megfelelő értékelése** az egyes konkrét ügyekben a büntetőeljárás egész folyamata során **elengedhetetlen**.²⁸⁰

6.1.2. Az előítéletes motívum megállapításának nehézségei

A motívum megállapításának alapvető jelentőségére tekintettel **három ügyet** szeretnék röviden bemutatni, melyben roma nemzetiségű elkövetők támadtak meg magyarokat. Az első esetben a támadást a tatárszentgyörgyi kettős emberölést követő hetekben elterjedt rémhírek váltották ki, a másik kettőben pedig a Jobbik Magyarországért Mozgalom, illetve a Magyar

²⁷⁷ Az ECRI jelentése Magyarországról – Hatodik ellenőrzési ciklus (elfogadva: 2022. december 6., közzétéve: 2023. március 9.), 67-68. pont. (A jelentés magyar fordítása több esetben – a szöveg értelmét lényegesen befolyásolva – eltér az angol nyelvű eredeti szövegtől.)

<https://rm.coe.int/6th-ecri-report-on-hungary-translation-in-hungarian-/1680aa6821>

<https://rm.coe.int/ecri-6th-report-on-hungary-translation-in-hungarian-/1680aa687b>

²⁷⁸ Az ECRI legkésőbb a jelentés közzétételét követő két éven belül elvégzi a kiemelt ajánlás időközi nyomom követését. (Az ECRI jelentése Magyarországról – Hatodik ellenőrzési ciklus, 37. o.)

²⁷⁹ Recommendation CM/Rec(2024)4 of the Committee of Ministers to member States on combating hate crime (Vö: 15. o.). Lásd: ECRI Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Hungary subject to interim follow-up (adopted on 3 July 2024, published on 15 October 2024) <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/hungary>

²⁸⁰ Az ügyészek számára segítséget nyújthat az EBESZ 2014 szeptemberében kiadott útmutatója is. (Prosecuting Hate Crimes: A Practical Guide, OSCE/ODIHR, 2014) <https://www.osce.org/odihr/prosecutorsguide>

Nemzeti Gárda által szervezett lakossági fórum előzte meg. A sértettek – akik mindhárom esetben könnyű sérülést szenvedtek – szkinhedek, illetve (volt) gárdisták voltak.²⁸¹

A **gárda-jelenséget**, valamint **annak** rendkívül **káros hatásait** a közösségek együttélését és a társadalmi békét illetően 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban részletesen bemutattam.²⁸² Az **Emberi Jogok Európai Bírósága** (Bíróság) a Vona kontra Magyarország ügyben 2013. július 9-én hozott ítéletében osztotta a magyar bíróságok azon álláspontját, hogy **a Gárda tevékenysége és megnyilvánulásai** a roma kisebbség és a magyar többség faji alapú szembeállításán alapultak. A tatárszentgyörgyi gyűlés központi témája, **a „cigánybűnözés” rasszista fogalom**, a Gárda által célba vett helyi lakosság pedig **„foglyul ejtett közönség”** volt. A Bíróság összességében kimondta, hogy a gyűlések sorozatának a **„cigánybűnözés”** visszaszorítása érdekében, félkatonai felvonulásokkal történő megszervezése **a faji elkülönítés politikájának megvalósításaként** fogható fel, ami **túllépi a véleménynyilvánítás**, illetve a gyülekezés **számára az Egyezményben biztosított védelem körét**.²⁸³

Állásfoglalásomban **szükségesnek tartottam nyomatékosan felhívni a figyelmet arra a tényre**, hogy a 2008-2009-ben elkövetett, **„romagyilkosságokként”** ismert bűncselekménysorozat két helyszínét (Galgagyörköt és Tatárszentgyörgyöt) is az alapján választották ki az elkövetők, hogy a Gárda korábban megjelent, illetve demonstrációt tartott a **„cigánybűnözés”** ellen ezeken a településeken. Kétséget kizáróan megállapítható ennél fogva, hogy a **„cigánybűnözés”** elleni felhívással meghirdetett **rendezvények alkalmasak voltak arra**, hogy egyes személyeket a legsúlyosabb, életellenes bűncselekmények elkövetésére ösztönözzenek a cigány közösség tagjaival – köztük gyermekekkel – szemben.²⁸⁴

A) A tatárszentgyörgyi kettős gyilkosságot követő hetekben a miskolci Muszkás telepen elterjedt az a rémhír, hogy a Magyar Gárdához tartozó személyek romaellenes támadásokat terveznek.²⁸⁵ Ennek megelőzésére a roma lakosság egyes tagjai – köztük a vádlottak – örtüzeket gyújtottak, szűrő-, ütő-, vágóeszközöket vettek magukhoz, Molotov koktélokot készítettek. 2009. március 15-ről 16-ra virradó éjjel a vádlottak észleltek egy – a telepen közlekedő, ismételten visszatérő – személyautót, a benne utazókról azt feltételezték, hogy bőrfejük/gárdisták, ezért – az élet kioltására is alkalmas szerszámokkal felfegyverkezve – elállták az úttestet, a sértettek gépjárművét megállásra kényszerítették, az álló járművet üttették, majd amikor megindult, kövel dobálták meg. Eközben a vádlottak részéről – többek között – olyan kijelentések hangzottak el, hogy „bűdös magyarok, üssétek őket, miért nem álltok meg, álljatok meg.” Miután a jármű elhajtott, többen azt kiabálták, hogy „szkinhedek voltak, mert nem álltak meg.”²⁸⁶ Az autó vezetője és utasai közül ketten 8 napon belül gyógyuló sérülést szenvedtek, a gépjárműben rongálási kár keletkezett. A sértettek értesítése alapján a Miskolci

²⁸¹ Az első két esetben az elkövetők az általuk nem ismert sértetteket szkinhedeknek/gárdistáknak vélték, a harmadik esetben az elkövetők ismerték a sértetteket, és tudták róluk, hogy gárdisták.

²⁸² Lásd: 2/2024. sz. elvi állásfoglalás, IV. és V. fejezetek

²⁸³ Vona v. Hungary, no. 35943/10, ECHR 2013, §§ 61-62, 69 (EJEB2013. 35943/10., Jogtár)

²⁸⁴ Lásd: 2/2024. sz. elvi állásfoglalás 75. o.

²⁸⁵ Az ügyet – az ítéletek közzétételének hiányában – az összefoglaló véleményben szereplő rövid leírás (Példatár 15.), a Jogtárban is olvasható esettanulmány (Németh-Szebeni Zsófia: A Miskolci Törvényszék ítélete a közösség tagja elleni erőszakról; Jogesetek Magyarázata 2016/3.), valamint az interneten megtalálható sajtó-, illetve egyéb tudósítások – köztük a tárgyalásról készült videófelvételek – alapján rekonstruáltam.

²⁸⁶ A vádlotti vallomások alapján megállapítást nyert, hogy *a vádlottak az ellenséget gárdistaként, bőrfejüként, szkinhedként és magyarként nevesítették*. A másodfok álláspontja szerint az elsőfokú bíróság helytállóan rögzítette, hogy a fenyegetettség miatt a lakosoknak a romákon kívüli tagjai, főként a magyar gárdához tartozók, a bőrfejük és a magyarok iránt *alakult ki az ellenséges hangulat*. Lásd: Németh-Szebeni: i. m. (3. pont)

Rendőrkapitányság járőrei rövid időn belül a helyszínre érkeztek, amit észelve a vádlottak és ismeretlen társaik elmenekültek.²⁸⁷

A **Miskolci Törvényszék** 2013. október 8-án hozott ítéletében *megváltoztatta a Miskolci Városi Bíróság elsőfokú ítéletét*, amely szerint a vádlottak felfegyverkezve csoportosan elkövetett közösség tagja elleni erőszakot követtek el, és cselekményüket *csoportos garázdaság büntettének minősítette*.²⁸⁸ A másodfokú bíróság szerint az irányadó tényállás nem tartalmaz olyan adatot, amely alapján a magyarság elleni motiváció az egyes vádlottakra konkretizálva megállapítható lenne. A „halál a magyarokra” feliratú botról nem volt megállapítható, hogy ki készítette és a támadás során ki használta. A törvényszék szerint „*a magyarság elleni ellenséges érzület, mint meghatározó, vezérlő motívum a vádlottakra konkretizálva bizonyítékok hiányában, még tényből tényre vont következtetéssel sem nyert megállapítást*, a közösség tagja elleni erőszak büntette, e bűncselekmény megállapításához szükséges **motívum bizonyítottsága hiányában egyik vádlott esetében sem állapítható meg**”.

A törvényszék azt is vizsgálta, hogy a védett csoportok köre kiterjed-e a gárdistákra, illetve a bőrfelületekre (szkinhedekre): A bíróság egyrészt a Legfelsőbb Bíróság 2011-es döntésére, mely szerint a (feloszlatott) gárda tagjai nem élvezhetnek fokozott büntetőjogi védelmet, másrészt a szkinhedeket érintően a 90-es években kialakult ítélkezési gyakorlatra hivatkozva leszögezte, hogy „**az ilyen szélsőséges nézeteket valló, az általános társadalmi, erkölcsi és jogi szabályokkal szembehelyezkedő csoportokat sem illeti meg a fokozott büntetőjogi védelem**.”²⁸⁹

B) Az irányadó tényállás szerint a Jobbik Magyarországért Mozgalom helyi szervezete 2009. november 14-én lakossági fórumot szervezett Sajóbáonyban, melynek tárgya a párt programjának bemutatása, népszerűsítése volt. A fórumot azonban a helyi cigányközösség tagjai provokációnak tartották, s közvetve a „romagyilkosságok”, közvetlenül a lakossági fórumon elhangzott állítólagos cigányellenes kijelentések miatt *gyűlölet alakult ki a cigányközösség hangadóiban* általában a magyarság, s azon belül is a „Jobbikkal” szimpatizáló személyekkel szemben. E napon tettelegességre, tényleges összetűzésre nem került sor, a helyi cigányság képviselői hangos kiabálással szidalmazták, fenyegették a rendezvényt biztosító és zömében az *Új Magyar Gárda Mozgalomhoz* tartozó személyeket. Miután másnap a rendezvény szervezőjét – a Jobbik helyi elnökét – két cigány származású férfi megfenyegette, számos, a „jobbikkal” szimpatizáló személyt értesített a történetekről és őket bográcsoszásra hívta, hogy szükség esetén meg is védjék őt és családját.²⁹⁰

²⁸⁷ A vád szerint a támadás motivációjára – a magyarok gyűlöletére – a bizonyíték egy „*halál a magyarokra*” feliratú bot volt, amelyet a támadás közelében találtak. A másik bizonyíték az egyik [nem roma] vádlott vallomása volt, aki szerint a támadás közben a romák magyarellenes kijelentéseket tettek. (A tanú a bíró kérdésére megerősítette, hogy megverték, fizikai fenyegetés hatására írta alá ezt a terhelő vallomást, védő nem volt jelen a kihallgatásnál.) A romák azzal védekeztek, hogy attól féltek: Tatárszentgyörgy után a következő rasszista támadás náluk lesz. Előkerült egy új bizonyíték [fénykép] is, amelyen az egyik sértett egy vaskeresztes zászló mögött áll náci karlendítéssel. <https://444.hu/2013/10/08/nem-magyarygulolok-a-miskolci-romak>
https://index.hu/belfold/2013/06/04/halal_a_magyarokra_fordulat_a_verekedo_romak_targyalasan/?token=f125dc7ee160f1e2b3c84f0d132e6571

²⁸⁸ A Miskolci Törvényszék 3.Bf.2023/2012/51. számú jogerős ítéletének szövege nem áll rendelkezésemre.

Az elsőfokú ítélethirdetésről lásd: https://index.hu/video/2010/10/29/ra_volt_irva_hogy_halal_a_magyarokra/

²⁸⁹ Lásd a másodfokú ítélethirdetésről készült videófelvételeket. <https://tasz.hu/cikkek/miskolci-itelet-az-ugyeszseg-nem-bizonyitotta-a-magyarellenes-inditekot/> A Legfelsőbb Bíróság döntését lásd: 46. o.

²⁹⁰ Lásd a Kúria tájékoztatóját a Bhar.II.118/2014. számú ügyhöz.

A rendőrség a település határától egy kilométerre ellenőrző pontot állított fel november 15-én délután, de ezen néhány gépjárműnek sikerült átjutnia.²⁹¹ Helyi romák egy nagyobb csoportja a járművekben ülőket fenyegette, majd egy kisebb – az élet kioltására is alkalmas szerszámokkal felfegyverkezett – csoport a járművek felé indult, amit észelve a járművek vezetői – egy kivételével – el tudtak hajtani a helyszínről. A helyszínen tartózkodó körzeti megbízott hívására az ellenőrző ponttól rövid idő alatt megérkezett a rendőri erősítés, melynek hatására a gépjármű rongálása abbamaradt, a benne ülők könnyű sérülést szenvedtek.

Az eljáró bíróságok nem fogadták el, hogy a vádlottak azért támadtak a sértettek – a Magyar Gárda volt tagjainak – gépjárművére, mert gárdistáknak vélték őket, és a támadást – elsősorban a cselekmény elkövetése során tett magyarellenes kijelentések alapján, továbbá a sértettekkel való előzetes konfliktus hiányában – **a „magyarok” ellen irányuló – felfegyverkezve és csoportosan elkövetett – közösség tagja elleni erőszak bűntettének minősítették.**²⁹² Az ítélőtábla szerint a vádlottak „cselekményüket kifejezetten azért az ügy sértettjeivel szemben fejtették ki, mivel őket más – jelen esetben magyar – nemzetiségi csoporthoz sorolták.”²⁹³

C) Az irányadó tényállás szerint a sértett a *Magyar Nemzeti Gárda* tagjaként „Nagyobb rendet a kistérségekben” elnevezéssel szervezett rendezvényt 2013 szeptemberében, Valkó községben, melynek során a Nemzeti Gárda egyenruhás tagjai a sértett házában gyülekeztek. A helyi cigány közösség egyes tagjai a rendezvény megtartását sérelmesnek tartották, úgy érezték, az a nemzetiségük ellen irányult. Ilyen előzmények után érkezett a három, ittas állapotú vádlott két nappal később a sértett és fia által lakott házhoz, ahol fennhangon szidalmazták a sértetteket („Rohadt gárdisták, meg fogtok döglenni!”, „Rohadt magyarok, égni fogtok, meg fogtok halni!”, és „Büdös magyarok, elvágjuk a torkotokat!”). Az egyik vádlott a nála lévő fokossal a kerítésen átnyúlva a sértett felé ütött, a másik egy késsel hadonászott, a harmadik szintén szidalmazta, fenyegette a sértetteket. A sértett fia 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett, mikor a fokost a megkísérelte kivenni a vádlott kezéből.

²⁹¹ A *kisebbségi biztos* 2010 júliusában *jelentést adott ki* a Sajóbáonyban, 2009. november 14-15-én történt események – mindenekelőtt a rendőri intézkedések – vizsgálatáról.

http://www.kisebbségiombudsman.hu/word/07-28-2010_11_07_10/18_sajobabonyi_jelentes.htm#_ftn4

²⁹² A *Kúria* 2014. május 22-én hozott **ítélete** kimondta: „A bűncselekmény előzményeit illetően a korábban eljáró bíróságok helyesen állapították meg, hogy a vádlottaknak nem volt okuk cselekvőségük kifejtésére. Sem aznap, sem előző nap nem történt olyan esemény, amely rájuk nézve bármilyen veszélyhelyzetet eredményezett, vagy előre jelzett volna. Annak a közösség tagja elleni erőszak minősítése körében nincs jelentősége, hogy a vádlottak erőszakos fellépését milyen előzmények váltották ki, mert azok függetlenek voltak a megtámadott sértettek személyétől. Ilyen körülmények között a helyszínre érkezéstől folyamatosan elhangzó, a vádlottak által is ismételt kijelentések alapján nem kétséges, hogy a vádlottakat [...] az motiválta a cselekményük elkövetése során, hogy a sértettek más népcsoportokhoz tartoznak. A folyamatosan ismételt életveszélyes fenyegetésük is ehhez kapcsolódott. [...] az események idején szándékegységben cselekvő vádlottak részéről elhangzott kijelentésekhez köznyelvi értelemben a magyarsággal szembeni *heves ellenséges érzelmek* képzete tapad, amely messzemenőkéig meghaladja a garázda magatartások során rendszerint elhangzó és gyalázkodó tartalmú szitokszavak általános indulati töltését, ekként a cselekmény minősítése törvényes.” Lásd: *Kúria* Bhar.II.118/2014 sz. ítélet (Jogtár és Összefoglaló vélemény, Példatár 12.)

²⁹³ Lásd a Miskolci Törvényszék 2013. május 9-én kelt, 4.Fk.1188/2011. számú és a Debreceni Ítélőtábla 2013. szeptember 30-án kelt Fkf.I.498/2013/13. számú ítéleteit (Jogtár és Összefoglaló vélemény, Példatár 4.).

A **Gödöllői Járásbíróság** 2014. február 14-én kelt ítéletében a három vádlottat bűnösnek mondta ki csoportosan és felfegyverkezve elkövetett **garázdaság** büntetében, továbbá **zaklatás** vétségében.²⁹⁴

A **Budapest Környéki Törvényszék** 2015. június 23-án kelt ítéletével a terheltek cselekményét társtettesként, felfegyverkezve és csoportosan elkövetett **közösség tagjai elleni erőszak büntettének** minősítette és a büntetést súlyosította. A bíróság leszögezte: „A vádlottak sértettek elleni támadásá[t] egyértelműen a magyarsághoz és a Magyar Nemzeti Gárdához való tartozásuk, valamint az utóbbi csoporttal történő sértetti szimpátia mindenki számára történő kinyilvánítása váltotta ki. A vádlottak cselekményének motivációja így aggálytalanul megállapítható, amikor hangot adtak annak, hogy a sértettet egy másik – jelen esetben *magyar* – *nemzetiségi csoporthoz* és egy egyesülethez – Magyar Nemzeti Gárda – sorolták. *A vádlottaknak a magyar nemzetiség és a Magyar Nemzeti Gárda iránti ellenérzése* a cselekmény során aggálytalanul megállapítható volt.”²⁹⁵

Az egyik terhelt védője által benyújtott felülvizsgálati indítvány tekintetében a **Kúria** elfogadta ugyan a védő hivatkozását a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésre, amely alapján *a Magyar Nemzeti Gárdához tartozás miatt történt erőszakos magatartás pusztán ezen az alapon valóban csak garázdaság bűncselekményének minősülne, de a Kúria szerint a sértetteket a magyar nemzethez tartozásuk okán is érte a támadás, amire a terheltek részéről elhangzott kijelentések utaltak.*²⁹⁶

A harmadfokon eljáró **Fővárosi Ítéltábla** 2016. február 26-án hozott ítéletében – a Kúriával ellentétben – arra az álláspontra helyezkedett, hogy **a nemzeti gárda tagjait, mint „a lakosság egyes csoportjait” is megilleti a fokozott büntetőjogi védelem:** „Mindezek alapján kétséget kizáróan megállapítható, hogy *a vádlottak cselekményének közvetlen előzménye a gárdista rendezvény volt, amelyet [a sértett] szervezett. Ebben az időben a településen feszült közhangulat alakult ki, mert a roma lakosság sérelmezte a nemzeti gárda rendezvényét. Semmi más elfogadható oka nem volt és nem is lehetett a vádlottak által tanúsított magatartásnak, mint ez a sérelem [...].*²⁹⁷ E bizonyítékon felül a támadás motívumát teljesen egyértelművé tették **a helyszínen tett kijelentések is, amelyekkel a sértettekkel** – mint a magyar nemzeti gárda valós

²⁹⁴ Az elsőfokú ítéletben foglaltak szerint: „A bíróság a cselekmény motívumát nem tudta felderíteni a bizonyítási eljárás során, ennek az az oka, hogy bár a tényállásban megállapítottak szerint a vádlottak olyan kijelentéseket is tettek, amelyek a sértettek politikai beállítottságára utaltak, azonban kérdésre maguk a sértettek sem tettek olyan kijelentést, amely szerint az elhangzott kifejezésekből, kijelentésekből egyértelművé vált volna számukra, hogy *a korábbi rendezvény miatti felháborodásuk, vagy a II. rendű vádlott és a sértettek között meglévő korábbi konfliktus* indította a vádlottakat arra, hogy a tanú [...] házához menjenek.” Lásd a Gödöllői Járásbíróság 8.B.856/2013/22. számú ítéletét (Jogtár).

²⁹⁵ Lásd a Budapest Környéki Törvényszék 14.Bf.533/2014/7. számú ítéletét (Jogtár).

A *joggyakorlat-elemző csoport véleménye* szerint „a sértettek magyarsághoz tartozása miatt véghezvitt cselekmény valóban közösség tagja elleni erőszakként minősül, ám ezt a minősítést a feloszlott Magyar Gárdához tartozás miatt kifejtett [...] magatartás nem alapozhatta volna meg (e vonatkozásban a cselekmény csak garázdaságként minősülhetne, a garázdasággal azonban a halmazat látszólagos, annak megállapítására nem kerülhetett sor).” Lásd: Összefoglaló vélemény, Példatár 6.

²⁹⁶ A Kúria Bfv.1233/2015/5. számú, 2016. január 13-án kelt végzésével a jogerős ítéletet hatályában fenntartotta. „Nem garázdaságnak, hanem közösség tagja elleni erőszaknak minősül annak a cselekménye, aki *a magyarsághoz, mint nemzeti közösséghez tartozó személlyel szemben erőszakosan és e közösséghez tartozása miatt fenyegető kijelentéseket hallatva lép fel.*”

²⁹⁷ A másodfokú bíróság által kiegészített tényállás szerint a sértett a nyomozás során arról számolt be, hogy a támadás során mindhárman folyamatosan „*gárdistáztak*”. A tárgyaláson is büszkén hangsúlyozta, hogy ő kiváló gárdista. (Bhar.268/2015/5.)

vagy vélt tagjaival, és a magyar nemzethez tartozásukkal – **szembeni felfokozott indulatot és gyűlöletet juttattak kifejezésre.**²⁹⁸ „A törvényi szabályozás biztosítja, hogy a büntetőjogi védelem valamennyi közösség, csoportosulás tagjára kiterjedjen, függetlenül attól, hogy az adott közösség mekkora létszámú, milyen elvek, szabályok mentén, milyen okkal vagy céllal jött létre, vagy szerveződött organikusan.”²⁹⁹

Álláspontom szerint mindhárom esetben megállapítható egyrészt, hogy a roma nemzetiségű **elkövetőket nem általában a magyarok, hanem a gárdistáknak/szkinhedeknek (vélt) magyarok elleni felfokozott indulat, illetve gyűlölet vezérelte,** másrészt, hogy **ez a gyűlölet nyilvánvalóan nem a magyarok, mint népcsoport elleni előítéletből,** a joggyakorlat-elemző csoport meghatározása szerint **abból a belső meggyőződésből fakadt, hogy az adott csoporthoz tartozó személyek valamely tulajdonságuknál fogva alacsonyabb rendűek, vagyis nem tekinthetők egyenlő méltóságúnak, hanem a gárda-jelenség terjedése és a romák elleni támadások (romagyilkosságok) kiváltotta félelemből,** illetőleg a harmadik esetben a gárdista sértettekkel való személyes (szomszédi) konfliktusból is **táplálkozott, vagyis egyik esetben sem történt ún. gyűlölet-bűncselekmény (előítélet motiválta bűncselekmény).**

Ahogy arra már többször is hivatkoztam, a „gyűlölet-bűncselekmény”, mint fogalom használata félrevezető lehet. Számos olyan bűncselekmény ugyanis, amit az áldozat iránti gyűlölet motivált, nem tekinthető gyűlölet-bűncselekménynek, és fordítva: a „valódi” gyűlölet-bűncselekmény elkövetője nem feltétlenül érez gyűlöletet az áldozata iránt. Az elkövetőket sokkal inkább az adott csoporttal szembeni sztereotípiák, előítéleteik és az intolerancia motiválja. A gyűlölet és az előítélet tehát nem azonos fogalmak, az előítélet a nagyon intenzív érzelmi állapottal járó gyűlöletnél szélesebb jelentéstartalommal bír.³⁰⁰

A motívumot és az előítélet-indikátorokat érintően az előző pontban kifejtettetekkel összhangban ismételten ki kell emelni, hogy az adott társadalmi kontextustól elválaszthatatlan **gyűlölet-bűncselekmények indítékának, az előítélet motívumnak a megállapítása során** – az előítélet-indikátorok vizsgálata révén – *nem csupán* közvetlenül a cselekmény elkövetése előtt és alatt *elhangzott kijelentéseknek,* hanem az események (közvetett és közvetlen) előzményeinek, az elkövető(k) korábbi – az adott csoporttal szembeni – magatartásának, megnyilvánulásainak és más releváns körülményeknek is jelentőséget kell tulajdonítani.³⁰¹

²⁹⁸ „A bűncselekmény védett jogi tárgya: a diszkrimináció nélküli együttéléshez fűződő társadalmi érdek. Az a rendeltetése, hogy senkit ne érhesen bántódás amiatt, mert valamely népcsoporthoz, vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozik. [...] Éppen ezért *nem értett egyet az ítélőtábla azon védői okfejtéssel, amely a sértetti kör leszűkítésére irányult, azaz arra, hogy a Magyar Nemzeti Gárda – mint a betiltott Magyar Gárda utódszervezete – önmagában emiatt nem élvezhet jogvédelmet még a cselekmény bizonyítottsága esetén sem. Ez alapvetően ellentétes lenne a diszkriminációtól mentes együttélés oltalmának követelményével.* [...] A többnemzetiségű és a plurális nézetrendszerek különbözőségén felépült demokratikus jogállamban a közösségek konfliktusok nélküli egymás mellett élése mindenkivel szemben a tolerancia, és az önkénnyel tartózkodás követelményét támasztja, a védelem ezért olyan kiemelkedő társadalmi érdek, amiért is a büntetőjog eszközeivel szükséges fellépni, és megakadályozni, hogy bárkit egy közösséghez való tartozása vagy annak vélelmezése miatt támadás érjen.” Lásd a Fővárosi Ítélőtábla Bhar.268/2015/5. számú jogerős ítéletét (Jogtár).

²⁹⁹ Az ítéletek elemzését lásd még: Jovánovics Eszter: A Fővárosi Ítélőtábla és a Kúria közösség tagja elleni erőszak büntetettét megállapító ítéletei; Jogesetek Magyarázata 2017/1-2. (Jogtár)

³⁰⁰ Vö: 14. és 80-81. o.

³⁰¹ „A járásbíróság pusztán annak alapján megállapíthatónak találta a közösség tagja elleni erőszak motívumát, hogy *fk. I. rendű vádlott a sértett megütése előtt kijelentette: „Nézétek, a hülye kis magyar geci nem akart nekem cigarettát adni! Ki kellene irtani az egész fajtádat!”* Ezen kijelentés, bár valóban negatív tartalmat hordoz a magyarsággal szemben, a törvényszék álláspontja szerint nem valószínűsíti azt, hogy a vádlott azért bántalmazta

Ahogy arra már többször is hivatkoztam, az „**előítélet-indikátorok**” önmagukban nem bizonyítják automatikusan, hogy gyűlölet-bűncselekmény történt, és mindig az eset kontextusában és egymáshoz való viszonyukban kell értelmezni őket.³⁰² Az elkövetés során elhangzott kijelentések, illetve azok indulati töltete alapján a motívumra való következtetés tehát önmagában nem helytálló, a heves indulat, ellenérzés és gyűlölet ugyanis nem azonos az előítéletből fakadó „gyűlölettel”.³⁰³

Végezetül arra is fel szeretném hívni a figyelmet, hogy **párhuzamos (vegyes) motívum fennállása esetén** mindkét motívumot vizsgálni és értékelni kell, és **a cselekménysorozat meghatározó, mozgó motívumát kell figyelembe venni.**³⁰⁴

6.2. A védett csoportok körének meghatározása

Ahogy arra már korábban hivatkoztam, a gyűlölet-bűncselekmények minden esetben egy – közös, **az identitás szempontjából alapvető (védett) tulajdonság** által meghatározott – csoport tagja(i) vagy tulajdona ellen irányulnak.³⁰⁵ A gyűlölet-bűncselekmények a támadott személy (csoport) identitásának valamely – valós vagy vélt – lényegi aspektusát veszik célba. A törvényben védett tulajdonságok megállapításakor ezért a csoport identitását meghatározó, alapvető jellemző(k) azonosítására van szükség. A védendő csoportok körét mind a speciális történelmi tapasztalatok, mind a jelenleg fennálló társadalmi problémák is befolyásolhatják.³⁰⁶

A gyűlölet-bűncselekményeket leggyakrabban **kisebbségi** közösségek tagjai ellen követik el, de a **többségi közösségek tagjai ellen is irányulhatnak.** A *nemi alapú gyűlölet-bűncselekmények* például aránytalanul nagy számban érintik a **nőket**. A jogegyenlőség elvére

---

volna a sértett, mert az magyar volt. A bíróság a törvényszék álláspontja szerint azért jutott ezzel ellentétes irányú következtetésre, mert *csupán az elhangzott kijelentés tartalmára volt figyelemmel, a cselekmény körülményeit, a vádlott megelőző magatartását és általában a magyarsághoz való viszonyulását – minthogy ezen körülményeket ítéletének tényállásában sem rögzítette – semmilyen formában nem értékelte.*” Lásd a Miskolci Törvényszék Fkf.1099/2013/10. számú, 2014 februárjában hozott másodfokú ítéletét.

A harmadfokú bíróság – ezzel szemben – úgy foglalt állást, hogy a közösség tagja elleni erőszak „megvalósulásához *nem szükséges, hogy az elkövető általában is ellenérzéssel viseltesen az adott közösség iránt, elegendő annak a konkrét cselekmény idején való tanúsítása.* Ez állapítható meg fk. I. r. vádlott tekintetében is, akinek gondolkodásmódját – ha csak rövid időre is, de – teljességgel eluralta a sértett magyar származása iránt érzett **indulat.**” Lásd a Debreceni Ítéltábla 2014 júniusában hozott, Fkhar.248/2014/7. számú ítéletét. (EBD2015. B.3. [26])

³⁰² Vö: 14. és 81-82. o.

³⁰³ Az előítélet nem egyik pillanatról (napról) a másikra kialakuló, heves érzelmi, nagyfokú ellenséges indulati állapottal jár, hanem tartós(abb) beidegződést jelent. Az előítéletek, a sztereotípiák mélyen be vannak ágyazva a társadalom kultúrájába, nem velünk születettek, hanem a szocializáció útján sajátítja el őket az egyén. A társadalom kultúrájától függ, hogy kikkel szemben vannak előítéleteink. Lásd: Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó Budapest, 2003, 341. o.

³⁰⁴ Lásd a Kúria Bfv.II.590/2012/18. számú ítéletét. (Vö: 45. o.)

A *Legfőbb Ügyészség* hivatkozott körlevelében is szerepel, hogy vegyes motívum esetén is megállapítható a gyűlölet-bűncselekmény, ha az *előítéletes indíték* meghatározó. (Vö: 50. o.)

³⁰⁵ A *leggyakrabban védett tulajdonságok* a faj, a bőrszín, a nemzeti és az etnikai származás, melyeket szorosan követ a vallás, illetve a szexuális orientáció, a nem és a nemi identitás, valamint a fogyatékosság. A „*faj*” (race) kifejezést a nemzetközi emberi jogi dokumentumok széles körben használják, de ez nem jelenti annak elismerését, hogy különböző emberi fajok léteznének. (Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 15-16. o.) Vö: 13. o.

³⁰⁶ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 47-57. o. (Vö: 13. o.)

tekintettel a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó **törvények nem tehetnek különbséget a védett csoportokon belül.**³⁰⁷

A magyar büntetőjogi szabályozás a védett csoportok körének *nyílt listás* felsorolását tartalmazza mind a két vizsgált tényállásában.³⁰⁸ Az alapvető jogok biztosának korábbi javaslatával összhangban mindazonáltal **szükségesnek tartom felhívni a jogalkotó figyelmét**, hogy a **közösség tagja elleni erőszak** tényállása tekintetében megfontolandó lenne **kiterjeszteni a védelmet a védett csoportok tagjaihoz kötődő személyekre is** (pl. családtagok, szimpatizánsok), akikkel szemben nem feltétlenül a csoporthoz való (vélt) tartozásuk miatt, hanem kifejezetten azért is elkövethetnek közösség tagja elleni erőszakot, mert tudják róluk, hogy a csoporthoz tartozó személy(ek) támogatói, családtagjai.³⁰⁹

6.2.1. A nemzeti csoport fogalmának értelmezése

A **közösség elleni izgatás** tényállásában a **védett csoportok köre eredetileg** (1989 és 1996 között) a *magyar nemzetre vagy valamely nemzetiségre, valamely népre, felekezetre vagy fajra, továbbá a lakosság egyes csoportjaira terjedt ki*, az Alkotmánybíróság az Abh.-ban ezek közül a „lakosság egyes csoportjai” kitétel értelmezését tartotta szükségesnek.³¹⁰ A tényállás ezen szövegezése tehát egyértelműen meghatározta a magyar nemzetet, a nemzetiségeket, más nemzeteket (nép), vallási, „faji” és egyéb csoportokat (felekezet és a lakosság egyes csoportjai) a védett csoportok között.

A tényállás 1996. június 15-től hatályos módosítása alapján a védett csoportok köre a magyar nemzetre, valamely **nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportra**, illetve a lakosság egyes csoportjaira **változott**, és a *hatályos Btk. is* lényegében *ezt a felsorolást tartalmazza* (a lakosság egyes csoportjainál külön nevesítve a fogyatékossgot, a nemi identitást és a szexuális irányultságot).³¹¹

A **közösség elleni izgatás** tényállását módosító, illetve a *nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak* tényállását³¹² beiktató **1996. évi XVII. törvény indokolása** szerint „a nemzetiség kifejezést a javaslat kiiktatja, és a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvénnyel [Nktv.] összhangban a **nemzeti csoport** kifejezést használja.”³¹³ A hivatkozott törvény ugyanakkor a „*nemzeti és etnikai kisebbség*” kifejezést tartalmazta, a „**nemzeti, etnikai csoport**” fogalmat csupán egyetlen esetben, szintén **kisebbség**

³⁰⁷ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 39. o. (Vö: 13. o.)

³⁰⁸ A védett csoportok körének meghatározásával összefüggő kérdéseket részletesen elemzi: Átol Dorottya – Dombos Tamás – Jovánovics Eszter – M. Tóth Balázs – Pap András László – Udvari Márton: *Közösség tagja elleni erőszak* (Alternatív kommentár), Fundamentum 2013. 3. szám, 79-92. o.
<https://fundamentum.hu/sites/default/files/fundamentum-13-4-10.pdf>

³⁰⁹ Vö: 63. o.

³¹⁰ **régi Btk. 269. §** (1) Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, b) valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, [...]. (Vö: 23. o.)

³¹¹ **régi Btk. 269. §** Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet, b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre uszít, [...]. (Vö: 23-24. o.)

Btk. 332. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet ellen, b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja ellen, vagy c) a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai ellen – különösen fogyatékossgára, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel – erőszakra vagy gyűlöletre uszít, [...].

³¹² **régi Btk. 174/B. §** (1) Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoporthoz tartozása, vagy vélt tartozása miatt bántalmaz, [...]. (Vö: 20. o.)

³¹³ A törvényjavaslat indokolását lásd: 20. és 24. o.

értelemben használta.³¹⁴ Az Alkotmánybíróság a közösség elleni izgatás tényállását érintően – az Abh.-t követően hozott határozataiban – nem vizsgálta a védett csoportok körét.

A nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak tényállásának elnevezését **közösség tagja elleni erőszakra** változtató 2008. évi LXXIX. törvény – a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoportok (vélt) tagjain túl – már a lakosság egyes csoportjaihoz tartozó személyeket is védelemben részesítette, és a *hatályos Btk.* is ezt a szabályozást követi.³¹⁵ A **Btk. indokolása** elsődlegesen a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvényre (Njtv.) hivatkozik, kimondva, hogy „*e rendelkezésre figyelemmel a törvény büntetendővé nyilvánítja a közösség tagja elleni erőszakot.*”³¹⁶ A 2012. január 1-jétől hatályos Njtv. ugyanakkor – az Nktv.-vel szemben – már a **nemzetiség** kifejezést használja, de a Btk. nem követte ezt a fogalmi változást.³¹⁷

A nemzeti, illetve az etnikai csoport fogalmát a **Btk. magyarázatok** sem határozzák meg, illetőleg kizárólag az Njtv.-ben felsorolt nemzetiségekre utalnak.³¹⁸ A védett csoportok körét elemző szerzők is leszögezik, hogy a *nemzeti csoport* kifejezés tartalmát a magyar jog nem határozza meg egyértelműen. „*Etnikai kisebbség*” (csoport) alatt pedig a nemzetközi jog azon népcsoportokat érti, amelyeknek nincs nemzetállamuk.³¹⁹

³¹⁴ Nktv. 1. § (2) E törvény értelmében **nemzeti és etnikai kisebbség** (a továbbiakban: kisebbség) minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

7. § (1) Valamely **nemzeti, etnikai csoport**hoz, *kisebbséghez* (a továbbiakban: **kisebbséghez**) való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A *kisebbségi csoport*hoz való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető.

³¹⁵ **régi Btk. 174/B. § (1)** Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt bántalmaz, [...]. (Vö: 20. o.)

Btk. 216. § (1) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt olyan, kihívóan közösséggellenes magatartást tanúsít, [...].

³¹⁶ Njtv. 9. § (Vö: 22. o.)

³¹⁷ Njtv. 1. § (1) E törvény értelmében **nemzetiség** minden olyan – Magyarország területén legalább egy évszázada honos – népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul.

(3) Az (1) bekezdés szerinti nemzetiségeket az 1. melléklet sorolja fel.

1. melléklet „E törvény értelmében **nemzetiségnek** minősül: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.”

³¹⁸ Karsai Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Btk. 216. §-ához*: A tényállás szempontjából *védett csoportok* a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási, illetve egyéb lakossági csoportok. A **nemzetiségi csoportok**hoz lásd az Njtv. 1. mellékletét. Kiemelendő, hogy a vallási csoporthoz tartozás büntetőjogi védelme nem függ attól, hogy az adott vallási közösséget az aktuális törvényi szabályozás egyháznak tekinti-e. A lakosság egyes csoportjaihoz tartozóknak tekinthetők a lakosság valamely szempont szerint homogénnek tekinthető, szervezett vagy akár szerveződés nélküli csoportjai [vö. Abh.], ezek közül példálózó jelleggel a fogyatékoságot, a nemi identitást és a szexuális irányultságot nevesíti a törvény, de lehet szó akár életkori vagy foglalkozási csoportokról is. (Lásd: Jogtár). Egy másik *kommentár* szintén az Njtv.-ben felsorolt nemzetiségekre hivatkozik, illetve a faji és a vallási csoport fogalmát értelmezi röviden. (Lásd: Belovics Ervin (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész* hvgorac, Budapest, 2019, 268. o.)

³¹⁹ Álláspontjuk szerint a *romák* esetén etnikai csoport ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekményekről beszélhetünk. (Átol – Dombos – Jovánovics – M. Tóth – Pap – Udvari: i. m. 84-85. o.)

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleménye – a **közösség elleni uszítás** tényállása kapcsán – az alábbiakat rögzítette: „A *speciális jogi tárgyak* a magyar nemzet, valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai lehetnek. [...] A magyar nemzet fogalma értelmezést nem igényel. **A nemzeti, etnikai csoport a nemzetiség fogalmával azonosítható.** A nemzetiségek jogairól rendelkező 2011. évi CLXXIX. törvény szerint a nemzetiségek a magyar politikai közösség részei, államalkotó tényezők.”³²⁰

A **legfőbb ügyész** a Hajónapló-ügyben írt megkeresésemre 2020 májusában küldött válaszában kifejtette, hogy a Btk. az Értelmező rendelkezések között nem határozza meg a nemzeti csoport fogalmát, ezért *ahol a törvényi tényállásban a nemzeti csoport fogalma szerepel*, azt tartalmilag **az Njtv.-ben foglalt meghatározással összhangban kell értelmezni**, vagyis a törvényben felsorolt, Magyarországon élő nemzetiségeket foglalja magában.³²¹

Az 5/2020. számú elvi állásfoglalásomban már érintőlegesen jeleztem, hogy megítélésem szerint a *nemzeti csoport fogalmának az Njtv. szerinti nemzetiségek fogalmával való azonosítása* – mind formai, mind tartalmi szempontból – **aggályosnak** tekinthető.

Álláspontom szerint további problémát jelent, hogy **a közösség tagja elleni erőszak tényállása – ellentétben a közösség elleni uszítással – a védett csoportok között nem tartalmazza a magyar nemzetet.** A két tényállásban szabályozott védett csoportok között ugyanis ez az egyetlen – nem éppen elhanyagolható – különbség.³²²

A **logikai értelmezés szerint** a – védett csoportok körét egyébként azonos elnevezésekkel meghatározó – két tényállás összevetése alapján *az a következtetés vonható le*, hogy ha az egyik tényállás a megalkotása óta – első helyen – tartalmazza a védett csoportok között a magyar nemzetet, a másik esetében viszont a jogalkotó sem eredetileg, sem a módosítások során nem foglalta bele a tényállásba, akkor az utóbbi tényállásban nem tartozik a védett csoportok közé.³²³

Utalni szeretnék rá, hogy az Abh2.-ben vizsgált, az Országgyűlés által 2003. december 8-án elfogadott törvény (**Btkm.**) a közösség elleni izgatás tényállásában a védett csoportok körét a következőképp szabályozta: „Aki nagy nyilvánosság előtt **valamely nemzet, vagy valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai** ellen gyűlöletre izgat, [...]”³²⁴

A bírói gyakorlat mindazonáltal korábban **eltérő következtetésre** jutott. A **Fővárosi Bíróság** az ún. Tavaszmező utcai-ügyben, 2011 októberében hozott másodfokú ítéletben kifejtette: „Bár a tényállást a Btk.-ba beiktató 1996. évi IV. [XVII.] törvény 3. §-a **elsődlegesen**

³²⁰ „A nemzeti és etnikai csoport fogalma alá nem sorolhatók a letelepedett külföldi állampolgárok és a hontalanok csoportjai, a bevándorlók, a menekültek. Ezek mint lakossági csoportok részesülhetnek büntetőjogi védelemben.” Lásd: Összefoglaló vélemény, IV. melléklet, 4. pont.

³²¹ Vö: 69. o. A nemzeti, illetve az etnikai csoport fogalmát nemcsak a közösség tagja elleni erőszak és a közösség elleni uszítás, hanem a *népirtás* (Btk. 142. §) és az *emberiesség elleni bűncselekmény* [Btk. 143. § (1) bekezdés h) pont] tényállásai is tartalmazzák.

³²² „A *közösség elleni uszítás* feltétlenül valamely konkrét, létező (és nem csak vélelmezett) csoport ellen irányul, sőt a *legátfogóbb, alaptörvény(alkotmány)-védte csoport, a magyar nemzet ellen is irányulhat.*” (Összefoglaló vélemény, 9. o.) Vö: 45. o.

³²³ Tekintettel arra, hogy az **analógia** a büntetőjogban **tilos**, az arra való hivatkozás, miszerint a „rokon” tényállás, a közösség elleni uszítás a védett csoportok között tartalmazza a magyar nemzetet, a *nullum crimen sine lege stricta* elvre figyelemmel nem fogadható el. (Lásd pl. Átol – Dombos – Jovánovics – M. Tóth – Pap – Udvari: i. m. 83. o. és Németh-Szebeni: i. m. 5. pont)

³²⁴ Vö: 34. o.

az országban élő nemzeti, etnikai kisebbségeknek, faji vagy vallási csoportoknak kívánt a korábbiakhoz képest *hatékonyabb védelmet nyújtani*, (itt kell utalni a 90-es évek elején elszaporodott szkinhed támadásokra), nyilvánvaló, hogy a tényállás beiktatásakor és jelenleg is a 174/B. §-nak a sértett körére vonatkozó fogalmait, ezen belül is a **nemzeti és etnikai csoportot** – még ha vannak is ezzel ellentétes álláspontok – **tágan kell értelmezni, indokolatlan és elfogadhatatlan megkülönböztetést eredményezne a sértetti körnek az 1993. évi LXXVII. törvény [Nktv.] 1. §-ának (2) bekezdése szerinti nemzeti és etnikai kisebbségre való szűkítése.** Ezt a megközelítést alapozza meg az is, hogy a 2008. évi LXXIX. törvény a bűncselekmény megnevezését a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszakra közösség tagja elleni erőszakra változtatta, és büntetendővé nyilvánította a lakosság egyes csoportjai elleni erőszakot is, így a büntetőjogi védelem valamennyi olyan közösség, csoportosulás tagjára kiterjed, akit a csoporthoz való tartozása vagy annak vélelmezése miatt bántalmaznak, avagy erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítenek valaminek a megtételére vagy eltűrésére. Nem hagyhatják figyelmen kívül e tényállással, illetőleg a sértetti körrel kapcsolatban kételyeket megfogalmazók azt, hogy **relatív, a tényleges szituációtól is függő, hogy adott helyen és időben ki tekinthető többségnek, illetve kisebbségnek.**”³²⁵

A **Kúria** az ügyben 2013 februárjában hozott ítéletében rögzítette, hogy „a bűncselekmény az emberi méltóságot és emellett, illetve ezen belül a különböző kisebbségeket védi; elsősorban a nemzeti, etnikai, faji, vallási vagy más csoportok elleni erőszakos fellépést tilalmazza. A bűncselekmény védett jogi tárgya: a diszkrimináció nélküli együttéléshez fűződő társadalmi érdek. Az a rendeltetése, hogy senkit ne érhessen bántalmazás vagy bántódás amiatt, mert más népcsoporthoz tartozik. Amint azt a Fővárosi Bíróság helyesen rögzítette ítéletében, *relatív és mindig a tényleges szituációtól is függ, hogy adott helyen és időben ki tekinthető többségnek, illetve kisebbségnek.*”³²⁶

A **Kúria**, a sajobábonyi ügyben, 2014 májusában hozott ítéletében azt is leszögezte: „Amint azt a Debreceni Ítéltábla helyesen rögzítette, *téves és szakszerűtlen mindazon okfejtés, amely a sértetti kör leszűkítésére irányul. Ez alapvetően ellentétes lenne a diszkriminációtól mentes együttélés oltalmának követelményével, különösen pedig az 1969. évi 8. számú törvényerejű rendelettel kihirdetett, „A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről”* szóló, New Yorkban, 1965. december 21-én elfogadott **nemzetközi egyezmény**nel, mely a Magyar Állam számára egyértelmű jogi kötelezettséget ír elő, többek között büntetendő cselekménnyé nyilvánítva minden, más etnikai származású személyek csoportja ellen irányuló erőszakos cselekedetet (Egyezmény 4. Cikk a) pontja).”³²⁷

Ahogy azt már többször is hangsúlyoztam, a jogegyenlőség elvére figyelemmel a **gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogi szabályozás nem tehet különbséget** a védett tulajdonság alapján meghatározott **egyes csoportokon belül** további csoportok között, vagyis a **védett csoportok körébe minden népcsoportnak (nemzetnek) bele kell tartoznia, a vizsgált**

³²⁵ Lásd a Fővárosi Bíróság Fkf.8472/2011/38. számú ítéletét.

³²⁶ Bfv.II.590/2012/18. (Vö. 45. o.)

³²⁷ Lásd: Bhar.118/2014/11. és Debreceni Ítéltábla Fkf.498/2013/13. Ezt később a Debreceni Ítéltábla másik ítélete is megerősítette (Fkhar.248/2014/7., EBD2015. B.3. [25]).

tényállásokban ugyanakkor egyes védett csoportok meghatározása nem értelmezhető egyértelműen.³²⁸

A „**nemzeti, etnikai csoport**” eredetileg kisebbségként való törvényi meghatározása, valamint a **nemzeti (etnikai) csoport** fogalmának előzőekben hivatkozott, **nemzetiségként** való értelmezése mellett figyelemmel kell lenni arra a tényre, hogy a jogalkotó kizárólag a gyűlöletbeszédet szankcionáló **közösség elleni izgatás** esetén tartotta szükségesnek kiemelten kezelni a magyar nemzet elleni gyűlöletre uszítást, hiszen ebben az esetben az alapcselekmény (a véleménynyilvánítás) nem bűncselekmény. A törvényhozó sem eredetileg, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak tényállásának bevezetésekor, sem a tényállás elnevezésének **közösség tagja elleni erőszakra** való módosításakor, sem az új Btk. megalkotásakor *nem emelte be a magyar nemzetet a védett csoportok körébe*, kizárólag a – közösség elleni izgatás tényállásában eredetileg is szereplő – „lakosság egyes csoportjai” kitétel beiktatását tartotta szükségesnek. Ez a – töretlen – **jogalkotói szándék** arra (is) utalhat, hogy a jogalkotó a hazánkban jellemzően előítéllettől sújtott, társadalmi kirekesztéssel szembenező csoportok védelmét tartotta szükségesnek a sui generis gyűlölet-bűncselekményi tényállás keretében. Ebben az esetben ugyanis az „alapcselekmények” önmagukban is bűncselekményt (garázdaság, kényszerítés, testi sértés) képeznek, vagyis nem maradnak büntetlenül.

Az egyes döntésekben a „sértetti körbe” vont **magyar nemzetet különféleképpen** – „népcsoport”, „nemzeti közösség”, „nemzeti és etnikai csoport”, illetve „nemzetiség” – **határozták meg.**³²⁹ A törvényi tényállásban védett csoportként szereplő **nemzeti (és etnikai) csoport fogalmának „tág értelmezése”** – noha megfelel a jogegyenlőség alkotmányos elvének – megítélésem szerint *a törvény szöveg szerinti értelmétől eltérő, súlyosabb elbírálást jelentő bírói jogalkalmazást eredményezett.*³³⁰ Azt is szeretném leszögezni, hogy A faji megkülönböztetés elleni egyezmény valóban nemzetközi jogi kötelezettséget ír elő a részes államok számára bizonyos cselekmények törvény általi büntetendővé nyilvánítására, ezeket a cselekményeket azonban – a **nullum crimen sine lege certa** elvének megfelelően – *a részes államoknak kell bűncselekménnyé nyilvánítaniuk és büntető törvénybe iktatniuk.*³³¹

Az **alkotmányos büntetőjog** követelményei szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró *diszpozíciónak határozottnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie.* Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó *törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása.*

³²⁸ Az alapvető jogok biztosa korábban arra hívta fel a figyelmet, hogy *a közösség elleni uszítás esetén a védelmet a magyar nemzeten túl más nemzetekre is szükséges kiterjeszteni*, de ezt a jogalkotó nem vette figyelembe. (Vö: 63. o.)

³²⁹ más népcsoport: Kúria Bfv.II.590/2012/18. és Kúria Bhar.118/2014/11.; magyarság, mint nemzeti közösség: Kúria Bfv.1233/2015/5.; nemzeti és etnikai csoport: Fővárosi Bíróság Fkf.8472/2011/38.; magyar nemzetiségi csoport: Debreceni Ítéltábla Fkhar.248/2014/7. és Fővárosi Ítéltábla Bhar.268/2015/5.

³³⁰ Lásd a *nullum crimen sine lege stricta* elvet (86. o.). A törvényi tényállás tekintetében a sértetti körben foglalt indokolatlan megkülönböztetés (diszkrimináció) megállapítására az *Alkotmánybíróság* lett volna jogosult. Vö: A gyűlöletre uszítás – mint elkövetési magatartás – büntetőjogi fogalom, amelynek tartalmát az ítélkezési gyakorlat töretlen következetességgel határozza meg, „figyelembe véve azt az általános jogdogmatikai alapelvet is, hogy büntető anyagi jogi szabály kiterjesztő értelmezésének – kiváltképpen, ha az alkotmányos alapjogot korlátoz – nincs helye.” (EBH1999. 5.)

³³¹ Lásd az 1996. évi XVII. törvény általános indokolását (20. o.). Az egyezmény szövegét lásd: 16-17. o. Vö: A faji megkülönböztetés elleni egyezmény, amelyre a Legfőbb Ügyészség külön hivatkozott, „a magyar államra, mint aláíróra vonatkozóan tartalmaz vállalt kötelezettséget arra, hogy mely magatartásokat nyilvánítson törvény által büntetendő cselekménnyé.” (EBH1999. 5.)

*Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést, ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről.*³³²

Mindezekre tekintettel álláspontom szerint megállapítható, hogy **a nemzeti (és etnikai) csoport fogalma nem felel meg az alkotmányos büntetőjog** – ezen belül is **a határozott büntető törvény – követelményének** (*nullum crimen / nulla poena sine lege certa*).

6.2.2. A lakosság egyes csoportjai körének értelmezése

A Kúria 2023-as döntésében leszögezte, hogy a törvényi tényállás szerinti *nyílt lista* és az ehhez kapcsolódó törvényi indokolás kiszélesítette a bűncselekmény (közösség tagja elleni erőszak) lehetséges alkalmazási körét. Ez pedig azt jelenti, hogy a jogalkalmazás, **a bíróság feladata**, hogy a konkrét ügyek kapcsán, esetről-esetre vizsgálja és tartalommal megtöltse a „lakosság egyes csoportjai” kitételt. E körben a korábbi bírósági határozatok mellett különösképpen figyelemmel kell lenni az Alkotmánybíróság újabb, **3206/2014. (VII. 21.) AB határozatában** foglaltakra.³³³

A döntés vonatkozó része kimondja: „Az Alkotmánybíróság emlékeztet arra, hogy az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése az alapjogok egyenlőségét és a diszkrimináció tilalmát tartalmazza. Az alkotmányos szabály szerint „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékosság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.” A tételesen felsorolt tulajdonságok mellett az **„egyéb helyzet szerinti különbségtétel”** fordulat nyújt garanciát ahhoz, hogy az előre nem látható, de a felsorolásban szereplő tulajdonságokhoz döntő hasonlóságot mutató helyzetben élő személyeket se érhesse hátrányosan sújtó különbségtétel. Ez a fordulat ad lehetőséget az Alkotmánybíróságnak arra, hogy a társadalom aktuális változásaira időszerűen reagálva mindig maga határozhassa meg, **melyek a társadalom sérülékeny csoportjai**, vagyis *mely csoporthoz tartozók tekinthetők kiszolgáltatottnak, kirekesztettnek, illetve folyamatos, és indokolatlan hátránnyal sújtottaknak*. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése ennek megfelelően egy nyílt felsorolást tartalmaz, ám *ez a nyílt felsorolás korlátlanul nem bővíthető*. Nem nyújt védelmet olyan személyeknek, akiket valamely szabály ugyan éppen hátrányosan érint, de mégsem diszkriminál. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében garantált diszkriminációtilalom ugyanis csupán olyan élethelyzeteket ölelhet át, amelyekben **az emberek önazonosságát, identitását meghatározó lényegi tulajdonságuk miatt előítélettel, vagy társadalmi kirekesztéssel néznek szembe**. Vagyis a **diszkriminációtilalom** alkotmányos klauzulája elsődlegesen **a társadalom** személyben rejlő és tetszés szerint nem változtatható tulajdonság mentén elkülönülő **csoportjainak védelmét szolgálja**.³³⁴

A Kúria kiemelte, hogy „ez a jogértelmezés kellő mértékben leszűkíti az egyenlő bánásmódhoz való alapjog alkalmazási körét, és megfelelő zsinórmértéket ad arra nézve, hogy az „egyéb helyzet” szerinti megkülönböztetés valójában nem jelenthet bármilyen helyzetet (tulajdonságot). [...] amit pedig az Alaptörvény „egyéb helyzet” szerinti különbségtételként

³³² ABH 1992, 176. (Vö: 30. o.)

³³³ BH2023. 178. [75]-[76]

³³⁴ 3206/2014. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [27]

tilalmaz, megfelel annak, amit a büntetőjog a gyűlölet-bűncselekmények, ekként a közösség tagja elleni erőszak tényállása „lakosság egyes csoportjai” köréként fogalmaz meg.”³³⁵

A Kúria ezen – az Alkotmánybíróság döntésével összhangban álló – értelmezése véleményem szerint **megoldást nyújthat a védett csoportok körének túl tág meghatározásával összefüggő alkotmányossági problémákra.**³³⁶ Megoldást nyújthat továbbá arra a jogértelmezési problémára is, miszerint **az előítélettel, társadalmi kirekesztéssel nem sújtott – ellenkezőleg az előítéletet, kirekesztést terjesztő – társadalmi csoportok (pl. „gárdisták”, „szkinhedek”) ne tartozhassanak a – büntetőjog által kiemelten – védett csoportok körébe.**³³⁷

6.3. Az előítéletes motívum értékelése az aljas indok minősítő körülmény körében

A joggyakorlat-elemző csoport véleményében leszögezte, hogy a Btk.-ban egyes bűncselekmények esetén súlyosabban minősítő körülményként szabályozott **aljas indokból elkövetettség magában rejti** a rasszista vagy más gyűlöletmotívumtól vezérelt cselekmények súlyosabb büntetendőségét. Kiemelte továbbá, hogy *az ítélkezési gyakorlatban elfogadott, hogy a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként kell értékelni az aljas indokból elkövetést* – tehát a rasszista vagy más gyűlöletmotívumból elkövetést is – mindazon bűncselekmények körében is, amelyeknél ez nem súlyosabban minősítő körülmény.³³⁸ Az aljas indok, mint minősítő vagy súlyosító körülmény **alkalmas lehet a sui generis bűncselekmények körén kívül is a gyűlöletmotívum kellő súlyú értékelésére.**³³⁹

A joggyakorlat-elemző csoport ugyanakkor **jogosnak találta az ECRI Magyarországról készült ötödik országjelentésében foglalt kritikát**, miszerint aggályos, hogy a Btk. nem nevesíti külön a rasszista indítást, mint az aljas indok egyik formáját, és nincs olyan általános rendelkezés sem, ami alapján a „faji” indítást kifejezetten súlyosító körülmény lenne a „közönséges” bűncselekmények esetében.³⁴⁰ Mindezek eredményeként *gyakorlatilag lehetetlen a „faji” indítástú bűncselekmények figyelemmel kísérése Magyarországon.* Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészégi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) adatai alapján ugyanis csak az állapítható meg, hogy hány emberölés, testi sértés, illetve más bűncselekmény

³³⁵ BH2023. 178. [77]

³³⁶ Értelmét veszti a szimbolikus jogalkotás, ha a jogalkotó a fokozott védelmet bármely közös ismérvvel rendelkező, így gyakorlatilag végtelen számú csoportnak (pl. futballdrukkerek vagy a bélyeggyűjtők) megadja. A túlon túl széles körű büntető jogalkotás alkotmányos tételekkel is ütközhet. A bíróság elvileg képes lenne a jogalkotó hibáit korrigálni. (Kriminológia, 30.4.3. pont)

³³⁷ Lásd a Miskolci Törvényszék 3.Bf.2023/2012/51. és a Fővárosi Ítéltábla Bhar.268/2015/5. számú jogerős ítéleteit. (Vö: 85. és 87-88. o.)

³³⁸ Az **56. Bkv.** szerint: „Az egyes bűncselekményeknél súlyosabban vagy enyhébben minősülő esetként szabályozott körülmény az ilyen minősített esetet nem tartalmazó más bűncselekmények elbírálásánál súlyosító vagy enyhítő lehet.” [56. BK vélemény - a büntetés kiszabás során értékelhető tényezőkről | Kúria](#)

³³⁹ Összefoglaló vélemény, 8. o. (Vö: 44. o.)

³⁴⁰ Az ECRI jelentése Magyarországról – Ötödik ellenőrzési ciklus (elfogadva: 2015. március 19., közzétéve: 2015. június 19.) 13. *Negyedik jelentésében az ECRI azt ajánlotta*, hogy iktassanak be a büntető jogszabályok közé olyan rendelkezéseket, amelyek kifejezetten *súlyosbító körülménynek tekintik a faji indítást*, figyelembe véve a 7. sz. GPR 21. pontját. [...] A hatóságok megállapították, hogy a rasszista indítást minden esetben *aljas indoknak minősül*. Az ECRI véleménye szerint ezt nevesíteni kellene a Büntető Törvénykönyvben, és minden bűncselekményre ki kellene terjeszteni. 14. *Az ECRI megismétli azt az ajánlását, hogy a Büntető Törvénykönyvbe vegyék be a rasszista indítást*, mint nevesített súlyosbító körülményt minden bűncselekmény esetében.

<https://rm.coe.int/fifth-report-on-hungary-hungarian-translation-/16808b57ea>

minősül aljas indokból elkövetettnek. Bár a nyilvántartás rendszere ezt lehetővé tenné, a faji és más **előítélet motívum az ENyÜBS-ből nem tűnik ki.**³⁴¹

Az ECRI hatodik országjelentésében megismételte azon **ajánlását**, hogy a rasszista motívum minden bűncselekmény esetében külön súlyosbító körülményként szerepeljen a Btk.-ban.³⁴² A hatóságok jelezték az ECRI-nek, hogy *a gyakorlatban a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 56. számú véleménye lehetővé teszi az ilyen motívum figyelembevételét.* Emlékeztetve azonban a **jogbiztonság** fontosságára, az ECRI hangsúlyozta, hogy **a büntetőjogi rendelkezéseknek kellően világosnak kell lenniük** ahhoz, hogy az egyének ennek ismeretében alakíthassák saját magatartásukat, és hogy a rendelkezések védelmet nyújtsanak a jog önkényes alkalmazásával szemben is.³⁴³

Az ECRI üdvözölte, hogy 2018 júliusában *az ENyÜBS-ben bevezették a gyűlöletből elkövetett bűncselekmények megjelölésének és a védett tulajdonságok azonosításának lehetőségét*, ugyanakkor megjegyezte, hogy az ENyÜBS adatai *a nyomozás és a vádemelés alatt álló ügyekre korlátozódnak*, és nem terjednek ki az ítélethozatalra.³⁴⁴ Az ECRI ezért **arra ösztönözte a hatóságokat, hogy fokozzák erőfeszítéseiket egy olyan adatgyűjtési rendszer kialakítása érdekében**, amely átfogó és következetes képet nyújt a gyűlöletből elkövetett bűncselekményekről, a bűncselekmény kategóriája, a gyűlölet motivációjának típusa, a célcsoport, valamint a bírósági nyomon követés és az eredmény szerint bontott adatokkal, és hogy *ezeket az adatokat tegyék hozzáférhetővé a nyilvánosság számára.*³⁴⁵

Az **igazságügyi miniszter** a 2/2023. számú elvi állásfoglalásban szereplő – az ECRI ajánlások teljesítésével kapcsolatos – szakmai javaslatommal összefüggésben **kifejtette**, hogy „a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről szóló **56. Büntető Kollégiumi Vélemény** alapján az egyes bűncselekményeknél súlyosabban vagy enyhébben minősülő esetként szabályozott körülmény az ilyen minősített esetet nem tartalmazó más bűncselekmények elbírálásánál súlyosító, vagy enyhítő lehet. *A rasszizmus, illetve más hátrányos*

³⁴¹ Összefoglaló vélemény, 8. o. és V. melléklet (Vö: 49. o.)

³⁴² *Ötödik jelentésében* az ECRI megjegyezte, hogy a Btk. nem rendelkezik arról, hogy a rasszista indíték minden bűncselekmény esetében súlyosbító körülménynek minősülne, ezért *az ECRI javasolta*, hogy a törvény kifejezetten tartalmazzon ilyen rendelkezést. (Az ECRI jelentése Magyarországról – Hatodik ellenőrzési ciklus, 64-65. pont) Az **ECRI 7. számú**, a rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó nemzeti jogalkotásról szóló **általános politikai ajánlása** szerint ugyanis a törvénynek biztosítania kell, hogy a rasszista motívum – az ajánlásban megjelölt és önálló tényállásban szabályozni javasolt (gyűlölet)bűncselekményeken kívül – minden más bűncselekmény esetén súlyosító körülménynek minősüljön. Lásd: ECRI General Policy Recommendation no. 7 on national legislation to combat racism and racial discrimination (adopted on 13 december 2002 and amended on 7 december 2017), 21. <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-7-revised-on-national-legislatio/16808b5aac>

³⁴³ Lásd: Az ECRI jelentése Magyarországról – Hatodik ellenőrzési ciklus, 64. pont

³⁴⁴ Az ECRI jelentése Magyarországról – Hatodik ellenőrzési ciklus, 58. pont

³⁴⁵ 2018 decemberében a *Belügyminisztériumban* – az EBESZ és a FRA szakértőinek részvételével – *szakmai műhelybeszélgetést tartottak* a gyűlölet-bűncselekmények regisztrálását és az adatgyűjtést érintően, melynek eredményeként számos ajánlást fogalmaztak meg a hatóságok felé.

Magyarország rendszeresen szolgáltat a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó **statisztikai adatokat** az EBESZ számára, ugyanakkor a szervezet szerint a statisztikák nem különböztetik meg kellően a gyűlölet-bűncselekményeket más bűncselekményektől. Lásd: <https://hatecrime.osce.org/hungary> és <https://hatecrime.osce.org/reporting/hungary/2023>

Az adatgyűjtéssel kapcsolatban lásd még a FRA 2018. június 19-én kiadott jelentését: Hate crime recording and data collection practice across the EU, 57-59. o. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-hate-crime-recording_en.pdf

megkülönböztetésen alapuló gyűlölet által motivált elkövetés mindig aljas indokból, illetőleg célból történő elkövetésnek minősül.” Amennyiben olyan bűncselekményt követnek el, amelynél az aljas indok, illetve cél a Btk.-ban nem minősítő körülmény, „a bíróság a büntetéskiszabás körében súlyosító körülményként értékelheti a hátrányos megkülönböztetésen alapuló gyűlölet célzatot, amennyiben az megfelelően bizonyított.” A fentiekre figyelemmel, álláspontja szerint nem szükséges a Btk. módosítása.³⁴⁶

A miniszternek írt válaszelevemben rámutattam, hogy a hivatkozott **BK vélemény semmilyen konkrét iránymutatást nem tartalmaz sem a gyűlölet motiválta, sem az aljas indokból elkövetett cselekményeket érintően.** Az a körülmény pedig, hogy a bíróság a büntetéskiszabás körében mit értékel(het) súlyosító körülményként, értelemszerűen a bírói mérlegelés körébe tartozó, jogalkalmazási kérdés. Tekintettel arra, hogy tudomásom szerint nem rögzíti semmilyen jogi norma, hogy „a rasszizmus, illetve más hátrányos megkülönböztetésen alapuló gyűlölet által motivált elkövetés mindig aljas indokból, illetve célból történő elkövetésnek minősül”, **arra kértem a minisztert**, vizsgálja meg a jogbiztonság fontosságát hangsúlyozó ECRI-ajánlás elfogadása mellett szóló érveket.

Az **alkotmányos büntetőjog** 6.2.1. pontban ismertetett követelményeire is figyelemmel megállapítható, hogy az **a semmilyen jogi normában nem rögzített „kijelentés”,** miszerint „a rasszizmus, illetve más hátrányos megkülönböztetésen alapuló gyűlölet által motivált elkövetés mindig aljas indokból, illetve célból történő elkövetésnek minősül”, **nem felel meg az írott büntető törvény követelményének** (*nullum crimen / nulla poena sine lege scripta*).

Megállapítható továbbá, hogy az „**aljas indokból vagy célból**” elkövetés, mint minősítő körülmény *mindössze hét bűncselekmény esetén szerepel a Btk.-ban*, ugyanakkor **az előítéletes motívum figyelembe vétele más, illetőleg nemcsak személyek, hanem vagyon ellen irányuló bűncselekményeknél is szükséges és indokolt** lenne.³⁴⁷ Ahogyan arra a 6/2020. számú elvi állásfoglalásomban nyomatékosan felhívtam a figyelmet, a Roma Holokauszt Emlékmű előítélet motiválta megrongálására már több alkalommal sor került.³⁴⁸

6.4. A gyűlöletbeszéd és a gyűlölködő, kirekesztő kijelentések megítélése

Ahogyan arra már hivatkoztam, az EBESZ a „gyűlöletbeszédet” (**hate speech**) nem vonja a gyűlölet-bűncselekmények körébe: *a szólás maga – a tiltott tartalom hiányában – nem büntetendő*, így ebben az esetben hiányzik a gyűlölet-bűncselekmények első lényegi eleme, az „alapcselekmény”.³⁴⁹ A „gyűlöletbeszédnek” *nincs nemzetközileg elfogadott definíciója*, az egyes országok büntetőjoga által tiltott tartalom pedig nagymértékben különbözik.³⁵⁰

A gyűlöletbeszédet érintően **az ECRI hatodik országjelentésében hangsúlyozta**, hogy „az államoknak fel kell hívniuk a figyelmet a gyűlöletbeszéd által jelentett veszélyekre és annak

³⁴⁶ XX-AJFO/37/3/2024. számú, 2024. február 19-én kelt levél

³⁴⁷ A kisebbségi biztos és az alapvető jogok biztosa is javasolták, hogy bizonyos – köztük vagyon elleni – bűncselekmények esetén szükséges lenne a gyűlöletmotívum minősítő körülményként történő feltüntetése a Btk.-ban. (Vö: 62-63. o.)

³⁴⁸ Lásd az 5.3. fejezetet.

³⁴⁹ Hate Crime Laws, OSCE/ODIHR 2022, 24. és 26-28. o. Amennyiben viszont a beszéd – előítéletes indítékkal – bűncselekmények közvetlen és azonnali elkövetésére uszít, akkor gyűlölet-bűncselekménynek kell tekinteni, akár csak a szóban elhangzott közvetlen fenyegetést. (Vö: 16. o.)

³⁵⁰ Lásd: Recommendation CM/Rec(2022)16 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech (Vö: 16. o.)

elfogadhatatlanságára azáltal, hogy küzdenek a félretájékoztatás, a negatív sztereotípiák és a megbélyegzés ellen; oktatási programokat dolgoznak ki a gyermekek és fiatalok, a köztisztviselők és a lakosság számára; támogatják a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemmel foglalkozó civil szervezeteket és esélyegyenlőségi szerveket; és ösztönzik a közszereplők mielőbbi fellépését a gyűlöletbeszéddel szemben.”

Ezzel kapcsolatban a testület azt az **ajánlást** fogalmazta meg, hogy „a közszereplőket, beleértve a bármely oldalt képviselő *politikai vezetőket egyértelműen ösztönözzék arra, hogy azonnal, határozottan és nyilvánosan foglaljanak állást a rasszista és LMBTI-fóbiás gyűlöletbeszéddel szemben, és minden ilyen megnyilvánulás ellen emeljenek szót, illetve ellenpéldával reagáljanak. A választott testületeknek és a politikai pártoknak megfelelő magatartási kódexeket kell elfogadniuk, amelyek tiltják a gyűlöletbeszédet, felszólítják tagjaikat és követőiket, hogy tartózkodjanak a gyűlöletbeszédben való részvételtől, annak támogatásától vagy terjesztésétől, továbbá szankciókat írnak elő.*”³⁵¹

Ahogy arra már utaltam, az **Alkotmánybíróság** több határozatában is felhívta a figyelmet a **közszereplők kiemelt felelősségére** a gyűlöletbeszéd elleni fellépés kapcsán.³⁵² **Magam is sokszor hangsúlyoztam**, hogy a kirekesztés és a gyűlöletbeszéd elleni fellépés, vagy – épp ellenkezőleg – az előítéletek megerősítése és a gyűlöletkeltés révén a közszereplők megnyilvánulásainak kiemelt jelentősége van.³⁵³

Az Alaptörvény 2013. április 1-jétől hatályos módosítása a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányos korlátjaként határozta meg egyrészt mások emberi méltóságának, másrészt a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértését. A korlátozás alaptörvényi szintű deklarálását **az indokolta, hogy** az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatára figyelemmel törvényi szinten **nem volt biztosítható a gyűlöletbeszéddel szembeni hatékony fellépés.**³⁵⁴

A **2/2024. számú elvi állásfoglalásomban** – elsősorban a Gárda-ügyben hozott bírói döntések kapcsán – már részletesen foglalkoztam a gyűlölködő, kirekesztő kijelentések megítélésével. A Gárda felosztatása ügyében másodfokon eljáró bíróság rögzítette, hogy a faddi és tatárszentgyörgyi beszédek számos, a cigányságra vonatkozó **kirekesztő megnyilvánulást** tartalmaztak. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (**Bíróság**) gyakorlata szerint a véleménynyilvánítás szabadságának a **védelme az ilyen véleményekre nem terjed ki**, mert ezek az **Egyezmény értékei elleni támadást** jelentenek. A demokratikus jogállam elvére figyelemmel az alkotmányos értékek védelmét célzó keretekbe **a rasszista, kirekesztő megnyilvánulások szintén nem férnek bele.**³⁵⁵ A bíróság ugyanakkor kifejtette, hogy a politikai szónoklatokkal és a közérdekű vitákkal kapcsolatban e jog korlátozására csak szűk

³⁵¹ Az ECRI jelentése Magyarországról – Hatodik ellenőrzési ciklus, 47. és 50. pontok

Az erre adott **kormányzati válasz** szerint: „A magyar kormány elítéli a gyűlöletbeszéd minden formáját, legyen az vallási, kisebbségi vagy bármilyen más csoport ellen irányuló. Az ECRI azt állítja, hogy a gyűlöletbeszéd azonnali és nyilvános elítélése még mindig nem általános, a jelentés azonban csak pozitív példákat hozott fel.” Ez azonban nyilvánvalóan nem így van, az ECRI ugyanis *számos konkrét negatív példát mutatott be* a jelentésében (40-46. pontok). Lásd: <https://rm.coe.int/6th-ecri-report-on-hungary-translation-in-hungarian-/1680aa6821>

³⁵² Vö: 34. és 39. o.

³⁵³ Lásd pl. 2/2024. sz. elvi állásfoglalás 81. o., <https://nemzetisegijogok.hu/hu/web/njbh/-/2681089-48>

³⁵⁴ Vö: 8-9. o.

³⁵⁵ Fővárosi Ítéletábra Pf.20.738/2009/7. Részletesen lásd: 2/2024. sz. elvi állásfoglalás 4.1.1. fejezet

körben van lehetőség, **a véleménynyilvánítási jog ezért kiterjed a gyűlölködő kijelentésekre is mindaddig, amíg nem alkalmasak erőszak szítására.**³⁵⁶

A fenti megállapítás a Gyöngyöspatán és más településeken „járőrözéseket” tartó Szébb Jövőért Polgárőr Egyesület felosztatása iránt indított perben a bíróság ítéletében már úgy jelent meg, hogy „*a véleménynyilvánítási jog még a gyűlölködő, kirekesztő kijelentésekre is kiterjed mindaddig, amíg nem alkalmas erőszak szítására.*”³⁵⁷

A fenti megállapítások alátámasztására a hazai bíróságok által a Bíróság gyakorlatából hivatkozott ügyek részletes bemutatását követően 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban leszögeztem, hogy ezen ügyekből **egyáltalán nem vonható le olyan általános következtetés, hogy a Bíróság gyakorlata alapján a véleménynyilvánítás szabadsága a gyűlölködő, sőt még a kirekesztő kijelentésekre is kiterjed** mindaddig, amíg nem alkalmasak erőszak szítására. **Épp ellenkezőleg:** egyik ügy sem támasztja alá azt, hogy a gyűlölködő, kirekesztő kijelentések a véleménynyilvánítási szabadság védett körébe esnének. **A Bíróság** – ahogyan azt több ítéletében is kifejtette – **kizárólag a sértő, sokkoló, zavaró közléseket vonja ebbe a körbe**, és mindig az adott eset összes körülménye alapján mérlegeli, hogy a kifogásolt véleménykifejezés a védett körbe tartozik-e vagy sem.³⁵⁸

Az **Alkotmánybíróság** – a jelen elvi állásfoglalásban részletesen ismertetett határozataiban a gyűlöletbeszéd elleni fellépés érdekében alkotott büntetőjogi tényállások alkotmányosságának vizsgálata során – maga is többször hivatkozott az Emberi Jogok Európai Bizottsága, illetve a Bíróság gyakorlatára. „Az Emberi Jogok Európai Bizottsága több határozatában úgy foglalt állást, hogy a 10. cikk 2. pontja értelmében **a fajgyűlölő közlések megtiltása a szabad véleménynyilvánítás érvényes korlátozásának tekintendő.**”³⁵⁹

A Bíróság felfogásában „*ez a szabadság az olyan véleményeket is megilleti, amelyek sértőek, meghökkentőek vagy aggodalmat keltenek.* Ezt követeli meg a pluralizmus, a tolerancia és a felvilágosultság, amely nélkül a demokratikus társadalom elképzelhetetlen” [Handyside v. United Kingdom, Jersild v. Denmark].³⁶⁰

A Bíróság gyakorlata is *különbséget tesz a gyűlöletbeszéd fogalmába tartozó cselekmények között.* „A Bíróság elfogadja, hogy egyes tagállamok szankcionálják a történelmi tények, elsősorban a népiirtás tényének tagadását, megkérdőjelezését, jelentőségének kisebbsítését. Ezért az Egyezmény 10. cikke alapján nem marasztalta el az államokat a holokauszt megtörténtét tagadó könyv [Garaudy v. France], a megsemmisítő táborok létét

³⁵⁶ Az ítélet tábla ennek alátámasztására négy ügyet sorolt fel a Bíróság gyakorlatából (Sürek és Özdemir kontra Törökország ügy, Karatas kontra Törökország ügy, Oberschlick kontra Ausztria ügy, Nilsen és Johnsen kontra Norvégia ügy).

³⁵⁷ BDT2014. 3152. I. első mondat (a döntés lényegi tartalma). A Szegedi Ítélet tábla érvelése alátámasztására két ügyre hivatkozott a Bíróság gyakorlatából (Oberschlick kontra Ausztria, Nilsen és Johnsen kontra Norvégia).

³⁵⁸ Amint azt a Bíróság már többször megállapította, demokrácia nem létezik pluralizmus nélkül. A 10. cikkben foglalt véleménynyilvánítás szabadsága éppen ezért nemcsak azokra az „információkra” vagy „eszmékre” vonatkozik, amelyeket kedvezően fogadnak, vagy nem tartanak bántónak vagy közömbösnek, hanem azokra is, amelyek sértőek, meghökkentőek vagy zavaróak. [freedom of expression is applicable not only to “information” or “ideas” that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb] Lásd: Vona v. Hungary, § 53 (Vogt v. Germany, 26 September 1995, § 52). Vö: 2/2024. elvi állásfoglalás, 74. o.

³⁵⁹ ABH 1992, 175. (Vö: 30. o.)

³⁶⁰ Lásd: Handyside v. United Kingdom, Judgment of 7 December 1976, Series A no 103, § 41. [helyesen: 49], Jersild v. Denmark, Judgment of 23 September 1994, Series A no 298, § 37, Zana v. Turkey, Judgment of 25 November 1997, § 51. (ABH 2004, 306.) Vö: 35. o.

kétségbe vonó kötet [Remer v. Germany] vagy a haláltáborok létezését szisztematikusan tagadó folyóirat [Walendy v. Germany] elleni fellépés miatt. A Bíróság szerint azonban *az Egyezmény 10. cikkének védelme kiterjed a háborús bűnösök kedvező színben való feltüntetésére* [Lehideux and Isorni v. France] *és a gyűlölködő kijelentésekre mindaddig, amíg azok nem alkalmasak erőszak szítására* [Sürek and Özdemir v. Turkey, Karatas v. Turkey].”³⁶¹

Az utóbbi két ügyet a 2/2024. számú elvi állásfoglalásomban már ismertettem, és – ahogy fentebb is hangsúlyoztam – arra a következtetésre jutottam, hogy **a hivatkozott ügyek nem támasztják alá azt a megállapítást**, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága a gyűlölködő kijelentésekre is kiterjed, amíg azok nem alkalmasak erőszak szítására.³⁶²

Az Alkotmánybíróság az **57/2001. (XII. 5.) AB határozatban** – ami a válaszadás jogát szabályozó, a Ptk.-t módosító törvény alkotmányellenességét állapította meg – hangsúlyozta az Egyezmény 17. cikkének értékrendi fontosságát.³⁶³ A testület ebben a határozatában hivatkozott arra, hogy a Bíróság szerint a véleménynyilvánítási jog korlátozására nemcsak az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése vonatkozik, hanem a 17. cikke is. A Bíróság úgy foglalt állást, hogy *„a fajgyűlölő véleménynyilvánításra nem terjed ki az Egyezmény 10. cikkében meghatározott védelem”* [Jersild v. Denmark], illetve, hogy *„nácibarát politika igazolása nem*

³⁶¹ ABH 2008, 791. (Vö: 39. o.)

³⁶² A **Sürek and Özdemir v. Turkey** ügyben a kérelmezőket – egy török hetilap többségi tulajdonosát és főszerkesztőjét – ítélték el szeparatista propaganda terjesztése miatt, mert interjút tettek közzé a – terrorista szervezetnek minősített – Kurd Munkáspárt egyik vezetőjével. A Bíróság megállapította: az a tény, hogy a kifogásolt interjúkat egy betiltott szervezet vezető tagja adta, önmagában nem indokolhatja a kérelmezők véleménynyilvánítási szabadságába való beavatkozást. Ugyanígy az sem, hogy az interjúk kemény kritikát fogalmaztak meg a hivatalos politikával szemben, és egyoldalúan láttatták a délkelet-törökországi zavargások eredetét és felelősét. Bár az interjúkban használt szavakból egyértelműen kitűnik, hogy az üzenet a rendíthetatlenség és a hatóságokkal való kompromisszum elutasítása volt mindaddig, amíg a Kurd Munkáspárt céljai nem biztosítottak, *a szövegek összességükben nem tekinthetők erőszakra vagy gyűlöletre uszítónak.*

A Bíróság hangsúlyozta, hogy különösen óvatosnak kell lenni az állam elleni erőszakhoz folyamodó szervezetek nézeteinek közzétételénél, *nehogy a média a gyűlöletbeszéd terjesztésének és az erőszak népszerűsítésének eszközévé váljon.* Ugyanakkor, ha a nézetek nem minősíthetők ilyennek, a részes államok a területi integritás vagy a nemzetbiztonság védelmére, illetve a bűnözés vagy rendbontás megelőzésére hivatkozva nem korlátozhatják a nyilvánosság tájékoztatáshoz való jogát azáltal, hogy a büntetőjog súlyát a médiára vonják. (Sürek and Özdemir v. Turkey, nos. 23927/94 and 24277/94, 8 July 1999, §§ 61, 63)

A **Karatas v. Turkey** ügyben a kérelmezőt, aki egy versantológiát tett közzé, melyben a kurdok szabadságharcát éltette, szeparatista propaganda terjesztése miatt ítélték el. A Bíróság megállapította, hogy szó szerint véve a versek úgy értelmezhetők, hogy gyűlöletre, lázadásra és erőszakra uszítják az olvasókat, ugyanakkor azt is figyelembe vette, hogy a kérelmező által használt médium a költészet volt, a művészi kifejezés olyan formája, amely csak az olvasók kisebbségét szólítja meg. Bár úgy tűnik, hogy a versek egyes részei nagyon agresszív hangvételűek és erőszak alkalmazására szólítanak fel, *a Bíróság szerint a versek művészi jellege és korlátozott hatása miatt nem annyira lázadásra hívnak fel, mint inkább mélységes elkeseredést fejeznek ki egy nehéz politikai helyzetre tekintettel.* A verseknek nyilvánvalóan *politikai dimenziója* volt, ezért a Bíróság emlékeztetett arra is, hogy az Egyezmény 10. cikkének 2. pontja kevés teret enged a politikai szólás vagy a közérdekű kérdésekről folytatott vita korlátozásának, valamint *a megengedett kritika határai a kormányzat tekintetében tágabbak, mint egy magánszemély vagy akár egy politikus vonatkozásában.* A Bíróság azt is megjegyezte, hogy a kérelmezőt nem annyira erőszakra való uszítás, hanem inkább *szeparatista propaganda terjesztése* miatt ítélték el (Karatas v. Turkey, no. 23168/94, 8 July 1999, §§ 49-50, 52). Vö: 2/2024. elvi állásfoglalás, 70-71. o.

³⁶³ Lásd Kovács Péter párhuzamos indokolását, ABH 2008, 797. (Vö: 39-40. o.)

élvezheti a 10. cikk védelmét”, mivel az Egyezmény alapvető értékei elleni állítást jelent [Lehideux and Isorni v. France].³⁶⁴

Miután az **Abh2.** a Jersild v. Denmark ügyre, az **Abh3.** pedig a Lehideux and Isorni v. France ügyre alapvetően eltérő kontextusban hivatkozott, szükségesnek tartottam alaposabban megvizsgálni a Bíróság ezen döntéseit.

A **Jersild v. Denmark** ügy kiindulópontját egy rádió-interjú jelentette, melyben egy fiatalokból álló, radikális, idegengyűlölő csoport tagjai rasszista kijelentéseket tettek a feketéket és a vendégmunkásokat illetően. A dán büntetőbíróságok nemcsak a csoport tagjait, hanem *az interjút készítő újságírókat és a főszerkesztőt is elítélték rasszista kijelentések terjesztésének elősegítése miatt. Az újságíró* kérelme alapján a Nagykamara 12-7 arányban úgy foglalt állást, hogy az **elítélése sértette a véleménynyilvánítás szabadságát, ami különösen fontos a „nyilvánosság óráinak” tartott sajtó képviselői esetében.**

Kétségtelen, hogy **azok a – célzott csoportokat több mint sértő – kijelentések, melyek miatt az interjúalanyokat elítélték, nem élvezik a 10. Cikk védelmét.** Összességében ugyanakkor még a műsor készítésének – a dán bíróságok által kulcsfontosságúnak tekintett – körülményeire figyelemmel sem volt indokolt a kérelmező elítélése. *Az újságíró célja* a műsor összeállításával vitán felül állóan *nem volt rasszista*, amit a dán bíróságok nem vettek kellően figyelembe. A Bíróság szerint a kérelmező elítélésében megnyilvánuló *beavatkozás* a véleménynyilvánítási szabadságába *nem volt „szükséges egy demokratikus társadalomban”*; és különösen *az alkalmazott eszköz – a büntetőjogi elítélés – aránytalan volt* ahhoz a célhoz képest, hogy „mások jóhírnevének és jogainak” védelmét biztosítsák.³⁶⁵ A Bíróság ugyanakkor ebben az ügyben *egyáltalán nem hivatkozott arra az alaptételre*, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága „az olyan véleményeket is megilleti, amelyek sértőek, meghökkentőek vagy aggodalmat keltenek,” *arra viszont igen*, hogy „a fajgyűlölő véleménynyilvánításra nem terjed ki az Egyezmény 10. cikkében meghatározott védelem.”

A **Lehideux and Isorni v. France** ügyben Pétain marsall második világháborús politikájának megítélése állt a középpontban. Az első kérelmező 1940 és 1942 között a marsall kormányának minisztere, 1984-ben a marsall emlékét ápoló egyesület elnöke volt, a másik kérelmező pedig a marsall védője volt a második világháború után ellene folytatott perben.³⁶⁶ 1984-ben az egyesület nevében a második kérelmező által megfogalmazott hirdetés jelent meg a Le Monde-ban, melyben a marsall 1916-1945 közötti tevékenységének egészét pozitív színben feltüntetve arra kérték az olvasókat, hogy írjanak az egyesületnek.³⁶⁷ A kérelmezők és

³⁶⁴ „A Bíróság hasonló álláspontra helyezkedett, amikor kimondta, hogy a fajgyűlölő véleménynyilvánításra nem terjed ki az Egyezmény 10. Cikkében meghatározott védelem (Jersild v. Denmark, 1994. szeptember 23-i határozat, Series A no. 298., 35. bek.), illetve, hogy nácibarát politika igazolása nem élvezheti a 10. Cikk védelmét, mivel az Egyezmény alapvető értékei ellen irányuló állítást jelent (Lehideux and Isorni v. France, 1998. szeptember 23-i határozat, Bírósági Határozatok Emberi Jogi Füzetek 1999/2. 61–63. o.).” ABH 2001, 491.

³⁶⁵ Jersild v. Denmark, no. 15890/89, § 32-37, 23 September 1994.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57891%22%5D%7D>

³⁶⁶ Philippe Pétain, az első világháború nemzeti hőse, a francia hadsereg főparancsnoka, 1918-tól marsall. Párizs német megszállása után, 1940 júniusában, 84 évesen miniszterelnök lett, és fegyverszüneti megállapodást kötött a németekkel. A nemzetgyűléstől teljhatalmat kapott, 1944-ig köztársasági elnök is volt (Vichy-kormány). 1944 szeptemberében a németek más kormánytagokkal együtt elhurcolták. 1945 júliusában a marsallt a Charles de Gaulle által rendeleti úton létrehozott különleges bíróság elé állították, és augusztusban halálra ítélték a németekkel való együttműködés miatt. De Gaulle a büntetést kegyelemből életfogytiglani szabadságvesztésre változtatta.

³⁶⁷ A hirdetést a Pétain Marsall Emlékét Védelmező Egyesület és a Nemzeti Pétain-Verdun Egyesület tette közzé.

másik két személy ellen hosszadalmas büntetőeljárás indult „az ellenséggel való együttműködés nyilvános védelmezése” miatt, melynek eredményeként végül 1990-ben bűnösnek találták őket.³⁶⁸

A Bíróság mindenekelőtt leszögezte, hogy akárcsak bármely, az Egyezmény alapvető értékei ellen irányuló kijelentés, **a nácibarát politika igazolása nem élvezheti a 10. cikk védelmét.**³⁶⁹ Az újságban megjelentetett szövegben nem utaltak a marsall felelősségére a zsidók üldözésével és deportálásával kapcsolatban, amely hiányosság ugyan morálisan elítélendő, de az ügy számos más körülményének a fényében kell értékelni.³⁷⁰ Röviden, az ügyben a Nagykamara 15-6 arányban úgy foglalt állást, hogy **a kérelmezők büntetőjogi elítélése aránytalan, így szükségtelen volt egy demokratikus társadalomban,** vagyis az Egyezmény 10. cikkét megsértették. A Bíróság ezért nem tartotta megfelelőnek a 17. cikk alkalmazását.³⁷¹

Vagyis ebben az ügyben a Bíróság nem alkalmazta ugyan az Egyezmény 17. cikkét, de azt semmiképp sem állapította meg, hogy „a 10. cikk védelme kiterjed a háborús bűnösök kedvező színben való feltüntetésére.”

Mindezzel azt szeretném ismételten hangsúlyozni, hogy **a Bíróság gyakorlatára való hivatkozás során** – különös tekintettel a gyűlöletkeltő, kirekesztő kijelentések megítélésének kiemelt jelentőségére – **elengedhetetlen** az egyes ügyek alapos vizsgálata és a teljes kontextusban történő elemzése.³⁷²

Végezetül szeretném nyomatékosan felhívni a jogalkalmazó szervek figyelmét arra, hogy **a joggyakorlat-elemző csoport** a közösség tagja elleni erőszak „gyűlöletbeszéddel” is megvalósítható, garázdaságszerű alakzatát érintően **kiemelte, hogy** „egyébként általában még vádemelés sem történik például, amikor romákat megfélemlítő felvonulásokon mocskolódó, rasszista jelszavakat skandálnak, pedig a szóban levő tényállás alapján ez (ha a riadalom-keltésre alkalmasságot valamely körülmény nem cáfolja) büntethető lenne.”³⁷³

³⁶⁸ A Semmitőszék 1993-ban elutasította a kérelmezők fellebbezését. Lehideux and Isorni v. France, no. 24662/94, §§ 9-23, 23 September 1998. <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%22001-58245%22%7D>

³⁶⁹ Lehideux and Isorni v. France, § 53. Lásd még: Jersild v. Denmark, no. 15890/89, § 35, 23 September 1994

³⁷⁰ Az ügyészség először nem akart eljárást indítani a kérelmezők ellen, majd nem fellebbezett, mikor a bíróság 1986-ban felmentette őket. A Bíróság megjegyezte továbbá, hogy az események több mint negyven évvel ezelőtt történtek, és ennyi idő elteltével minden országnak arra kell törekednie, hogy nyíltan és tárgyilagosan vitassa meg a saját történelmét. A Bíróság arra is hivatkozott, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nemcsak azokra az „információkra”, vagy „eszmékre” terjed ki, amelyeket kedvezően fogadnak, vagy nem tartanak bántónak vagy közömbösnek, hanem azokra is, amelyek sértőek, meghökkentőek vagy zavaróak. A hirdetés ráadásul közvetlenül kapcsolódott a törvényesen megalakult egyesületek céljához, melyek ellen sem 1984 előtt, sem utána nem folyt eljárás. Végezetül a Bíróság utalt a büntetőjogi elítélés súlyosságára, figyelemmel a beavatkozás és cáfolat más lehetséges eszközeire, különösen a polgári jogi jogorvoslatokra is. (Lehideux and Isorni v. France, § 54-57)

³⁷¹ Lehideux and Isorni v. France, § 58.

³⁷² AZ ECRI a Negyedik országjelentésben foglalt, *a gyűlöletbeszéd elleni határozottabb fellépést sürgető kiemelt ajánlásának teljesülését vizsgálva megjegyezte*, hogy az Alkotmánybíróság a gyűlöletre uszítás elleni védelem és a véleménynyilvánítás szabadsága közötti egyensúly kialakítása során nem követi megfelelően a Bíróság gyakorlatát. Lásd: ECRI conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Hungary subject to interim follow-up (8 December 2011), <https://rm.coe.int/interim-follow-up-conclusions-on-hungary-4th-monitoring-cycle/16808b57f7>

³⁷³ Összefoglaló vélemény, 14-15. o.

6.5. A közösség elleni uszítás elkövetési magatartásai

A közösség elleni uszítás büntetvények elkövetési magatartása 2016-ban kiegészült az erőszakra uszítással.³⁷⁴ A tényállást módosító **törvény indokolása** szerint „bár a gyűlöletre uszítás az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatainak értelmében és a jelenlegi bírói joggyakorlat mellett valójában erőszakra uszítást jelent, az *Európai Bizottság álláspontja szerint* a kerethatározatnak való megfelelés érdekében *nem mellőzhető a gyűlöletre uszítás fogalmának az erőszak konkrét veszélyével való összekapcsolásán alapuló értelmezés meghaladása*, azaz annak biztosítása, hogy a tényállás a gyakorlatban a jelenlegi értelmezés szerint biztosított erőszakra való uszítás mellett a jövőben az európai uniós és nemzetközi értelmezésnek megfelelő gyűlöletre uszítás esetén is alkalmazható legyen. Erre figyelemmel a törvény a jelenlegi elkövetési magatartást bővíti oly módon, hogy *az erőszakra uszítást is megjeleníti, amellyel egyértelművé válik, hogy a gyűlöletre uszítás és az erőszakra uszítás nem azonos fogalmak*. A gyűlölet kettős természetű, egyrészt fellobbanó heves indulati állapotot, másrészt tartós érzelmi beidegződést is jelenthet [...]. A törvény szerinti **gyűlöletre uszítás** – amely a hatályos szabályozás alkotmánybírói és jogalkalmazói értelmezéséhez képest *előrehozott büntetőjogi védelemnek tekinthető – tehát nem jelenti egyértelműen az erőszak közvetlen veszélyét*, illetve az erőszakos jellegű konkrét sérelem reális lehetőségét, ez utóbbit a törvény az „erőszakra uszít” fordulattal fedi le.

Az Alkotmánybíróság több évtizedes gyakorlatára – és az ezen időszak alatt mindig szem előtt tartott „clear and present danger” elvre – figyelemmel kijelenthető, hogy a közrend elvont veszélyeztetése nem alapozhat meg büntetőjogi felelősségre vonást, a köznyugalomnak csak egy bizonyos mérték fölötti megzavarása járhat a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozásával (jelen esetben büntetőjogi szankcióval). A törvény ezért *a rendelkezés részévé teszi a köznyugalom megzavarására alkalmas módon történő elkövetést* a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartás esetében.”

Az indokolás végezetül leszögezi, hogy „a módosítással a törvény megteremti annak a lehetőségét, hogy a nemzetközi elvárásokkal harmonizáló, egyszersmind a magyar büntetőjogi hagyományokkal összeegyeztethető rendelkezés kerüljön a Btk.-ba, miközben lehetővé válik, hogy a joggyakorlat pontosabb, újabb szemléletű értelmezési irányvonalat nyisson meg. Mindezek mellett *a módosítás azon korábbi jogalkotói szándék további erősítését is szolgálja, amelyet Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása a IX. cikk kiegészítése révén már megkezdett, biztosítva ezzel a gyűlöletbeszéddel szembeni hatékonyabb, komplexebb fellépést.*”³⁷⁵

Előjáróban szükségesnek tartom nyomatékosan felhívni a figyelmet arra, hogy – az indokolásban foglaltakkal ellentétben – *a „köznyugalom megzavarására alkalmas módon” való elkövetési mód nem került bele a tényállás szövegébe.*³⁷⁶

³⁷⁴ **Btk. 332. §** Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet ellen, b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja ellen, vagy c) a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai ellen – különösen fogyatékosokra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel – erőszakra vagy gyűlöletre uszít, [...].

³⁷⁵ Lásd a 2016. évi CIII. törvény részletes indokolását. (Vö: 26. o.)

³⁷⁶ A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) 18. § (8) bekezdése értelmében *a jogszabály értelmezésekor figyelmen kívül kell hagyni a jogszabály tervezetéhez tartozó indokolás jogszabályszöveggel ellentétes részét.*

6.5.1. A gyűlöletre uszítás és az izgatás fogalmának értelmezése

A módosításra tekintettel mindenekelőtt meg kell vizsgálni, hogyan értelmezte a korábbi alkotmánybírósági és legfelsőbb bírósági gyakorlat a **közösség elleni izgatás elkövetési magatartását**, a gyűlöletre uszítást.

Az **Abh.**-ban foglaltak szerint „a büntető tényállás két elkövetési magatartást szankcionál: a **gyűlöletkeltést (gyűlöletre uszít)** és a megvetés kifejezésre juttatását”.³⁷⁷ A tényállási elemek közül értelmezést igényel „a **gyűlöletre uszításban** megjelölt elkövetési magatartás”. „A **gyűlölet** az egyik legszélsőségesebb negatív, a Magyar Nyelv Értelmező Szótára szerint nagyfokú ellenséges indulat. Aki **uszít**, az valamely személy, csoport, szervezet, intézkedés ellen ellenséges magatartásra, ellenséges, kárt okozó tevékenységre biztat, ingerel, lázít.”³⁷⁸ „Tekintettel arra, hogy már a *Csemegi Kódexben*³⁷⁹ is a **gyűlöletre izgatás volt az elkövetési magatartás**, a jogalkalmazók a konkrét esetek megítélésében több mint 100 év értelmezési gyakorlatára támaszkodhatnak. A *Curia* már a századfordulón több döntésében nagy szabadsággal határozta meg az **izgatás** fogalmát: A törvény eme kifejezés alatt „**izgat**”, nem valamely kedvezőtlen és sértő véleménynek nyilvánítása, hanem *olyan lázongó kifakadások értendők, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet.*”³⁸⁰ „Nem izgatás tehát a bíralat, helytelenítés, kifogásolás, sőt még a sértő nyilatkozat sem; **izgatásról csak akkor van szó, midőn a kifejezések, megjegyzések stb. nem az értelemhez szólnak, hanem az érzelmi világra akarnak hatni, s szenvedélyek, ellenséges indulatok felkeltésére alkalmasak.** Az izgatás fogalmát illetően egyébként teljesen közömbös, hogy az állított tények valóak-e vagy sem; **a lényeges az, hogy** bár való vagy valótlan adatoknak csoportosítása **a gyűlölet felkeltésére alkalmas legyen.**”³⁸¹

A **Legfelsőbb Bíróság** 1997-ben közzétett döntésében az uszítás és az izgatás fogalmát még szinonimaként kezelte: „A közösség elleni izgatás törvényi tényállását megvalósító „**gyűlöletre uszítás**” olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át, azaz aktív, tevékeny **gyűlöletre izgatást jelent.**”³⁸²

Egy 1999-ben közzétett **elvi döntésében** azonban a Legfelsőbb Bíróság már másként foglalt állást: „A *Legfőbb Ügyészség* a felülvizsgálati indítványban *tévesen hivatkozott arra, hogy az uszítás és az izgatás a mindennapi életben szinonim fogalmak*, amelyeket „maga a jogalkotó is ilyenként értékelt, amikor a közösség elleni izgatásnak megnevezett bűncselekmény elkövetési magatartását a gyűlöletre uszításban jelölte meg.” Ez utóbbi – a

³⁷⁷ ABH 1992, 172.

³⁷⁸ Értelmező Szótár 2. kötet 1132. o. és 7. kötet, 59. o. (ABH 1992, 177.)

³⁷⁹ **1878. évi V. tc.** a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről

Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás

171. § A ki valamely gyülekezeten nyilvánosan, szóval, vagy a ki nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése, vagy közszemlére kiállítása által, büntett vagy vétség elkövetésére egyenesen felhi, ha a büntett vagy vétség elkövetett: mint felbujtó büntetendő.

172. § A ki a 171. §-ban meghatározott módon a törvény ellen, vagy a ki hatóságoknak törvényes hatáskörükben kiadott rendelete, meghagyása, határozata ellen engedetlenségre egyenes felhívást intéz vagy terjeszt: két évig terjedhető államfogházzal, és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanezen büntetés éri azt: a ki a 171. §-ban meghatározott módon, valamely osztályt, nemzetiséget vagy hitfelekezetet gyűlöletre a másik ellen, ugyszintén azt is: a ki a tulajdon vagy a házasság jogintézménye ellen *izgat*.

³⁸⁰ Büntetőjogi Döntvénytár 7. köt. 272. 1. (ABH 1992, 177-178.)

³⁸¹ Büntetőjogi Döntvénytár 1. köt. 124. 1. (ABH 1992, 178.)

³⁸² BH1997. 165. I. (Vö: 111. o.)

jogalkotói akaratra, szándékra vonatkozó – érvelés helyességét azonban meggyőzően cáfolja az 1989. évi XXV. törvény 14. §-a, amely a Btk. 268. §-ában foglalt *törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás tényállását* – az egyéb változásokon túlmenően – akként *módosította*, hogy elkövetési magatartásként az engedetlenségre izgatás helyett az [általános] *engedetlenségre uszítást* fogalmazta meg. E különbségtétel nyilvánvalóan azt jelzi, hogy az izgatás[t] és az uszítást maga a jogalkotó sem tekintette szinonim fogalomnak.”³⁸³

„Az **izgatás** a gondolat olyan nyilvános kifejtése, amely meghatározott jelenségekkel kapcsolatosan tudat- és érzelemformáló, s ebből következően esetenként indulatébresztő ráhatást gyakorol mások pszichikumára. Amíg azonban az *izgatás megnyilvánulhat racionális érvek felsorakoztatásával történő meggyőzésben és a társadalom általános értékrendje szerint károsnak ítélt jelenségekkel szemben is, addig az uszításnál* – amelynek szinonimája a lázítás, bujtogatás, ingerlés, biztatás, felheccelés – *e kritériumok többnyire teljességgel hiányoznak. Az uszításhoz* – mint intoleráns magatartást kifejező fogalomhoz – köznyelvi értelemben is érzékelhető *erkölcsi rosszallás tapad*, az uszító ugyanis a kialakult nyugalmat zavarja meg, másokat valami vagy valaki(k) ellen irányuló dühödt indulatra sarkall. *Aki uszít, nem az értelemhez szól, hanem a primér ösztönöket célozza meg, kifejezetten mások érzelmi világára kíván hatni a szenvedélyek felkorbácsolása révén*, számolva azzal, hogy a felszított ellenséges indulatok kitörhetnek és fékezhetetlenné válhatnak.

Aki tehát nagy nyilvánosság előtt az emberek egyes csoportjai ellen **gyűlöletre uszít**, nem pusztán az ellenérzéseit, kedvezőtlen vagy sértő nézeteit, meghökkentő, netán egyenesen aggodalmat keltő gondolatait, elveit osztja meg hangulatkeltő módon másokkal, hanem *olyan feszültséget gerjesztő, lázongó magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly mértékben tüzelje fel, amely gyűlölet kiváltására, s ezzel a társadalmi rend és béke, a harmonikus és toleráns emberi kapcsolatok megzavarásához vezethet.*”³⁸⁴

A közösség elleni izgatás tényállását módosító, 2003 decemberében elfogadott – a köztársasági elnök által ki nem hirdetett – törvényhez az **igazságügyminiszter részletes indokolást** fűzött, melyben – többek között – rámutatott, hogy az Abh. a „*gyűlöletre izgatás*” kifejezést a „*gyűlöletre uszítás*” fogalmával összevetve arra a következtetésre jutott, hogy **a két fogalom azonos jelentéstartalommal bír.**³⁸⁵ „Az Alkotmánybíróság az Abh. meghozatalakor a történeti értelmezést választotta, ám a jogalkalmazás – és ezen belül is a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata – nem ezt, hanem a nyelvtani értelmezést alkalmazta. **A két,**

³⁸³ Lásd az 1989. évi XXV. törvényjavaslat részletes indokolását a 14. §-hoz: „A Javaslat szűkíti a Btk. 268. §-ában meghatározott **törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás** törvényi tényállását. [...] A további új tényállási elem az, hogy a jelenlegi „engedetlenségre izgat” elkövetési magatartás *az általános engedetlenségre uszításra változik*. Ez kifejezésre juttatja, hogy a törvényi tényállás nem az állampolgárokat kívánja gátolni a bírálathoz nyilvánításában. *Az „uszítás” kifejezés összhangban van a közösség elleni izgatás (Javaslat 15. §) elkövetési magatartásával.*” Álláspontom szerint ugyanakkor korántsem hagyható figyelmen kívül, hogy mindkét tényállás megnevezésében változatlanul az izgatás szerepelt, a jogalkotó pedig az elkövetési magatartások megnevezését hozta összhangba.

³⁸⁴ EBH1999. 5. (Legf. Bír. Bfv. X. 1105/1997. sz.)

³⁸⁵ Erre utal az is, hogy a tényállás címe és szövege közötti különbséget nem találta alkotmányellenesnek. A büntetőjogtudós, Angyal Pál szerint „a Curia is kifejezte, hogy *a gyűlöletre izgatás* nem tette vagy mulasztásra való felhívást, hanem *lelki állapot előidézését jelenti* (Büntetőjogi Döntvénytár 4. köt. 118. 1.).” Lásd: Összefoglaló vélemény, III. sz. melléklet, 10. a) pont.

A törvényjavaslat indoklására az Alkotmánybíróság is hivatkozott. (ABH 2004, 313.) Vö: 36. o.

merőben ellentétes álláspont miatt gyakorlatilag értelmezési zsákutcába jutott a tényálláshoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlat.³⁸⁶

A törvényt alkotmányellenesnek találó **Abh2.** a bírói gyakorlattal kapcsolatban kiemelte: „Az elmúlt évek bírói joggyakorlata azt mutatja, **jogértelmezési nehézségek merültek fel** abban a kérdésben, mi tekinthető uszításnak, s hogy egy-egy konkrét esetben mikor éri el a büntethetőség határát a szélsőséges megnyilvánulás. **A Legfelsőbb Bíróság határozataiban** foglaltak alapján **az izgatás és az uszítás egymástól eltérő** magatartásokat jelölő **fogalom**. A kettő között tartalmi különbség van, az **izgatás** az értelemhez szól, az **uszítás** az ösztönökre, érzelmekre apellál, mozgósít. *Az uszítás megállapítása tehát – a bírói jogértelmezésben – súlyosabb magatartást kíván.*”³⁸⁷

Ahogy az fentebb idéztem, az Abh. a „gyűlöletre uszítás” értelmezésekor az „izgatás” fogalmát meghatározó curiai döntéseket vette alapul, vagyis maga az **Abh.** egyáltalán **nem tett különbséget az izgatás és az uszítás** elkövetési magatartása között: „A Btk. 269. § (1) bekezdésének elkövetési magatartása a „gyűlöletre uszítás”. A Curia idézett meghatározása az akkori „**izgatásra**” nézve nyilvánvalóvá teszi, hogy olyan magatartások értendők ide, „amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet.”³⁸⁸

Megállapítható ennél fogva, hogy **a Legfelsőbb Bíróság a Curia által az izgatáshoz társított jelentéstartalmakat az uszításhoz rendelte, és – az Abh.-val ellentétben – az izgatás fogalmát az uszítástól eltérően határozta meg.** Az **Alkotmánybíróság** ugyanakkor az Abh2.-ben erre, a vizsgált törvényjavaslat indokolásában is felhívott **ellentmondásra nem mutatott rá, megerősítve ezáltal a kialakult bírói gyakorlatot.**

Az **Alkotmánybíróság** – a normaszöveg, valamint az annak nyomán kialakult bírói gyakorlat („élő jog”) vizsgálatára irányuló indítvány alapján – egy 2009 májusában hozott **határozatában** arra a következtetésre jutott, hogy a közösség elleni izgatás törvényi tényállásával kapcsolatban **nincs olyan egységes és állandó jogalkalmazási gyakorlat,** amely, mint „élő jog” alkotmányossági vizsgálat alá vethető lenne. A bírósági határozatokban **megállapítható ugyan bizonyos egységességre mutató tendencia,** így például **az elkövetési magatartás meghatározása,** illetve **az eshetőleges szándék,** mint tényállási elem tekintetében,³⁸⁹ azonban – mivel a bíróságok az adott bűncselekmény fennállását esetről esetre vizsgálják – a

³⁸⁶ Lásd a T/5179. számú törvényjavaslatához fűzött indokolást (Összefoglaló vélemény, III. sz. melléklet 10. b) pont).

³⁸⁷ ABH 2004, 311. „A vádlottak kijelentései – elsősorban az I. r. vádlotté – az uszítás határát »súrolták«, de nem lépték túl azt, mert *gyűlölet keltésére esetleg alkalmasak voltak, de nem ingereltek aktív gyűlöletre.*” (Legf. Bír. Br. I. 1062/1996., BH1997. 165.)

„Az *izgatás* a gondolat olyan nyilvános kifejtése, amely meghatározott jelenségekkel kapcsolatosan tudat- és érzelemformáló, s ebből következően esetenként indulatébresztő ráhatást gyakorol mások pszichikumára. *Amíg azonban az izgatás megnyilvánulhat* racionális érvek felsorakoztatásával történő meggyőzésben és a társadalom általános értékrendje szerint károsnak ítélt jelenségekkel szemben is, *addig az uszításnál,* – amelynek szinonimája a lázítás, bujtogatás, ingerlés, biztatás, felheccelés – e kritériumok többnyire teljességgel hiányoznak.” (Legf. Bír. Bfv. X.1105/1997.) [EBH1999. 5.]

„*Aki uszít,* nem az értelemhez szól, hanem a primer ösztönöket célozza meg, mások érzelmi világára kíván hatni a szenvedélyek felkorbácsolása révén, számolva azzal, hogy a felszított, ellenséges indulatok kitörhetnek, és fékezhetlenné válhatnak.” (Legf. Bír. Bf. IV.2211/1997., BH1998. 521.) Vö: 36. o.

³⁸⁸ ABH 1992, 178.

³⁸⁹ EBH1999. 5. és EBH1999. 6., BH2005. 46., BH1998. 521., BH1997. 165.

„joggyakorlat” vizsgálatához ez nem elegendő. A bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása pedig a Legfelsőbb Bíróság hatáskörébe tartozik.³⁹⁰

6.5.2. A köznyugalom megzavarásának és az egyéni jogok veszélyeztetésének értelmezése

Az elkövetési magatartás értelmezése kapcsán a továbbiakban ki kell térni arra, hogy az Alkotmánybíróság határozataiban hogyan jelent, majd változott meg a gyűlöletre uszítás és a köznyugalom, valamint az egyéni (alanyi) jogok veszélyeztetésének kapcsolata.

Az **Abh.** kimondta: „A demokrácia fogalma [...] tartalmilag jelenti a különbözőséghez való jogot, a kisebbségek védelmét, az erőszakról és az erőszakkal fenyegetésről, mint a konfliktusmegoldás eszközeiről való lemondást. A **gyűlöletkeltés** a fenti tartalmi jegyek tagadása, az *erőszak érzelmi előkészítése*. Visszaélés a véleménynyilvánítás szabadságával,” melynek az emberi méltósághoz való jog a korlátja lehet.³⁹¹

„A Btk. 269. § (1) bekezdésének elkövetési magatartása a **„gyűlöletre uszítás”**. A Curia idézett meghatározása az akkori „izgatásra” nézve nyilvánvalóvá teszi, hogy olyan magatartások értendők ide, „amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkeztén, a *társadalmi rend és béke megzavarására vezethet*.” A társadalmi rend és béke – a Btk. szóhasználatával a **köznyugalom** – *ilyen megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is*: a csoport ellen felszított indulat fenyegeti a csoporthoz tartozók becsületét, méltóságát (szélsőséges esetben életét is), megfélemlítéssel korlátozza őket más jogaik gyakorlásában is (köztük a szabad véleménynyilvánításban). Az (1) bekezdésben szankcionált magatartás olyan veszélyt hordoz egyéni jogokra is, amelyek a közvetlen tárgyként szereplő köznyugalomnak olyan súlyt adnak, hogy [...] a véleményszabadság korlátozása szükségesnek és arányosnak tekinthető. Noha a mérlegelés gyakorlati eredménye hasonló, ebben a gondolatmenetben **nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról** van szó, amely **egy bizonyos mérték fölött („clear and present danger”)** igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. Itt az a döntő, hogy mi került veszélybe: az **uszítás** az alkotmányos értékrendben szintén igen magasan álló **alanyi jogokat veszélyeztet**.

A **„gyalázkodásnál”** ezzel szemben **nem tényállási elem** a sértő kifejezésnek vagy azzal egyenértékű cselekménynek a köznyugalom megzavarására alkalmas volta. A **„gyűlöletre uszítással”** ellentétben az elkövetési magatartásból sem következtethető ez ki. A Btk. abból indul ki, hogy a nemzeti vagy vallási közösségekre nézve sértő kifejezés használata általában ellentétes a társadalom kívánatos nyugalomával. Ez az *immateriális bűncselekményi tényállás* tehát a *közrendet, a köznyugalmat*, a társadalmi békét *önmagában véve, elvontan védi*. A bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem jár annak veszélyével sem, hogy egyéni jogokon sérelem esne. A **köznyugalom** ilyen **elvont veszélyeztetése nem elégséges érv** ahhoz, hogy a véleménynyilvánítási szabadságot büntetőjogi büntetéssel alkotmányosan korlátozni lehessen.”³⁹²

³⁹⁰ 918/B/2006. AB határozat, ABH 2009, 2008.

³⁹¹ ABH 1992, 173-174. (Vö: 29. o.)

³⁹² ABH 1992, 178-179. (Vö: 30-31. o.)

Az **Abh1.** – az Abh.-ra utalva – szintén rögzítette, hogy „csakis az uszítás foglalja magában azt a »bizonyos mérték« fölötti veszélyt, amely a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását megengedhetővé teszi”.³⁹³

Az **Abh2.** – az Abh. megállapításait összefoglalva – leszögezte: „[...] fontos, hogy a köznyugalomban okozott veszély ne csupán feltételezés legyen, és a legalább hipotetikus visszacsatolás (a közlés alkalmas a köznyugalom megzavarására) elengedhetetlen. A köznyugalom megzavarásának intenzitása ugyanis „egy bizonyos mérték fölött” („clear and present danger”) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását”.³⁹⁴

Az **Abh2.** – az Abh. nyomán kialakult bírói gyakorlatot ismertetve – kiemelten hivatkozott a **Fővárosi Ítéltábla** 2003 novemberében hozott **döntésére**, mely szerint: „Az Alkotmánybíróság határozatainak jogi indoklásában és a Legfelsőbb Bíróság [...] eseti döntéseiben határozott iránymutatást adott arra, hogy a gyűlésre uszítást miként kell értelmezni. Ezt összefoglalva: nem a véleménynyilvánítási szabadságával él, hanem **gyűlésre uszít** az, aki – erőszakos cselekedetre, – ilyen magatartás vagy tevékenység kifejtésére hív fel, – ha a veszély nem csupán feltételezett, hanem a veszélyeztetett jogok konkrétak, és az erőszakos cselekedet közvetlenül fenyeget. [...] Nem helytálló a Fővárosi Bíróság azon megállapítása, hogy elegendő az elkövető részéről annak előrelátása, miszerint a felkeltett gyűlés akár kiléphet az érzelmek zárt világából, és mások számára is láthatóvá válik, hanem az előzőekben részletezett **hármas követelménynek is meg kell felelnie.**”³⁹⁵

Az **Abh2.** ezt követően – az Abh.-ra és az **Abh1.**-re hivatkozva – leszögezte, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának büntetőjogi korlátozására olyan „az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket magas fokra lobbantó lázongó kifakadások” esetében van lehetőség, melyek az alkotmányos értékrendben igen magasan álló alapjogokat veszélyeztetnek, ami „egyben a köznyugalom megzavarásához vezethet (e veszély közvetlen és nyilvánvaló)”.³⁹⁶ „A megvetés kinyilvánítása önmagában nem jár erőszakcselekmény nyilvánvaló és közvetlen veszélyével, és sok esetben egyéni jogok sérelmével sem fenyeget.”³⁹⁷

Az **Abh3.**-ban a testület kimondta, hogy az Alkotmánybíróság az Abh.-ban, az **Abh1.**-ben és az **Abh2.**-ben „ilyen megfontolások alapján tartotta alkotmányosnak az erőszakcselekmény nyilvánvaló, közvetlen veszélyével és az egyéni jogok sérelmével fenyegető cselekmények (gyűlésre uszítás) büntetőjogi szankcionálását.”³⁹⁸

Leszögezte továbbá, hogy „a gyalázkodás immateriális veszélyeztető vétség, amely esetében a jogsértő eredmény és a közvetlen veszélyhelyzet nem tényállási elem. A bűncselekmény megállapításához nincs szükség arra, hogy az elkövető magatartása eredményeképpen konkrét személy becsülete, emberi méltósága sérüljön. Elegendő, ha a használt kifejezés vagy testmozdulat elvileg alkalmas arra, hogy az érintett csoport valamely általában vett tagjának becsületét csorbítsa, emberi méltóságát megsértse.”³⁹⁹

³⁹³ ABH 1999, 110.

³⁹⁴ ABH 2004, 309. (Vö: 35. o.)

³⁹⁵ Lásd: Fővárosi Ítéltábla 3. Bf. 111/2003/10. (ABH 2004, 312.)

Az ügyben első fokon eljáró Fővárosi Bíróság a MIÉP lapjában megjelent – a zsidóság ellen uszító – cikk miatt elítélte a párt országgyűlési képviselő alelnökét és a lap főszerkesztőjét. Az ítéltábla ugyanakkor az aktív, tevékeny gyűlésre való uszítás hiányában felmentette a vádlottakat. (BH2005. 46.)

³⁹⁶ ABH 2004, 312. (Vö: 36. o.)

³⁹⁷ ABH 2004, 318.

³⁹⁸ ABH 2008, 786-787.

³⁹⁹ ABH 2008, 788.

A hatályos **Btk. indokolása** is hivatkozik az Alkotmánybíróság által vizsgált szempontokra: „a *„clear and present danger” formula*: a közösség elleni izgatás bűncselekményének vizsgálatakor *a nyilvánvaló és közvetlen veszély tesztjét* és a támadott értékek egyediségének követelményét mindenképpen figyelembe kell venni. Csak bizonyos mérték fölött (*azaz a nyilvánvaló és közvetlen veszély esetén*) igazolható alkotmányosan a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozása.”⁴⁰⁰

A fentiek alapján megállapítható egyrészt, hogy az **Abh.** – a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartásából kikövetkeztetve – lényegében **a közösség elleni izgatás „tényállási elemévé” tette** a bűncselekmény közvetlen [jogi] tárgya, **a köznyugalom megzavarására való alkalmasságot, ami egy bizonyos mérték fölött** – az alkotmányos értékrendben magasán álló alanyi jogok veszélyeztetése révén – *igazolja a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását*. Ezzel szemben a **„gyalázkodást”** – immateriális bűncselekményként – úgy határozta meg, amely *a köznyugalmat csupán elvontan veszélyezteti*, és nem feltétlenül jár egyéni jogok sérelmével.⁴⁰¹

Másrészt azt is megállapíthatjuk, hogy *a gyűlöletre uszításnak az „erőszakcselekmény közvetlen és nyilvánvaló veszélyével és az egyéni jogok sérelmével fenyegető” magatartásként való értelmezése az Abh2.-ben jelent meg először*, és az Abh3.-ban is ugyanilyen értelemben szerepel.⁴⁰² A gyűlöletre uszítással összefüggésben ugyanakkor sem az **Abh.**, sem az **Abh1.** nem utalt „erőszakcselekmény közvetlen és/vagy nyilvánvaló veszélyre”, hanem a köznyugalom megzavarásának „egy bizonyos mérték fölötti” veszélyére hivatkozott.

Különös módon az **Abh.**-ban mindössze egyszer, csak zárójelben említett és részletesen ki nem fejtett *„clear and present danger” formula/teszt* terjedt el a későbbiekben a köznyugalom megzavarásának mércéjét illetően, melynek meghatározásakor az Abh.-ban szereplő **„egy bizonyos mérték fölötti” veszélyt már nyilvánvaló és közvetlen veszélyként azonosították**, noha az eltérő – angolszász – jogi környezetből származó teszt átvételével és kellő differenciálás nélküli alkalmazásával kapcsolatban az egyik alkotmánybíró meg is fogalmazta az aggályait.⁴⁰³ Miután a teszt a hatályos Btk. indokolásában is kiemelt helyet kapott, szükségesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság bírójának által **1919-ben kidolgozott és 1969-ig alkalmazott teszt** az Első Alkotmánykiegészítésében foglalt szólás-, sajtó- és gyülekezési szabadság korlátozásának szempontjait határozta meg, *nagyobb mozgásteret adva háború idején a törvényhozás számára a szólás korlátozására*.⁴⁰⁴

„Gyalázkodó kifejezések használata, híresztelése és az ilyen testmozdulat végzése önmagában nem jár *az erőszak közvetlenül jelen lévő, világos veszélyével, és egyéni jogok sérelmével sem fenyeget*.” (Vö: 38. o.)

⁴⁰⁰ Vö: 24. o. A **joggyakorlat-elemző csoport** is leszögezte: „Az Alkotmánybíróság a határozataiban a *„nyilvánvaló és közvetlen veszély” („clear and present danger”)* tesztet alkalmazva egyértelműen lerögzítette azt a küszöböt, amely a gyűlöletbeszéd büntetendőségét lehetővé teszi. Következésképpen arra mutatott rá, hogy *csak bizonyos mérték fölött – azaz csak nyilvánvaló és közvetlen veszély esetén* - igazolható alkotmányosan a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozása. Ezt a mértéket, küszöböt az uszítás fogalmi körében annak pontos tartalmi meghatározásával vonta meg.” (Összefoglaló vélemény, 17. o.)

⁴⁰¹ ABH 1992, 179. (Vö: 108. o.)

⁴⁰² Lásd még a Fővárosi Ítéltábla 3. Bf. 111/2003. számú, 2003 novemberében hozott ítéletét (BH2005. 46.). Vö: 109. és 112. o.

⁴⁰³ Lásd az Abh3.-hoz fűzött párhuzamos indokolást. (ABH 2008, 804.) Vö: 40. o.

⁴⁰⁴ „The question in every case is whether *the words used* are used in such circumstances and are of such a nature as to *create a clear and present danger that they will bring about the substantive evils that Congress has a right*

6.5.3. A közösség elleni izgatás/uszítás, mint „veszélyeztető” bűncselekmény értelmezése a bírói gyakorlatban

A joggyakorlat-elemző csoport intézménytörténeti elemzése szerint „mind az elmélet, mind a gyakorlat következetes volt abban, hogy **az izgatás veszélyeztetési bűncselekmény lévén a gyűlölet, vagy ellenséges érzület felkeltésére alkalmas nyilatkozat megtételével befejezett bűncselekmény** megállapítására került sor”: *„Az izgatás veszélyeztetési bűncselekmény, amely létrejött, mihelyt a gyűlöletkeltésből származható veszély már felismerhető és nem csak akkor valósul meg, amikor a veszély már tetőfokát eléri, vagy ahhoz közeledik. Az utóbbi lehetőségre szorítkozó felfogás a törvény akaratának önkényes megszükitése, fontos céljának pedig nagymértékben való megghiúsítása.”*⁴⁰⁵

A hatályos Btk.-t érintően – a Curia döntésére hivatkozva – egyrészt leszögezték: **A közösség elleni uszítás veszélyeztetési bűncselekmény, befejezettségéhez a tényállásban megkívánt magatartás tanúsítása elegendő és nem szükséges, hogy a gyűlölet másokban ténylegesen kialakuljon, hanem elegendő annak veszélye is.**⁴⁰⁶

A veszély tekintetében pedig úgy foglaltak állást, hogy **„a bűncselekmény veszélyeztető (immateriális) jellegéből pedig az következik, hogy annak megállapításához nem elegendő a veszély feltételezettsége, az absztrakt veszély, hanem az szükséges, hogy az uszítás mint a másokat aktív, tevékeny gyűlöletre ingerlő magatartás folytán olyan helyzet alakuljon ki, amelyben reálisan számolni kell azzal a lehetőséggel is, hogy a cselekmény folytán konkrét sérelem bekövetkezik, tehát az erőszakos cselekmény bekövetkezte közvetlenül fenyeget.”**⁴⁰⁷

A **közösség elleni izgatás** tényállását érintő **korábbi bírói gyakorlat** – a bűncselekmény veszélyeztető jellegét hangsúlyozva – az elkövetési magatartást és az elkövető tudattartalmát illetően az alábbi következtetéseket vont le:

A Legfelsőbb Bíróság a már hivatkozott 1997-es döntésében kimondta: **„E bűncselekmény tehát veszélyeztető cselekmény. Ez azt jelenti, hogy valamilyen valóságos sérelem, mint eredmény már nem tartozik a törvényi tényálláshoz. Nincs jelentősége annak sem, hogy az uszításra a jelenlévők hogyan reagálnak. A lényeg az, hogy az elkövető gyűlöletre**

---

to prevent. It is a question of proximity and degree. When a nation is at war many things that might be said in time of peace are such a hindrance to its effort that their utterance will not be endured so long as men fight, and that no court could regard them as protected by any constitutional right.”

A tesztet 1969-ben véglegesen felváltotta az „imminent lawless action” teszt. <https://firstamendment.mtsu.edu/article/clear-and-present-danger-test>

⁴⁰⁵ Curia 1924. január 15.B.I. 5973/1923. Lásd: Összefoglaló vélemény, IV. sz. melléklet, 1. pont.

A Curia egy másik döntésében kifejtette, hogy *„az izgatás veszélyeztetési bűncselekmény, amely nem csak akkor jön létre, amikor a felkeltett gyűlölet a forrpontig jutott és közvetlenül várható a társadalmi belbékét megzavaró kirobbanás; hanem megvalósul már ezt megelőzően akkor is, amidőn az arra alkalmas és nyilvánosan elhangzott élő szó vagy sajtóközlemény az egyik társadalmi osztálybeliek lelkében a megvetést, az utálatot, szóval a minden fajtájú erős ellenszenvet, ellenséges érzést magában foglaló gyűlöletet felkelthette egy másik társadalmi osztállyal szemben. Hogy a gyűlölet egyelőre csendes vagy végképp is az marad, az az izgatás jogi megállapítását nem akadályozza, mert a törvényes tényálladékban csak gyűlöletről és nem fokozást jelentő jelzővel legveszélyesebb formájában kialakult gyűlöletről van szó.”* (Curia 1924. március 4. 4.B.I.6491/1923.)

⁴⁰⁶ Összefoglaló vélemény, IV. sz. melléklet, 4. pont. *„Nemcsak akkor valósul meg, amikor a veszély már a tetőfokát eléri, vagy ahhoz közeledik, hanem már akkor is mihelyt a gyűlöletkeltésből származható veszély már felismerhető.”* (Királyi Kúria 5973/1923.)

⁴⁰⁷ Összefoglaló vélemény, 18. o.

uszított-e vagy sem.” A továbbiakban – a „gyűlölet” és az „uszítás” fogalmának az Abh.-ban az Értelmező Szótár nyomán idézett meghatározása⁴⁰⁸ alapján – a bíróság leszögezte: „Ebből következik, hogy az uszítás nem egyszerűen gyűlölet, hanem olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át. Aki „gyűlöletre uszít”, az másokat aktív, tevékeny gyűlöletre ingerel.”⁴⁰⁹

A Legfelsőbb Bíróság 1999-ben közzétett – az előzőekben is hivatkozott – döntése az izgatás és az uszítás fogalmának megkülönböztetésén túl az **elkövetői szándék** tekintetében fogalmazott meg további követelményeket: „A [rég]i Btk. 269. §-ának (1) bekezdése *nem egyszerűen a gyűlöletkeltést, a gyűlölet felébresztését rendeli büntetni, hanem ennél többet: a gyűlöletre uszítást, amely* – túl azon, hogy durva visszaélés a véleménynyilvánítás szabadságával – *nem más, mint az erőszak érzelmi előkészítése.*”⁴¹⁰ **A közösség elleni izgatás veszélyeztető – a köznyugalmat, a társadalmi békét veszélyeztető – bűncselekmény,** melynek törvényi tényállása célzatot (tehát egyenes szándékot) nem követel meg. A bűncselekmény megvalósulásához *elegendő, ha az elkövető tudatában van annak,* hogy sokak előtt tett megnyilvánulása gyűlölet szítására alkalmas. Ez azonban – még ha eshetőleges szándékról van is szó – feltétlenül magában foglalja annak felismerését is, *hogy a felhevített gyűlölet szélsőséges aktivitásba* (intoleráns, kirekesztő, jogfosztó magatartásba, *végso esetben – erőszakos jellegű – cselekvésbe) csaphat át.*”⁴¹¹

A Fővárosi Ítéltábla 2005-ben közzétett – már szintén hivatkozott – döntésének elvi tartalma is rögzítette az „**aktív, tevékeny gyűlöletre való ingerlés**” követelményét: „A közösség elleni izgatás törvényi tényállásában **gyűlöletre uszít, aki másokat aktív, tevékeny gyűlöletre ingerel.** A bűncselekmény (immateriális) **veszélyeztető jellegéből következik, hogy a megvalósuláshoz nem elegendő csupán a veszély feltételezett volta (absztrakt veszély).** A veszély a sérelem bekövetkezésének reális lehetőségét jelenti, vagyis olyan helyzet fennállását, amikor a folyamatnak a sérelem bekövetkezése irányába ható továbbfejlődése lehetőségével számolni kell. Nem elegendő az elkövető részéről annak előrelátása, hogy a felkeltett gyűlölet akár kiléphet az érzelmek zárt világából és mások számára is érzékelhetővé válik.”⁴¹²

A Legfelsőbb Bíróság 2010 novemberében hozott és elvi bírósági határozatként is közzétett **döntése** – a fenti bírói gyakorlatot megerősítve – kimondta: „A közösség elleni izgatás

⁴⁰⁸ ABH 1992, 177. (Vö: 104-105. o.)

⁴⁰⁹ BH1997. 165. I. „A közösség elleni izgatás törvényi tényállását megvalósító „**gyűlöletre uszítás**” olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át, azaz aktív, tevékeny gyűlöletre izgatást jelent.” (Vö: 105.o.) Ez valójában azt jelenti, hogy a bíróság – a bűncselekmény eredményt nem tartalmazó, veszélyeztető jellegét hangsúlyozva – *kvázi eredményként kívánta meg,* hogy az uszítás hatására a gyűlölet aktív tevékenységbe csapjon át.

⁴¹⁰ Ezzel szemben az **Abh.** eredetileg azt mondta ki: „A büntető tényállás két magatartási típust szankcionál: a gyűlöletkeltést (*gyűlöletre uszít*) és a megvetés kifejezésre juttatását”; „A gyűlöletkeltés a fenti tartalmi jegyek tagadása, az erőszak érzelmi előkészítése.” (ABH 1992, 172, 174.) Vö: 104. és 108. o.

⁴¹¹ EBH1999. 5. (Legf. Bír. Bfv. X. 1105/1997. sz.) Vö: 105-106. o.

Ezzel szemben az **Abh.** leszögezte: „A közösség elleni izgatás az eredeti izgatáshoz képest kétségtelenül szélesítette a büntetőjogi felelősséget azzal, hogy a tényállás nem célzatos, azaz **a bűnösség megállapításához** nem szükséges a gyűlöletkeltés kifejezett, egyenes szándéka, **elegendő** csupán az, hogy az elkövető tudatában legyen: magatartása a gyűlölet kiváltására alkalmas.” (ABH 1992, 177.)

⁴¹² „Nem a vélemény-nyilvánítás szabadságával él, hanem gyűlöltre uszít az, aki erőszakos cselekedetre, ilyen magatartás vagy tevékenység kifejtésére hív fel akkor, ha a veszély nem csupán feltételezett, hanem a veszélyeztetett jogok konkrétak, és az erőszakos cselekedet közvetlenül fenyeget. A bűncselekmény megvalósulásához a fenti hármas követelmény megvalósulása elengedhetetlen.” BH2005. 46. (Vö: 109. o.)

elkövetési magatartása, a **gyűlöletre uszítás** a védett nemzeti vagy népcsoportok elleni erőszak érzelmi előkészítése. Ez **tárgyi értelemben** a szenvedélyek oly mérvű felszítását feltételezi, amely magában hordja az erőszakos jellegű konkrét sérelem lehetőségét; **alanyi értelemben** pedig az elkövetőtől annak felismerését követeli meg, hogy az általa szított szenvedély bármikor erőszakos cselekvésbe csaphat át.”⁴¹³ A bíróság szerint *a vádlott magatartása közvetlenül fenyegető, erőszakos cselekmények veszélyét nem idézte fel.*⁴¹⁴

A régi Btk. 269. §-ához fűzött Jogtár-kommentár szerint ugyanakkor **az elkövetési magatartás fenti értelmezése** – azáltal, hogy gyakorlatilag eredményként követeli meg annak felismerését, hogy az elkövető által másokban felhevített szenvedély (gyűlölet) bármikor szélsőséges aktivitásba, végső soron erőszakos cselekvésbe csaphat át – **túlmutat a bűncselekmény törvényi tényállásában írtakon.**⁴¹⁵

A döntés további kritikája szerint az ítélkezési gyakorlat az 1990-es évek végétől kezdődően lépésről lépésre haladt abba az irányba, hogy a közösség elleni izgatás megállapításának feltételül szabja, hogy az elkövetési magatartásnak konkrét veszélyhelyzetet kell előidéznie. Kérdés azonban, hogy *az immateriális jellegű bűncselekmény esetén miért lenne feltétele a tényállásszerűség megállapításának egy veszélyeztető eredmény megléte.* Vitathatatlan, hogy valamennyi bűncselekmény veszélyt hordoz magában a jogi tárgyára nézve, azonban ez semmiképpen sem azonosítható az eredménnyel.

Ez **a veszély** nem a jogalkalmazó, hanem **a jogalkotó számára jelent kiindulópontot** és – amint arra több jogtudós helyesen rámutatott – ugyanez a helyzet az Abh.-ban a gyűlöletre uszítás kapcsán meghatározott mércével. Az a „veszély” ugyanis, amelyről az Alkotmánybíróság határozata szól, nem jelent mást, mint amelyet a jogalkotó – a történelmi és társadalmi tapasztalatok alapján – a törvénybe iktatáskor felismert. A közösség elleni izgatás (uszítás) megvalósulásához tehát **sem absztrakt, sem közvetlen veszély bekövetkezésére nincs szükség**, a tényállásszerűséghez elegendő pusztán az erőszak aktív, tevékeny érzelmi előkészítése. *Az ítélkezési gyakorlat tehát önkényesen szűkítette a tényállás alkalmazási körét.* A probléma megoldása azonban nem ígérkezik egyszerűnek főként úgy, hogy a közzétett eseti döntésben foglaltakra hivatkozva *még nyomozati szakban megszüntethetik a*

⁴¹³ BH2011. 242. (EBH2010. 2215.)

⁴¹⁴ A bíróság a szerződéses őrmester vádlott cselekményét vizsgálva megállapította, hogy az eredetileg 1916-ban, *„A cigánykérdés hazánkban”* címmel a Csendőrségi Lapokban megjelent és az internetről letöltött újságcikknek a századszint faliújságján közzététele *a közösség elleni izgatás tekintetében tényállásszerűnek nem tekinthető.* Maga a cikk a zárszóban a cigánykérdés, „mint megoldatlan probléma tekintetében, az egyre jobban elmérgesedő rákfénének a kivágását, orvoslását” veti fel. A bíróság szerint a kérdéses újságcikk „arra is figyelemmel, hogy a cikkből az 1916-os megjelentetés, továbbá a szerzőnek az államhatalmon, a politikai pártok körén kívül álló, nem azok nevében nyilatkozó volta is kitűnik (mert egyértelművé teszi, hogy a szerző – egy járásbíró – már nyugállományban van), [...] összességében sem alkalmas arra, hogy a benne foglaltakat ma megismerőket erőszakos cselekedetekre hívja fel. Így az, hogy erőszakos cselekmény közvetlen kiváltásával fenyegető lenne, nem állapítható meg. A terhelt pedig az eredeti formájában és szövegével közzétett cikkhez sem megjegyzéseket, sem bármilyen konkrét magatartásra vonatkozó felhívást nem fűzött.” A vádlott az újságcikket a katonai bajtársiasságnak a megsértésével helyezte ki, és az abban foglaltak az alakulatánál szolgáló *roma katonatársainak emberi méltóságát, megbecsülését alapvetően sértették.* (Legf. Bír. Bhar.809/2010/3. számú végzés)

⁴¹⁵ „Ezt fikciónak, merő feltételezésen alapuló önkényes álláspontnak, és mint ilyen, tarthatatlannak tekintjük.” (Jogtár-kommentár)

*büntetőeljárásokat, így a közösség elleni uszítás gyanúját keltő cselekmények nem jutnak el bírói szakba.*⁴¹⁶

A hatályos Btk. 332. §-ához fűzött *Nagykommentár* a **közösség elleni uszítással** összefüggésben az alábbiakra mutat rá: „A **bírói gyakorlat gyűlöletre uszítás alatt** feszültséget gerjesztő, lázongó magatartást értett, amely alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly mértékben szítsa fel, ami aktív cselekvésre buzdító, mozgósításra törekvő, tevékeny gyűlölet kiváltására és ezzel a társadalmi rend és béke, a harmonikus és toleráns emberi kapcsolatok megzavarásához vezethet. Az uszító nem mások értelmére, hanem az érzelmi világára kíván hatni a szenvedélyek felkorbácsolásával, számolva azzal, hogy a felszított ellenséges indulatok kitörhetnek, és fékezhetetlenné válhatnak. A **kialakult veszélyhelyzetnek** a korábbi bírói gyakorlat szerint nem elegendő absztraktnak, hanem **konkrétan kellett lennie**, ami a sérelem bekövetkezésének reális lehetőségét, vagyis olyan helyzet fennállását jelentette, amikor a folyamatnak a sérelem bekövetkezése irányába ható továbbfejlődésének a lehetőségével számolni kellett. Az elkövető cselekményét a bírói gyakorlat akkor tekintette tényállásszerűnek, ha a veszély nemcsak feltételezett volt, hanem a veszélyeztetett jogok konkrétak voltak, és cselekmény közvetlenül fenyegetett erőszakos cselekedettel.⁴¹⁷ A bírói gyakorlat tehát a jogalkotó által immateriálisként szabályozott **bűncselekményt materiális veszélyeztető bűncselekménnyé változtatta.**”

Egy másik *kommentár* még határozottabban foglal állást: „A **bűncselekmény immateriális jellegű.**” A közösség elleni uszítás megvalósulása szempontjából „még az is közömbös, hogy az elkövető gerjesztett-e gyűlöletet, avagy sem. Ismert azonban olyan okfejtés is, amely szerint a „bűncselekmény immateriális jellegéből következik, hogy megvalósulásához nem elegendő csupán a veszély feltételezett volta (absztrakt veszély).”⁴¹⁸ „Ez az okfejtés azonban nyilvánvalóan téves, azért, mert egy *immateriális deliktum megvalósulásához sem absztrakt, sem közvetlen veszély bekövetkezésére nincs szükség*, vagyis a jogalkalmazó összekeverte az immateriális és a materiális veszélyeztető bűncselekmények jellemzőit.”⁴¹⁹

Magam is szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy a tényállástan – az eredmény szempontjából – **eredményt nem tartalmazó, immateriális (alaki) és eredményt tartalmazó, materiális (anyagi) bűncselekményeket** különböztet meg.⁴²⁰ A tényállás részét képező **eredmény lehet** valamilyen **sérelem** (fizikai sérülés, egészségkárosodás, halál, anyagi kár), vagy valamilyen **veszélyhelyzet** (az élet, testi épség /egészség/ veszélyeztetése a gondozási kötelezettség elmulasztásánál vagy a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménynél és a

⁴¹⁶ Fontos tanulság a ténymegállapítás köréből, hogy a cselekmény írásbeli elkövetése esetén különös figyelmet kell fordítani az elkövetés eszközének vizsgálatára. Szükséges felhívni a figyelmet arra is, hogy *az alanyi oldal szempontjából relevanciával bíró tényezőket a lehető legteljesebb körben fel kell tárni*. Lásd: Fejes Erik (főügyészségi katonai ügyész): A Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsának ítélete a közösség elleni izgatásról; Jogesetek Magyarázata 2015/3. (Jogtár), 6. pont.

⁴¹⁷ BH2011. 242., BH2005. 46., BH1998. 521.

⁴¹⁸ BH2005. 46. (Vö: 112. o.)

⁴¹⁹ Belovics Ervin (szerk.): Büntetőjog II. Különös rész, HVG-ORAC Budapest 2019, 588. o.

⁴²⁰ A joggyakorlat-elemző csoport a **közösség tagja elleni erőszak** tényállása kapcsán leszögezte, hogy a két alapeset befejezettsége eltér egymástól: A garázdaságszerű és a bántalmazással megvalósuló esetekben *a bűncselekmény az elkövetési magatartás kifejtésével befejezetté válik (immateriális bűncselekmény)*. A kényszerítéssel megvalósuló fordulata azonban ún. *eredmény-bűncselekmény (materiális bűncselekmény)*. Lásd: Összefoglaló vélemény, 13. o.

közúti veszélyeztetésnél; a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődésének veszélyeztetése a kiskorú veszélyeztetésénél stb.). A tényállásban megfogalmazott **veszély** – a személyeket vagy tárgyakat fenyegető sérelem bekövetkezésének reális lehetősége – *lehet* („egyszerű”) *veszélyeztetés* (pl. vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetése, kiskorú veszélyeztetése), *vagy* „közvetlen veszély” (közúti veszélyeztetés, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés).⁴²¹

Az eredmény fajtájától függően tehát **materiális sértő** vagy **materiális veszélyeztető bűncselekményekről** beszélhetünk, és az utóbbiakon belül különböztethetjük meg a *veszély fajtáját* (közvetlen/konkrét és távoli/absztrakt veszélyként). Az **immateriális** (eredményt nem tartalmazó) **bűncselekmény** – amely az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté válik – a jogi tárgy veszélyeztetése révén jelent veszélyt (a társadalomra), vagyis csak ilyen értelemben tekinthető „veszélyeztető” bűncselekménynek.⁴²²

Mindezekre tekintettel le kell szögezni, hogy a **köznnyugalmat** (a társadalmi rendet és békét) **veszélyeztető közösség elleni uszítás (izgatás)** mind a korábbi, mind a jelenleg hatályos törvényi szabályok szerint **eredményt nem tartalmazó, immateriális bűncselekmény** (volt), amely az elkövetési magatartás kifejtésével befejezetté válik, és semmilyen eredmény – *sem a gyűlölet tényleges kialakulása, sem az erőszakos jellegű konkrét sérelem bekövetkezésének reális lehetősége* – *nem része a törvényi tényállásnak*.

Ahogy arra rámutattam, az **Abh.** – a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartásból levezetve, az alkotmányos értékrendben magasan álló alanyi jogok veszélyeztetésére (fenyegetettségére) tekintettel – lényegében a közösség elleni izgatás „tényállási elemévé” tette a bűncselekmény jogi tárgya, a **köznnyugalom** „egy bizonyos mérték fölötti” **megzavarására való alkalmasságot**, *ez azonban – a bűncselekmény immateriális jellegéből is következően – nem azonosítható az erőszakos cselekmény közvetlenül fenyegető, nyilvánvaló veszélyével*.

Az **Abh.** szerint a **gyűlöletkeltés** az erőszak érzelmi előkészítése, visszaélés a véleménynyilvánítás szabadságával, melynek az emberi méltósághoz való jog a korlátja lehet. A testület – az alkotmányos büntetőjog követelményeinek való megfelelést vizsgálva – kifejtette, hogy a **bűnösség megállapításához** ugyanakkor **nem szükséges a gyűlöletkeltés**

⁴²¹ A Nagykommentár szerint a *közvetlen veszély* a szabályszegő magatartás folytán a tényleges helyzetben külsőleg is felismerhető formában jelentkező és *konkrét személyre* vagy személyekre vonatkozó káros eredmény, az élet, testi épség sérelme reális és azonnal lehetséges bekövetkezésének veszélyét jelenti. (A Nagykommentár egyes bűncselekmények – pl. a közösség tagja elleni erőszak garázdaszerű alakzata, az önkényuralmi jelkép használata, a hatósági rendelkezés elleni uszítás, a rémhírterjesztés, az egyesülési joggal visszaélés – esetén említi az *absztrakt veszélyt*, illetve a bűncselekmény „*absztrakt veszélyeztető jellegét*”, ugyanis ezeknél a bűncselekményeknél a riadalom (zavar, nyugtalanság) keltésre való alkalmasság, illetve a „köznnyugalom megzavarására alkalmas módon” való elkövetés tényállási elem, de a megvalósulásukhoz nem szükséges, hogy bármilyen eredmény (pl. a köznnyugalom megzavarása) ténylegesen be is következzen.)

A másik idézett kommentár a **materiális veszélyeztető bűncselekmények** esetében a közvetlen veszély (közúti veszélyeztetés) mellett absztrakt, távoli veszélyt (vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése) különböztet meg. Amíg a *közvetlen veszély* vonatkozásában a sérelem bekövetkezésének lehetősége térben és időben behatárolt, meghatározott vagyoni vagy személyi kört érint, addig az *absztrakt veszély* esetében előre meg nem határozható személyi vagy vagyoni kört érinthet a sérelem. (Belovics: i. m. 185. o.)

⁴²² Vö: Gellér Balázs József: A magyar büntetőjog tankönyve I. Általános tanok; Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2008, 127. o.

A tankönyv a *veszély realizálódásának lehetősége* alapján „absztrakt veszélyeztetési bűncselekmények”, közvetett veszélyt, valamint közvetlen (konkrét) veszélyt meghatározó bűncselekményeket különböztet meg, melyek közül az utóbbiak (melyek tényállása tartalmazza a közvetett vagy a közvetlen veszélyt) tekinthetők *materiális* (eredményt tartalmazó) bűncselekménynek. *Absztrakt veszélyeztetési* bűncselekmény például a járművezetés ittas vagy bódult állapotban. Az *immateriális* (eredményt nem tartalmazó) bűncselekményeknek legalább a védett jogtárgyat veszélyeztetniük kell, a *jogtárgy veszélyeztetését* azonban nem tekintjük tényállásszerű eredménynek.

kifejezett, **egyenes szándéka, elegendő** csupán az, **hogy az elkövető tudatában legyen, hogy magatartása a gyűlölet kiváltására alkalmas**, vagyis – az eredeti alkotmányos értelmezés szerint – az elkövetőnek korántsem kell felismernie azt, hogy az általa felkeltett gyűlölet bármikor szélsőséges aktivitáshoz, végső soron pedig erőszakos cselekvéshez vezethet.⁴²³

Ezt a megközelítést az Abh. által irányadónak tekintett **curiai gyakorlat** is teljes mértékben alátámasztja: „Az izgatás veszélyeztetési bűncselekmény, amely **létrejött, mihelyt a gyűlöletkeltésből származható veszély már felismerhető** és nem csak akkor valósul meg, amikor a veszély már tetőfokát eléri, vagy ahhoz közeledik. Az utóbbi lehetőségre szorítókozó felfogás **a törvény akaratának önkényes megszükitése**, fontos céljának pedig nagymértékben való megghiúsítása.”⁴²⁴ A Curia gyakorlata tehát a bűncselekmény megvalósulásához egyáltalán nem követelte meg a „nyilvánvaló és közvetlen veszély” kialakulását, hanem elegendőnek tartotta a veszély felismerhetőségét (a gyűlölet felkeltésére való alkalmasságot).⁴²⁵

Ahogy arra már felhívtam a figyelmet, a Btk. indokolásával ellentétben a törvény szövegébe továbbra sem került be **a „köznyugalom megzavarására alkalmas módon” való elkövetési mód**.⁴²⁶ A hatályos Btk.-ban jelenleg mindössze *négy tényállás* – önkényuralmi jelkép használata, hatósági rendelkezés elleni uszítás, közveszéllyel fenyegetés és egyesülési joggal visszaélés – *tartalmazza ezt az elkövetési módot*.⁴²⁷

A 2/2023. számú elvi állásfoglalásomban – a Btk. 335. §-ához fűzött Nagykommentár alapján – ismertettem az **önkényuralmi jelkép használata** bűncselekmény tényállási elemeit: Az elkövetés akkor tényállásszerű, ha a magatartás kifejtésére **a köznyugalom megzavarására alkalmas módon**, így különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértően kerül sor. A megnyilatkozás tartalmának, az elkövető személyének és az elkövetés körülményeinek összevetése alapján kell állást foglalni a jogalkalmazóknak abban a kérdésben, hogy a cselekmény objektíve alkalmas-e arra, hogy a közhangulatban zavart, nyugtalanságot keltsen. *A bűncselekmény absztrakt veszélyeztető jellegű, ezért a megvalósulásához nem szükséges, hogy a köznyugalom megzavarása ténylegesen bekövetkezzon*.⁴²⁸

6.5.4. Az újabb jogalkalmazói gyakorlat lehetséges irányai

Az újabb bírói gyakorlatból az **Egri Törvényszék** 2020 szeptemberében hozott másodfokú ítéletét lehet kiemelni, melyben – ügyészi fellebbezés nyomán az elsőfokú bíróság felmentő ítéletét megváltoztatva – *bűnösnek mondták ki a vádlottat folytatólagosan elkövetett*

⁴²³ Lásd: ABH 1992, 174., 177. (Vö: 108., 112. o.)

⁴²⁴ Curia 1924. január 15.B.I. 5973/1923. (Vö: 110-111. o.)

⁴²⁵ „Hogy a gyűlölet egyelőre csendes vagy végképp is az marad, az az izgatás jogi megállapítását nem akadályozza.” (Curia 1924. március 4. 4.B.I.6491/1923.) Vö: 111. o.

⁴²⁶ Vö: 104. o.

⁴²⁷ Önkényuralmi jelkép használata **Btk. 335. §** Aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ótágú vöröscsillagot vagy ezeket ábrázoló jelképet *a köznyugalom megzavarására alkalmas* – különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő – *módon* a) terjeszt, b) nagy nyilvánosság előtt használ, vagy c) közszemlére tesz, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt elzárással büntetendő.

Hatósági rendelkezés elleni uszítás **Btk. 336. §** Aki nagy nyilvánosság előtt, *a köznyugalom megzavarására alkalmas módon* hatóság rendelkezése ellen általános engedetlenségre uszít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Közveszéllyel fenyegetés [Btk. 338. § (1) bekezdés], Egyesülési joggal visszaélés [Btk. 351. § (2) bekezdés].

⁴²⁸ Lásd: 2/2023. sz. elvi állásfoglalás, 27. o.

uszítás büntettségében. A bíróság továbbra is követte azt a – fentiekben vitatott – értelmezést, amely a bűncselekmény megvalósulásához gyakorlatilag eredményként követeli meg az elkövetőtől annak felismerését, hogy az általa másokban felhevített szenvedély (gyűlölet) bármikor szélsőséges aktivitásba, végső soron erőszakos cselekvésbe csaphat át. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy a cselekmény elkövetésének ideje 2014 augusztusa volt, a döntés nem érintette a gyűlöletre és az erőszakra uszítás elhatárolását.⁴²⁹

A **járási ügyészség** fellebbezésében vitatta az elsőfokú bíróság azon jogi álláspontját, hogy a vádlott csupán a véleménynyilvánítás alkotmányos alapjogával élt; a szélsőséges megnyilvánulásairól ismert, szélsőjobboldali és antiszemita eszmékkel azonosuló vádlott nyilatkozatai túlmutatnak a szabad véleménynyilvánításon. A vád tárgyává tett beszédeiben a vádlott ellenségként jelölte meg a zsidóságot, a liberális gondolkodású embereket, a homoszexuálisokat és a kisebbségeket, így a bűncselekmény passzív alanya körülhatárolható. A vádlott a zsidóság, és a nép szabadkőműves, liberális gondolkodású tagjai ellen gyűlöletre uszító kifejezéseket használt, az „ellenséggel” szemben kvázi buzdított is erőszakos cselekmények elkövetésére.⁴³⁰

A **másodfokú bíróság** álláspontja szerint önmagában az a tény, hogy a beszédek nem tartalmaztak konkrét erőszakos cselekedetre vonatkozó felszólító módú felhívást, nem jelenti azt, hogy tevékeny gyűlölet kiváltására, az erőszak érzelmi előkészítésére nem voltak alkalmasak. *Uszításnak* nemcsak valamely csoport, illetőleg tagja elleni erőszak alkalmazására irányuló konkrét felhívás *tekinthető*, hanem az is, amikor az elkövető heves, ellenséges, józan gondolkodást nélkülöző érzelem kialakulását célozza, amely az erőszak érzelmi előkészítése.⁴³¹

A másodfokú bíróság hivatkozott arra is, hogy **a közösség elleni uszítás nem eredménybűncselekmény, vagyis nem törvényi tényállási eleme a bűncselekménynek, hogy az elkövető uszító magatartása hatására a csoport tagjai elleni gyűlölet másokban ténylegesen is kialakuljon, elegendő, ha erre az elkövetési magatartás alkalmas.**⁴³²

Nem értett egyet a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság azon jogi érvelésével sem, hogy a vádlott nem volt tudatában annak, hogy a beszédeiben elhangzottak erőszakos cselekménybe csaphatnak át és a szándéka nem is erre irányult. A közösség elleni uszítás csak **szándékosan** követhető el. *Veszélyeztető bűncselekmény*, amelynek törvényi tényállása célzatot, egyenes szándékot nem követel meg. **A bűnösség megállapításának feltétele, hogy az elkövető tudata átfogja annak lehetőségét, hogy a megtett kijelentései, közlései a tényállásban felsorolt csoportok valamelyike ellen irányulnak, azok az érintettek iránti gyűlölet**

⁴²⁹ Lásd az Egri Törvényszék Bf.149/2019/33. számú, 2020. szeptember 29-én kelt ítéletét (Jogtár); Indokolás [15]

⁴³⁰ Bf.149/2019/33. Indokolás [4], [19]

A vádlott az utolsó szó jogán hangsúlyozta, hogy nem a zsidósággal és a cigánysággal van problémája, mint homogén réteggel, hanem annak a bűnöző, jogtipró rétegével. Álláspontja szerint az ellene folytatott eljárás politikai indíttatású koncepció per. Lásd: Indokolás [7]

⁴³¹ Téves az elsőfokú bíróságnak azon okfejtése, hogy miután a vádlott a beszédet csupán 30-40, nagyrészt községi lakos előtt mondta el, akik egy része úgy nyilatkozott, hogy a beszéd nem érintette meg, a cselekmény már csak ezért sem volt alkalmas a törvényi tényállás kimerítésére. Jelen esetben a *nagy nyilvánosság előtti elkövetés* lehetősége nemcsak fennállt, de meg is valósult, mert a vádlott tevékenységéről készített videót egy közösségi oldalon közzétették, azt többen megtekintették, köztük voltak olyanok is, akik feljelentéssel éltek. Lásd: Bf.149/2019/33. Indokolás [20]-[21]

⁴³² A büntetőjogi felelősség megítélése tekintetében az elsőfokú bíróság ítéletében hivatkozott azon két tanú vallomásának, akik arról számoltak be, hogy a vádlott beszéde rájuk különösebb hatást nem gyakorolt, nincs relevanciája. Annak van jelentősége, hogy a beszédekről készült felvételeket az interneten megtekintő szélsőséges gondolkodású, pusztán a nemzeti, faji hovatartozásra tekintettel másokat megvető személyek az interneten újabb fenyegető kijelentéseket tettek közzé. Lásd: Bf.149/2019/33. Indokolás [4], [22]

*felkeltésére alkalmasak és a felhevített gyűlölet szélsőséges aktivitásba, intoleráns, kirekesztő magatartásba, végső esetben erőszakos jellegű cselekvésbe csaphat át, melybe, mint lehetséges következménybe az elkövető belenyugszik.*⁴³³

A másodfokú bíróság utalt arra is, hogy a cselekmény büntetőjogi megítélése tekintetében nemcsak a vádlott beszédeiben használt, abból kiragadott szavaknak, kifejezéseknek van jelentőségük, hanem a **szövegkörnyezetnek** és az községi beszéd közben alkalmazott **dramaturgiának** is, amelyek összességében még inkább alkalmasak voltak arra, hogy a szenvedélyeket felszítsák, a társadalmi rendet és békét sértsék.⁴³⁴

A harmadfokon eljáró **Debreceni Ítéltábla** – a törvényszék jogi érvelését kifogástalannak találva – helybenhagyta a másodfokú ítéletet.⁴³⁵

Az **ECRI** a hatodik országjelentésében **megállapította**, hogy a Btk. 332. §-ának alkalmazása során a szigorú bírói értelmezés szerint az erőszak egyértelmű és közvetlen veszélyének fennállása szükséges, mely korlátozó megközelítés továbbra is fennáll.⁴³⁶

Az ECRI a gyűlöletbeszéd hatékonyabb szankcionálása érdekében **a jogalkalmazás felülvizsgálatát javasolta** a hatóságok számára. A kormány válaszában – a bírói függetlenségre tekintettel – elutasította a „helyes” jogértelmezésre irányuló nyomásgyakorlást.⁴³⁷

Ezzel kapcsolatban az alábbiakat tartom szükségesnek kiemelni:

Az **5/2020. számú elvi állásfoglalásomban megállapítottam**, hogy a nyomozó hatóság a feljelentés elutasításakor a **közösség elleni uszítás** tényállásának a Btk. módosítás előtti értelmezését és korábbi jogalkalmazói gyakorlatát vette alapul, figyelmen kívül hagyva a Btk. módosításában testet öltött jogalkotói szándékot. Megítélésem szerint a közösség elleni uszítás

⁴³³ Az egyetemi (középiskolai tanár) végzettségű polgármester vádlott nyilvánvalóan tisztában volt a beszédében megfogalmazottak súlyával. Lásd: Bf.149/2019/33. Indokolás [23]-[25]

⁴³⁴ Bf.149/2019/33. Indokolás [28]

Az ügyészség álláspontja szerint a vádlott beszédeinek egyes részei mellett a beszédet követő, szimbolikusan szánt erőszakos magatartás (zászló-jelkép megtaposása, bábuk akasztása) volt gyűlölet keltésére alkalmas. (Lásd a Gyöngyösi Járásbíróság B.170/2018/11. számú, elsőfokú ítéletét.) Vö: 76. o.

⁴³⁵ Lásd a Debreceni Ítéltábla Bhar.625/2020/32. számú, 2021. június 14-én kelt ítéletét.

Az ítéltábla hivatkozott az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdésére, továbbá leszögezte, hogy „a bűncselekmény elkövetésének időpontjában hatályos rendelkezéseket kell alkalmazni, hiszen az elbíráláskor hatályos törvényi tényállás többlet elemet tartalmaz.” Lásd: Indokolás [35], [40]

⁴³⁶ ECRI – Hatodik országjelentés (2022. december 6.), 53. Amint azt a civil szervezetek által vezetett, a gyűlölet-bűncselekmények elleni munkacsoport kiemelte, a szűkebb értelemben vett értelmezés gyakorlatilag hatás, illetve következmény nélkülivé teszi ezt a bűncselekményt a gyakorlatban.

Az ECRI ötödik jelentésében foglaltak szerint már a negyedik jelentésében is sürgette, hogy a magyar hatóságok fokozzák erőfeszítéseiket annak érdekében, hogy határozottabban alkalmazzák a gyakorlatban a rasszizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos büntetőjogi rendelkezéseket. [...] Az ECRI tudatában van annak, hogy az ügyészek számára a fő nehézséget az Alkotmánybíróság szigorú értelmezése jelenti arról, hogy mi minősül gyűlöletre uszításnak. Ez csak akkor állapítható meg, ha valaki olyan erőszakra uszít, amely nyilvánvaló és közvetlen veszélyt jelent, melyet a hatóságok „aktív gyűlölet” néven írnak le. Az ECRI véleménye szerint ez a nagyon magas küszöb a gyakorlatban azt jelenti, hogy nincs megfelelő büntetőjogi válasz azokra a megnyilvánulásokra, amelyek fajgyűlöletet terjesztenek, arra uszítanak, azt népszerűsítik vagy igazolják. Ez pedig büntetlenséghez vezet és megmagyarázhatja, hogy miért fordulnak elő ma is a gyűlöletbeszéd különböző formái. Az ECRI reméli, hogy a 332. cikket újra fogják értelmezni az Alaptörvény negyedik módosításának fényében, ami valódi lehetőséget fog adni a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemre a büntetőjog eszközeivel. Az ECRI határozottan ajánlotta, hogy a hatóságok kevésbé elnéző hozzáállást tanúsítsanak a gyűlöletre uszítással kapcsolatos büntetőjogi rendelkezések iránt, ezáltal tegyék lehetővé a gyűlöletbeszéd megfelelő üldözését és büntetését. (37-38. pont)

⁴³⁷ Lásd: Észrevételek a hatodik országjelentéshez, a gyűlöletbeszédre adott válaszok (53. pont)

„gyűlöletre uszít” elkövetési magatartásának megvalósulásához az elhangzott kijelentéseknek nem kell nagyobb tömegeket aktív cselekvésre ingerelniük, ez ugyanis az „erőszakra uszítás” elkövetési magatartásának megvalósulását jelentené.

Az **igazságügyi miniszter** a fenti állásfoglalásban megfogalmazott szakmai javaslatomra figyelemmel 2021 februárjában küldött válaszában leszögezte, hogy *a Btk. közösség elleni uszításra vonatkozó hatályos szabályozása – a 2016-os módosítást követően – összhangban van a nemzetközi és uniós előírásokkal.* A jogalkotó a módosító jogszabály indokolásában kifejtette, hogy *a módosítás célja* az addigi joggyakorlat megreformálása volt annak érdekében, hogy a gyűlöletre uszítás értelmezése során a jogalkalmazó ne abból induljon ki, hogy az az erőszak közvetlen veszélyét, erőszakos sérelem reális lehetőségét jelentse. Ez utóbbira ugyanis a módosítás során a tényállásba emelt erőszakra uszít elkövetési magatartás vonatkozik. Tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság 2016 óta nem vizsgálta a Btk. módosításának a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő kapcsolatát, **az elvi állásfoglalásom hívta fel a figyelmet arra, hogy a módosítás nem vezetett a jogalkotó által célzott joggyakorlat kialakulásához, melynek okait indokolt megvizsgálni** a jogalkalmazó szervekkel közösen.⁴³⁸

A Jászapátiban tartott demonstrációt követően indított vizsgálatom eredményeként megállapítottam, hogy **a nyomozó hatóság** 2021 júliusában és augusztusában meghozott, feljelentést elutasító határozatai **a közösség elleni uszítás tényállásának nem a hatályos, hanem a Btk. 2016-os módosítása előtti szövegét tartalmazzák.** Mindezekre tekintettel **arra kértem az országos rendőrfőkapitányt,** hogy a gyűlölet-bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés részeként fordítsanak kiemelt figyelmet a közösség elleni uszítás tényállása hatályos szövegének megfelelő alkalmazására.

A **legfőbb ügyész helyettes** 2023 októberében tájékoztatott arról, hogy a Legfőbb Ügyészség tapasztalatai szerint **a közösség elleni uszítás miatt tett feljelentések alapján az esetek túlnyomó többségében a feljelentés elutasítására kerül sor.** A határozatok indokolása szerint a magatartás nem alkalmas a bűncselekmény megállapítására, ha nem szólít fel erőszakos cselekményre, és olyan mértékű indulat előidézésére sem alkalmas, amely a gyűlölet önfejlődéséből adódóan erőszakos bűncselekmény elkövetéséhez vezetne. A jogalkalmazói gyakorlat alapján azt állapította meg, hogy a jelenlegi jogszabályi környezetben is elengedhetetlen az elkövetési magatartás megfelelő tisztázása, ezért továbbra is az a Legfőbb Ügyészség álláspontja, hogy az elkövetési magatartás felhívásként való megfogalmazása küszöbölhetné ki a legfőbb bizonyítási nehézséget, az érzelmi töltést magában hordozó elkövetési magatartás hőfokának „mérégetését”.⁴³⁹

A **Btk. módosítását követő bírói gyakorlat kialakulásához** értelemszerűen **szükséges, hogy a büntetőeljárások bírói szakba jussanak,** vagyis a nyomozó hatóságoknak és a nyomozást folytató/felügyelő ügyészi szerveknek is átfogóbb ismeretekkel kell rendelkezniük a gyűlöletbeszédre, kiemelten a közösség elleni uszításra vonatkozó törvényi szabályozás és szemlélet változását illetően.

A **gyűlöletre uszítás (gyűlöletkeltés)** elkövetési magatartás értelmezéséhez a továbbiakban szükséges lenne az Abh. eredeti szövegének és a Curia hivatkozott döntéseinek a szem előtt tartása, valamint a gyűlöletre uszítástól megkülönböztetett **erőszakra uszítás**

⁴³⁸ Vö: 72. o.

⁴³⁹ Vö: 77-78. o.

értelmezése annak tükrében, hogy a közösség elleni uszítás **immateriális, a köznyugalmat veszélyeztető bűncselekmény**, melynek törvényi tényállása a sérelem lehetőségének sem közvetett, sem közvetlen veszélyét nem követeli meg, sőt még a köznyugalom megzavarására alkalmas módon való elkövetést sem tartalmazza.

Az ECRI ajánlásával egyetértve **szükségesnek tartom** ennél fogva **a közösség elleni uszítással kapcsolatos jogalkalmazói gyakorlat felülvizsgálatát** annak érdekében, hogy a jövőben az Alaptörvénnyel és a Btk. 2016-os módosításával összhangban álló joggyakorlat alakulhasson ki.

VII. Szakmai javaslatok

Az állásfoglalás összegzésében kifejtettek alapján a következő **javaslatokat fogalmazom meg:**

1. A 6.1. és 6.5. fejezetben kifejtetteknek megfelelően, az ECRI hatodik országjelentésében foglalt – a 2024-es felülvizsgálat során fenntartott – kiemelt ajánlásával egyetértve **felkérem az országos rendőrfőkapitányt és a legfőbb ügyészt a gyűlölet-bűncselekményekre** (különösen az előítéletes motívum bizonyítására), **valamint a gyűlöletbeszédre** (különösen a közösség elleni uszítás elkövetési magatartásának módosítására) vonatkozó elméleti és gyakorlati képzéseik fejlesztésére és kiterjesztésére, lehetőség szerint az érintett civil szervezetek és más szakértő személyek bevonásával.

2. A 6.1. fejezetben kifejtettek alapján – az EBESZ által kidolgozott standardokra is figyelemmel – **felkérem az igazságügyi minisztert, fontolja meg az előítélet, mint motívum rögzítését a közösség tagja elleni erőszak tényállásában.**

3. A 6.2. fejezetben részletesen kifejtettek alapján, a határozott büntető törvény követelményére figyelemmel **felkérem az igazságügyi minisztert a közösség tagja elleni erőszak és a közösség elleni uszítás tényállásában szereplő egyes védett csoportok fogalmának egyértelmű – a jogegyenlőség elvét is szem előtt tartó – meghatározására.**

4. A 6.3. fejezetben foglaltak alapján, az írott büntető törvény követelményére, illetve az ECRI többször megfogalmazott ajánlására is tekintettel **felkérem az igazságügyi minisztert, fontolja meg az előítéletes indíték** általános minősítő körülményként való szabályozását, vagy egyes bűncselekményeknél külön **minősítő körülményként való feltüntetését a Btk.-ban.**

5. A 6.4. és a 6.5. fejezetben kifejtettek alapján **felkérem az igazságügyi minisztert, hogy fontolja meg a 2021-ben, a jogalkalmazó szervekkel közösen tartott egyeztetések folytatását a közösség elleni uszítás alkalmazását érintően**, szükség szerint más szervek, illetve szakértők bevonásával.

6. Tekintettel arra, hogy a 2/2023. és a 2/2024. számú elvi állásfoglalásaimban is megfogalmazott javaslatomra nem kaptam érdemi választ, **ismételten felkérem az igazságügyi minisztert, hogy a gyűlölet-bűncselekmények és a gyűlöletbeszéd elleni hatékonyabb fellépés koordinálása, valamint a szélsőséges társadalmi tendenciákkal szembeni alapvető szemléletformálás érdekében folytasson rendszeres és intézményesített egyeztetéseket a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport tagjaival, valamint az érintett rendvédelmi szervek, állami intézmények, kutatóintézetek, nemzetiségi önkormányzatok és a területen aktív tevékenységet folytató civil szervezetek szakértő munkatársaival.**

Budapest, 2025. október 31.

Szalayné Sándor Erzsébet
egyetemi tanár,
a Magyarországon élő nemzetiségek
jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes